รัฐ|ศาสตร์|พิจาร

Political Science Critique

ปีที่ 10 ฉบับที่ 20 กรกฎาคม - ธันวาคม 2566

Vol.10 No.20 July - December 2023

ISSN 2697-598X (Print)

ISSN 2822-0951 (Online)

รัฐศาสตร์พิจาร ศูนย์การเมือง สังคม และอาณาบริเวณศึกษา
คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ปีที่ 10 ฉบับที่ 20 กรกฎาคม - ธันวาคม 2566
Political Science Critique, Centre of Politics, Social and Area Studies,
Faculty of Political Science, Ramkhamhaeng University.
Vol. 10 No. 20 July - December 2023

ISSN : 2697-598X (Print)
ISSN : 2822-0951 (Online)
ปีที่พิมพ์ : ธันวาคม 2566
Year : December 2023
© 2019 by Centre of Politics, Social and Area Studies,
Faculty of Political Science, Ramkhamhaeng University.
พิมพ์ที่ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ

ศูนย์การเมือง สังคมและอาณาบริเวณศึกษา
วารสารรัฐศาสตร์พิจาร– มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2566.
1.วารสารรัฐศาสตร์พิจาร. I. ศูนย์การเมือง สังคมและ อาณาบริเวณศึกษา,
เจ้าของ. II. ชื่อเรื่อง.
ISSN 2697-598X (Print)
ISSN 2822-0951 (Online)

วารสารรัฐศาสตร์พิจาร ศูนย์การเมือง สังคม และอาณาบริเวณศึกษา

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง เป็นวารสารที่นำ เสนอบทความวิชาการ จากคณาจารย์ นักวิชาการ นักวิจัยและนักศึกษาเกี่ยวกับสาขารัฐศาสตร์ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ รัฐประศาสนศาสตร์ สหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ การเมืองการปกครอง และเอเชียศึกษาในกรอบอาณาบริเวณศึกษา (Area study) วารสารรัฐศาสตร์พิจารใช้การกลั่นกรองบทความก่อนลงตีพิมพ์แบบผู้พิจารณาไม่ทราบชื่อผู้แต่ง และผู้แต่งไม่ทราบชื่อผู้พิจารณา (Tripple-blind Peer Review) โดยแต่ละบทความต้องผ่านการพิจารณาจาก ผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน วารสารรัฐศาสตร์พิจารจัดพิมพ์ปีละ 2 ฉบับ (ม.ค.–มิ.ย. และ ก.ค.–ธ.ค.)

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเผยแพร่บทความวิชาการในสาขารัฐศาสตร์ ความสัมพันธ์ระหว่าง ประเทศรัฐประศาสนศาสตร์ การเมืองการปกครอง บริหารรัฐกิจ นโยบายสาธารณะ

2. เพื่อส่งเสริมให้คณาจารย์ บุคลากรของมหาวิทยาลัย และผู้ทรงคุณวุฒิ ผลิตผลงานทางวิชาการเผยแพร่ต่อสาธารณชนในรูปบทความทางวิชาการและบท พิจารหนังสือ

3. เป็นสื่อกลางในการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการของนักศึกษาระดับ บัณฑิตศึกษา และนักวิจัย

4. เป็นเอกสารประกอบการเรียน การสอนในระดับอุดมศึกษา

ข้อความและบทความในวารสารฉบับนี้เป็นแนวความคิดของผู้เขียน การตีพิมพ์บทความซ้ำเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียน ไม่ใช่ความคิดเห็นและความรับผิดชอบของคณะผู้จัดทำ บรรณาธิการ กองบรรณาธิการและมหาวิทยาลัยรามคำแหง

วารสารรัฐศาสตร์พิจาร ศูนย์การเมือง สังคม และอาณาบริเวณศึกษา

Political Science Critique, Centre of Politics, Social

and Area Studies,

ปีที่ 10 ฉบับที่ 20 (กรกฎาคม – ธันวาคม 2566)

ISSN 2697-598X (Print)

ISSN 2822-0951 (Online)

เจ้าของ ศูนย์การเมือง สังคมและอาณาบริเวณศึกษา
คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

บรรณาธิการบริหาร

ผศ.ดร.กานต์ บุณยะกาญจน คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

บรรณาธิการประจำฉบับ

อ.ดร.ศกลรัตน์ จิรรุ่งเรืองวงศ์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

กองบรรณาธิการ

ภายนอก

ศ.ดร.อนุสรณ์ ลิ่มมณี คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ศ.ดร.สมเกียรติ วันทะนะ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

รศ.วรศักดิ์ มหัทธโนบล คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รศ.วันชัย มีชาติ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผศ.ดร.อรุณี สัณฐิติวณิชย์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

ผศ.ดร.ปราณี ทิพย์รัตน์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รศ.ดร.วัชรพล พุทธรักษา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

ผศ.ดร.วีระ หวังสัจจะโชค คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

ผศ.ดร. ทวิดา กมลเวช คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ผศ.ดร.วสันต์ เหลืองประภัสร์	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
อ.ดร.เอกลักษณ์ ไชยภูมี	คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
Prof. Duan Lisheng	Yunnan University
Prof. Zhang Xizhen	Beijing University
Prof. Dr. Masao Ayabe	Tokyo Metropolitan University
Prof. Dr. Xiao Ying	Yunnan University Assoc.
Prof. Dr. Pavel A. Slutsky	St. Petersburg State University
Dr. John Blaxland	ANU College of Asia and the Pacific
Prof. Eiji Murashima	Waseda University
Prof. Dr. Noel Morada	The University of Queensland

ภายใน

รศ.ดร.จักรี ไชยพินิจ	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ผศ.ดร.กานต์ บุณยะกาญจน	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ผศ.ดร.ธีระพล เกรียงพันธุ์	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ผศ.ปิยะภพ เอนกทวีกุล	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความ

ผศ.ดร.สุพิชฌาย์ ปัญญา	คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
อ.หัชชากร วงศ์สายัณห์	คณะวิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
รศ.ดร.วัชรพล พุทธรักษา	คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร
อ.ดร.เอกลักษณ์ ไชยภูมี	คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
อ.ศิวพล ชมภูพันธุ์	คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ผศ.ดร.ปราณี ทิพย์รัตน์	คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ผศ.ดร.นพพล อัคฮาด	สาขาวิชาวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
ผศ.ดร.วีระยุทธ์ พรพจน์ธนมาศ	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
อ.ดร.ธีระพล เกรียงพันธุ์	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ผศ.ดร.กานต์ บุณยะกาญจน	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
อ.ดร.ศกลรัตน์ จิรรุ่งเรืองวงศ์	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ผศ.ดร.เพิ่มศักดิ์ จะเรียมพันธ์	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
อ.ดร.ศิริรักษ์ นิทัศน์เอก	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
รศ.ดร.ศุภชัย ศุภผล	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ผศ.ดร.พัด ลวางกูร	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
อ.พิชญา วิทูรกิจจา	คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ผู้จัดการ	คุณวราลี แสงนาค
พิสูจน์อักษร	นางสาวสโรชยา จิรรุ่งเรืองวงศ์
ออกแบบปกและจัดทำรูปเล่ม	คุณวราลี แสงนาค
พิมพ์ที่	สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ฉบับอิเล็กทรอนิกส์	https://so01.tci-thaijo.org/index.php/PSC

Editorial

The last 2023 issue of the journal examines numerous facets of political science, covering about politics and government to public administration. Thus, this journal would be beneficial for students who are interested in or are currently studying and conducting research in the field of political science.

The contents of this journal are organized and presented in three sections. The first section involves the Thai political issue and international relationship. The second section is about issues focusing on government administration and policy implementation which impacted the society. The selected political issues discussed in the third section is about political ideology.

Sakonrat Jirarungruangwong

Editor

บทบรรณาธิการ

ในวารสารฉบับปลายปี พ.ศ.2566 เป็นวารสารที่มีเนื้อหาครอบคลุมในมิติต่าง ๆ ของการศึกษาวิชารัฐศาสตร์ ในสาขาของการเมืองการปกครอง การบริหาร รัฐกิจที่สังคมกำลังให้ความสนใจ จึงน่าจะเป็นประโยชน์กับนักศึกษาที่ให้ความสนใจ หรืออยู่ระหว่างการศึกษาและทำ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวิชารัฐศาสตร์ได้

สำหรับเนื้อหาในวารสารฉบับนี้มีวิธีการนำเสนอ และจัดกลุ่มตามประเด็นที่เกี่ยวเนื่องออกเป็น 3 ส่วน ส่วนแรกจะเป็นประเด็นเกี่ยวกับการเมืองไทยและ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ในส่วนที่สองจะเป็นประเด็นที่เน้นเรื่องการบริหาร รัฐกิจที่มีบทบาทในการนำ นโยบายไปปฏิบัติให้เกิดผลต่อสังคม และเนื้อหาในส่วน สุดท้ายเป็นประเด็นเกี่ยวกับความคิดทางการเมือง

ศกลรัตน์ จิรรุ่งเรืองวงศ์
บรรณาธิการ

Table of Content

Page

Editorial vii

It should be called “beneficiary” rather than “coercion” 1
: An analysis of Field Marshal P. Phibunsongkhram’s decision
in the case of the Japanese army’s invasion of Thailand in 1941.
Suphachai Suphaphol

International Initiatives in Thai Foreign Affairs and its Lost Decade? 54
Kittipos Phuttivanich

Municipal Revenue Diversity: 87
The Challenge of Local Revenue Administration in Thailand.
Siwaporn Chaicharoen

Survey the State of Knowledge in the teaching of 137
Thai Public Administration.
Kanrawee Wichaipa
Preechaya Nakfon

Cāṇakya’s Political Strategies as Depicted in the Sanskrit Drama 171
Titled Mudrārākṣasa
Chayanut Chindarak
Chainarong Klinnoi
Nipat Yamdate

Table of Content (Continue)

Page

POLITICAL INSTALLATION: 199
Attempt to uninstall the old ideology after the Revolution in Siam
Weerachon Gedsagul
Watcharabon Budddaraksa

สารบัญ

หน้า

บทบรรณาธิการ viii

มันต้องเรียกว่า “สมประโยชน์” มากกว่าที่จะเรียกว่า “ถูกบีบบังคับ” 1
: บทวิเคราะห์กระบวนการตัดสินใจของ จอมพล ป.พิบูลสงคราม ในกรณีญี่ปุ่นบุกไทย พ.ศ. 2484

ศุภชัย ศุภผล

International Initiatives in Thai Foreign Affairs and its Lost Decade? 54

Kittipos Phuttivanich

ความหลากหลายในการจัดหารายได้ของเทศบาล: 87
ความท้าทายของการบริหารจัดเก็บรายได้ท้องถิ่นของไทย

ศิวาภรณ์ ไชยเจริญ

การสำรวจสถานภาพองค์ความรู้ด้านการเรียนการสอนรัฐประศาสนศาสตร์ของไทย 137

กานต์รวี วิชัยปะ

ปรีชญาณ์ นักฟ้อน

กลยุทธ์ทางการเมืองของจาณักยะในบทละครสันสกฤตเรื่อง มุทรารากษสะ 171

ชญานุตม์ จินดารักษ์

ชัยณรงค์ กลิ่นน้อย

นิพัทธ์ แย้มเดช

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

การจัดวางความคิดทางการเมือง 199
: ความพยายามในการรื้อถอนชุดอุดมการณ์เก่าภายหลังการเปลี่ยนแปลง การปกครองสยาม
วีรชน เกษสกุล
วัชรพล พุทธรักษา

It should be called “beneficiary” rather than “coercion”: An analysis of Field Marshal P. Phibunsongkhram’s decision in the case of the Japanese army’s invasion of Thailand in 1941.

Suphachai Suphaphol*

Abstract

This Article aims to study the procedure of decision making of Field Marshal P. Phibunsongkhram in the case of the Japanese army’s invasion of Thailand in 1941. In this study, the decision-making theory of Alexander George is utilized as a conceptual framework in an attempt to understand Field Marshal P. Phibunsongkhram’s decision to allow the Japanese armies to use the country as a base for their invasions of the British Colonies, and why he declared war on Britain and the United States. The result shows that Field Marshal P. Phibunsongkhram, as the final decision maker in this case, had expected that Thailand would gain the most benefit if it entered into an alliance with Japan. However, Field Marshal P. Phibunsongkhram did not make the decision because of the Japanese army’s coercion but he thoroughly considered the problem

---

* Assoc. Prof. Dr., Faculty of Political Sciences, Ramkhamhaeng University. Email: Suphachai31@hotmail.com

** Received August 30, 2022; Revised December 3, 2023; Accepted December 15, 2023.

and chose the best choice for the country. The basic factors that he based this decision-making on were (1) Field Marshal P. Phibunsongkhram's perception of Japan as an ally, which stemmed from their good relationship since the Siamese Revolution until the French-Thai War (2) His personal belief that eventually the Axis would be victorious (3) The strengthening of his confidence by his counselors who were mostly pro-Japanese, especially by his closest counselor, Luang Wichitwathakan.

Keywords: World War II, Field Marshal P. Phibunsongkhram, Japanese invasion of Thailand, Alexander George

มันต้องเรียกว่า “สมประโยชน์” มากกว่าที่จะเรียกว่า “ถูกบีบบังคับ” : บทวิเคราะห์กระบวนการตัดสินใจของ จอมพล ป.พิบูลสงครามในกรณีญี่ปุ่นบุกไทย พ.ศ. 2484

ศุภชัย ศุภผล*

บทคัดย่อ

บทความชิ้นนี้มุ่งศึกษากระบวนการตัดสินใจของ จอมพล ป. พิบูลสงครามในกรณีที่ญี่ปุ่นบุกเข้าประเทศไทย พ.ศ. 2484 ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาเลือกทฤษฎีการตัดสินใจของAlexander George มาเป็นกรอบในการวิเคราะห์ เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับการตัดสินใจของจอมพล ป. พิบูลสงครามในสถานการณ์ดังกล่าวที่ว่า ทำไมเขาถึงยินยอมอนุญาตให้กองทัพญี่ปุ่นสามารถใช้ไทยเป็นฐานเพื่อรุกรานอาณานิคมของอังกฤษ และทำไมเขาถึงเขาถึงกล้าประกาศสงครามต่ออังกฤษและอเมริกา

ผลการศึกษาพบว่า จอมพล ป.พิบูลสงคราม ในฐานะที่เป็นผู้ตัดสินใจสุดท้ายต่อเหตุการณ์ในกรณีนี้ เขาได้คิดคำนวณเรียบร้อยแล้วว่าประเทศไทยจะได้รับประโยชน์มากที่สุดถ้าได้เข้าร่วมเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่น อย่างไรก็ตาม การตัดสินใจดังกล่าวไม่ใช่การตัดสินใจแบบฉับพลันอันเกิดมาจากสถานการณ์บีบบังคับ แต่การตัดสินใจดังกล่าวของจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นการคิดแบบไตร่ตรองและคำนวณมาล่วงหน้าเป็นอย่างดีแล้ว สำหรับปัจจัยที่เป็นพื้นฐานในการตัดสินใจของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในกรณีนี้ก็ได้แก่ 1) การรับรู้หรือทัศนคติของตัวผู้ตัดสินเองที่เขาค่อนข้างจะมองญี่ปุ่นว่าเป็นมิตร ซึ่งการรับรู้ดังกล่าวนี้ได้ก่อตัวมาจากความสัมพันธ์ที่ดีตั้งแต่การเปลี่ยนแปลง

* รองศาสตราจารย์, คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง Email: Suphachai31@hotmail.com

** ได้รับบทความ 30 สิงหาคม 2565; แก้ไขปรับปรุง 3 ธันวาคม 2566; อนุมัติให้จัดพิมพ์ 15 ธันวาคม 2566

การปกครองเรื่อยมาจนกระทั่งเกิดสงครามไทยอินโดจีน 2) ความเชื่อพื้นฐานของจอมพล ป.พิบูลสงครามเอง ที่มีแนวโน้มเอนเอียงว่าในท้ายที่สุดฝ่ายอักษะจะมีชัยในสงคราม (3) จอมพล ป. พิบูลสงครามได้รับการเสริมแรงสร้างความมั่นใจจากบรรดาที่ปรึกษาคนสนิทซึ่งบุคคลส่วนมากเหล่านี้ต่างๆมีแนวโน้มที่จะสนับสนุนญี่ปุ่นโดยเฉพาะหลวงวิจิตรวาทการ

คำสำคัญ : สงครามโลกครั้งที่ 2, จอมพล ป. พิบูลสงคราม, การบุกรุกไทยของญี่ปุ่น, อเล็กซานเดอร์ จอร์จ

บทนำ

“เขาบอกว่า เข้ากับเขา เขาชนะ ดินแดนเก่าก็จะได้คืน”
คำกล่าวของจอมพล ป. พิบูลสงครามขณะประชุมคณะรัฐมนตรี (2 ธ.ค. พ.ศ. 2484)

“แต่ในใจของผมเห็นว่าเมื่อเราเข้ากับแล้วก็ควรเข้าให้เต็ม 100%
เขาก็คงเห็นอกเห็นใจเรา”
คำกล่าวของจอมพล ป. พิบูลสงครามขณะประชุมคณะรัฐมนตรี (11 ธ.ค. พ.ศ. 2484)

เมื่อพิจารณาดูประวัติศาสตร์ไทยตั้งแต่ที่ประเทศไทยเริ่มมีลักษณะเป็นรัฐสมัยใหม่เป็นต้นมานั้น ช่วงเวลาที่น่าสนใจอาจจะมีหลากหลายแต่ช่วงเวลาที่สำคัญช่วงหนึ่งที่ถือว่าเป็นสมัยแห่งการเปลี่ยนผ่านของประเทศครั้งสำคัญก็คือ ในช่วงที่ประเทศถูกดึงเข้าสู่ความขัดแย้งของประเทศมหาอำนาจของโลก ประเทศไทยในฐานะที่เป็นประเทศเล็กๆแห่งหนึ่งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก็ได้กระโจนเข้าสู่ความขัดแย้งดังกล่าวด้วย หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ ประเทศไทยภายใต้การนำของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ผู้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในขณะนั้นได้เข้าร่วมสงครามในฐานะของกลุ่มประเทศอักษะ อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาตามข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น เราก็อาจจะพบว่าก่อนหน้านั้นประเทศไทยได้ถูกญี่ปุ่นบุกเข้ามาพร้อมกับยื่นข้อเสนอเพื่อขอใช้ประเทศไทยเป็นทางผ่านไปโจมตีอาณานิคมอื่นๆของอังกฤษ ซึ่งนายกรัฐมนตรีในขณะนั้นไม่มีทางหลีกเลี่ยงที่จะตัดสินใจเลือกทางอื่นได้นอกจากการจำใจให้ญี่ปุ่นผ่าน และนั่นเองก็เป็นที่มาของการที่ประเทศไทยต้องเข้าร่วมกับญี่ปุ่นจนกระทั่งญี่ปุ่นแพ้

สงครามใน ปี พ.ศ. 2488[1] คำอธิบายลักษณะนี้เป็นคำอธิบายแบบมาตรฐานของไทย แม้แต่ตัวจอมพล ป.ฯเองก็ได้กล่าวถึงเรื่องดังกล่าวว่าตนเองถูกบีบบังคับจนไม่มีทางเลือกและตนเองก็ไม่เต็มใจที่จะทำเช่นนั้น ดังที่จอมพล ป.ฯได้กล่าวเมื่อตอนสงครามจบว่า " *ถ้าประชาชนได้ทราบถึงการปฏิบัติของญี่ปุ่นที่บีบบังคับต่อผมให้ทำสัญญาร่วมรบฉบับต่อๆมา และบังคับให้ผมประกาศสงครามกับอังกฤษ อเมริกาด้วยแล้ว ผมเชื่อว่าประชาชนจะรู้สึกเห็นใจผมและรัฐบาลของผมเป็นที่สุด* " (Kuwanon, 1959, p.409) แต่กระนั้นก็ตามก็ได้มีผู้ตั้งข้อสังเกตว่าจริงๆแล้วไทยไม่ได้ถูกบังคับถึงขนาดสิ้นไร้ไม้ตอกดังคำพูดของจอมพล ป.ฯ เนื่องจากคนกลุ่มนี้มองว่าจอมพล ป.ฯ เองก็อาจจะอยากเข้าร่วมกับญี่ปุ่นอยู่แล้วก็เป็นได้ อย่างไรก็ตามการศึกษาในเรื่องนี้ก็ไม่ได้มีการกระทำกันอย่างจริงจังเว้นแต่เพียงตั้งข้อสงสัยเท่านั้น ด้วยเหตุนี้เองการศึกษาครั้งนี้จึงเป็นการพยายามทำความเข้าใจอย่างละเอียดต่อการตัดสินใจของจอมพล ป.ฯ ในเวลาดังกล่าวผ่านกรอบวิเคราะห์แบบรัฐศาสตร์ (Approach) โดยเนื้อหาของการศึกษาจะแบ่งออกเป็นสองส่วน กล่าวคือ ส่วนแรกจะว่าด้วยประมวลเหตุการณ์ทั้งหมดตั้งแต่ญี่ปุ่นเริ่มขยายตัวออกไปสู่จีนจนถึงการยอมรับข้อเสนอการใช้ประเทศไทยเป็นทางผ่านของจอมพล ป.ฯทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการสร้างภาพรวมให้เห็นก่อนที่จะนำไปสู่การวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนต่อไป โดยในส่วนที่สองจะเป็นส่วนที่ว่าด้วยการวิเคราะห์การตัดสินใจยอมรับข้อเสนอจากญี่ปุ่นของจอมพล ป.ฯโดยการวิเคราะห์จะพิจารณาจากองค์ประกอบหลักสี่ส่วน กล่าวคือ 1.ประวัติศาสตร์ที่ผ่านมา (Past) 2.ความเชื่อส่วนตัว

[1] ตัวอย่างงานที่อธิบายการตัดสินใจในลักษณะนี้ได้แก่งานของ (Reynold, 1990; Suwannathat-Pian, 1989; Na-Pomphet, 1999; Nakamura, 1991; Nuechterlein, 1965; Kapilakanchana & Suratanakawikun & Nilwachala, 1978)

และลักษณะส่วนตัวของผู้ตัดสินใจ (Belief and Personality) 3.บุคคลที่มีผลต่อการตัดสินใจ (Counselor) 4.เหตุการณ์หรือข้อมูลที่จอมพล ป. พิบูลสงครามรับรู้ในขณะตัดสินใจ (Current Situation) ซึ่งหลักการทั้งสี่นี้ผู้ศึกษาดัดแปลงมาจากทฤษฎีการตัดสินใจของ Alexander George ซึ่งทฤษฎีดังกล่าวเน้นการตัดสินใจของผู้นำทางการเมืองในฐานะที่เป็นบุคคลสำคัญที่สุดในการกำหนดนโยบายต่างประเทศ โดยเขามองว่าการตัดสินใจของผู้นำจะไม่ได้ขึ้นอยู่กับการคิดอย่างมีเหตุผลแต่เพียงอย่างเดียว (Rational Choice) เนื่องจากการคิดภายใต้กรอบเหตุผลจะเป็นไปไม่ได้ในความเป็นจริงที่ข้อมูลมีความจำกัด ดังนั้นการตัดสินใจจะขึ้นอยู่กับองค์ประกอบอื่นด้วย ได้แก่ประวัติศาสตร์ที่ผ่านมา ลักษณะส่วนตัวหรือความเชื่อของผู้ตัดสินใจในขณะนั้น ตลอดจน คำแนะนำของผู้ที่ให้คำปรึกษา (George, 1980, pp.4-6, 25-32, 55-58, 81-103)

1. “จากแมนจูเรียสู่กรุงเทพมหานคร : ประมวลเหตุการณ์ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2474 จนถึง พ.ศ.2484”

ญี่ปุ่นซึ่งแต่เดิมเป็นประเทศเล็กในเอเชียที่ไม่มีใครอยากจะรู้จักหรือได้รู้จักมากนัก แต่หลังจากที่โดนบังคับให้เปิดประเทศโดยอเมริกาใน พ.ศ. 2394 ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาญี่ปุ่นก็พยายามที่จะทำให้ประเทศของตนทันสมัยเทียบเท่ากับชาติตะวันตก ในเวลาไม่นานนักหลังจากช่วงสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 1 เป็นต้นมา ญี่ปุ่นก็ได้กลายเป็นประเทศมหาอำนาจใหม่อย่างที่ชาติตะวันตกแทบจะไม่เชื่อสายตา นับวันญี่ปุ่นยิ่งพัฒนาออกไปเรื่อย ๆ แต่ก็ไม่ใช่ว่าจะไม่มีอุปสรรคต่อการพัฒนาของญี่ปุ่น อุปสรรคดังกล่าวที่ถือได้ว่าเป็นหนามยอกอกญี่ปุ่นมาโดยตลอดก็คือ การขาดแคลนวัตถุดิบที่จะมาป้อนโรงงานอุตสาหกรรมของตน ประกอบการที่ประเทศญี่ปุ่นมีจำนวนประชากรมากเกินไป

ดังนั้นแล้วความใฝ่ฝันของญี่ปุ่นที่มีมาโดยตลอดก็คือ การพยายามแสวงหาดินแดนที่อุดมสมบูรณ์ในด้านทรัพยากรธรรมชาติ และดินแดนที่ว่างเปล่าสำหรับการอพยพประชากร คำตอบของญี่ปุ่นก็คือการพยายามขึ้นเหนือไปยังจีน เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว ญี่ปุ่นจึงได้ค่อยๆคืบคลานตัวเองไปสู่ดินแดนของจีนที่ชื่อว่า "แมนจูเรีย" (Manchuria) เนื่องจากดินแดนดังกล่าวเป็นพื้นที่ที่ยังรกร้างว่างเปล่าอยู่มาก ประกอบกับดินแดนนั้นมีทรัพยากรอุดมสมบูรณ์ และในช่วงก่อนเวลาดังกล่าวคนญี่ปุ่นก็ได้ไปทำการลงทุนอยู่เป็นจำนวนมาก การแผ่ขยายอย่างเป็นทางการของญี่ปุ่นไปสู่แมนจูเรียเริ่มต้นด้วยการที่ญี่ปุ่นจัดฉากวางระเบิดทางรถไฟของตนเองที่ญี่ปุ่นได้รับสิทธิมาตั้งแต่การชนะสงครามกับรัสเซียใน พ.ศ. 2439 และใส่ร้ายว่าพวกก๊กมินตั๋ง (Kuomintang) เป็นคนลอบวางระเบิด โดยเหตุการณ์นี้เกิดขึ้นใน พ.ศ. 2474 เมื่อเกิดกรณีดังกล่าวขึ้นญี่ปุ่นจึงใช้เป็นข้ออ้างในการส่งทหารเข้าไปดินแดนดังกล่าว จนในที่สุดก็สถาปนารัฐแมนจูกัวขึ้นโดยมีเฮนรี ปูยี (Henry-Puyi) จักรพรรดิองค์สุดท้ายของจีนภายใต้อิทธิพลของญี่ปุ่น (Khamchoo, 2006, p.28) อย่างไรก็ตามภายหลังจากที่ญี่ปุ่นสถาปนารัฐบาลดังกล่าวเรียบร้อยแล้ว สันนิบาตชาติซึ่งนำโดยชาติมหาอำนาจตะวันตกและประเทศอื่นรวม 44 ประเทศไม่รองรับการเป็นรัฐของแมนจูเรีย มีเพียงสองชาติเท่านั้นที่ไม่ได้คล้อยตามมติดังกล่าวนั่นก็คือ ตัวญี่ปุ่นเอง และอีกประเทศหนึ่งก็คือ ไทยซึ่งงดออกเสียง[2] (Nartsupha, 2005, p.53)

จากกรณีนี้เองถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นของสงครามมหาเอเชียบูรพา (Greater East Asian War) เพราะญี่ปุ่นจะค่อยแผ่ขยายยึดดินแดนเข้าในภาคพื้นทวีปของจีนอีก

[2] ขอให้พิจารณาเพิ่มเติมอย่างละเอียดโดยเฉพาะเรื่อง "แนวคิดกลับสู่เอเชีย" ใน Nartsupha, 2005, pp.26-44)

เรื่อยๆ ตลอดจนเมืองท่าตามชายฝั่งของจีนก็ถูกยึดไว้หมด เช่น ปักกิ่ง เทียนสิน และยิ่งเมื่อญี่ปุ่นฝ่าแนวต้านเซี่ยงไฮ้ไปจนถึงนานกิงใน พ.ศ. 2480 หรือใน พ.ศ. 2481 ญี่ปุ่นก็สามารถยึดไหหลำและซัวเถาไว้ได้ อย่างไรก็ตาม ใน ค.ศ. 1939 กองทัพญี่ปุ่นปราชัยยับเยินต่อกองทัพผสมโซเวียตมองโกเลียภายใต้การบัญชาการของนายพลกิออร์กี้ ชูคอฟ (Georgy Zhukov) หลังจากที่ญี่ปุ่นพยายามแผ่อิทธิพลไปยังบริเวณตะวันออกซึ่งเป็นเขตอิทธิพลของโซเวียต จากเหตุการณ์นี้ได้ทำให้ญี่ปุ่นยุติการขยายตัวไปยังดินแดนทางตอนเหนือ[3] ดังนั้นแล้วเมื่อญี่ปุ่นขึ้นเหนือไม่ได้ก็มีหนทางเดียว คือ มุ่งลงใต้สู่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้เนื่องจากบริเวณดังกล่าวเป็นบริเวณที่มี ข้าว น้ำมัน ป่าไม้ ยางพารา และแร่ธาตุอื่นที่จำเป็นต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมญี่ปุ่น แต่กระนั้นญี่ปุ่นก็พบกับอุปสรรคสำคัญที่ไม่น้อยกว่าการมุ่งขึ้นเหนือ คือ การถูกกดดันอย่างหนักจากประเทศมหาอำนาจได้แก่ สหรัฐอเมริกา[4] อังกฤษ และดัทช์ โดยประเทศเหล่านี้กดดันญี่ปุ่นด้วยการงดการส่งออกน้ำมันให้ญี่ปุ่น ซึ่งเมื่อพิจารณาแล้วก็พบว่าสินค้าและน้ำมันที่งดการส่งออกคิดเป็นปริมาณถึง 80%ของการบริโภคภายในประเทศญี่ปุ่น เมื่อเป็นเช่นนี้ ญี่ปุ่นจึงวางแผนจัดการเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เสียเองเพื่อที่จะครอบครอง

---

[3] เหตุการณ์นี้มักไม่มีการกล่าวถึงกันนักทั้งๆที่มันเป็นเหตุการณ์สำคัญที่เป็นจุดหักเหให้ญี่ปุ่นตัดสินใจออกนโยบายจากการมุ่งขึ้นเหนือเป็นการมุ่งลงใต้ โดยเมื่อกล่าวถึงสงครามระหว่างญี่ปุ่นกับรัสเซีย คนมักจะนึกถึงแต่สงครามที่ญี่ปุ่นชนะรัสเซียใน พ.ศ. 2447-2448 เท่านั้น (Russo-Japanese War)

[4] อเมริกาได้ยกเลิกสนธิสัญญาการค้าญี่ปุ่น- อเมริกา (The Japanese American Commercial Treaty) ใน พ.ศ. 2482 ซึ่งตามสนธิสัญญานี้ญี่ปุ่นจะขาดแคลนวัตถุดิบอย่างหนักถึงขนาดที่อาจจะทำให้เศรษฐกิจญี่ปุ่นล่มสลายลงได้

และสามารถจัดการกับทรัพยากรธรรมชาติเหล่านั้นแทนที่มหาอำนาจตะวันตก[5] และแผนการดังกล่าวของญี่ปุ่นนี้จะสำเร็จได้ก็ด้วยการก่อสงครามกับชาติมหาอำนาจต่างๆ เพื่อยึดดินแดนเหล่านี้มาไว้เป็นฐานวัตถุดิบ เมื่อสำเร็จแล้วญี่ปุ่นก็คิดต่อไปว่าเมื่อยึดดินแดนเหล่านี้มาได้ก็ค่อยวางแผนเจรจาสันติภาพกับชาติตะวันตกเหล่านี้ต่อไป [6] (Thorne, 1978, p.51-57)

อนึ่ง ในช่วงที่ญี่ปุ่นมีแนวคิดมุ่งลงใต้ ตลอดจนมีการตระเตรียมแผนการที่จะยึดอาณานิคมในบริเวณเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จากเจ้าอาณานิคมตะวันตก ในขณะนั้นเองช่วงปี พ.ศ. 2483 ก็ได้เกิดสงครามระหว่างไทยกับอินโดจีนฝรั่งเศสขึ้น (Franco-Thai War) จุดเริ่มต้นของสงครามนี้มาจากการที่ฝรั่งเศสในยุโรปพ่ายแพ้สงครามต่อเยอรมันภายใต้การนำของฮิตเลอร์ (Adolf Hitler) และเยอรมันก็ได้ตั้งรัฐบาลวีชี่ (Vichy)ขึ้นมาใน พ.ศ.2483 ซึ่งสถานการณ์ในตอนนั้นรัฐบาลวีชี่มองว่าอินโดจีนอาจจะถูกญี่ปุ่นบุกเมื่อไรก็ได้และฝรั่งเศสก็มองว่าไทยอาจจะเข้าร่วมกับญี่ปุ่นก็เป็นได้เนื่องจากฝรั่งเศสมองว่าไทยมี ความโน้มเอียงไปทางญี่ปุ่นแม้ว่าจะประกาศว่าจะมีนโยบายเป็นกลางต่อกรณีนี้ก็ตามที ดังนั้นฝรั่งเศสจึงชักชวนให้ไทยทำสัญญาไม่รุกรานซึ่งกันและกัน โดยไทยก็ได้ต่อรองว่าไทยจะทำสนธิสัญญาดังกล่าวก็ต่อเมื่อมีการปักปันเขตแดนกันเสียใหม่โดยเฉพาะเขตแดนในบริเวณแม่น้ำโขง นอกจากนี้ไทยยังขอให้ฝรั่งเศสคืนดินแดน

---

[5] เรามักจะเรียกการกดดันญี่ปุ่นโดยการไม่ส่งสินค้าจำเป็นให้ว่า "แนว ABCD" ซึ่งABCD เป็นชื่อย่อมาจาก "American-British-Chinese-Dutch"

[6] ญี่ปุ่นคำขวัญเพื่อการรณรงค์แผนการในครั้งนี้ว่าว่า "เอเชียเพื่อชาวเอเชีย" (Asia for Asiatic) และในวันที่ 3 พฤศจิกายน พ.ศ. 2481 ญี่ปุ่นก็ได้ประกาศนโยบาย "การจัดระเบียบใหม่ในเอเชียตะวันออกและการสร้างวงไพบูลย์ร่วมแห่งมหาเอเชียบูรพา" (New order in East Asia and the Greater East Asia Co-Prosperity Sphere) โดยจุดมุ่งหมายของแผนการครั้งนี้คือยึดครองประเทศจีนและประเทศในเอเชียอันตกเป็นอาณานิคมของชาติตะวันตก

บริเวณฝั่งขวา ตลอดจนฝรั่งเศสต้องคืนดินแดนลาวและกัมพูชาให้ไทยในกรณีที่มีการเปลี่ยนแปลงอธิปไตยในอินโดจีน ซึ่งฝรั่งเศสได้ปฏิเสธทุกข้อเสนอ ยกเว้นเรื่องการปักปันเขตแดนใหม่ตามเกาะแก่งบริเวณแม่น้ำโขง เมื่อการเจรจาดังกล่าวล้มเหลวทั้งไทยและฝรั่งเศสต่างยั่วยุกันไปมาจนก่อให้เกิดการกระทบกระทั่งกันอย่างรุนแรง ในที่สุดญี่ปุ่นก็ได้เข้ามาไกล่เกลี่ยยุติสงครามโดยไทยได้ดินแดนหลวงพระบางฝั่งขวาแม่น้ำโขง แคว้นจำปาศักดิ์ และแคว้นเขมร ตามอนุสัญญาสันติภาพที่กรุงโตเกียว เมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม พ.ศ. 2484 และไทยได้ตั้งเป็นจังหวัดใหม่ขึ้น 4 จังหวัด คือ จังหวัดนครจำปาศักดิ์ จังหวัดลานช้าง จังหวัดพิบูลสงคราม และจังหวัดพระตะบอง ซึ่งจังหวัดดังกล่าวนี้ ไทยได้ปกครองเรื่อยมาจนสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สอง ใน พ.ศ. 2488 (Suphamongkhon, 1992, pp.48-51; Hantrakul, 1992, p.85; Bamrungsuk, 2010, p.158)

หลังจากที่ญี่ปุ่นเปลี่ยนแผนการมุ่งหน้าลงใต้จากแต่เดิมมุ่งขึ้นเหนือ ญี่ปุ่นก็ได้พยายามแผ่อิทธิพลมาสู่ดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เพื่อยึดอาณานิคมของชาติตะวันตก ซึ่งแผนการนี้เริ่มต้นด้วยการที่ญี่ปุ่นวางนโยบายยึดครองอินโดจีนในช่วงเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2484 และในช่วงเดือนพฤศจิกายนปีเดียวกัน ญี่ปุ่นก็ตัดสินใจทำสงครามยึดครองอาณานิคมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยยุทธวิธีที่จะจัดการในเรื่องนี้ก็คือ ญี่ปุ่นจะโจมตี ฟิลิปปินส์ ฮ่องกง มลายู บอร์เนียว สุมาตรา ชวา สุลาเวสี และหมู่เกาะบิสมาร์ก ซึ่งการที่จะทำเช่นนี้ญี่ปุ่นจำเป็นที่จะต้องยาตราทัพเข้าสู่ประเทศไทยเพื่อที่จะใช้ไทยเป็นทางผ่านเข้าไปโจมตีพม่าและมลายู อันเป็นอาณานิคมของอังกฤษ โดยญี่ปุ่นจะใช้กำลังพล 11 กองประกอบไปด้วยทหารสามแสนหกหมื่นนายและระดมกองทัพเรือที่มีอยู่ทั้งหมด และพร้อม ๆ กันนั้นญี่ปุ่นก็จะทำการโจมตีฐานทัพเรือของอเมริกาที่อ่าวเพอร์ด้วย (Pearl Harbor) ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการตัดกำลังและบีบ

บังคับอเมริกาให้ยอมหันมาเจรจากับญี่ปุ่น ญี่ปุ่นได้กำหนดวันเริ่มแผนการวันเปิดสงครามจัดระเบียบเอเชียใหม่ในวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2484 โดยญี่ปุ่นได้ยกพลขึ้นบกที่โกตาบารูของมลายูในเวลาตีสอง (ตามเวลาญี่ปุ่น-เร็วกว่าเวลาประเทศไทยสองชั่วโมง) ในเวลาตีสามครึ่งญี่ปุ่นก็โจมตีอ่าวเพอร์ และเวลาตีสี่เศษๆ ญี่ปุ่นก็ได้ยกพลขึ้นบกที่สงขลาและปัตตานีของไทยเป็นที่แรก

สำหรับเหตุการณ์ญี่ปุ่นบุกไทยนั้น เริ่มต้นจากในวันที่ 7 ธันวาคม พ.ศ. 2484 เวลา 22.30 น. ญี่ปุ่นได้ให้เอกอัครราชทูต ทสึโบกามิ เทอิจิ (Tsubogami Teiji) พร้อมด้วยนายทหารและผู้ติดตามประมาณยี่สิบคนเข้าไปแจ้งแก่ทางไทยว่าญี่ปุ่นจะประกาศสงครามกับอังกฤษและสหรัฐอเมริกาในเวลาตีหนึ่งวันรุ่งขึ้น และญี่ปุ่นมีความจำเป็นที่จะต้องใช้ดินแดนไทยเป็นทางผ่านเพื่อเข้าไปตีพม่าซึ่งเป็นอาณานิคมของอังกฤษ โดยเอกอัครราชทูตได้ยื่นทางเลือกซึ่งเป็นคำขาดให้ไทยสามข้อ กล่าวคือ ทางเลือกที่ 1 ให้รัฐบาลไทยยอมให้กองทัพญี่ปุ่นเดินทัพผ่านไทยเพื่อไปโจมตีพม่าและมลายู ทางเลือกที่ 2 ให้รัฐบาลไทยตกลงในสนธิสัญญาทางทหารร่วมในสงครามกับญี่ปุ่น รวมทั้งยอมให้ญี่ปุ่นเดินทัพผ่านไทยได้ และทางเลือกที่ 3 ให้รัฐบาลไทยประกาศสงครามกับอังกฤษและสหรัฐ หรืออีกนัยก็คือให้ไทยยอมเข้าร่วมกับฝ่ายอักษะ ซึ่งไทยต้องเลือกข้อใดข้อหนึ่งในสามข้อนี้และต้องเลือกภายในเวลา 1.00น. ของวันที่ 8 ธันวาคมด้วย อย่างไรก็ตามนายกรัฐมนตรีคือจอมพล ป. พิบูลสงครามไปตรวจชายแดนด้านตะวันออก ฝ่ายไทยซึ่งมีตัวแทนคือ นายดิเรก ชัยนามในฐานะรัฐมนตรีต่างประเทศจึงยังไม่สามารถให้คำตอบได้ ซึ่งในช่วงเวลาที่รอให้นายกรัฐมนตรีกลับมานั้นเวลาประมาณตีสอง (เวลาไทย) ญี่ปุ่นก็ได้ยกพลขึ้นบกตามจังหวัดต่างๆได้แก่ ปัตตานี สงขลา นครศรีธรรมราช สุราษฎร์ธานี ชุมพร ประจวบคีรีขันธ์ และสมุทรปราการ หลังจากนั้นนายกรัฐมนตรีไทยก็ได้กลับมาที่กรุงเทพมหานครในเวลาประมาณ 7.00 น.

ของวันที่ 8 ธันวาคม และใช้เวลาประชุมเกี่ยวกับข้อเสนอของญี่ปุ่นประมาณครึ่งชั่วโมง ที่ประชุมจึงมีมติให้ยอมรับแต่เพียงให้ญี่ปุ่นเดินทัพผ่านไทย และญี่ปุ่นจะต้องสัญญาว่าจะเคารพศักดิ์ศรีและเอกราชของไทย จากการยอมรับให้ญี่ปุ่นเดินทัพผ่านไทยนั้นทำให้ในประเทศไทยมีทหารญี่ปุ่นถึง ห้าหมื่นนาย ซึ่งถือว่าเป็นจำนวนที่เยอะมากเมื่อเทียบกับจำนวนทหารไทยทั้งประเทศที่มีเพียงหกหมื่นคน (Suphamongkhon, 1992, p.53)

อย่างไรก็ตาม หลังจากนั้นสามวันคือวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2584 เอกอัครราชทูตทสึโบกามิ (Tsubogami) ก็ได้เข้าพบนายกรัฐมนตรีอีกครั้ง ทั้งนี้ก็ด้วยจุดประสงค์เพื่อขอให้ฝ่ายไทยแก้ไขข้อตกลงจากที่แต่เดิมไทยเพียงแค่ยินยอมให้ญี่ปุ่นเดินทัพผ่าน เปลี่ยนมาเป็นการทำสนธิสัญญาร่วมยุทธ ซึ่งจอมพล ป.ฯ ได้นำเรื่องดังกล่าวเข้าหารือกับคณะรัฐมนตรีในวันรุ่งขึ้น และประมาณ 11.00 น. ของวันเดียวกัน จอมพล ป.ฯ ในฐานะนายกรัฐมนตรีและผู้บัญชาการทหารสูงสุดก็ได้เซ็นตกลงร่วมมือทางการทหารกับญี่ปุ่น และในเวลาไม่กี่วันหลังจากนั้นคือวันที่ 21 ธันวาคม จอมพล ป.ฯ ก็ได้ลงนามในกติกาสัญญาเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่น นั่นก็หมายถึง ไทยยอมรับข้อตกลงที่จะร่วมมือทางการทหารกับญี่ปุ่น ซึ่งหลังจากนั้นในวันที่ 25 มกราคม พ.ศ.2485 ไทยก็ประกาศสงครามกับอังกฤษและสหรัฐ จากสิ่งที่กล่าวมาทั้งหมดนี้เป็นการฉายภาพให้เห็นถึงข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นทั้งหมดเพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับในส่วนต่อไปที่จะเป็นการวิเคราะห์ถึงกระบวนการตัดสินใจของจอมพล ป.ฯ ในฐานะผู้ตัดสินใจสุดท้ายต่อการนำไทยเข้าร่วมเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่นและประกาศสงครามกับอเมริกาและอังกฤษ

2. กระบวนการตัดสินใจของผู้ตัดสินใจต่อกรณีการเข้าร่วมกับญี่ปุ่น ในพ.ศ. 2484

สำหรับการวิเคราะห์ถึงกระบวนการตัดสินใจของผู้ตัดสินใจต่อกรณีการเข้าร่วมกับญี่ปุ่น ใน พ.ศ. 2484 จะคำนึงถึงองค์ประกอบหลักสี่ส่วน กล่าวคือ 1.ประวัติศาสตร์ที่ผ่านมา (Past) 2.ความเชื่อส่วนตัวและลักษณะส่วนตัวของผู้ตัดสินใจ (Belief and Personality) 3.บุคคลแวดล้อมที่มีผลต่อการตัดสินใจของจอมพล ป. พิบูลสงคราม และ 4.เหตุการณ์หรือข้อมูลที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม รับรู้ในขณะตัดสินใจ (Current Situation) เพื่อที่จะสรุปว่าการรับรู้ (Perception) ของจอมพล ป.ฯ มองว่าอะไรคือผลประโยชน์ที่ไทยจะได้รับ (Interest) หมายถึงการนำไปสู่การมองว่าประเทศใดคือประเทศใดคือมิตร (Alliance) และเมื่อผู้ตัดสินใจมีการรับรู้เช่นนั้นจะนำไปสู่การตัดสินใจต่อการเลือกเป็นพันธมิตรกับประเทศใดประเทศหนึ่ง ในขณะเดียวกันการยอมรับเป็นพันธมิตรกับประเทศใดประเทศหนึ่งก็ไม่สามารถหลีกเลี่ยงที่จะเป็นศัตรูกับอีกประเทศหนึ่งได้ ซึ่งจากข้อเท็จจริงที่กล่าวไปแล้วว่าจอมพล ป.ฯ ได้ตัดสินใจเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่นโดยเริ่มจากการยอมให้ญี่ปุ่นผ่านประเทศไทยได้ในวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2484 และหลังจากนั้นแค่เวลาประมาณเดือนกว่า ๆ รัฐไทยก็ได้ประกาศสงครามกับมหาอำนาจตะวันตก

2.1 ประวัติศาสตร์ที่ผ่านมา

ในหัวข้อย่อยนี้จะเป็นการพูดถึงประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นต้นมาจนถึงช่วงที่จอมพล ป.ฯ เพื่อที่จะพิจารณาว่าไทยกับญี่ปุ่นนั้นมีความสัมพันธ์กับไทยมากน้อยแค่ไหน ซึ่งเมื่อพิจารณาจากความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นก็เป็นที่ค่อนข้างชัดเจนว่า ไทยมีความสัมพันธ์ที่ดีกับญี่ปุ่นค่อนข้างมาก โดยเฉพาะกลุ่มของผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองหรือคณะราษฎร มีหลักฐานหลายชิ้นที่พูดถึงว่า คณะราษฎรได้พิจารณาดูญี่ปุ่นด้วยความชื่นชม อย่างเช่นในกรณีพระยาพหลพลพยุหเสนาซึ่งเคยไปดูงานที่ประเทศญี่ปุ่น

แล้วก็เกิดความคิดที่จะใช้ญี่ปุ่นเป็นประเทศต้นแบบในการเปลี่ยนแปลงการปกครองหรือพยายามที่จะสร้างระบอบรัฐธรรมนูญโดยยึดแบบรัฐธรรมนูญเมจิของญี่ปุ่นเป็นตัวอย่าง (Kasetsiri, 2006, p.307)

อย่างไรก็ตามภายหลังเปลี่ยนแปลงการปกครองจากสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบรัฐธรรมนูญใหม่ๆ ทางฝ่ายคณะราษฎรต้องการที่อิงดุลอำนาจใหม่เพื่อคานกับฝั่งตะวันตก คณะราษฎรก็พยายามอย่างยิ่งที่จะกระชับความสัมพันธ์กับญี่ปุ่นโดยการตั้งคนของคณะราษฎรเองไปเป็นทูตประจำญี่ปุ่นแต่ในขณะเดียวกันที่อังกฤษและอเมริกา คณะราษฎรเพียงแต่สับเปลี่ยนทูตจากอังกฤษไปอเมริกาเท่านั้น ยิ่งไปกว่านั้นในเวทีโลกทางฝั่งไทยก็ได้พยายามที่จะอิงกับญี่ปุ่นอย่างเห็นได้ชัด จากตัวอย่างในกรณีที่ญี่ปุ่นทำการยึดครองแมนจูเรียและตั้ง เฮนรี่ ปูยี (Henry Pu-Yi) เป็นผู้นำภายใต้อิทธิพลของตน ซึ่งองค์กรสันนิบาตชาติก็ได้ลงมติไม่ยอมรับ แต่ไทยเป็นเพียงประเทศเดียวที่งดออกเสียง ซึ่งการกระทำครั้งนี้ทำให้ไทยค่อนข้างจะถูกมองจากชาติตะวันตกว่าเป็นฝ่ายเดียวกับญี่ปุ่น แต่ในขณะเดียวกันความสัมพันธ์กับไทยและญี่ปุ่นก็ดีขึ้นอย่างมาก ซึ่งนายดิเรก ชัยนาม ผู้อยู่ในเหตุการณ์ตอนนั้นได้เล่าว่า *“ภายหลังการลงมติผู้แทนญี่ปุ่นได้เดินออกจากที่ประชุมและก่อนออกจากห้องประชุมก็ได้เดินเข้ามาจับมือกับผู้แทนไทยและกล่าวว่าขอบใจมาก ถ้าฝรั่งรบไทย ญี่ปุ่นจะช่วยไทยรบกับฝรั่ง”* (Jayanama, 1970, p.41)

ยิ่งไปกว่านั้น ในช่วงแรกที่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบรัฐธรรมนูญฝ่ายคณะราษฎรได้ถูกฝ่ายอำนาจเก่าที่มีพระยามโนปกรณ์นิติธาดาเป็นตัวแทนยึดอำนาจ ด้วยการประกาศงดใช้รัฐธรรมนูญบางมาตรา (Counter Revolution) คณะราษฎรที่นำโดยพันเอกพระยาพหลพลพยุหเสนาจึงทำรัฐประหารยึดอำนาจคืนและดำรงตำแหน่งเป็นนายกรัฐมนตรีเอง

เมื่อวันที่ 19 มิถุนายน พ.ศ. 2476 ซึ่งการยึดอำนาจในครั้งนั้น มีหลักฐานว่าหลวงพิบูลสงครามได้ติดต่อกับยาซึคิจิ ยาตาเบะ (Yasukichi Yatabe) อัครราชทูตญี่ปุ่นประจำสยามในขณะนั้นอย่างลับ ๆ โดยขอความช่วยเหลือทางด้านอาวุธยุทโธปกรณ์ และอัครราชทูตได้ตอบไปว่าจะให้ความช่วยเหลือหลังจากรัฐประหารเรียบร้อยแล้ว (Yatabe, 2007, p.99) ดังนั้นเมื่อคณะราษฎรได้ทำการรัฐประหารเรียบร้อยแล้ว พระยาพหลฯจึงได้เชิญยาตาเบะมาพบที่วังปารุสกวัน โดยขอให้ญี่ปุ่นให้ความช่วยเหลือทั้งทางการเมือง ทางทหาร และเศรษฐกิจเพื่อที่จะไม่ให้อำนาจเก่าฟื้นคืนชีพกลับมาได้ ทางญี่ปุ่นก็ตอบรับที่จะให้ความช่วยเหลือแต่ทางไทยต้องตั้งพระยาอภิบาลราชไมตรีซึ่งเป็นผู้นิยมญี่ปุ่นคนหนึ่งให้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ (Yoshigawa, 2007, p.8) สำหรับความช่วยเหลือที่ทางญี่ปุ่นมีให้กับไทย เช่น การส่ง ดร.ชินโซ มิฮาร่า (Shinzo Mihara) เข้ามาเป็นนักการเกษตรเพื่อถ่ายทอดความรู้ทางเทคโนโลยีให้ไทยในการเพิ่มผลผลิตฝ้าย ส่วนในทางการทหาร ญี่ปุ่นก็ได้ขายเรือรบ 20 ลำให้ทางไทยเพื่อเสริมแสนยานุภาพทางทะเลให้กับกองทัพเรือไทยใน พ.ศ. 2478 นอกจากนั้นในทางเศรษฐกิจ ญี่ปุ่นได้เริ่มเข้ามาลงทุนในประเทศไทยอย่างที่ไม่เคยมีมาก่อนและมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นมากเรื่อย ๆ (Flood, 1967, p.26) หลักฐานในเรื่องนี้ได้ปรากฏจากคำพูดของจอมพล ป. ที่กล่าวในสภาผู้แทนราษฎรเมื่อวันที่ 21 กันยายน พ.ศ.2483 ว่า *“เราจะเห็นว่าน่าจะขอบใจประเทศญี่ปุ่นที่ได้ให้ความร่วมมือกับเรามากมายในทางการค้า เพราะว่าข้าวนั้นเราได้อาศัยประเทศญี่ปุ่นซื้อไปในเวลานี้เกือบ 70-80%ที่เราได้ขายไป”* (Pattamasukhon, 1974, p.331)

เท่านั้นยังไม่พอ ความสัมพันธ์กับญี่ปุ่นและไทยก็ยิ่งแนบแน่นมากขึ้นไปอีกเมื่อญี่ปุ่นตกลงเซ็นสัญญาการพาณิชย์และการเดินเรือกับไทย ตลอดจนยกเลิกสิทธิ

สภาพนอกอาณาเขตให้กับไทย (Extraterritorial Right) ใน พ.ศ.2480 ซึ่งการกระทำสองอย่างของญี่ปุ่นในครั้งนี้ก็หมายถึงว่าไทยมีเอกราชทางการค้าที่จะสามารถกำหนดอัตราภาษีได้ด้วยตนเอง ตลอดจนทางการศาลไทยก็สามารถลงโทษคนญี่ปุ่นที่กระทำผิดภายในประเทศได้ด้วยกฎหมายไทย สิ่งนี้เป็นสิ่งที่ยิ่งใหญ่ในสายตาของคณะราษฎรมาก เนื่องจากการมีเอกราชทางศาลและทางเศรษฐกิจนั้นเป็นสิ่งที่ตรงกับหลัก 6 ประการของคณะราษฎร

จุดหักเหอีกประการหนึ่งที่ทำให้ไทยมีทัศนคติที่ดีต่อญี่ปุ่นเพิ่มมากขึ้นไปอีก คือ ในกรณีพิพาทอินโดจีนที่ญี่ปุ่นเข้ามาถือหางฝั่งไทยอย่างลับ ๆ กล่าวคือจุดเริ่มต้นของกรณีพิพาทนี้เริ่มจากการที่ฝรั่งเศสพ่ายแพ้สงครามแก่เยอรมัน ซึ่งญี่ปุ่นก็ฉวยโอกาสกดดันด้วยการเข้ายึดเมืองท่าที่เวียดนามเพื่อบังคับให้รัฐบาลวีชีอินโดจีนอนุญาตให้ญี่ปุ่นตั้งฐานทัพโดยมีทหาร 6,000 นาย และสนามบิน 7 แห่งในอินโดจีน ในช่วงเวลาเดียวกันฝรั่งเศสก็ได้ขอให้ไทยทำสนธิสัญญาไม่รุกรานกัน รัฐบาลไทยในขณะนั้นคือรัฐบาลพลตรี ป. พิบูลสงคราม (ยศในขณะนั้น)เห็นว่าในไม่ช้าญี่ปุ่นคงจะเคลื่อนกำลังเข้ายึดอินโดจีนอย่างแน่นอน เมื่อเป็นเช่นนั้นไทยก็ควรที่จะขอแบ่งดินแดนบางส่วนที่ฝรั่งเศสเคยยึดไปตลอดจนไทยต้องการที่จะมีพรมแดนที่แน่นอนตามหลักสากล โดยใช้แม่น้ำโขงเป็นเส้นแบ่ง ดังนั้นไทยจึงเสนอให้ฝรั่งเศสทำข้อตกลงกับไทยในเรื่องดังกล่าวเสียก่อนและไทยจึงจะยอมลงนามในสัญญา แต่ฝรั่งเศสไม่ยอมรับขอเสนอแถมยังท้าทายยั่วยุไทย (Na-Pomphet, 2009, p.77) ต่อมาทั้งสองประเทศจึงเกิดการปะทะกันขึ้นจากการที่ฝรั่งเศสส่งเครื่องบินเข้ามาทิ้งระเบิดที่นครพนมและฝั่งไทยก็ตอบโต้จนเกิดเป็นสงครามระหว่างกัน

อย่างไรก็ตามในช่วงของวิกฤตการณ์รัฐบาลไทยได้พยายามหยั่งเสียงจากมหาอำนาจตะวันตกว่ามีความคิดเห็นอย่างไรต่อการเรียกร้องดินแดนของไทย ซึ่ง

ปรากฏว่าสหรัฐอเมริกาต้องการให้อินโดจีนดำรงไว้ซึ่งสถานะเดิม (Status Quo) ทั้งนี้ ในวันที่ 10 ตุลาคม พ.ศ. 2483 สหรัฐอเมริกาได้อายัดเครื่องบินโจมตีแบบ NA- 69 จำนวน 10 เครื่องที่รัฐบาลไทยสั่งซื้อทั้งๆที่เดินทางมาถึงเมืองมนิลาและไทยก็ได้จ่ายเงินครบถ้วนเรียบร้อยแล้ว นอกจากนี้ในวันที่ 19 ตุลาคม ปีเดียวกันก็ได้ยึดเครื่องบินขับไล่ (NA-68) เพิ่มอีก 6 เครื่องขณะรอส่งที่มลรัฐแคลิฟอร์เนีย (California) สาเหตุที่สหรัฐอเมริกาอายัดเนื่องจากไม่ต้องการให้ไทยมีขีดความสามารถมากพอจนนำไปสู่การตัดสินใจทำสงคราม แต่อย่างไรก็ตามญี่ปุ่นก็ได้เสนอเครื่องบินรบให้ไทยในจำนวนที่มากกว่าที่จะได้รับจากอเมริกาถึงสองเท่า คือ 34 เครื่อง และเครื่องบินที่ขายให้ไทยนั้นถือได้ว่าเป็นเครื่องบินที่มีสมรรถภาพที่ทันสมัยแบบเดียวกับที่ญี่ปุ่นใช้ในการบุกจีน ซึ่งเครื่องบินที่ญี่ปุ่นขายให้เป็นเครื่องบินทิ้งระเบิด 9 เครื่อง และเป็นเครื่องบินโจมตี 25 เครื่อง (Royal Thai Air Force, 1976, p.64) ในกรณีนี้ ญี่ปุ่นได้ถูกมองว่าเป็นมิตรที่แท้จริงในยามยากของไทย ในทางกลับกันความรู้สึกของฝ่ายไทยที่มีต่ออังกฤษและอเมริกาก็ยิ่งห่างเหินยิ่งขึ้น ดังที่ เซอร์โจเซีย ครอสบีย์ (Sir Josiah Crosby) รายงานโทรเลขไปยังอังกฤษเกี่ยวกับกรณีนี้ว่า *“นายกรัฐมนตรีกล่าวแสดงถึงความขมขื่นเกี่ยวกับท่าทีอันปราศจากความเห็นอกเห็นใจของรัฐบาลวอชิงตัน ด้วยการตั้งคำถามว่า ถ้าหากสหรัฐอเมริกาปฏิเสธไม่ยอมขายเครื่องบินและอาวุธสงครามให้แก่ไทยแล้ว ไทยจะไปหาซื้อสิ่งเหล่านี้ได้จากที่ใดหากไม่ใช่จากประเทศญี่ปุ่น”* (Suwannathat-Pian, 1989, p.24) นอกจากคำกล่าวจากมุมมองของอังกฤษแล้ว ในมุมมองของไทยเองมีความรู้สึกเช่นนั้นเหมือนกันดังคำกล่าวของนายดิเรก ชัยนามที่ว่า *“จริงอยู่ไทยไม่ต้องการอยู่ใต้ความควบคุมของประเทศใดๆ แต่ญี่ปุ่นสามารถแสดงให้*

ไทยเห็นว่า ถ้าพึ่งญี่ปุ่นไทยจะได้ประโยชน์ และให้ไทยกลัวญี่ปุ่นด้วยยิ่งกว่าหวังพึ่งหรือจะต้องกลัวอังกฤษหรือสหรัฐอเมริกา” (Jayanama, 1970, p.158)[7]

เหตุการณ์ในข้างต้นได้ยุติลงหลังจากที่ญี่ปุ่นได้พยายามเสนอตัวเข้ามาไกล่เกลี่ยตัดหน้าอังกฤษที่กำลังจะยื่นมือเข้ามาเพื่อไม่ต้องการจะให้ญี่ปุ่นมีอิทธิพลมากขึ้นในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งนายกรัฐมนตรีคือ พลตรีหลวงพิบูลสงครามได้เรียกประชุมคณะรัฐมนตรี และแจ้งให้ทราบว่า ญี่ปุ่นได้เสนอมา โดยไม่มีทางอื่นจะปฏิเสธดังนั้นนายกรัฐมนตรีจึงได้ตอบตกลงไปแล้ว อย่างไรก็ดี เหตุการณ์ในตอนนั้นนายดิเรก ชัยนามได้เล่าว่า “*ก่อนหน้านั้น นายกรัฐมนตรีได้เล่าให้ตนฟังและให้รักษาเป็นความลับยิ่งในการที่ญี่ปุ่นจะเสนอตัวเข้ามาไกล่เกลี่ย โดยการเจรจาไกล่เกลี่ยได้ลงนามบนเรือลาดตระเวนญี่ปุ่นชื่อ “นาโตริ” (Natori)*” (ดิเรก ชัยนาม 2513, หน้า133) ผลของการเจรจาไทยได้ดินแดนกลับคืนมาหนึ่งในแปดส่วนจากที่ฝรั่งเศสยึดไป หลังจากวันรุ่งขึ้นที่ไทยได้ดินแดนคืนแล้วคือวันที่ 12 มีนาคม พ.ศ. 2484 รัฐบาลได้ประกาศให้โรงเรียนและหน่วยงานทั่วประเทศชักธงชาติไทยธงชาติญี่ปุ่นขึ้นพร้อมกันเพื่อเป็นการฉลอง (Khatiworaphong, 1977, p.255)

หลังจากกรณีพิพาทอินโดจีนสิ้นสุดลง ความสัมพันธ์ของไทยญี่ปุ่นก็ใกล้ชิดกันมากขึ้นเมื่อไทยกับญี่ปุ่นตกลงที่จะเลื่อนลำดับขั้นจากอัครราชทูตเป็นเอกอัครราชทูต

---

[7] นอกจากญี่ปุ่นแล้ว ในวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2483 ทางเยอรมันก็ให้การสนับสนุนไทยในการทวงดินแดนคืนจากฝรั่งเศส โดยผู้ที่วิ่งเต้นในการขอการสนับสนุนจากเยอรมันก็คือ พระยาพหลพลพยุหเสนา โดยวิ่งเต้นผ่านจอมพลเกอริง (Hermann Göring) ซึ่งเป็นเพื่อนร่วมรุ่นโรงเรียนนายร้อยเยอรมันเมื่อครั้งพระยาพหลไปเรียนวิชาการทหารที่เยอรมัน แต่ผู้ที่เป็นตัวแทนถือสาสน์ไปก็คือพันเอกประยูร ภมรมนตรี (ยศขณะนั้น) อย่างไรก็ตามทางเยอรมันก็มีข้อแม้คือ ขอให้ไทยทวงดินแดนได้เฉพาะเท่าที่ไทยเสียไปเท่านั้น เนื่องจากเยอรมันเกรงว่าถ้าไทยเรียกร้องมากเกินไป เยอรมัน และญี่ปุ่นที่เป็นฝ่ายสนับสนุนไทยอยู่อาจจะต้องเปิดศึกสองด้าน

เมื่อวันที่ 16 สิงหาคม พ.ศ. 2484 ในประเด็นนี้เป็นประเด็นที่สำคัญมากเนื่องจากในเวทีการทูตของไทยกับต่างประเทศโดยเฉพาะกับประเทศมหาอำนาจ ไทยจะมีตำแหน่งของทูตเป็นแค่อัครราชทูต ซึ่งตรงกันข้ามกับประเทศยุโรปด้วยกันที่จะแลกเปลี่ยนทูตในระดับเอกอัครราชทูต เรื่องนี้เป็นเรื่องที่กระทบกับเกียรติภูมิทางการทูตของไทย แต่กับญี่ปุ่นที่ถือว่าเป็นชาติมหาอำนาจที่สำคัญชาติหนึ่งตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่หนึ่งเป็นต้นมา ไทยได้มีการแลกเปลี่ยนทูตถึงขั้นเอกอัครราชทูตดังนั้นจึงถือว่าเป็นความสัมพันธ์ทั้งสองถือว่าใกล้ชิดกันมาก (Kasetsiri, 2006, p.278)

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้จะเห็นได้ว่าความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นตั้งแต่หลังเปลี่ยนแปลงการปกครองพ.ศ. 2475 เป็นต้นมา ประเทศทั้งสองมีค่อย ๆ มีความใกล้ชิดสนิทสนมกันมากขึ้นเรื่อย ๆ สาเหตุที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะว่า ญี่ปุ่นนั้นถือได้ว่าเป็นประเทศมหาอำนาจชาติเดียวในเอเชีย ซึ่งคณะราษฎรมองว่าน่าจะยึดถือเป็นแบบอย่างในการพัฒนาประเทศ ตลอดจนการคบค้าสมาคมกับญี่ปุ่นนั้นก็เป็นอีกหนทางหนึ่งที่จะเป็นการปลีกตัวออกห่างจากอิทธิพลของชาติมหาอำนาจที่ขนาบประเทศไทยอยู่สองฝั่งคือ อังกฤษและฝรั่งเศส ซึ่งความต้องการของไทยก็ค่อนข้างที่จะสอดคล้องกับความต้องการของญี่ปุ่นเหมือนกัน เนื่องจากญี่ปุ่นหลังจากที่กลายเป็นประเทศมหาอำนาจที่ถือว่าประสบความสำเร็จในการพัฒนาอุตสาหกรรมหนัก ญี่ปุ่นก็ต้องการวัตถุดิบอันจำเป็นสำหรับเศรษฐกิจของตนจึงมุ่งหน้าขึ้นจีนยึดครองแมนจูเรีย แต่กระนั้นก็ตามญี่ปุ่นก็ไม่สามารถขยายอิทธิพลขึ้นไปได้เกินนั้น ญี่ปุ่นจึงมุ่งหน้าลงใต้สู่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้และพยายามผูกมิตรกับไทยที่ถือได้ว่าเป็นจุดยุทธศาสตร์ที่สำคัญสำหรับนโยบายมุ่งลงใต้ของญี่ปุ่น ซึ่งเราจะเห็นได้ว่าหลังการทำรัฐประหารของพระยาพหลฯ เป็นต้นมา ความช่วยเหลือของญี่ปุ่นที่มีต่อไทยเพิ่มๆขึ้นอย่างต่อเนื่องไม่ขาดสายไม่ว่าจะทางเศรษฐกิจการค้า การเมือง หรือ การทหาร กระนั้นก็ตามอิทธิพล

ของญี่ปุ่นได้เพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัดมากขึ้นจากกรณีอเมริกายึดเครื่องบินสิบหกลำเพื่อตัดกำลังไทยไม่ให้เรียกร้องดินแดนคืนจากฝรั่งเศส ซึ่งในกรณีนั้นญี่ปุ่นเสนอขายเครื่องบินให้ไทยในจำนวนที่มากกว่า ซึ่งอาจจะเป็นไปได้ว่าจากกรณีนี้ไทยเริ่มที่จะมีทัศนคติที่ดีต่อญี่ปุ่นว่าเป็นมหามิตรที่ยื่นมือเข้ามาช่วยไทยในยามยาก และในขณะเดียวกันทัศนคติของไทยต่อชาติตะวันตกก็เริ่มย่ำแย่ขึ้นเรื่อย ๆ ในจุดนี้เราอาจจะกล่าวได้ว่าทัศนคติของจอมพล ป.ฯก่อนที่จะเกิดเหตุการณ์ญี่ปุ่นยกพลขึ้นบกเมื่อวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ.2484 มีแนวโน้มที่อาจจะมองว่าญี่ปุ่นเป็นมิตรแท้ในยามยาก

2.2 ความเชื่อพื้นฐานและบุคลิกภาพของจอมพล ป. พิบูลสงคราม

อย่างที่ทราบกันดีว่าจอมพล ป.ฯเป็นผู้หนึ่งที่ทำการเปลี่ยนแปลงประเทศไทย (สยามในขณะนั้น) มาสู่ระบอบประชาธิปไตย ซึ่งเป็นที่แน่นอนว่าความคิดทางการเมืองของจอมพล ป.ฯ ก็น่าจะมีความเชื่อพื้นฐานที่อยู่บนฐานคิดแบบประชาธิปไตย แต่กระนั้นความคิดของจอมพล ป.ฯ เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงมาเป็นอำนาจนิยมทหารแบบฟาสซิสต์ (Fascism) ที่มีตัวอย่างในสมัยนั้นก็คือลัทธิฟาสซิสต์ของอิตาลีที่นำโดยมุโสลินี (Benito Mussolini) ลัทธินาซีของเยอรมันที่นำโดยอดอล์ฟ ฮิตเลอร์ (Adolf Hitler) หรือลัทธิคลั่งชาติในญี่ปุ่นที่นำโดยฮิเดกิ โตโจ (Hideki Tojo) โดยลัทธิเหล่านี้จะแนวคิดพื้นฐานอยู่สองเรื่องที่เป็นแกนกลางก็คือ แนวคิดเกี่ยวกับชาตินิยม และแนวคิดเกี่ยวกับผู้นำนิยม การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเริ่มปรากฏอย่างเห็นได้ชัดตั้งแต่สงครามอินโดจีนเป็นต้นมา ดังที่ พล.ต.อ อดุล อดุลเดชจรัสได้กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า *“ในตอนต้นๆ สังเกตว่าจอมพล ป.ฯ ยังไม่กระตือรือร้นที่จะดำเนินการตามลัทธิทั้งสองดังกล่าว (ลัทธินาซีและลัทธิฟาสซิสต์) แต่แล้วภายหลังที่ได้รับยศเป็นจอมพลแล้ว สังเกตว่า จอมพล ป.ฯจะขะมักเขม้นที่จะดำเนินการเผด็จการตามลัทธิทั้งสองนี้....* (Dantrakun, 2003, p.158)

ซึ่งตามคำบอกเล่าข้างต้นก็มีความใกล้เคียงกับหลักฐานแวดล้อม ดังคำกล่าวต่างๆของตัวจอมพล ป.ฯ เอง ที่สามารถสะท้อนถึงวิธีคิดแบบฟาสซิสต์อยู่หลายครั้ง ยกตัวอย่างเช่นคำพูดของจอมพล ป.ฯ ที่กล่าวถึงแนวคิดเรื่องการให้ยึดตัวผู้นำไว้ว่า *“ญี่ปุ่นมีเครื่องยึดมั่นอยู่คือ พระเจ้าแผ่นดินของเขา ของเราไม่มีอะไรเป็นเครื่องยึดแน่นอน ที่มีอยู่ คือ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และรัฐธรรมนูญ ชาติก็ยังไม่มีตัวตน ศาสนาก็ไม่ทำให้คนเลื่อมใสยึดมั่น พระมหากษัตริย์ยังเป็นเด็กอยู่เห็นแต่รูป รัฐธรรมนูญก็เป็นสมุดหนังสือ เวลาบ้านเมืองคับขันจะเอาอะไรเป็นเครื่องยึดไม่ได้ ผมจึงให้ยึดตามนายกรัฐมนตรี ”* (Kasetsiri, 2006, p.187) ยิ่งไปกว่านั้นยังมีหลักฐานอีกชิ้นหนึ่งที่ชี้ให้เห็นว่าตัวจอมพล ป.ฯ เองได้นิยมชมชอบลัทธินาซี ฟาสซิสต์ ตลอดจนเผด็จการอำนาจนิยมอย่างมาก ดังคำให้การของนายทวี บุณยเกตุ บุคคลหนึ่งที่ใกล้ชิดกับจอมพล ป.ฯ ที่ได้เล่าว่า ตัวจอมพล ป. พิบูลสงครามชอบทำอะไรเลียนแบบฮิตเลอร์และมุสโสลินี มากไปกว่านั้นยังชอบอ่านหนังสือเกี่ยวกับนโปเลียน ถึงกับเปรียบว่าตนเองเป็นนโปเลียน (Numnon, 2005, p.72) เท่านั้นไม่พอจากคำให้การของนายทวี บุณยเกตุยังเล่าว่าจอมพล ป.ฯ นั้น ชอบทำตามฮิตเลอร์อยู่บ่อยครั้งซึ่งเมื่อฟังดูก็อาจจะพาลคิดว่าเป็นเรื่องที่กุขึ้นมาลอย ๆ แต่เมื่อพิจารณาจากข้อเท็จจริงแล้วก็ถือว่าค่อนข้างที่จะเชื่อถือได้ ดังตัวอย่างที่ว่ามีอยู่ครั้งหนึ่งจอมพล ป.ฯ พยายามที่รณรงค์ตามนโยบายรัฐนิยมโดยให้ประชาชนเลิกใช้คำทับศัพท์ที่มาจากภาษาตะวันตก ซึ่งคำหนึ่งที่ติดปากประชาชนก็คือ คำว่า *“ฮัลโหล”* โดยจอมพล ป.ฯพยายามที่จะสร้างคำอื่นขึ้นมาเพื่อทดแทนคำดังกล่าว ซึ่งคำที่จอมพล ป.ฯ คิดขึ้นมานั้นก็คือคำว่า *“พิบูลสวัสดิ์”* การรณรงค์คำดังกล่าวนี้ถูกโฆษณาผ่านรายการสนทนาของนายมั่น ชูชาติ และ นายคงรักไทย แต่คำดังกล่าวไม่เป็นที่นิยมจึงมีการใช้คำว่า *“สวัสดี”* แทน (Syamananda, 1977, p.188) ซึ่งเป็นที่แน่ชัดว่าคำทักทายดังกล่าวที่ใช้เมื่อเวลาเจอกันนั้นเป็นสิ่งที่จอมพล ป.ฯ ลอกเลียนมาจากการทักทายของ

พวกนาซีในสมัยสงครามโลกที่เมื่อเจอหน้ากันก็จะกล่าวคำว่า “ *Heil Hitler*” (ฮิตเลอร์จงเจริญ) นอกจากนี้ยังมีอีกคำพูดหนึ่งของจอมพล ป.ฯ ที่กล่าวถึงความสำคัญของอำนาจไว้ว่า “ *เราควรจะนึกว่าสมัยนี้กฎหมายก็ดี ศีลธรรมก็ดีเราพึ่งไม่ได้ เราต้องพึ่งอำนาจ และในการที่เราจะต้องปฏิบัติโดยการใช้อำนาจ เมื่อเขาใช้อำนาจแล้ว เราจะไปร้องว่าผิดกฎหมาย ผิดกฎหมายนานาชาติ หรือผิดศีลธรรมนั้น ผมคิดว่าปัจจุบันนี้เป็นเรื่องพ้นสมัย*” (Pibulsongkhram, 1997, p.306)

จากข้อมูลในข้างต้นก็พอที่จะอนุมานได้ว่าจอมพล ป.ฯ มีแนวโน้มที่จะคล้อยตามแนวคิดของลัทธิฟาสซิสต์ ซึ่งแนวคิดดังกล่าวที่เน้นย้ำอยู่บนฐานคิดในเรื่องความยิ่งใหญ่ของชาติ ดังนั้นเองการที่จะทำให้แนวคิดนี้ขับเคลื่อนต่อไปได้ก็ด้วยการที่จำเป็นจะต้องหาศัตรูมาเป้าในการปลุกระดมมวลชนให้มาสนับสนุน ซึ่งเป้าสำคัญที่มักจะถูกนำมาโจมตีก็คือการเสียดินแดนในอดีตให้กับชาติมหาอำนาจฝรั่งเศสและอังกฤษ ผลลัพธ์ที่เห็นได้ชัดจากแนวคิดดังกล่าวของจอมพล ป.ฯ ก็คือดำเนินนโยบายที่ค่อนข้างสุ่มเสี่ยงและก้าวร้าวในกรณีพิพาทอินโดจีนฝรั่งเศส มากไปกว่านั้นเรายังเห็นถึงแนวคิดดังกล่าวเกี่ยวกับการสร้างภาพโจมตีชาติตะวันตกในคำประกาศสงครามของไทยดังที่ว่า *“ตั้งแต่แรกที่อังกฤษได้แผ่จักรภพมาทางตะวันออกประเทศไทยก็ได้รับการเบียดเบียนบีบคั้นอย่างไม่ขาดสาย อังกฤษได้บั่นทอนดินแดนและแบ่งแยกเชื้อชาติไทยให้กระจัดกระจาย และกระทำทุกอย่างให้ชาติไทยอ่อนแอ ...ส่วนสหรัฐอเมริกาก็ดำเนินนโยบายแบบเดียวกับอังกฤษ ชาวไทยทั้งหลายคงจะจำได้ว่าในกรณีพิพาทระหว่างไทยกับอินโดจีนที่แล้วมา สหรัฐอเมริกาก็ได้ขัดขวางทางดำเนินการของไทยทุกประการตลอดจนริบเครื่องบินและอาวุธยุทธภัณฑ์ที่ไทยสั่งซื้อและชำระเงินให้เสร็จแล้ว ...”*

กล่าวโดยสรุป จากความคิดพื้นฐานของจอมพล ป.ฯ ที่มีลักษณะอำนาจนิยมทหารที่เอียงเอนไปทางประเทศของฝ่ายอักษะประกอบกับการสร้างชาติที่ใช้วิธีการสร้างศัตรูกับประเทศรอบด้านโดยเฉพาะอังกฤษและฝรั่งเศสที่ขนาบอยู่สองฝั่งทั้งด้านตะวันตกและตะวันออกของไทย ด้วยมุมมองดังกล่าวจอมพล ป.ฯ เมื่อเห็นญี่ปุ่นในฐานะที่เป็นประเทศมหาอำนาจใหม่ที่เข้มแข็งที่จะสามารถเข้ามาปลดปล่อยประเทศอาณานิคมตามแนวคิดวงศ์ไพบูลย์แห่งมหาเอเชียบูรพาก็เป็นสิ่งที่สอดรับการแนวคิดอำนาจนิยมชาตินิยมของจอมพล ป.ฯ ได้เป็นอย่างดี

2.3 บุคคลแวดล้อมที่มีผลต่อการตัดสินใจของจอมพล ป.สงคราม

นอกจากประวัติศาสตร์ในอดีตที่เป็นปัจจัยหนึ่งในการกำหนดการตัดสินใจของผู้นำต่อนโยบายใดนโยบายหนึ่ง ยังมีอีกปัจจัยหนึ่งที่สำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากันนั่นก็คือ “ที่ปรึกษา” ซึ่งเป็นที่แน่นอนว่าผู้ตัดสินใจเกี่ยวกับนโยบายสาธารณะใด ๆ ก็ตามจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีที่ปรึกษา หรือคณะที่ปรึกษาที่ช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ และโดยเฉพาะเรื่องคอขาดบาดตายอันเกี่ยวกับผลประโยชน์ของประเทศด้วยแล้ว ผู้ตัดสินใจสุดท้ายไม่อาจจะกระทำเรื่องต่าง ๆ ไปโดยพลการ เมื่อเป็นเช่นนี้แล้วในกรณีการตัดสินใจของจอมพล ป.ฯ ในช่วงเดือนธันวาคม พ.ศ. 2484 ที่ยินยอมให้ประเทศไทยเป็นทางผ่านของญี่ปุ่นทั้งๆที่ไทยมีนโยบายเป็นกลางมาโดยตลอดตั้งแต่สงครามเกิดขึ้นในยุโรป และหลังจากนั้นประมาณเดือนเศษ จอมพล ป.ฯ ก็ตัดสินใจประกาศสงครามกับชาติตะวันตก ซึ่งการตัดสินใจดังกล่าวตัวของจอมพล ป.ฯ เองอาจจะมีส่วนสำคัญเป็นอย่างมากแต่ที่ปรึกษาโดยเฉพาะบุคคลบางคนที่สำคัญในคณะรัฐมนตรีเองก็มีส่วนสนับสนุนให้จอมพล ป.ฯ ตัดสินใจดำเนินนโยบายไปในทิศทางนั้น ดังนั้นเองในส่วนนี้จึงเป็นการศึกษาถึงบุคคลต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของจอมพล ป. พิบูลสงครามในช่วงเวลาดังกล่าว

สำหรับบุคคลสำคัญที่สนับสนุนให้จอมพล.ปฯ เลือกข้างที่จะเข้ากับญี่ปุ่นในช่วงสงครามโลกครั้งที่สองในช่วงก่อนที่ญี่ปุ่นจะยกพลขึ้นบกเมื่อวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2484 ก็คือหลวงวิจิตรวาทการ (กิมเหลียง วัฒนปฤดา) มีหลักฐานปรากฏว่าบุคคลผู้นี้มักจะชื่นชมญี่ปุ่นในเรื่องที่ว่าเป็นประเทศเอเชียเล็กๆเพียงประเทศเดียวที่สามารถอาจหาญต่อสู้กับชาติมหาอำนาจต่างๆได้ และบ่อยครั้งการพูดของหลวงวิจิตรวาทการมีนัยแฝงที่ต้องการจะให้ไทยเป็นเหมือนญี่ปุ่น ดังเช่นการปาฐกถาแก่ครูนักเรียนกรมยุทธศึกษาเกี่ยวกับเรื่องการเสียดินแดนไทยให้แก่ฝรั่งเศส เมื่อวันที่ 17 ตุลาคม พ.ศ. 2483 ที่ว่า “ *ปัญหาอีกข้อหนึ่งซึ่งเราชอบถามกันนั้น คือว่าถ้าเรารบจะชนะหรือไม่ ปัญหาข้อนี้ไม่มีใครตอบได้ เพราะว่าการสงครามนั้น ถ้ามีหวังชนะกันตั้ง 100 หรือเพียง 70 เปอร์เซ็นต์ สงครามก็ไม่เกิด เพราะอีกฝ่ายหนึ่งจะไม่สู้ ดังนั้นสงครามจะเกิดขึ้นก็เมื่อความมีชัยนั้นก้ำกึ่งและต่างฝ่ายต่างยอมเสี่ยงภัยด้วยกัน ไม่มีใครจะสามารถทายได้ถูกต้องตั้งแต่เริ่มรบว่า ใครจะแพ้ ใครจะชนะ ในสงครามระหว่างจีนกับญี่ปุ่นเมื่อ 40 กว่าปีมาแล้ว ไม่มีใครคิดว่าญี่ปุ่นจะชนะจีน เพราะกำลังผิดกันมากนัก ญี่ปุ่นตายหนึ่ง จีนตายสิบ ญี่ปุ่นก็หมดก่อน กล่าวกันอย่างนี้ตั้งแต่เริ่มสงคราม แต่ลงท้ายญี่ปุ่นชนะ ครั้นต่อมาอีก 10 ปี เกิดสงครามระหว่างญี่ปุ่นกับรัสเซีย ก็มีการเข้าใจเช่นเดียวกัน เพราะรัสเซียเป็นมหาอำนาจยิ่งใหญ่ในโลกเวลานั้น มีน้อยคนเต็มทีที่จะเชื่อว่ารัสเซียจะแพ้ญี่ปุ่น แต่ในที่สุดญี่ปุ่นก็ชนะอีก ชัยชนะจากสงครามกระทำให้ญี่ปุ่นซึ่งเป็นชาติเล็กเช่นเดียวกับเรา เคยถูกข่มเหงเช่นเดียวกับเรา เคยถูกฝรั่งเอาเรือรบเข้ามายิงชายฝั่งเล่นและยื่นคำขาดซ้อนคำขาดเช่นเดียวกับเรา บัดนี้ญี่ปุ่นกลายเป็นมหาอำนาจมหึมา และไม่มีใครกล้าประทุษร้ายอีกต่อไป*...” (Vichit-Vadakan, 2003, pp.471-472)

นอกจากนี้ ยังมีหลักฐานอีกชิ้นหนึ่งในช่วงก่อนจะเกิดเหตุการณ์ญี่ปุ่นบุกไทยที่ช่วยให้เราเห็นภาพเกี่ยวกับความคิดของหลวงวิจิตรวาทการที่คาดการณ์ว่าญี่ปุ่นจะบุกไทยในแน่นอน ซึ่งหลวงวิจิตรฯทำนายถูกก่อนหน้านั้นเกือบปี และหลวงวิจิตรได้เสนอว่าประเทศไทยควรจะทำอย่างไรดีถ้าญี่ปุ่นเกิดบุกไทยขึ้นมาจริง สำหรับหลักฐานชิ้นนี้เป็นบันทึกลับของหลวงวิจิตรวาทการที่เขียนขึ้นเมื่อวันที่ 4 พฤษภาคม พ.ศ. 2483 โดยหลวงวิจิตรฯ ทำนายถึงกรณีที่ญี่ปุ่นจะบุกไทยว่า “*ถ้ากว่าญี่ปุ่นจะเคลื่อนไหวมาทางนี้จะเป็นการตีหมู่เกาะชวา หรือตีมลายู หรือตีอินโดจีน หรือบุกรุกเข้ามาทางพม่าก็ตาม เขาจะต้องมองมาที่เราก่อน ว่าเราจะเป็นพวกพ้องที่เขาไว้ใจได้หรือไม่ ....เพราะว่าประเทศเราเป็นกุญแจสำคัญ เขาจะลงมือทำการที่หนึ่งที่ใดในแถบนี้ โดยไม่แน่ใจในประเทศเราก่อนนั้น ย่อมเป็นการไม่รอบคอบ เพราะประเทศเราอาจเป็นสะพานให้กองทัพอังกฤษที่มลายู .....*” (Vichit-Vadakan, 2003, p.193)

กระนั้นหลวงวิจิตรวาทการยังเสนอต่อไปอีกในกรณี ถ้าเกิดญี่ปุ่นบุกไทยขึ้นมาจริงๆนโยบายความเป็นกลางของไทยที่ได้ยึดถือมาโดยตลอดตั้งแต่เกิดเหตุการณ์สงครามโลกในยุโรป นโยบายความเป็นกลางนั้นจะพาประเทศชาติล่มจมแน่นอน และประเทศที่รุกรานจะไม่สนใจแม้แต่น้อยว่าประเทศที่ตนเองบุกมีนโยบายเป็นกลางหรือไม่ ดังที่หลวงวิจิตรกล่าวว่า “*ความเป็นกลางนั้นจะใช้ได้แต่เมื่อสงครามไม่ได้แผ่มาใกล้ๆ แต่ถ้าหากสงครามแผ่มาใกล้ ๆ แล้ว ความเป็นกลางนั้นก็อาจจะถูกทำลายลงเมื่อไรก็ได้ และการปฏิบัติตนเป็นกลางอย่างเคร่งครัดนั้น ไม่เป็นความศักดิ์สิทธิ์ที่จะช่วยตัวเองได้เลย ..... การรบเพื่อความเป็นกลางนั้นเป็นผลร้ายอย่างอนาถ ทหารอังกฤษที่ขึ้นมาช่วยนอร์เวย์ก็ดี ช่วยเบลเยี่ยมก็ดี ไม่ได้ช่วยจริงจัง ถึงเวลาอังกฤษเห็นว่าสู้ไม่ไหวแน่และจะต้องถอยอังกฤษก็ปล่อยให้นอร์เวย์และเบลเยี่ยมรบไปเรื่อยๆ โดยไม่บอกให้รู้ตัวว่าจะถอย อังกฤษใช้นอร์เวย์และเบลเยี่ยมเป็นเครื่องกำบังให้ตนเองล่าถอย*

ได้สะดวก... ตามทางที่อังกฤษถอยไป เมื่อถอยแล้วก็เผาทำลายเรื่อยไป นอกจากทำลายอุปกรณ์ในการคมนาคมแล้ว ยังทำลายตลอดถึงบ้านเรือน ถังน้ำมัน และเสบียงอาหาร ....ความเป็นกลางเป็นสิ่งที่เชื่อถือไม่ได้ ความเป็นกลางเหมาะแต่ที่จะใช้ในทางการพูด แต่ไม่ใช่ในทางปฏิบัติ ถ้าถือเคร่งครัดจริงๆ ก็จะนำความหายนะมาให้" (Vichit-Vadakan, 2003, p.193)

ดังนั้นถ้านโยบายความเป็นกลางไม่สามารถจะใช้ได้แล้ว ประเทศไทยควรที่จะกระทำอย่างไรดี ในเรื่องนี้หลวงวิจิตรฯได้เสนอว่าในเมื่อญี่ปุ่นบุกไทยแล้ว ไทยปิดประตูที่จะสู้กับญี่ปุ่นไปได้เลยเพราะอาวุธหรือกำลังพลที่น้อยกว่ามันเป็นไปไม่ได้ที่ไทยจะต้านทานญี่ปุ่นไว้ได้ ในขณะเดียวกัน ถ้าไทยพยายามที่จะขอร้องให้ชาติมหาอำนาจตะวันตกยื่นมือเข้าช่วยเหลือมันก็เป็นไม่ได้เช่นเดียวกันเพราะสงครามในยุโรปอังกฤษหรือฝรั่งเศสก็แทบเอาตัวไม่รอดจากนาซีเยอรมัน ส่วนอเมริกาถ้าจะยื่นมือเข้ามาช่วยก็น่าจะช่วยจีนไปตั้งแต่แรกแล้ว ดังนั้นทางที่ดีไทยควรที่จะเป็นมิตรกับญี่ปุ่นดีกว่า เข้าทำนองที่ว่าเมื่อสู้ไม่ได้ก็ขอเข้าเป็นพวกไปเลยดีกว่า ดังที่หลวงวิจิตรฯได้กล่าวไว้ว่า *"ถ้าญี่ปุ่นทำอะไรกับเราเข้า ก็อย่าหวังเลยว่าอังกฤษ ฝรั่งเศสจะช่วยเราได้ เพราะสองประเทศนี้แม้แต่จะช่วยตนเองก็ยากเต็มที และพฤติการณ์ที่เป็นมาแล้วในยุโรป แสดงให้เห็นว่าอังกฤษ ฝรั่งเศส ไม่สามารถช่วยใครได้ เราจะหวังพึ่งอเมริกานั้นหวังไม่ได้เพราะถ้าอเมริกาอยู่ในฐานะที่จะช่วยใครในทางบูรพาทิศได้แล้วก็ช่วยจีนเสียดีกว่า เพราะการช่วยจีนจะเป็นประโยชน์มากกว่าช่วยเราหลายสิบเท่า....เราทราบกันดีแล้วว่าญี่ปุ่นนั้นเป็นเสือ เราเข้าไปใกล้อาจจะถูกกิน แต่เราหรือใครๆ สามารถที่จะฆ่าเสือตัวนี้ได้หรือไม่หรือไม่ฆ่า จะพากันหนี เราจะสามารถหนีพ้นหรือไม่ เมื่อเราฆ่าเสือก็ไม่ได้ หนีเสือก็ไม่พ้น มีอยู่ทางเดียวคือควรลองที่จะเป็นเพื่อนกับเสือ ซึ่งบางทีจะรอดตัวได้บ้าง"* (Vichit-Vadakan, 2003, p.193)

นอกจากบันทึกลับของหลวงวิจิตรวาทการที่ส่งไปให้ยังท่านนายกรัฐมนตรีในขณะนั้นอ่านแล้ว เรายังมีพยานแวดล้อมอื่นๆอีกบ่งชี้ว่าตัวหลวงวิจิตรวาทการเองที่เป็นตัวตั้งตัวตีในการให้ไทยเข้าร่วมกับญี่ปุ่น ดังตัวอย่างเช่นคำให้การของพลตำรวจเอกอดุล อดุลเดชจรัสที่กล่าวไว้ว่า *"ข้าทราบว่า หลวงวิจิตรวาทการได้เคยทำบันทึกเรื่องลัทธินาซีและฟาสซิสม์ว่าดีอย่างไร และพิมพ์เป็นโรเนียวให้จอมพล ป. พิบูลสงครามอ่าน ที่ข้าพเจ้าทราบนี้ก็เพราะได้เห็นจากขุนอุดมสรยุทธ ผู้รักษาเอกสารลับของจอมพล ป. พิบูลสงคราม"* (Dantrakun, 2003, p.158) *ในการประชุมรัฐมนตรีวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2584) หลวงวิจิตรได้ให้ความเห็นไว้ในหน้า 20 ของรายการประชุมว่า ให้ร่วมกับฝ่ายอักษะเลยทีเดียว.. หลวงวิจิตรเชื่อมั่นทีเดียวว่า ถ้าหากไทยได้ร่วมเข้ากับอักษะแล้วก็เป็นของที่ควรกระทำและนอกจากนี้ปรากฏว่าก่อนที่ญี่ปุ่นจะบุกเมืองไทย หลวงวิจิตรวาทการก็ได้ทำการติดต่อกับญี่ปุ่นอยู่ด้วยแล้ว"* (Vichit-Vadakan, 2003, p.170)

ยังมีพยานรู้เห็นอีกคนหนึ่งคือนายทวี บุณยเกตุหนึ่งในรัฐมนตรี ที่เล่าถึงการที่จอมพล ป.ฯ ตัดสินใจประกาศสงครามกับฝ่ายสัมพันธมิตรจากที่แต่เดิมเพียงแค่ยอมให้ญี่ปุ่นผ่านว่า การตัดสินใจของจอมพล ป.ฯ ได้รับอิทธิพลอย่างมากจากที่ปรึกษาคนสนิทที่ชื่อว่า หลวงวิจิตรวาทการ ดังที่นายทวี บุณยเกตุได้กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า " *ในราวเดือนมกราคม พ.ศ. 2485 วันใดจำไม่ได้ แต่เป็นวันประชุมคณะรัฐมนตรี ข้าพเจ้าจำได้ว่า นายวิจิตรวาทการ ได้พูดขึ้นในคณะรัฐมนตรีนอกระเบียบวาระว่า เรือรบของอังกฤษ 2 ลำ คือ ปรินส์ออฟเวลส์ และรีพลัส ได้ถูกฝ่ายญี่ปุ่นทำลายจมลงแล้ว เรือสองลำนี้เป็นเรือที่มีขนาดหนักซึ่งเยอรมันได้เพียรพยายามที่จะทำลายมานานแล้ว แต่ไม่สำเร็จ แต่ญี่ปุ่นสามารถทำลายได้ในชั่วเวลาไม่กี่ชั่วโมง เป็นการแสดงให้เห็นสมรรถภาพของกองทัพญี่ปุ่น และได้พูดในคณะรัฐมนตรีในทำนองสรรเสริญความเข้มแข็งของกองทัพญี่ปุ่น และจูงใจให้ผู้ที่นั่งฟังอยู่เชื่อว่าอย่างไรเสียสงครามคราวนี้ญี่ปุ่นต้องเป็นฝ่ายชนะ*

จึงได้เสนอความเห็นว่า ควรจะได้ประกาศสงครามกับอังกฤษและอเมริกาเสีย ข้าพเจ้าจำไม่ได้ว่ามีรัฐมนตรีจะเป็นใครข้าพเจ้าจำไม่ได้ ได้พูดแย้งว่าที่จะประกาศกับเขานั้นจะเอาอะไรมาเป็นเหตุ จอมพล ป. พิบูลสงครามได้พูดตัดบทว่าก็เอาเหตุการณ์ทิ้งบอมบ์ก็แล้วกัน และให้คุณเดือนไปยกร่างมา แต่ยกร่างเมื่อใด ข้าพเจ้าไม่ทราบจำได้แต่เพียงว่า จู่ๆนายวิจิตรวาทการก็ได้นำร่างประกาศสงครามให้คณะรัฐมนตรีในวันที่ 25 มกราคม 2485 ซึ่งเป็นการประชุมพิเศษไม่ใช่วันประชุมธรรมดา และในที่สุดที่ประชุมก็ได้พิจารณาเพียงแก้ไขข้อความในร่างเท่านั้น ครั้นแล้วก็ได้จัดการประกาศสงครามไปโดยรวบรัด กล่าวคือ จอมพล ป. พิบูลสงคราม ในฐานะนายกรัฐมนตรีได้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการก่อนที่จะส่งไปให้คณะผู้สำเร็จราชการลงนาม และปรากฏว่าได้ประกาศไปก่อนที่คณะผู้สำเร็จราชการลงนาม....” (Dantrakun, 2003, p.304)

อย่างไรก็ตามพวกที่ฝักใฝ่ญี่ปุ่นซึ่งแวดล้อมตัวจอมพล ป.ฯ อยู่ในเวลานั้นอีกคนก็คือ พลตรีประยูร ภมรมนตรี หนึ่งแกนนำของคณะราษฎร ซึ่งเรื่องนี้นายทวี บุณยเกตุ ได้เล่าไว้ว่า “ *ข้าพเจ้าจำได้ว่าจอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีได้ส่งพลตรีประยูร ภมรมนตรี ไปยุโรป ที่จำได้ไปหลายประเทศ ทั้งประเทศอิตาลีและเยอรมนีด้วย จะไปด้วยเรื่องอะไรไม่ทราบ ไปสักประมาณ 6 ถึง 8 เดือน กลับมานายประยูร ภมรมนตรี ได้เล่าให้ฟังว่าได้พบบุคคลสำคัญๆในคณะนาซี เช่น จอมพลเกอริง กลับมาแล้ว พล.ต.ประยูร ภมรมนตรี ไปปรับปรุงงานยุวชน และจำได้ว่าลูกเสือได้ถูกยุบไปรวมขึ้นอยู่ในกรมยุวชน ท่าทีนายประยูร ภมรมนตรี นิยมชมชอบในลัทธินาซีและฟัสซิสม์ นอกจากนี้ยังเล่าให้ฟังถึงกองกำลังกองทัพของเยอรมนีและอาวุธยุทธภัณฑ์ว่าเข้มแข็งใหญ่โต และพูดจูงใจให้คนคล้อยตามว่าเยอรมนีจะต้องชนะสงครามเด็ดขาด”* (Dantrakun, 2003, p.289)

นอกจากบุคคลสองคนในข้างต้นแล้ว ยังคงมีบุคคลแวดล้อมอีกหลายคนที่ชอบพูดโฆษณาชวนเชิญให้จอมพล ป. เห็นดีเห็นงามกับฝ่ายอักษะ ซึ่งในเรื่องนี้พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพย์อาภาได้ให้การหลังสงครามเกี่ยวกับบุคคลพวกนี้ว่า *"คนในคณะรัฐมนตรีหรือบุคคลที่สนิทชิดชอบกับจอมพล ป. ฯ มีหลายคนที่นิยม ชมชอบฝ่ายญี่ปุ่นและอักษะและมีการพูดในเชิงโฆษณาชวนเชื่อให้เห็นดีเห็นงามกับฝ่ายอักษะ เท่าที่ข้าพเจ้าเคยได้ยินได้ฟังด้วยตนเอง มีฝ่ายที่นิยมอักษะพูดว่า ฝ่ายอักษะจะต้องชนะสงครามแน่นอนและฝ่ายอังกฤษและอเมริกาต้องเป็นฝ่ายแพ้แน่ มี 1. นายประยูรภมรมนตรี 2. หลวงพรหมโยธี 3. หลวงสินธุสงครามชัย 4.หลวงวิจิตรวาทการ 5.ขุนนิรันดรชัย 6. พล.ต.ไชยประทีปะเสน ผู้ที่นิยมญี่ปุ่นออกหน้าออกตาก็มี หลวงวิจิตรวาทการ นายวนิช ปานะนนท์ หลวงสินธุสงครามชัย โดยเฉพาะหลวงสินธุเคยถกเถียงกับข้าพเจ้าถึงกองกำลังกองทัพเรือ หลวงสินธุ์ฯ เห็นว่ากองทัพเรือญี่ปุ่นเก่งกว่า.."* (Dantrakun, 2003, p.294) ในขณะเดียวกันนายปรีดี พนมยงค์ซึ่งถือว่าเป็นฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยกับพวกนิยมญี่ปุ่นก็ได้แสดงความเห็นเกี่ยวกับการตัดสินใจของจอมพล ป.ฯ ไว้ว่า *"ในตอนนั้น มีรัฐมนตรีบางคนเห็นว่าการยอมให้กองทัพญี่ปุ่นผ่านอย่างเดียวยังไม่พอ ควรจะเป็นมิตรประเทศกับเขาเสียด้วยซ้ำ เพื่อที่จะได้ถือโอกาสเรียกร้องดินแดนของเรากลับคืนจากอังกฤษ และฝรั่งเศส และก็เหมือนทุกๆครั้งนั่นแหละ พวกผมน้อย ก็ต้องยอมแพ้"* (Numnon, 2005, p.40)

จากหลักฐานในข้างต้นที่ได้นำเสนอไปก็จะเห็นได้อย่างชัดเจนว่า มีกลุ่มที่นิยมญี่ปุ่นเป็นจำนวนมากในช่วงเวลาสงครามโลกครั้งที่สองตอนต้น คนบางคนในกลุ่มนี้ก็เป็นผู้ร่วมเปลี่ยนแปลงการปกครองมาด้วยกัน อย่างเช่นนายประยูร ภมรมนตรี หรือบางคนในนั้นก็ถือว่าเป็นผู้มีอำนาจในกองทัพเช่นหลวงสินธุสงครามชัย และจากหลักฐานเหล่านี้ก็ชี้ให้เห็นว่ากลุ่มคนเหล่านี้เป็นกลุ่มคนที่ใกล้ชิดกับนายกรัฐมนตรี เป็น

พิเศษอย่างเช่นหลวงวิจิตรวาทการ ซึ่งถือได้ว่าเป็นคลังสมองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในขณะเดียวกันบุคคลๆนี้ก็เป็นผู้นิยมญี่ปุ่นอย่างออกนอกหน้ามาก เราจึงไม่สามารถที่จะปฏิเสธได้ว่าการตัดสินใจของจอมพล ป. พิบูลสงครามน่าจะได้รับอิทธิพลมาจากบุคคลที่แวดล้อมตัวอยู่

2.4 เหตุการณ์หรือข้อมูลที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม รับรู้ในขณะตัดสินใจ

ในส่วนนี้จะเป็นการนำเสนอถึงข้อมูลในช่วงเวลาใกล้ๆเกี่ยวกับความเป็นไปต่าง ๆ รอบตัวที่จอมพล ป.ฯ รับรู้ก่อนตัดสินใจให้ญี่ปุ่นใช้ไทยเป็นทางผ่านในวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2484 และรวมทั้งการตัดสินใจประกาศสงครามกับอังกฤษและสหรัฐอเมริกาในวันที่ 25 มกราคม พ.ศ. 2485 โดยผู้ศึกษาจะขอแบ่งออกเป็นสองช่วง คือ ช่วงแรกเป็นช่วงที่ญี่ปุ่นยังไม่บุกไทย นั่นก็คือ เหตุการณ์ที่จอมพล ป. พิบูลสงครามในฐานะที่เป็นผู้ตัดสินใจสุดท้ายรับรู้อะไรบ้างเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมรอบตัว ส่วนช่วงที่สองคือหลังวันที่ 8 ธันวาคมไปจนถึงวันที่ 25 มกราคม พ.ศ.2485

ในส่วนแรกเกี่ยวกับเหตุการณ์ก่อนตัดสินใจให้ญี่ปุ่นใช้ดินแดนไทยเป็นทางผ่าน จอมพล ป.ฯ รับรู้เกี่ยวกับการที่ญี่ปุ่นจะบุกประเทศไทยก่อนหน้าวันที่ 8 ธันวาคมเป็นเวลาก่อนหน้าเกือบห้าเดือน เรื่องนี้มีหลักฐานที่เป็นรูปธรรมที่สุดที่สามารถเชื่อมโยงในเรื่องนี้ได้ก็คือ ตั้งแต่วันที่ 3 เดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2584 จอมพล ป.ฯ ได้แอบเข้าพบกับท่านเซอร์โจไซร์ ครอสบี้ (Sir Josiah Crosby) อัครราชทูตอังกฤษประจำประเทศไทยเพื่อแจ้งให้ทราบว่าตนเองในฐานะที่เป็นนายกรัฐมนตรีกำลังถูกญี่ปุ่นบีบคั้น (Thadeus Flood, 1967, p. 640) นอกจากนี้ยังมีหลักฐานอีกอย่างหนึ่งที่บ่งชี้ว่าจอมพล ป.ฯ รับรู้ในเรื่องดังกล่าว คือ คำพูดของจอมพล ป. พิบูลสงครามที่ปราศรัยในที่ประชุมคณะรัฐมนตรี วันที่ 23 สิงหาคม พ.ศ. 2484 ว่า “*แม้รัฐบาลจะวางนโยบายไว้ว่าจะไม่ทำการรบและจะพยายามทำดีกับทุกประเทศก็ตาม แต่ก็จำเป็นต้อง*

คิดว่าหากในที่สุดแล้วนโยบายนี้เป็นไปไม่ได้ เราก็ควรที่จะยึดนโยบายต่อสู้เพื่อป้องกันตนเอง ซึ่งในการนี้จะให้ผล 2 ประการ แพ้กับชนะ ถ้าแพ้เรายังมีเกียรติศักดิ์ที่ได้สู้ แม้จะเสียเอกราชแต่ก็ยังมีชื่อที่ได้สู้ปรากฏในโลกต่อไป ในทางตรงกันข้าม ถ้าเราไม่สู้เสียเลยอย่างเช่นเดนมาร์กและอินโดจีน เราก็จะเสียทั้งชื่อเสียงและเอกราช" (Numnon, 2005, p.241) จากคำปราศรัยนี้นำไปสู่การตรากฎหมายที่เรียกว่าพระราชบัญญัติกำหนดหน้าที่คนไทยในเวลารบ ที่มีใจความว่าให้คนไทยสู้กับข้าศึกที่รุกรานเข้ามาในประเทศไทย ข้าศึกในที่นี้ไม่อาจจะหมายถึงใครได้นอกจากญี่ปุ่น และในกรณีที่สู้กับข้าศึกไม่ได้ก็ขอให้ประชาชนทำลายทุกสิ่งทุกอย่างที่อาจจะเป็นประโยชน์กับข้าศึก ไม่ว่าจะเป็นของตนเอง หรือสิ่งของทางราชการ[8]

ในช่วงเดือนพฤศจิกายน สถานการณ์ในอินโดจีนไม่สงบ และการคาดการณ์ของผู้นำไทยเกี่ยวกับการที่ไทยจะถูกญี่ปุ่นบุกก็ดูเหมือนจะเป็นจริงมากขึ้น จอมพล ป.ฯ ดูมีท่าทีร้อนใจจึงส่งนายดิเรก ชัยนาม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศเข้าพบกับทูตอังกฤษ เพื่อขอความมั่นใจว่าถ้าเกิดไทยถูกละเมิดความเป็นกลาง อังกฤษและสหรัฐจะทำอย่างไร ซึ่งคำตอบก็คือ อังกฤษและสหรัฐจะให้ยุทธปัจจัยในรูปแบบเดียวกันกับที่ให้รัฐบาลจุงกิง แต่คงจะไม่ยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือตรงๆ ไทยต้องช่วยเหลือตัวเอง Jayanama, 1970, pp.98-99) ในเรื่องขอความช่วยเหลือจากชาติมหาอำนาจตะวันตก

---

[8] มาตรา 5 คนไทยทุกคนต้องทำการต่อต้านข้าศึกทุกวิถีทางด้วยกำลังอาวุธ กำลังทรัพย์ หรือกำลังอื่นใดตามคำสั่งของราชการ แต่เมื่อตกอยู่ในฐานะที่ไม่สามารถทราบคำสั่งของราชการได้ ก็ต้องจัดการต่อต้านต่อไปตามวิถีทางที่ทำได้จนถึงที่สุด ถ้าไม่สามารถต่อต้านไว้ได้ ให้ทำการขัดขวางหรือก่ออุปสรรคต่าง ๆ เพื่อมิให้ข้าศึกได้รับความสะดวก และให้ทำลายเครื่องมือ เครื่องใช้ เครื่องอุปโภค เครื่องบริโภค บ้านเรือน ที่อยู่อาศัย สัตว์พาหนะ และสิ่งของต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นของตน ของผู้อื่นหรือของราชการอันจะอำนวยประโยชน์ให้แก่ข้าศึกนั้นเสียให้สิ้น

นี้จอมพล ป.ฯ ได้พยายามหลายครั้งแม้แต่ครั้งหนึ่งที่จอมพล ป.ฯถึงกับร้องขอเครื่องบินขับไล่จากอังกฤษ แต่ก็ได้รับตอบกลับว่า *“อังกฤษไม่มีกำลังเพียงพอ ให้ไทยรักษาตนเอง เขตแดนใคร ก็ให้ผู้นั้นเป็นผู้รักษา”* (Aumweaw, 1978, pp.245-246) มากไปกว่านั้น ตัวจอมพล ป.ฯเองก็เป็นผู้กล่าวว่าญี่ปุ่นได้ยื่นขอเสนอให้กับตนเองเพื่อให้เข้าร่วมกับญี่ปุ่น ดินแดนเก่าก็จะได้คืน ดังที่จอมพล ป. พิบูลสงครามกล่าวถึงเรื่องนี้ในที่ประชุมคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 2 ธันวาคม พ.ศ. 2484 (ก่อนหน้าญี่ปุ่นบุกหนึ่งอาทิตย์) ว่า “ *เคยหารือกับฝ่ายญี่ปุ่นเขาก็บอกว่า ถ้าเข้ากับเขาแล้วเขาชนะ ดินแดนเก่าก็จะได้คืน... ฝ่ายญี่ปุ่นให้เลือกว่าจะสู้กับเขาก็ได้หรือไม่สู้ก็ได้ ถ้าสู้จะเป็นอย่างไร เข้ากับเขาจะเป็นอย่างไร”* (Aumweaw, 1978, p.243) จากคำกล่าวของจอมพล ป.ฯ ในตอนนี้ทำให้เรามั่นใจได้ยิ่งขึ้นว่า จอมพล ป.ฯ รู้ล่วงหน้าแล้วว่าญี่ปุ่นจะบุกเข้าไทย และญี่ปุ่นก็ได้ยื่นข้อเสนอมากลาย ๆ แล้วว่าจะทำอย่างไรกับไทย และในขณะเดียวกันจอมพล ป.ฯ ก็ทราบว่าทางฝ่ายโลกตะวันตกก็ไม่คิดจะยื่นมือเข้าช่วยไทยในกรณีที่ไทยโดนญี่ปุ่นบุก

อย่างไรก็ตามในวันที่ 6 ธันวาคม จอมพล ป. พิบูลสงครามได้รับแจ้งจากนายประยูร ภมรมนตรีว่าทูตทหารเยอรมันได้แจ้งว่ากองทัพเรือ 80 ลำ จากทะเลจีนใต้ได้มุ่งหน้าสู่อ่าวไทย และในขณะเดียวกันจอมพล ป.ฯ ก็ได้รับแจ้งว่ากองกำลังทางฝั่งอินโดจีนมีการระดมพลของกองกำลังอย่างผิดปกติ แต่ในช่วงเวลาดังกล่าวจอมพล ป.ฯ กลับตัดสินใจออกไปตรวจราชการทางปราจีนบุรี เหตุการณ์ก็เริ่มตึงเครียดขึ้นเมื่อวันรุ่งขึ้นเอกอัครราชทูตทสึโบกามิได้เข้ามาแจ้งแก่ทางไทยพร้อมผู้ติดตามประมาณยี่สิบคน ซึ่งตอนนั้นเป็นนายดิเรก ชัยนามได้ออกไปรับหน้ากับทางญี่ปุ่น โดยทางญี่ปุ่นได้แจ้งแก่ทางไทยว่าทางญี่ปุ่นจะประกาศสงครามกับทางอังกฤษและอเมริกาในเวลาตีหนึ่ง วันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ.2584 และญี่ปุ่นมีความจำเป็นที่ต้องการจะใช้ไทยเป็นทางผ่านแต่นายกรัฐมนตรีไม่อยู่จึงไม่สามารถให้คำตอบได้ เหตุการณ์จึงได้ล่วงเลยมา

จนถึงเวลาเช้าที่นายกรัฐมนตรีและผู้บัญชาการสูงสุดคือจอมพล ป.ฯ กลับมากรุงเทพ และเข้าร่วมประชุมกับคณะรัฐมนตรี ซึ่งในเวลานั้นญี่ปุ่นได้ยกพลขึ้นบกที่ไทยหลายจุดเรียบร้อยแล้ว ซึ่งภายหลังจากการประชุมคณะรัฐมนตรี ทางไทยก็ได้ประกาศว่ายินยอมให้ญี่ปุ่นผ่านโดยญี่ปุ่นจะเคารพเอกราชและศักดิ์ศรีของไทย กล่าวโดยสรุปในการรับรู้ของจอมพล ป.ฯในช่วงก่อนที่ไทยจะยินยอมให้ญี่ปุ่นเดินทัพผ่าน จอมพล ป.ฯ ได้คาดการณ์ล่วงหน้าว่าญี่ปุ่นจะบุกเข้าไทยเป็นเวลาหลายเดือนจากการอนุมานโดยอาศัยบริบท และโดยการพูดคุยกับทางญี่ปุ่น

ในส่วนที่สองก็คือ หลังจากที่จอมพล ป.ฯ ยินยอมให้ญี่ปุ่นเดินทัพผ่านไทยแล้ว จอมพล ป.ฯรับรู้อะไรบ้างก่อนที่จะตัดสินใจเข้าร่วมกับญี่ปุ่นอย่างเต็มตัวด้วยการประกาศสงครามกับสหรัฐอเมริกาและอังกฤษ กล่าวคือ หลังจากการตกลงยินยอมให้ญี่ปุ่นผ่านดินแดนแล้วสองวันคือวันที่ 10 ธันวาคม เอกอัครราชทูต ทสึโบกามิก็ได้เข้าพบจอมพล ป.ฯ อีกครั้งหนึ่งเพื่อขอให้ไทยแก้สนธิสัญญาให้ร่วมมือกับญี่ปุ่นมากขึ้น ซึ่งจอมพล ป.ฯ ก็ไม่ได้ให้คำตอบในทันที แต่ได้นำเรื่องดังกล่าวไปเข้าที่ประชุมคณะรัฐมนตรีในวันรุ่งขึ้นโดยจอมพล ป.ได้กล่าวในที่ประชุมว่า “*เขาบอกตรงๆว่าเขาจะมาในรูปนี้ คือ ขอให้เราเลือกทาง Military เขาบอกว่าตามที่เขามายื่นแผนใบหนึ่งนั้นคือในเรื่อง Military Cooperation แต่ในเรื่องนี้ถ้าจะพูดไปแล้วผมไม่รู้ที่จะแก้อย่างไรคือว่าถ้าได้รับข่าวในกาลข้างหน้าเป็นอย่างไรไปเดี๋ยวก็จะเป็นการที่ผมขายชาติทั้งขึ้นทั้งล่อง อ้ายไม่รับเขาเดี๋ยวก็อาจจะปลดอาวุธทหาร แล้วเราก็หมดเสียง อ้ายจะสู้หรือก็ฉิบหาย เราจะไม่ได้มานั่งประชุมกันอย่างนี้ แต่ในใจของผมเห็นว่าเมื่อเราจะเข้ากับเข้าแล้วก็เข้าเสียให้เต็มร้อยเปอร์เซ็นต์ เขาก็คงเห็นอกเห็นใจเรา ส่วนกาลข้างหน้าจะเป็นอย่างไรผมทายไม่ถูก* ” (Dantrakun, 2003, p.85)

อย่างไรก็ตามในวันเดียวกันที่เอกอัครราชทูตได้เข้าหาจอมพล ป.พิบูลสงคราม ทางกองทัพญี่ปุ่นได้ใช้เครื่องบินทิ้งระเบิดและเครื่องบินปล่อยตอปิโด (Mitsubishi G4M และ Mitsubishi G3M) จมเรือรบที่ยิ่งใหญ่ของราชนาวีอังกฤษไปสองลำคือ เรือรบรีพลัส (Battleship HMS Prince of Wales)[9] และ เรือรบปรินส์ ออฟ เวลลส์ (Battle cruiser HMS Repulse)[10] โดยเรือทั้งสองจมลงในสมรภูมิมาลายา นัยของเหตุการณ์ในสมรภูมิมาลายานี้มีความสำคัญมาก เพราะหนึ่งในสองลำคือ HMS Prince of Wales ซึ่งถือว่าเรือที่ยิ่งใหญ่ที่สุดลำหนึ่งในยุคนั้น อังกฤษก็ถึงกับประกาศเองว่าเป็นเรือที่ไม่สามารถจะจมลงได้ไม่ว่าด้วยตอร์ปิโดของชาติใด (Unsinkable) เพราะเกราะมีความหนามากประกอบกับมีเรดาห์ควบคุมการยิงที่แม่นยำ นอกจากนี้เรือลำดังกล่าวยังเป็นเรือที่เคยปะทะกับเรือบิสมาร์คของเยอรมัน (Bismarck) ตลอดจนเป็นที่หมายปองของเยอรมันที่ต้องการจะจมเรือลำนี้ในภาคพื้นแอตแลนติกแต่ก็ไม่เคยประสบความสำเร็จ อย่างไรก็ตามเรือสองลำนี้กลับถูกกองทัพญี่ปุ่นจมลงอย่างง่ายดาย เหตุการณ์นี้เป็นตกตะลึงถึงแสนยานุภาพของญี่ปุ่นแก่ชาติมหาอำนาจต่างๆ ตลอดจนทำให้ชาติต่างๆในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้รู้สึกว่าตนเองไม่มั่นคงปลอดภัยต่อไปอีก ยิ่งไปกว่านั้นทางกองทัพบกของญี่ปุ่นก็ได้รุกเข้าไปถึงมลายู

---

[9] เป็นเรือประจัญบานชั้นพระเจ้าจอร์จที่ 5 แห่งกองทัพเรืออังกฤษ เคยร่วมรบในการรบครั้งสำคัญ ก่อนที่จะถูกกองทัพญี่ปุ่นจมลง เช่น ในสงครามโลกครั้งที่สอง รวมไปถึงยุทธนาวีช่องแคบเดนมาร์กที่ต่อสู้กับเรือประจัญบานบิสมาร์คของเยอรมัน นอกจากนี้ยังปฏิบัติการคุ้มกันขบวนเรือในทะเลเมดิเตอร์เรเนียน

[10] เป็นเรือลาดตระเวนของราชนาวีอังกฤษที่สร้างขึ้นมาตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่หนึ่ง เรือทั้งสองลำนี้อังกฤษส่งมาปกป้องอาณานิคมของตนในมาลายา

และฮ่องกงอย่างรวดเร็ว ส่วนสิงค์โปรก็ถูกโจมตีอย่างหนักจนยับเยิน (Dull, 2007, p.40)

อนึ่ง นอกจากเหตุการณ์ในมลายูแล้ว ก่อนหน้านั้นสองวัน ญี่ปุ่นได้โจมตีฐานทัพอเมริกันที่อ่าวเพิร์ล (Pearl Harbor) อย่างฉับพลันซึ่งการโจมตีครั้งนั้นทำให้อเมริกาสูญเสียกำลังพลสำคัญไปมากแม้ว่าเรือลำสำคัญที่ญี่ปุ่นต้องการโจมตีจะไม่ได้ถูกจมลงก็ตามที แต่อเมริกาก็สูญเสียเรือประจัญบานไปถึง 4 ลำ เรือพิฆาตจมลง 2 ลำ เครื่องบิน 188 ลำถูกทำลาย ไม่นับเครื่องบินและเรือที่เสียหายอีกจำนวนมาก ตลอดจนมีคนตายถึง 2,400 คน (Conn, 2002, p.194) ความสูญเสียเช่นนี้ในสายตาของประเทศเล็กอย่างไทยจึงดูยิ่งใหญ่มาก

สิ่งที่กล่าวมาทั้งหมดนี้เป็นการรับรู้ของจอมพล ป.ฯตลอดจนบุคคลแวดล้อมอย่างเช่นคณะรัฐมนตรีที่มีส่วนในการตัดสินใจของไทยต่อการประกาศสงครามต่อสหรัฐอเมริกา และอังกฤษในวันที่ 25 มกราคม พ.ศ. 2585 กล่าวโดยสรุปก็คือ การรับรู้ของจอมพล ป.ฯ ตั้งแต่วันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2484 เป็นต้นมา สถานการณ์ของโลกดูจะเอียงเอนไปทางของฝ่ายอักษะที่กำลังจะชนะสงครามโลกครั้งที่ 2 และโดยเฉพาะในสมรภูมิแปซิฟิก (Asian Pacific War) กองทัพญี่ปุ่นมีชัยชนะในหลาย ๆ ด้านจนเกือบที่จะเรียกว่าเบ็ดเสร็จ

3. บทวิเคราะห์กระบวนการตัดสินใจของจอมพล ป.

สำหรับการวิเคราะห์การตัดสินใจของจอมพล ป.ฯ จะเริ่มจากการตัดสินใจที่ให้กองทัพญี่ปุ่นผ่านประเทศไทยเพื่อเข้าไปโจมตีมาลายูและพม่านั้นถ้าเรามองว่าจอมพล ป.ฯถูกบังคับจากฝ่ายญี่ปุ่นจนไม่มีทางเลือกใดๆก็เป็นการกล่าวถูก แต่เป็นการกล่าวถูกแต่เพียงด้านเดียว นั่นก็เพราะว่า การที่จะถูกบีบบังคับจากการยกพลขึ้น

บกของญี่ปุ่นนั้นมันเป็นไปไม่ได้ที่หลังจากนั้นเพียงหนึ่งเดือนเศษ ประเทศไทยได้รีบตัดสินใจประกาศสงครามกับสหรัฐอเมริกาและอังกฤษ ตลอดจนหลังจากวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2584 เพียงสองวันที่ไทยยินยอมให้ญี่ปุ่นผ่านดินแดนไทยกลับเร่งรีบทำสัญญาร่วมยุทธกับญี่ปุ่นและเร่งรีบส่งทหารเข้าไปในพม่าทั้งๆที่ญี่ปุ่นยังไม่อยากให้ไทยเข้ามาพัวพันกับสงครามมากเพราะอยากจะให้ไทยเป็นแนวหลังในการส่งเสบียง ซึ่งเรื่องนี้ค่อนข้างที่จะเป็นสิ่งที่น่าสงสัยเป็นอย่างมากว่าถ้าเป็นการบีบบังคับจริงทำไมไทยต้องเร่งรีบและจริงจังมากขนาดนั้น ด้วยเหตุนี้เองการมองว่าญี่ปุ่นบีบบังคับไทยจึงไม่ค่อยจะน่าเชื่อถือนัก และเหตุผลดังกล่าวก็เป็นเหตุผลที่กลุ่มเสรีไทยและตำราเรียนรุ่นหลังมักจะใช้อธิบายเพื่อช่วยให้ประเทศไทยเป็นประเทศที่ไม่ได้แพ้สงคราม แต่ถ้าเราวิเคราะห์ตามบริบทแวดล้อมภาพเกี่ยวกับการตัดสินใจของจอมพล ป.ฯในมุมมองอื่นแล้วเราก็อาจจะเข้าใจเรื่องราวเหล่านี้ทั้งหมดได้มากขึ้น กล่าวคือมุมวิเคราะห์ใหม่ที่ผู้ศึกษาจะเสนอก็คือ การตัดสินใจของจอมพล ป. ที่มีต่อเหตุการณ์ที่ญี่ปุ่นบุกไทยไม่ได้เกิดจากการที่ถูกบีบบังคับจนไม่มีทางเลือก แต่การตัดสินใจดังกล่าวเกิดจากการที่จอมพล ป.ฯ มีความฝักใฝ่ญี่ปุ่นอยู่แต่เดิม ประกอบกับจอมพล ป.ฯ เชื่อว่าญี่ปุ่นจะชนะสงครามในเอเชียแปซิฟิก ดังนั้นการบุกรุกของญี่ปุ่นจึงไม่ใช่การบีบบังคับแต่เป็นเพียงเหตุการณ์หนึ่งที่ทำให้จอมพล ป. ตัดสินใจเข้าร่วมกับญี่ปุ่นง่ายขึ้นเท่านั้น

สำหรับเหตุผลที่ทำให้สามารถเชื่อเช่นนี้ได้มีดังต่อไปนี้คือ ไทยกับญี่ปุ่นมีความสัมพันธ์อันดีกันมาตั้งแต่สมัยคณะราษฎรเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ดังที่ได้กล่าวไปแล้วว่าถึงขนาดที่คณะราษฎรนำโดยหลวงพิบูลสงคราม (ยศในขณะนั้น) ได้ไปขอการสนับสนุนจากญี่ปุ่นในการยึดอำนาจจากพวกต่อต้านการปฏิวัติ นอกจากนี้ความสัมพันธ์ทางด้านเศรษฐกิจที่ไทยได้รับความช่วยเหลือจากญี่ปุ่นเป็นอันมาก ตลอดจนความสัมพันธ์ทางด้านการเมืองระหว่างประเทศที่ไทยได้รับความช่วยเหลือ

จากญี่ปุ่นในกรณีพิพาทอินโดจีน ปลายปีพ.ศ. 2483 ไม่ว่าจะเป็นเรื่องกำลังอาวุธที่ไทยโดนยึดจากชาติมหาอำนาจตะวันตก ตลอดจนการที่ไทยได้ดินแดน 1 ใน 8 ส่วนคืนเมื่อครั้งเสียดินแดนให้ฝรั่งเศส ซึ่งหลังจากนั้นไม่นานความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างไทยและญี่ปุ่นก็ได้ยกระดับมาจนถึงขั้นสูงสุดคือทั้งสองประเทศยกระดับทางการทูตเป็นเอกอัครราชทูต เมื่อมองในแง่ความสัมพันธ์ที่ดีมาจนถึงเหตุการณ์ที่ญี่ปุ่นบุกไทย เราไม่อาจจะปฏิเสธได้ว่าความสัมพันธ์ระหว่างไทยและญี่ปุ่นอยู่ในขั้นที่ดีมาก แม้กระทั่งอังกฤษและฝรั่งเศสถึงกับมองว่าไทยนั้นได้อยู่ในวงอำนาจของญี่ปุ่นเรียบร้อยแล้ว

นอกจากเรื่องความสัมพันธ์ที่ดีเยี่ยมระหว่างไทยกับญี่ปุ่นแล้ว บุคคลแวดล้อมตัวจอมพล ป.ฯ เองก็มีส่วนอย่างมากที่ช่วยสนับสนุนให้จอมพล ป.ฯ คือผู้ตัดสินใจครั้งสุดท้ายมีทัศนะที่ดีต่อญี่ปุ่น กระนั้นก็ตามตัวจอมพล ป.ฯ เองก็มีแนวโน้มนิยมแนวคิดของชาติฝ่ายอักษะอยู่แล้ว สำหรับบุคคลแวดล้อมที่ที่เป็นตัวตั้งตัวตีมาก่อนญี่ปุ่นจะบุกเป็นเวลานาน บุคคลดังกล่าวก็เช่น หลวงวิจิตรวาทการ นายประยูร ภมรมนตรี เป็นต้นกลุ่มบุคคลพวกนี้เชื่อมั่นว่าญี่ปุ่นและพวกอักษะจะเป็นฝ่ายชนะสงครามในที่สุด มากไปกว่านั้นบุคคลพวกนี้ถือได้ว่าเป็นบุคคลที่ใกล้ชิดกับจอมพล ป.ฯ มากที่สุด ดังจะเห็นจากหลวงวิจิตรวาทการที่ถือได้ว่าเป็นมันสมองและเป็นเงาที่คอยติดสอยห้อยตามจอมพล ป.ฯ นับตั้งแต่กรณีพิพาทอินโดจีนเป็นต้นมา ส่วนนายประยูร ภมรมนตรีก็ถือว่าเป็นนักเรียนฝรั่งเศสด้วยกัน ตลอดจนเป็นหนึ่งในแกนนำคณะราษฎรที่ร่วมเป็นร่วมตายมาด้วยกันตั้งแต่ครั้งเปลี่ยนแปลงการปกครอง

ยิ่งไปกว่านั้นการรับรู้ของจอมพล ป.ฯ ในช่วงก่อนเวลาที่ญี่ปุ่นจะบุกจอมพล ป.ฯ ก็รับรู้เป็นเวลาสักพักใหญ่คืออย่างน้อยก็ตั้งแต่เดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2484 ที่จอมพล ป.ฯ เริ่มจะไปปรึกษากับฝั่งอังกฤษและอเมริกาว่าถ้าไทยเกิดถูกญี่ปุ่นบุกมหาอำนาจเหล่านี้จะช่วยไทยหรือไม่อย่างไร ปรากฏว่ามหาอำนาจเหล่านี้ก็ไม่ได้มี

แนวโน้มจะการันตีว่าจะช่วยประเทศไทย ซึ่งตัวจอมพล ป.ฯ เองก็น่าจะทราบดี เพราะว่าตั้งแต่กรณีพิพาทอินโดจีน พวกมหาอำนาจตะวันตกก็ไม่ได้ให้ความเป็นธรรม หรือช่วยเหลือเกื้อกูลกับไทยแต่อย่างไร เท่านั้นไม่พอกลับขัดขวางไทยไม่ให้ทำสงคราม กับฝรั่งเศสอีกด้วย นอกจากนี้ในช่วงเวลาดังกล่าวไทยก็เห็นถึงแสนยานุภาพของญี่ปุ่นที่เป็นเอเชียที่สามารถรบชนะฝรั่งได้ ตลอดจนเป็นชาติเดียวที่สามารถรบเอาชนะจีนซึ่งถือว่าเป็นมหาอำนาจในเอเชีย ความรู้สึกเช่นนี้ได้ทำให้ไทยอดชื่นชมถึงความแข็งแกร่งของญี่ปุ่นไมได้ ยิ่งไปกว่านั้นในช่วงก่อนที่ญี่ปุ่นจะบุกไทย อย่างน้อยหนึ่งอาทิตย์จอมพล ป.ฯก็ได้ถูก ทาบทามอย่างลับ ๆ จากญี่ปุ่นว่า ถ้าไทยให้ความร่วมมือกับญี่ปุ่น และถ้าญี่ปุ่นชนะสงคราม ไทยก็จะได้ดินแดนคืน ประเด็นนี้ค่อนข้างที่จะน่าคิดเพราะว่า การยื่นข้อเสนอเกี่ยวกับดินแดนให้กับไทยเป็นข้อเสนอที่น่าสนใจสำหรับไทยโดยเฉพาะดินแดนด้านพม่าที่ถือว่าเป็นความฝันของไทยที่จะมีทางออกทะเลมหาสมุทรอินเดีย ในประเด็นนี้เป็นข้อที่น่าคิดมากเพราะว่าในช่วงที่ไทยทำทำสัญญาร่วมยุทธกับญี่ปุ่นไทยก็ได้รีบเร่งส่งทหารเข้าไปในดินแดนพม่าในทันที

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้เราก็พอที่จะสรุปถึงทัศนคติของจอมพล ป.ฯ ในฐานะที่เป็นนายกรัฐมนตรีและผู้บัญชาการทหารสูงสุดในขณะนั้นว่า มุมมองที่มีต่อประเทศมหาอำนาจตะวันตกนั้นค่อนข้างที่จะมีลักษณะเป็นลบเนื่องจากไทยมีความรู้สึกว่าเมื่อไทยต้องการความช่วยเหลือ หรือไทยเข้าตาจนประเทศมหาอำนาจเหล่านั้นมักจะไม่ยอมเอาตัวเข้ามาเสี่ยงช่วยเหลือไทย ดังจะเห็นได้จากในกรณีอินโดจีนที่ไทยโดยยึดเครื่องบินจากอเมริกา และยิ่งเมื่อสถานการณ์คับขันมากขึ้นในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ไทยก็ไปหยั่งดูท่าทีของสหรัฐอเมริกาและอังกฤษว่าจะช่วยเหลือไทยอย่างไร คำตอบที่ได้ก็คือไทยต้องช่วยตนเอง ในทางตรงกันข้ามกับญี่ปุ่นที่มีความสัมพันธ์ค่อนข้างดีตลอดจนภาพลักษณ์ที่มีต่อไทยก็เป็นภาพที่ญี่ปุ่นมักจะยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือไทยอยู่

เสมอ มุมมองดังกล่าวนี้จึงทำให้ไทยมองญี่ปุ่นไปในทิศทางค่อนข้างบวก มากไปกว่านั้น มุมมองของไทยที่มีต่อญี่ปุ่นก็ค่อนข้างที่จะมองว่าญี่ปุ่นเป็นแหล่งผลประโยชน์ของไทย ถ้าไทยเอนเอียงไปอยู่กับญี่ปุ่น ซึ่งอย่างน้อยที่สุดก็ดีกว่าอยู่กับฝั่งชาติตะวันตก

ยิ่งไปกว่านั้น เมื่อพิจารณาในจากพฤติกรรมของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในช่วงเวลาก่อนที่ญี่ปุ่นจะบุก ในตอนต้นจอมพล ป.ฯ ได้ประกาศว่าให้คนไทยสู้ตาย แต่เมื่อสถานการณ์จวนตัวเข้าและชาติมหาอำนาจตะวันตกก็ไม่มีท่าทีจะเข้ามาช่วย จอมพล ป.ฯ ก็เริ่มเปลี่ยนพฤติกรรมสิ่งที่เห็นได้ชัดก็คือ จอมพล ป.ฯ ได้เดินทางออกจากกรุงเทพฯโดยอ้างว่าไปตรวจราชการต่างจังหวัด สิ่งที่น่าสงสัยคือจอมพล ป.ฯ ไม่ได้เอาวิทยุสื่อสารไปด้วยทั้งๆที่สถานการณ์ค่อนข้างจะตึงเครียด และเมื่อจอมพล ป.ฯ กลับมาถึงกรุงเทพก็เป็นเวลาที่กองทัพญี่ปุ่นได้ยกพลขึ้นบกเต็มเมืองไทยแล้ว และหลังจากนั้นสองวันจอมพล ป.ฯก็ได้เรียกประชุมคณะรัฐมนตรีเพื่อโน้มน้าวให้ไทยสัญญาร่วมยุทธกับญี่ปุ่น โดยให้เหตุผลว่าถ้าไทยไม่เข้าร่วมกับญี่ปุ่น ญี่ปุ่นจะปลดอาวุธไทย แต่คำพูดที่ค่อนข้างน่าสนใจอีกประการหนึ่งของจอมพล ป.ฯ ก็คือ ถ้าจะเข้ากับเขาก็ควรที่จะเข้าไปเลยให้เต็มตัวเพราะว่าไทยก็น่าจะได้ประโยชน์บ้าง คำพูดนี้น่าจะเป็นสิ่งที่สะท้อนความคิดของจอมพล ป.ฯได้ดีที่สุด จากช่วงเวลาสามวันตั้งแต่ญี่ปุ่นขึ้นบกที่ไทยและจอมพล ป.ฯก็ หายตัวไป ในส่วนนี้มันทำให้อดคิดไม่ได้ว่าจอมพล ป.ฯ คงได้ตัดสินใจล่วงหน้าแล้วว่าอย่างไรญี่ปุ่นก็คงบุกไทย ประกอบกับการมีทัศนคติที่ดีต่อญี่ปุ่นและคิดว่าไทยจะได้ประโยชน์อย่างมากจากการเข้าร่วมกับญี่ปุ่น และยิ่งถ้าญี่ปุ่นชนะสงครามไทยก็คงจะได้ประโยชน์ในครั้งนี้ แต่กระนั้นการที่จะไปตกลงล่วงหน้ากับญี่ปุ่นจอมพล ป.ฯก็จะเสียชื่อเสียง และชาติมหาอำนาจตะวันตกก็คงจะประณาม ดังนั้นจอมพล ป.ฯ จึงรอให้ญี่ปุ่นบุกเข้ามาแล้วทำทีว่าเสมือนถูกบังคับแล้วไทยก็ต้องปล่อยเลยตามเลย ซึ่งเมื่อคิดในอีกทางหนึ่งเราก็อาจจะมองว่าในตอนแรกถ้าท่าทีของชาติ

มหาอำนาจตะวันตกพร้อมจะยื่นมือเข้ามาแทรกแซงถ้าญี่ปุ่นบุก จอมพล ป.ฯ ก็อาจจะตัดสินใจในเรื่องนี้ยากขึ้น แต่เมื่อรูปการกลับกันตรงกันข้ามจอมพล ป.ฯ ก็แทบไม่ต้องคิดอะไรอีกต่อไปแล้วก็คอยเพียงญี่ปุ่นบุก แล้วจอมพล ป.ฯ ก็ค่อย ๆโน้มน้าวคณะรัฐมนตรีให้ยอมรับ และยิ่งเมื่อสถานการณ์โลกโดยเฉพาะในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ญี่ปุ่นได้ชัยชนะต่ออาณานิคมของชาติมหาอำนาจมากมาย ไม่รวมกับเหตุการณ์ถล่มฐานทัพเรืออเมริกันที่ฮาวายในวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2584 ตามเวลาไทย สิ่งเหล่านี้ได้ทำให้จอมพล ป.ฯ ค่อนข้างที่จะมั่นใจยิ่งขึ้นว่าตนมาถูกทาง ดังนั้นจอมพล ป.ฯ จึงเข้าร่วมกับญี่ปุ่นเต็มรูปแบบด้วยการประกาศสงครามกับสหรัฐอเมริกาและอังกฤษในวันที่ 25 มกราคม พ.ศ.2485 (โปรดดูแผนภาพท้ายบทความเพิ่มเติม)

จากสิ่งที่กล่าวมาทั้งหมดนี้สามารถสรุปได้ว่า จอมพล ป.ฯ ตัดสินใจต่อเหตุการณ์ที่ญี่ปุ่นบุกไทยโดยการยินยอมให้ญี่ปุ่นผ่านประเทศไทย ไปจนถึงประกาศสงครามกับประเทศมหาอำนาจตะวันตกว่าเป็นการตัดสินใจที่จอมพล ป.ฯ คิดว่าไทยจะได้ประโยชน์ที่สุดจากการเข้าร่วมกับญี่ปุ่น ซึ่งการตัดสินใจดังกล่าวไม่ใช่การตัดสินใจแบบฉับพลันอันเกิดมาจากสถานการณ์บังคับแต่การตัดสินใจดังกล่าวเป็นการคิดแบบไตร่ตรองอย่างดีแล้ว เนื่องจากจอมพล ป.ฯ ก็มีเวลาตัดสินใจอย่างน้อยที่สุดคือหนึ่งอาทิตย์ และยิ่งไปกว่านั้นเมื่อเราทำการวิเคราะห์กระบวนการตัดสินใจของจอมพล ป.ฯ ผ่านกรอบทฤษฎีในเรื่องการตัดสินใจมันก็ทำให้ภาพในเรื่องนี้ชัดเจนมากขึ้นจนเข้าใจได้ว่า การที่จอมพล ป.ฯ ยินยอมให้ประเทศไทยเป็นทางผ่านของญี่ปุ่นตลอดจนการตัดสินใจประกาศสงครามกับอังกฤษและอเมริกานั้นมีที่มาจากปัจจัยดังต่อไปนี้ได้แก่ การรับรู้หรือทัศนคติของจอมพล ป.ฯในขณะนั้นที่ค่อนข้างจะมองญี่ปุ่นว่าเป็นมิตร ซึ่งทัศนคติเช่นนี้ก่อตัวมาจากความสัมพันธ์ที่ดีมาตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครอง ตลอดจนความเชื่อพื้นฐานของจอมพล ป.ฯ ที่มีแนวโน้มเอนเอียงไปทางฝ่าย

อักษะ อีกทั้งยังได้รับการเสริมแรงจากบุคคลแวดล้อมตัวจอมพล ป.ฯ ที่ค่อนข้างสนับสนุนฝ่ายญี่ปุ่น ประกอบกับพฤติกรรมของชาติมหาอำนาจตะวันตกฝ่ายสัมพันธมิตรที่ทอดทิ้งปล่อยให้ไทยเผชิญชะตากรรมแต่เพียงผู้เดียวมาตั้งแต่ครั้งกรณีพิพาทอินโดจีน ด้วยเหตุนี้เองสำหรับในกรณีการตัดสินใจยินยอมให้ญี่ปุ่นใช้ไทยเป็นฐานเพื่อไปโจมตีอาณานิคมของอังกฤษบริเวณมาลายา และรวมทั้งกรณีการประกาศสงครามกับอังกฤษและอเมริกา จึงไม่ใช่เรื่องของการ “บีบบังคับ” แต่เราน่าจะเรียกว่ามันเป็นเรื่องของการสมประโยชน์ของตัวจอมพล ป. พิบูลสงครามในฐานะที่เป็นผู้ตัดสินใจมากกว่า

แผนภาพการตัดสินใจของจอมพล ป. พิบูลสงครามเกี่ยวกับกรณีญี่ปุ่นบุกไทย
ตั้งแต่วันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2484 จนถึง 25 มกราคม พ.ศ. 2485

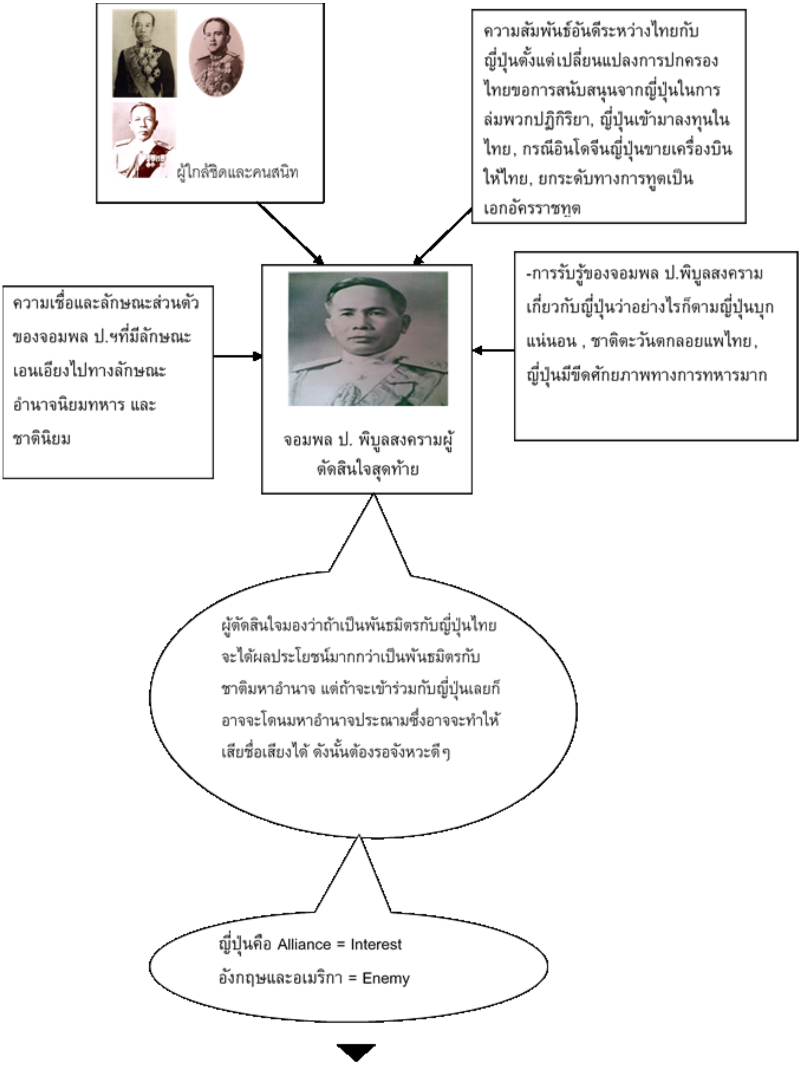

มีแนวโน้มว่าญี่ปุ่นจะบุก จอมพล ป. รีบหายตัวโดยอ้างว่าออกไปตรวจราชการที่ต่างจังหวัด (6 ธ.ค. 2484) และไม่สามารถติดต่อได้

จอมพล ป.พิบูลสงคราม ออกไปตรวจราชการ

ญี่ปุ่นส่งเอกอัครราชทูตทสึโบกามิ เข้ามายื่นความจำนงเพื่อขอเดินทัพผ่านไทย แต่นายกรัฐมนตรีไม่อยู่จึงพบนายดิเรก ชัยนามแทน

ญี่ปุ่นถล่มอ่าวเพอร์ ฐานทัพเรือของอเมริกาที่ฮาวาย ในวันเดียวกัน

ญี่ปุ่นบุกไทย 8 ธ.ค. 2484

ทหารญี่ปุ่นเข้ามาอยู่เมืองไทยเรียบร้อยแล้ว จอมพล ป. พิบูลสงครามกลับมาจากการตรวจราชการ

มีการประชุมคณะรัฐมนตรีเกี่ยวกับกรณีญี่ปุ่นบุกไทย และมีมติให้ญี่ปุ่นผ่านดินแดนไทยได้

มีการประชุมคณะรัฐมนตรีนัดพิเศษวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2484 จอมพล ป. พิบูลสงคราม อ้างว่าญี่ปุ่นจะปลดอาวุธทหารไทย ดังนั้นเพื่อเป็นการแก้ไข ไทยควรที่จะทำข้อตกลงร่วมยุทธกับญี่ปุ่นเสียดีกว่า

เรือรบอังกฤษสองลำที่เชื่อกันว่าไม่มีวันถูกจมลงได้ โดนญี่ปุ่นจมลงที่สมรภูมิมาลายา โดยใช้เวลาเพียงไม่เกี่ยวชั่วโมง เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2484

ทหารไทยญี่ปุ่น
จะกอดคอกันรบ

วันที่ 14 ธันวาคม พ.ศ.2484 ไทยตกลงในเรื่องแผนการร่วมยุทธ ไทย-ญี่ปุ่น โดยไทยได้จัดตั้งกองทัพพายัพขึ้นทางภาคเหนือ เพื่อให้ความร่วมมือแก่กองทัพญี่ปุ่นในการสู้รบที่พม่า

วันที่ 21 ธันวาคม พ.ศ.2484 สัมพันธมิตรส่งเครื่องบินมาทิ้งระเบิดที่สงขลาและประจวบคีรีขันธ์

วันที่ 21 มกราคม พ.ศ. 2485 ไทยลงนามกติกาสัญญาไมตรีกับญี่ปุ่น โดยมีสัญญาลับว่าญี่ปุ่นจะช่วยไทยให้ได้รับดินแดนส่วนที่เสียไปจากอังกฤษ และไทยจะต้องช่วยญี่ปุ่นรบกับชาติตะวันตก

22 ธันวาคม พ.ศ.2484 ญี่ปุ่นบุกฟิลิปปินส์

10 มกราคม พ.ศ. 2485 ญี่ปุ่นบุกอินโดเนเซีย หรือเนเธอร์แลนด์อีสต์อินดีส ซึ่งเป็นอาณานิคมของดัทช์

25 มกราคม พ.ศ. 2485

ไทยประกาศสงครามกับอังกฤษและอเมริกาโดยอ้าว่าทั้งสองประเทศได้เข้ามาทิ้งระเบิดในไทย

25 มกราคม พ.ศ. 2485
ฮ่องกงจอมจำนน

บรรณานุกรม

Aditya Dibh-Abha, Prince. (2003). “kham haikān kīeokap khadī ʻātchayākǭnsongkhrām. [Testimony regarding war criminal cases]” In Dantrakun, S., **Yīpun khư̄n mư̄ang : khǭthetčhing samkhan thāng prawattisāt chāt Thai samai songkhrām lōk khrang thī sǭng**. [The Japanese storm: documents relating to the Pacific war (1941-1945)] Bangkok: Social Research Institute.

Aduldejajaras, A. (2003). “kham haikān kīeokap khadī ʻātchayākǭnsongkhrām. [Testimony regarding war criminal cases]” In Dantrakun, S., **Yīpun khư̄n mư̄ang : khǭthetčhing samkhan thāng prawattisāt chāt Thai samai songkhrām lōk khrang thī sǭng**. [The Japanese storm: documents relating to the Pacific war (1941-1945)] Bangkok: Social Research Institute.

Aumweaw. T. (1978). **botbāt thāngkān mư̄ang læ kān pokkhrǭng khǭng čhǭmphon pǭ. phibūn songkhrām (Phǭ. Sǭ. sǭngphansīrǭičhetsiphā - Phǭ. Sǭ. sǭngphansīrǭipǣtsipčhet)**. [Political and administrative roles of Field Marshal P. Pibulsongkram (1932 - 1944)] (Master’s Thesis) Chulalongkorn University.

Bamrungsuk, S. (2010). “sǭngphansīrǭipǣtsipsī - sǭngphansīrǭikaosip sāng fan thī monthon būraphā sān fan thī tō kīao sin fan thī wǭ ching tan : čhut rœ̄mton læ čhutčhop khǭng ‘anusanyā tō kīao sǭngphansīrǭipǣtsipsī (nưngphankāorǭisīsip‘et) . [1941-1947 Building dreams in the Eastern Province, Dream in Tokyo, End of the Dream in Washington: The Beginning and End of the Tokyo Convention 1941]” In **rat khadī withī lōk : hoksip pī chai wat Khamchoo**. [State of the World: 60 Years of Chaiwat Khamchoo] Bangkok: International Relation Department, Chulalongkorn University.

Bunyaket, T. (2003) . “ **kham haikān kīeokap khadī ‘ātchayākǭnsongkhrām**. [Testimony regarding war criminal cases]” In Dantrakun, S., **Yīpun khưn mư̄ang : khǭthetčhing samkhan thāng prawattisāt chāt Thai samai songkhrām lōk khrang thī sǭng**. [The Japanese storm: documents relating to the Pacific war (1941-1945)] Bangkok: Social Research Institute.

Conn, S. & Engelman, R. C. & Fairchild, B. (2002). **Guarding the United States and Its Outposts**. Honolulu: Hawaii University Press of the Pacific.

Dantrakun, S. (2003) . **Yīpun khưn mư̄ang : khǭthetčhing samkhan thāng prawattisāt chāt Thai samai songkhrām lōk khrang thī**

sǭng. [The Japanese storm: documents relating to the Pacific war (1941-1945)] Bangkok: Social Research Institute.

Dull, P. S. (2007). **A Battle history of the Imperial Japanese Navy (1941-1945)**. Maryland: Naval Institute Press.

Flood, T. (1976). **Japan's Relations with Thailand: 1928-1941**. (Ph.D. Dissertation) University of Washington.

George, A. (1980). **Presidential Decision making in Foreign Policy**. Colorado: Westview press.

Hantrakul, P. (1992). "**prathēt Thai kap khwām khlư̄anwai khǭng Yīpun nai ʻĒchīa khǭ . sǭ . nưngphankāorōisāmsippǣt - nưngphankāorōisīsip ʻet**. [Thailand and Japan's movements in Asia, 1938-1941]" In **hā thotsawat kāntāngprathēt khǭng Thai čhāk khwāmkhatyǣng sū khwāmrūammư̄**. [5 decades of Thai foreign affairs: From conflict to cooperation] Bangkok: International Relation Department, Chulalongkorn University.

House of Deputies. (2003). "banthưk kān prachum khana ratthamontrī wan thī 7, 8, 10, sip ʻet Thanwākhom Phǭ. Sǭ. sǭngphansīrōipǣtsipsī. [Minutes of the Meeting of House of Deputies, 7th, 8th, 10th, 11th December 1941]" In Dantrakun, S., **Yīpun khưn mư̄ang : khǭthetčhing samkhan thāng prawattisāt chāt Thai samai songkhrām lōk khrang thī sǭng**. [The

Japanese storm: documents relating to the Pacific war (1941-1945)] Bangkok: Social Research Institute.

Jayanama, D. (1970). **Thai kap songkhrām lōk khrang thī sǭng**. [Thailand and World War II] Bangkok: Thaiwatthanapanich Printing.

Kapilakanchana, N. & Suratanakawikun, P. & Nilwachala, S. (1978). **The Relationship between Japan and Thailand 1932 -1945**. Bangkok: The Japan Foundation.

Kasetsiri, C. (2006). **prawattikān mư̄ang Thai sǭngphansīrǭichetsiphā-sǭngphanhārǭi**. [History of Thai politics in 1932-1957] Bangkok: Social Sciences and Humanities Textbook Project.

Khamchoo, C. & Pensrinukun, K. (1992). **khwāmsamphan Thai - Yīpun : ʻēkkasān kānthūt nai ʻadīt thưng patčhuban**. [Thai-Japanese relations: a compilation of diplomatic documents] Bangkok: Asia Study Institute, Chulalongkorn University.

Khamchoo, C. (2006). **nayōbāi tāngprathēt Yīpun : khwām plīanplǣng lǣ khwām tǭ nư̄ang**. [Japan's foreign policy: continuity and change] Bangkok: Asia Study Institute, Chulalongkorn University.

Khatiworaphong. S. (1977). **prathet thai kap panha indochin farangset khoso nueng phan kao roi samsip chet - nueng phan kao roi si sip chet (phoso song phan si roi paet sip- song phan si roi**

kao sip). [Thailand and the French Indochina problem 1937-1947] (Master's Thesis) Chulalongkorn University.

Kuwanon, C. (1959). **chīwit rak čhō̜mphon pō̜. phibūn songkhrām**. [The love life of Field Marshal P. Pibulsongkhram] Bangkok.

Nakamura, A. (1991). **phū banchākān chāo phut banthưk phū banchākān kō̜ngthap Yīpun pračham prathēt Thai kīeokap songkhrām lōk khrang thī sō̜ng**. [Buddhist commander: Records of the Commander of the Japanese Army in Thailand during World War II] (Murashima, E. & Mektrairat, N., Trans.). Bangkok: Thammasat University Press.

Na-Pomphet, W. (1999). **Sērīthai wīrakam kū chāt**. [Seri-Thai, heroic deeds to save nation] Bangkok: Sangdao.

Na-Pomphet, W. (2009). **songkhrām thūang khư̄n dindǣn : patibatkān rop khō̜ngkō̜ng thap Thai nai kō̜ranī phiphāt kap ʻin dō Čhīn Farangsēt Phō̜. Sō̜. sō̜ngphansīrō̜ipǣtsipsam - sō̜ngphansīrō̜ipǣtsipsī**. [Territorial Reclamation War: Thai Army's Operations in Franco-Thai War, 1940-1941] Bangkok: Sangdao.

Nartsupha, C. (2005). **Yīpun kap mahā ʻĒchīa būraphā**. [Japan and Greater East Asia] Bangkok: Samesky Publishing.

Nuechterlein, D. E. (1965). **Thailand and the Struggle for Southeast Asia**. New York: Cornell University Press.

Numnon, T. (2005). **mư̄ang Thai samai songkhrām lōk khrang thī sǭng: yuk chư̄a phū nam chā ti phǭ naphai**. [Thailand during World War II: The era of believing the national leaders would help nation to escape danger] Bangkok: Saitharn.

Pattamasukhon, P. (1974). **ratthasaphā Thai nai rǭp yīsip sǭng pī (sǭngphansīrǭǐchetsiphā - sǭngphanhārǭisipčhet)**. [The Thai Parliament in Twenty-Two Years (1932-1974)] Bangkok: C. Chumchanam Karnchang.

Pibulsongkhram, A. (1997). **čhǭmphon pǭ . phibūn songkhrām lem sǭng**. [Field Marshal P. Pibulsongkram, Volume Two] Bangkok: Pibulsongkhram Family.

Reynold, E. B. (1990). "After match of Alliance: The wartime Legacy in Thai- Japanese Relation." **Journal of Southeast Asia Studies**, 21(1): 66-87.

Royal Thai Air Force. (1976). **prawattikān yut thāng ʻākāt kǭranī phiphāt ʻin dō Čhīn Farangsēt Phǭ. Sǭ. sǭngphansīrǭipǣtsipsām - sǭngphansīrǭipǣtsipsī**. [History of air warfare in Franco-Thai War, 1940-1941] Bangkok: Royal Thai Air Force.

Suphamongkhon, T. (1992). "Thai nai songkhrām lōk khrang thī sǭng [Thailand in world War II]" In **hā thotsawat kāntāngprathēt**

khǭng Thai čhāk khwāmkhatyǣng sū khwāmrūammư̄. [5 decades of Thai foreign affairs: From conflict to cooperation] Bangkok: International Relation Department, Chulalongkorn University.

Suwannathat-Pian, K. (1989). **nayōbāi tāngprathēt khǭng ratthabān phibūn songkhrām Phǭ. Sǭ. sǭngphansīrǭipætsipʻet - sǭngphansīrǭipætsipčhet**. [the Pibulsongkram government's Foreign policy in 1938-1944] Bangkok: Thai Khadi Research Institute, Thammasat University.

Syamananda, R. (1977). **prawattisāt Thai nai rabǭp ratthammanūn**. [Thai history under the constitutional monarchy] Bangkok: Thaiwatthanapanich Printing.

Throne, C. (1978). **Allies of a Kind : The United States, Britain and the war against Japan, 1941-1945**. London: Hamish Hamilton.

Vichit-Vadakan, Luang. (2003). "kān sīa dindǣn Thai hai kǣ Farangsēt. [Thai's losing territory to France]" In **pāthakathā læ khambanyāi**. [discourse and lectures] Bangkok: Sangsanbooks.

Yatabe, Y. (2007). **banthưk khǭng thūt Yīpun phū hen hētkān patiwat sǭngphansīrǭichetsiphā : kān patiwat læ kān plīanplǣng nai prathēt Sayām.** [Diary of the Japanese ambassador witnessed

the 1932 revolution: Revolution and changes in Siam] (Murashima, E. & Mektrairat, N., Trans.). Bangkok: Matichon.

Yoshigawa, T. (2007). **sanyā maitrī Yīpun - Thai samai songkhrām**. [Japan-Thailand cordial agreement during the War Era] (Fungthammsan, A., Trans.). Bangkok: Matichon.

International Initiatives in Thai Foreign Affairs and its Lost Decade?[**]

Kittipos Phuttivanich[*]

Abstract

This research article argues that the lost years of Thailand roles as an initiator in regional cooperation are the result of the changing great power politics since 2010. The US and China has competed with each other to play the leading role in initiating and driving many regional architectures since early 2010's. Applying the neorealist paradigm shows that there are more than one international structures a state has to encounter at the same time, namely the international structure, a regional structure and a sub-regional structure. Certainly, a state acts differently in each structure. The geopolitical competition between the US and China has taken place in both regional and sub-regional levels, where Thailand used to play a very active role before. Therefore, the lost decade of Thai

---

[*] Lecturer, Faculty of Political Science, Ramkhamheang University, Thailand, Email: kittipos.p@gmail.com

[**] This research is sponsored by Research and Development Center, Ramkhamheang University, Thailand

[***] Received October 20, 2023; Revised December 17, 2023; Accepted December 21, 2023.

foreign policy actually means the period when Thailand has to reconsider its role in both regional and sub-regional structures.

Keywords: Thai foreign policy, geopolitics, great power politics.

Background

Regardless of its political regime, Thailand has long been referred to bending-with-the-wind strategy in conducting its foreign policy.[1] It had declared war against the Central Powers 5 months before World War I ended. During World War II, it allied with the Axis but at the end of the war with the support from the US, Thailand stood with the winners. Thailand also secretly sent special envoys to the People's Republic of China during 1950's while receiving a huge amount of aid from the US for vanquishing the Communist movement in Indochina. Today, it is still

[1] See, Kornchanok Nushkhasem. (2018). **The Continuity of Thailand's 'Bamboo Bending with the Wind Foreign Policy': The Perception of National Independence.** (Master's Thesis) Thammasart Institute of Art Studies; Pongphisoot Busarat. (2016). "Bamboo Swirling in the Wind": Thailand's Foreign Policy Imbalance between China and the United States" **Contemporary Southeast Asia**, 38(2); Pavin Chachavalpongpun, (2010). **Reinventing Thailand. Thaksin and His Foreign Policy**. Singapore: Institute of Southeast Asian; Peera Charoenvattananukul, (2019). 'Beyond Bamboo Diplomacy: The Factor of Status Anxiety and Thai Foreign Policy Behavior', In Pavin Chachavalpongpun (Ed.) **Routledge Handbook of Contemporary Thailand**. Oxon: Routledge; Jittipat Poonkham. (2022). A **Genealogy of Bamboo Diplomacy: The Politics of Thai Détente with Russia and China.** Australia: ANU Press.

unclear whether it will stand with the US or China in the current great power competition in Indo-Pacific region.

Despite these stereotypical images of its foreign policy style, Thailand was the initiator and the major driving force of Association of Southeast Asian Nation (ASEAN), Greater Mekong Subregion (GMS), Chiangmai Initiative (CI), Ayeyawady-Chao Phraya-Mekong Economic Cooperation (ACMECS), and Asia Cooperation Dialogue (ACD), all of which have contributed to the peace and prosperity of the broader Asia-Pacific region. Moreover, Thailand was also among the first who contributed to the Paris Peace Agreement that brought the end to the Cambodian crisis in 1991 and had laid the foundation of international support for the democratization in Myanmar after the end of Cold War, even before the US claimed it did. Consequently, some claim that Thailand considers itself as the hub-and-spoke in the regional dynamics.

However, since the beginning of 2010's both images of Thai foreign policy have become irrelevant as Thailand appeared to lose the direction and leading role in its foreign policy almost completely. It could benefit nothing from president Obama's visit in November 2012 compared to other countries like Vietnam and Myanmar, which he also visited during his Asia tour ("President Obama's First Stop in Asia Is in Thailand"). Although Wang Yi, the Chinese foreign minister, recognized that Thailand initiated the idea of creating the Lancang-Mekong Cooperation (LMC) in

2014, it had minor role in shaping and driving LMC after it was launched. Or even in the first Belt and Road Forum organized by China in 2017, Thailand was not invited to the leader roundtable sessions (Belt and Road Forum, 2017), but it later participated in the second leader roundtable in 2019 (Belt and Road Forum, 2019). Moreover, Thailand has been accused of doing nothing in the Myanmar crisis since 2021. Therefore, it seems that Thailand has totally lost its importance and capacity that its used to possess in the past.

Research Question

Why has Thailand lost its role and capacity in leading and driving the regional initiatives since 2010's?

Objectives

1. To examine the conditions of the successes and limitations of being the initiator and driving seat in international cooperation and the facilitator or the broker of regional conflict;
2. To contribute to the body of knowledge on pattern of Thai foreign policy;
3. To review the role and to find the solution about the lost decade of Thai foreign policy;
4. To develop the theoretical framework in the studies of Thai foreign policy.

Theoretical Approach

This research article adapts the neorealist framework in explaining the cause of Thailand's role and capacity in leading and driving the regional initiatives and its lost decade after 2010 by suggesting that there are more than one material structures facing the state at the time when it makes a decision. In other words, the reality of international structure is geographically multi-layered.

Most of the literatures that apply neorealism at the state level often assume that each state can be either great power, medium power, or small power by overlooking the fact that the size of the power is caused by the structure covering it. For example, Alice Ba in her *[Re]Negotiating East and Southeast Asia* argued that ASEAN way, the foundational practices of the Association of Southeast Asian Nations member states, was caused by the fact that the founding member states possessed relatively low material capabilities but high dependency with the outer great powers, there were a number of factors causing the instability in the region like the great powers' interference in internal affairs of each members and the dependency to the great power politics. Yet, being the lesser powers in world politics, according to Ba, allowed the founding member states to consider that they should be more compromising rather than coercive, more consultative rather than confrontational and more

ostracizing rather than isolation, all of which are the qualities of ASEAN way up till the present. (Ba, 2009, pp. 17-41)

However, what is missing in her theory and most of the neorealist assumption is that there are more than one international structures that a state has to encounter at each moment and it also perceives them separately and acts differently in each international structure. Geographically, the international structures can be divided into 3 categories: international structure, regional structure, and sub-regional structure. In other words, a state can be both a small power in international structure and a great power in regional or sub-regional structure, and it also perceives itself differently and acts a different role depending on which international structure it takes into consideration at the same time.

When discussing about the international structure, most neorealist theorists believe that it is the only structure in the international system that influences the state's behavior. They argue that the International Relations theory is based only on the great power politics. Kenneth N. Waltz, one of the most influential IR neorealist theorists, once stated

> The theory, like a story, of international politics is written in terms of the great powers of an era…It

> would be as ridiculous to construct a theory of international politics based on Malaysia and Costa Rica as it would be to construct an economic theory of oligopolistic competition based on the minor firms in a sector of an economy. The fate of all the states and of all the firms in a system are affected much more by the acts and interactions of the major ones than of the minor ones (Waltz, 1979, p. 72).

As such, neorealism holds that the structural factor, the polarization among great powers, determines state behavior as well as the stability of the international system. Accordingly, no matter how much capabilities other non-great power states possesses, their behaviors are equally influenced by the great power politics.

It consequently overlooks that a state with small capability can be considered as a great power at the regional or sub-regional level as well. And the followers of this trend of thought also tend to miscalculate the fact that there are always more than one international structures in world politics. The superpowers are always the superpowers at any international structures, but the small powers may not be the same when we reduce the scope of the international structure to the regional or the sub-regional one.

The regional structure of international politics can be broadly defined as the group of states that share the same geographical location,

culture, and religion. Samuel Huntington mentioned this kind of structure in his *Clash of Civilization*, which foresaw that the cause of conflict among humankind after the Cold War would be the great differences among civilizations. In his map of civilizations, he divided the world into the Western, the Orthodox, the Islamic, the African, the Latin American, the Sinic, the Hindu, the Buddhist, and the Japanese. However, this way of regional deviation is not all popular, conflict between the Western and the Islamic is the only one that is popularly accepted after the 9/11 incident. Moreover, there is no clear distinctions between some civilizations such as those between the Sinic and The Buddhist, or those between the Sinic and the Japanese (Huntington, 1996). Therefore, this article will give less attention to the cultural distinction of regional structure.

Another way of dividing regional structure can be seen from the European integration after World War II. This gave rise to many regional organizations such as ASEAN, AU, SAARC, MERCOSUR, etc., all of which are based on geographical criteria. Amitav Archarya in his *The Making of Southeast Asia: International Relations of a Region* suggested that the regional structure can be considered as the shared practices among a specific group of states in interacting with one another (Archarya, 2012, pp.1-20). This characterization of regional structure is quite difficult to strictly define because the practice has its own dynamics that can change,

expand, or even shrink itself. Yet, we cannot overlook this dimension of regional structure. As a result, the geographical division of regional structure means the group of states that share not only the same location but also the regional practices.

The sub-regional structure is the subdivision of the regional structure based primarily on the connecting geography. Many natural features such as rivers, lakes, islands, and continents, have been used to divide one region into many sub-regions. Central Commission for Navigation on the Rhine, the world oldest international organization established in 1815, is an example of the cooperation at the sub-regional level which divide the countries along Rhine river from other European countries. Ironically, we can see the high level of homogeneous culture in this sub-regional structure rather than the regional one. Thus, the sub-regional structure also plays a significant role in conditioning the state foreign policy especially that towards the neighboring countries.

In the case of Thailand, the role as the international initiator reflected the birth of regional structure in Cold War during 1950's – 1960's. Southeast Asian regional structure was the result of the nationalist movements both during and after World War II. The Japanese invasion of the region under the ideology of *Dai Toa Kyoeiken* (大東亜共栄圏) or Greater East Asia Co-Prosperity Sphere allowed the Southeast Asian to see

how the Westerners fled from their colonies, abandoning their native servants to suffer and be tortured under the Japanese occupation.

It was after the Potsdam Conference, which was concluded on August 2nd, 1945, that the Great Britain and France wanted to reclaim their colonies in Southeast Asia. This sparked the anger among Southeast Asian people and the nationalist movements for decolonization. As a result, many countries fought for their independence and gained their self-determination. It gradually began with the Philippines in 1946, Burma in 1948, Indonesia in 1949, Indochina, which includes Vietnam, Laos, and Cambodia, in 1954, Malaysia in 1963 and Singapore in 1965. In other words, Southeast Asia was constructed through the story of decolonization.

However, this also posted new challenges to the countries in the region as well. Though being all natives in the region, they barely knew about each other at that moment. The relationships among the natives were cut off during the colonial era, forcing them to get closer to the colonizers rather than to one another. Since most of the stories in Southeast Asia before colonial period were those of conflict and competition, the nationalist groups tended to dislike each other. This caused such serious atmosphere to the region when it was first constructed.

Moreover, as the USSR expanded its sphere of influence in east Europe and east and southeast Asia after WWII, the US countered back with the Truman Doctrine in 1947, aiming to contain the expansion of USSR empire (Office of the Historian, n.d). Southeast Asia was also affected by this superpower competition. The tension rose after Ho Chi Minh's victory in the battle of Dien Bien Phu in 1954. The liberation forces of Vietnam were divided into two camps, which were the Democratic Republic of Vietnam supported by the USSR and PRC, and the Republic of Vietnam provisioned by the US, and they fought each other to unite the country. This is the first interaction between the international structure and the regional one.

Thailand firstly participated in the international part as the US ally. During this period, it gained a lot of political and economic benefits from the US in the exchange of being the US first front in Southeast Asia (Raynold, 2005, pp. 375-380). However, there has never been the treaty of military alliance between the two, which caused Thailand so much frustration of the US abandoning of the region. The highest thing Thailand got at that time was the Thanat-Rusk Communique in 1962, but it was not enough to guarantee the survival of it. Consequently, Thailand began to find its stand in the regional structure instead.

At the regional structure, Thailand has played an important role as the initiator of many regional mechanisms such as ASEAN, GMS, Chiang

Mai Initiative (developed from ASEAN Swap Arrangement since 1977), ACMECS and ACD. Moreover, it also contributed to the regional peace and stability in Cambodian crisis during 1978 – 1989 and Myanmar Cyclone Nargis crisis in 2008. These are because Thailand has been a relatively big power in its region and is located at the center of the mainland Southeast Asia. Therefore, it perceives itself as the hub-and-spoke of the region which the regional problems no matter political or economic always affect its security.

However, it seems that Thailand has lost its stance at the regional level since 2010's as mentioned above. In the next part, I examine the changing geopolitical structure at the regional level, which is my hypothesis that it is the prime cause of the lost decade of Thailand foreign affairs.

Research Summary

The critical juncture that changed the global geopolitics is the US policy of Pivot to Asia, which was the result of the subprime crisis in the US that erupted after the bankruptcy of Lehman Brothers, one of the biggest American financial service companies, in September 15th, 2008. This crisis stemmed from the speculation of the real estate price that got higher continuously. The financial sector also reacted with this opportunity by allowing mortgage delinquency, which later caused a lot of Non-Profitable

Loan (NPL). Consequently, the mortgage delinquency caused a serious deflation in the US and spread throughout many countries.

Deflation crisis means the sudden reduction of the money volume circulating in the market, which causes economic stagnation, so, theoretically, the solution to this crisis is to add more money to the market. Interestingly, it was such a coincident that the crisis took place at the same time when the US was going to have the presidential election on November 4th, 2008. The result of this election was that the Democratic candidate, Barack Obama, got 365 electoral votes, while the Republican, John McCain, got 173 electoral votes (" 2008 Presidential Election"). So the head of the US executive was shifted to the Democrat. Right after taking the office, Obama started conducting Keynesian economic policy of market intervention in order to restore the economy. The governmental spending was increased in many sectors, and a lot of measures, including Obamacare, were implemented to intervene the market. Still, the domestic measures alone were not sufficient to revive US market at that time. Of course, it had to look at the foreign countries who had the capability enough to fulfill its market.

Unfortunately, the US closest alliance like European Union (EU) was still struggling with its Greece debt crisis, so it lacked the capacity to help the US economy. Moreover, when looking at the Middle East, where

the US had long invested since 1970's, the US government saw its huge budget loss from the war on terror. Surprisingly, the region where the US had abandoned for a long time like Asia-Pacific was still growing in its economy despite the world economic down turn. The large contribution of this growth was from China and ASEAN countries. Therefore, the solution to the American problem was that the US had to return to Asia-Pacific (Manyin, 2012, pp. 1-10).

The Pivot to Asia was motivated both by the need to rely on the growing Chinese economy in order to fix the US economy and by the fear that the rise of China would one day threaten the US superpower status. Obama administration thus designed the Pivot to Asia as the means for indirectly buck passing to its alliance against China while directly cooperating with China.

Initially, the US considered ASEAN as the gateway to Asia-Pacific. It began with the US singing of ASEAN Treaty of Amity and Cooperation (TAC) on 22 July 2009 (ASEAN Secretariat, 2009). In the same year, Obama came to participate in the ASEAN-US Summit on 15 November 2009 (ASEAN, 2009). Then, Hilary Clinton, the US secretary of state, participated in the fifth East Asia Summit in 2010, which paved the way for the US official participation in the sixth East Asia Summit on 19 November 2011 (The East Asia Summit, n.d). According to Ann Marie Murphy,

> The broad American goal is to support the EAS as the primary venue for dialogue on regional political and security issues and to strengthen its capacity for problem solving. The United States also hopes that the EAS will provide guidance and leadership to other institutions such as the ARF, which implies that Washington would like some role for non-ASEAN members in agenda-setting (Murphy, 2011).

Moreover, the US also initiate some regional cooperation frameworks so as to focus on China's neighbors. At the sub-regional level, it created 2 new frameworks: Lower Mekong Initiative (LMI) and New Silk Road Initiative (NSRI). At the pan-regional level, the US push the Trans-Pacific Partnership (TPP).

On 23 July 2009, Hilary Clinton launched " Lower Mekong Initiative", which included the US, Cambodia, Laos PDR, Thailand, Vietnam, and Myanmar, in order to allow the US to cooperate with the lower Mekong countries in six Pillars, including Agriculture and Food Security, Connectivity, Education, Energy Security, Environment and Water, and Health, Gender and other and cross-cutting issues (USAID, n.d). The US also created the group called "Friends of the Lower Mekong" (FLM), which includes Australia, Japan, S. Korea, New Zealand, the European Union, Asian Development Bank, and World Bank. This group carried out two main

tracks: 1) Annual Policy Dialogue between foreign affairs ministries on non-traditional security issues; and 2) Donor Dialogue among partner country development agencies and multilateral development institutions in order to expand information sharing, strengthen partner country ownership of programs, and support emerging donors in the lower Mekong sub-region. (USAID, 2013).

In 2011, the US also tried to establish "New Silk Road Initiative", which aimed to include the US, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Tajikistan, Turkmenistan, Uzbekistan, Afghanistan, India, and Pakistan. It planed that NSRI would bolster peace and stability in the region by supporting a transition to trade and helping open new markets connecting Afghanistan to Central Asia, Pakistan, India and beyond. The regional energy market was also the important part of this initiative. The US would support Turkmenistan-Afghanistan-Pakistan-India gas pipeline (TAPI) and CASA-1000 regional electricity grid in the region (McBride, 2015). The person who originated this initiative was David Petraeus, the director US Central Intelligence Agency. He saw that this initiative would guarantee the

stability of Afghanistan and isolate Russia, but the effect of it was also to prevent China from accessing to the energy market in this region as well.[2]

At the pan-regional level, Obama administration supported the "Trans-Pacific Partnership", which was the original idea of Brunei Darussalam, Singapore, Chile, and New Zealand in 2006. The US considered it as the means to contain Chinese economic influence, so it began to support this framework in 2008 and had been promoting it since 2009 in many Asia-Pacific countries except China. TPP was said to be the most comprehensive and the most progressive free trade agreement which covered market access, agricultural products, intellectual property rights, rules of origins, government procurement, and rule setting of the e-commerce. TPP was finally concluded on 4 October 2015 that there were 12 founding member states: Australia, Brunei Darussalam, Canada, Chile, Japan, Malaysia, Mexico, New Zealand, Peru, Singapore, the US, and Vietnam (Fergusson, McMinimy, & William, 2014; Thiparat, 2018, pp. 129-142).

---

[2] Further detail, see Asian Development Bank. (2012). **Turkmenistan-Afghanistan-Pakistan-India Natural Gas Pipeline Project (Phase 3)** From https://www.adb.org/projects/documents/turkmenistan-afghanistan-pakistan-india-natural-gas-pipeline-project-phase-3-tar

This appeared to be the first time after Cold War that the great power tried to play the regional politics in Asia-Pacific. Certainly, this triggered the logic of security dilemma in the region, which later invited another great power in the region, China, to come to draw its alliance as well. Consequently, it left Thailand with no choice in the regional structure except abandoning its role as the regional initiator and facilitator and follow the geopolitical change in the region.

Figure 1: The US Initiatives under Pivot to Asia

Source: the researcher

As we can see from figure 1, the US campaign to pivot to Asia resulted in the Chinese enclosure: the southern part by LMI, the eastern part by TPP, and the western part by NSRI. Although the direct cooperation

between China and the US at that time was extremely positive, China had to react to this encirclement. It was in September 2013 when the new Chinese president Xi Jinping announced his ambition to revive Chinese Silk Road (Xi, 2013), which was later established as "Belt and Road Initiative" (BRI). He reciprocated the US' Pivot to Asia and later Asia-Pacific Rebalancing by creating this idea of cross-regional cooperation framework to all over the world except the US.

According to *Vision and Actions on Jointly Building Silk Road Economic Belt and 21st-Century Maritime Silk Road* announced by Chinese National Development and Reform Commission on 28 March 2015, BRI included 1) Silk Road Economic Belt which focuses on bridging China, Central Asia, Russia and Europe (the Baltic); linking China with the Persian Gulf and the Mediterranean Sea through Central Asia and West Asia; and connecting China with Southeast Asia, South Asia and the Indian Ocean, and 2) 21st-Century Maritime Silk Road which was the maritime connectivity from China's coast to Europe through the South China Sea and the Indian Ocean, and from China's coast through the South China Sea to the South Pacific (Ministry of Foreign Affairs National Development and Reform Commission, and Ministry of Commerce of the People's Republic of China, 2015).

Figure 2: China's Belt and Road Initiative

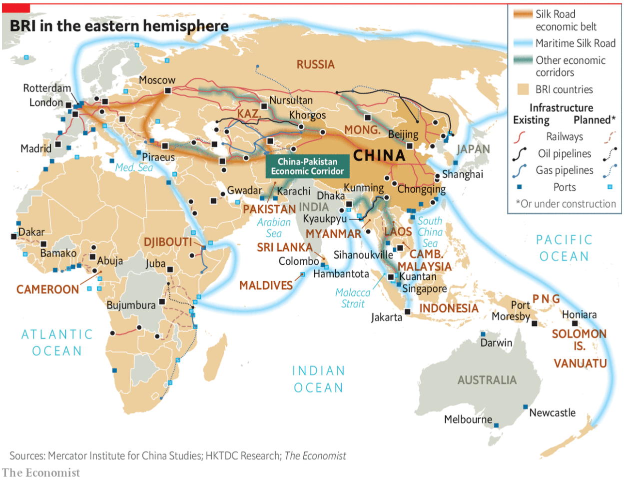

Source: https://www.economist.com/special-report/2020/02/06/china-wants-to-put-itself-back-at-the-centre-of-the-world

To this end, China also countered the US in the sub-regional spheres by establishing new cooperating frameworks like Lancang-Mekong Cooperation (LMC) in 2016,[3] China-Pakistan Economic Corridor (CPEC) in

---

[3] LMC was established in 2016 with 6 member states: China, Myanmar, Laos, Thailand, Cambodia, and Vietnam. This framework overlaps with Greater Mekong Subregion (GMS), which is composed of the same members but was established in 1992.

2017.[4] Moreover, it created Asian Infrastructure Investment Bank (AIIB)[5] in 2015 to counter US-supported Asian Development Bank (ADB). Moreover, China also hosted two Belt and Road Forums in 2017 and 2019 without US participation in both conference. This China's reciprocal actions of playing political game in the regional structure also further push Thailand out of the position where the later used to be in the regional architectures.

Of course, the China's reaction also caused the US to feel that it had to do more in the regional structure. President Donald Trump applied the Australian concept of "Indo-Pacific" as the strategy for the US to re-counter China. The reason was that the US needed more alliance especially India to balance China from the south. In 2017, Indo-Pacific concept was mentioned in the US National Security Strategy (White House,

---

[4] CPEC is the bilateral cooperation framework between China and Pakistan, yet the extension of this cooperation would include Iran, Afghanistan, and the Central Asia region as a whole.

[5] AIIB began operations in 2016 with 57 founding Members (37 regional and 20 non-regional) in order to support Infrastructure for Tomorrow (i4t), which addresses ecological impacts like water and air quality, biodiversity, pollution and climate change, projects with sound return on investment that raise economic growth and increase productivity, and gives inclusive access, particularly to citizens excluded from access to infrastructure services.

2017). In 2019, US State Department enacted “Free and Open Indo-Pacific: Advancing a Shared Vision” (Bureau of East Asian and Pacific Affairs, 2019).

Figure 3 Indo-Pacific Region

Source: https://eias.org/publications/op-ed/the-indo-pacific-forum-and-the-eus-global-gateway-strategy-engaging-with-the-new-international-order/

Under Trump’s Indo-Pacific Strategy, the US directly encountered with China as we can see from US-China trade war and cyber war. Moreover, the US also urged its alliances to react to the US Indo-Pacific by implementing their own Indo-Pacific policies like Japan’s Free and Open Indo-Pacific concept, India’s Act East Policy, Australia’s Indo-Pacific

concept, the Republic of Korea's New Southern Policy, and Taiwan's New Southbound Policy.

As one of the US long standing alliances, Thailand, however, did not react to the US on its own but chose to do it with ASEAN. ASEAN Outlook on Indo-Pacific was announced in 2019 and it mentioned that ASEAN Centrality had to be the underlying principle for promoting cooperation in the Indo-Pacific region, with ASEAN-led mechanisms, such as the East Asia Summit (EAS), ASEAN Dialogue Partner System, ASEAN Regional Forum (ARF), and ASEAN Defense Ministerial Meeting Plus (ADMM+) (ASEAN, 2019).

At the sub-regional level, Trump administration upgraded the LMI to the Mekong-US Partnership (MUP) in 2020. It expanded the cooperation framework to many areas: economic connectivity, human capital development, transboundary water and natural resources management, and non-traditional security, including collaboration on emerging threats such as health security, pandemic response, countering transnational crime, cyber security, and countering trafficking in people, drugs, and wildlife (Mekong-U.S. Partnership, n.d).

A Domestic Aspect of the Lost Decade of Thai Foreign Policy

As indicated above, Thailand's lost decade in its role as a regional player results from the changing of geopolitical structure in Southeast Asia since Obama's Pivot to Asia in that the great powers compete with each other by establishing the regional and sub- regional cooperation frameworks to replace or overlap one another. Thailand, which used to be a very active regional actor, has turned to be a small power as it is in the international structure. However, some may argue that the domestic factors in Thailand also played important roles in reducing its stance at the international level as well. This part will deal with some of the aspects in Thai domestic factors and prove whether they are the case to be considered or not.

First, it is frequently said that the 2014 coup d'état affected Thailand's stance in the international community because the unconstitutional change took Thailand away from democratic path, which is not desirable for most Western countries. However, this is just a political discourse which does not consider the chronological order. As mentioned in the first page of this research article, Thailand had lost its importance before the coup. Obama's visit to Thailand in late 2012 is the evidence that the U.S. interest in Thailand could not compare with that in Myanmar and Vietnam, both of which Obama proposed the nuclear energy programs

for further cooperation among them (Myanmar says it's ready to sign nuclear agreement, 2012; Obama Approved Nuclear Cooperation with Vietnam, 2014). It is worth mentioning that Thailand at that period was governed by the democratically-elected government while Vietnam is the Communist country. Therefore, it is clear that the country's regime really has nothing to do with the international politics.

Vietnam is very important to the U.S. strategical interest because it is one of the claimers against China in the South China Sea conflict. Myanmar, at that time, was also important because it used to be the showcase of the U.S. support for democracy (National Security Strategy, 2015). These are the reasons why Thailand is no longer important to the great power politics in this changing geopolitical structure of the region. Besides, Thailand political turbulence since Thaksin era has caused a lot of uncertainties, which used to make the great powers lack the incentive to invest in such a situation.

Second, some may blame Thailand's lost decade in foreign policy as a result of the lack of leadership in domestic politics. This claim is partially true since Thai political leaders after Prime Minister Thaksin Shinawatra were not active much in the area of foreign policy. However, historically, most of the initiatives in Thai foreign policy came from the Ministry of Foreign Affairs (MFA), not from the prime ministers, except those

of Chatichai Choonhavan, Anand Panyarachun, and Thaksin Shinawatra. It is also worth mentioning that these three prime ministers had the work experience from the MFA. Chatchai, who initiated the Turning Battle Field into Market Place policy, leading to the Paris Peace Agreement in 1991, used to be the minister of MFA during Kukrit Pramoj, baring the responsibility of Thailand – People's Republic of China diplomatic normalization. Anand, who initiated the ASEAN Free Trade Area in 1992, began his career by spending 23 years in the foreign service. He was the Ambassadors of Thailand to United Nations, Canada, and the United States during Vietnam War. Thaksin, who initiated Asia Cooperation Dialogue (ACD) in 2002 and Ayeyawady-Chao Phraya-Mekong Economic Cooperation Strategy (ACMECS) in 2003, started his political career by being appointed as the minister of MFA during Chuan Leekpai administration.

At this point, it is quite clear that the MFA does play an important role in Thai foreign policy initiatives, which have been lost after Thaksin's era. Therefore, the lost decade of Thai foreign policy must have something to do with the MFA during that period, which I am going to argue in the third aspect.

Third, it is Thaksin's campaign to reform Thai bureaucracy to be more market-and-efficiency-oriented that made a huge structural change and undermined the capabilities of the MFA. As Supamit Pitipat wrote in

his Ph. D. dissertation on *Organizational Adaptation of the Ministry of Foreign Affairs: A Case Study of "CEO Ambassador" Pilot Projects* as Thaksin's plan for reforming the MFA that

> Making the CEO bureaucrat set their own strategy seems like they have more responsibility, freedom and authority in doing their work, but this also allow the politician to have more control on the bureaucrat and to push the latter to directly make a decision on political matter. The bureaucrat turns to be the buffer zone for the politician in the case that strategy and its implementation fell. Moreover, it is also the tool for the politician to claim the result in the case that the strategy succeeds. In this new game, the politician has more opportunities to gain benefit, while the bureaucrat must take more risk from baring more responsibilities (Pitipat, 2004, p. 119).

Moreover, the change also affected the diplomatic training system within the ministry as the staff recruitment became more open to multi-disciplinary staffs. The point of focus seems to shift from high politics to low politics, i.e. micro-economy, cultural exchange, and 5 Fsas Thailand's

soft power.[6] Therefore, the result of the reform according to the concept of governance is not always beneficial.

In conclusion, not only does the changing great power politics downplay Thailand's role of regional and sub-regional initiator, but the structural change of Thailand's MFA also further undermines its capacities in adapting to the new geopolitics of the region.

Reference

AP. (2014, February 25). **Obama approves nuclear cooperation with Vietnam**. Retrieved 27 March 2023 From https://apnews.com/general-news-united-states-government-08449743700a47faacfe15844ff0cc32

Archarya, A. (2012). **The Making of Southeast Asia: International Relations of a Region**. Singapore: ISEAS.

ASEAN Secretariat. (2009). **Press Release: US signs Treaty of Amity and Cooperation (TAC)**. Retrieved 30 March 2023 From http://www.asean.org/uploads/archive/PR-42AMM-US-Signed-TAC.pdf

[6] Food, Film, Fashion, Fighting, Festival

ASEAN. (2009). **Joint Statement — 1st ASEAN-U.S. Leaders' Meeting.** From http://asean.org/?static_post=joint-statement-1st-asean-us-leaders-meeting- singapore-15-november-2009

ASEAN. (2019). **ASEAN Outlook on Indo-Pacific.** From https://asean.org/asean2020/wp-content/uploads/2021/01/ASEAN-Outlook-on-the-Indo-Pacific_FINAL_22062019.pdf

Asian Development Bank. (2012). **Turkmenistan-Afghanistan-Pakistan-India Natural Gas Pipeline Project (Phase 3).** From https://www.adb.org/projects/documents/turkmenistan-afghanistan-pakistan-india-natural-gas-pipeline-project-phase-3-tar

Ba, A. D. (2009). **[Re]Negotiating East and Southeast Asia: Region, Regionalism, and the Association of Southeast Asian Nations**. California: Stanford University Press

Belt and Road Forum. (2017). **Joint Communique of the Leaders Roundtable of the Belt and Road Forum for International Cooperation.** Retrieved 24 February 2023 From http://www.beltandroadforum.org/english/n100/2017/0516/c22-423.html

Belt and Road Forum. (2019). **Joint Communique of the Leaders' Roundtable of the 2nd Belt and Road Forum for International Cooperation**. Retrieved 24 February 2023 From http://www.beltandroadforum.org/english/n100/2019/0427/c36-1311.html

Bureau of East Asian and Pacific Affairs. (2019). **A Free and Open Indo-Pacific: Advancing a Shared Vision.** From https://www.state.gov/wp-content/uploads/2019/11/Free-and-Open- Indo-Pacific-4Nov2019.pdf

Fergusson, I. F., McMinimy, M. A., & Williams, B. R. (2014). **The Trans-Pacific Partnership (TPP): Negotiations and Issues for Congress**. From https://fas.org/sgp/crs/row/R42694.pdf.

Huntington, Samuel. (1993). “The Clash of Civilization?” **Foreign Affairs**, 72(3): 22-49.

Manyin, M. (2012). **Pivot to the Pacific? Obama Administration’s ‘ Rebalancing Toward Asia**. From https://fas.org/sgp/crs/natsec/R42448.pdf

McBride, J. (2015). **Building the New Silk Road**. Retrieved 18 March 2023 From https://www.cfr.org/backgrounder/building-new-silk-road

Mekong-U.S. Partnership. (n.d.). **About: Mekong-U.S. Partnership**. Retrieved 20 March 2023 From https://mekonguspartnership.org/about/

Ministry of Foreign Affairs National Development and Reform Commission, and Ministry of Commerce of the People's Republic of China. (2015). **Vision and Actions on Jointly Building Silk Road Economic Belt and 21st-Century Maritime Silk Road.** Beijing: National Development and Reform Commission.

Murphy, A. M. (2011). **The United States Joins East Asia Summit: Implications for Regional Cooperation**. " From https://www.nbr.org/publication/u-s-joins-east-asia-summit-implications-for-regional- cooperation/

Obamawhitehouse. (2012, November 18). **President Obama's First Stop in Asia Is in Thailand**. Retrieved 23 March 2023 From http://obamawhitehouse.archives.gov/blog/2012/11/18/president-obamas-first-stop-asia-thailand.

Office of the Historian. (n.d.) **The Truman Doctrine, 1947**. Retrieved 30 March 2023 From https://history.state.gov/milestones/1945-1952/truman-doctrine

Pitipat, S. (2004). **kān prap tūa khǭng krasūang kāntāngprathēt nai yuk lōkāphiwat : sưksā kǭranī khrōngkān namrǭng**

ʻēkʻakkhrarātchathūt bǣp būn nā kān. [Organizational Adaptation of the Ministry of Foreign Affairs: A Case Study of "CEO Ambassador] (Doctoral dissertation). Chulalongkorn University, Faculty of Political Science.

Reynolds, B. (2005). **Thailand's Secret War: The Free Thai, OSS, and SOE during World War II**. Cambridge: Cambridge University Press.

The East Asia Summit. (n.d.). **About the East Asia Summit**. Retrieved 15 March 2023 From https://eastasiasummit.asean.org/about-east-asia-summit

Thiparat, P. (2018). **Prachakom ASEAN: Maya Khati Lae Khwampenching.** [ASEAN Community : Myth and Reality] Bangkok: Phakwicha Khwam Samphan Rawang Prathet Khana Ratthasat Chulalongkon Mahawitthayalai.

USA Today. (2012, November 21). **Myanmar says it's ready to sign nuclear agreement**. Retrieved 15 March 2023 From https://www.usatoday.com/story/news/world/2012/11/21/myanmar-nuclear- agreement/1719285/

USAID. (2013). **Lower Mekong Initiative: Friends of the Lower Mekong**. Retrieved 6 March 2023 From https://2017-2020.usaid.gov/sites/default/files/documents/1861/FLM%20Factsheet%20June%202013.pdf

USAID. (n.d.) **The Lower Mekong Initiative (LMI)**. Retrieved 15 March 2023 From https://2017- 2020.usaid.gov/vietnam/lower-mekong-initiative-lmi

Waltz, K. N. (1979). **Theory of International Politics**. Massachusetts: Addison-Wesley.

Wendt, Alexander. (1999). **Social Theory of International Politics**. Cambridge: Cambridge University Press.

White House. (2017). **National Security Strategy of the United States of America**. From https://trumpwhitehouse.archives.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf

Xi, Jinping. (2013). **President Xi Jinping delivers important speech and proposes to build a Silk Road Economic Belt with Central Asian countries.** From http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/topics_665678/xjpfwzysiesgjtfhshzzfh_665686/t1076334.shtml

Municipal Revenue Diversity: The Challenge of Local Revenue Administration in Thailand. **

Siwaporn Chaicharoen*

Abstract

The research focuses on examining the diversity in revenue generation among local government organizations at the municipal level in Thailand for the fiscal year 2018. The goal is also to analyze the factors influencing diversity in revenue generation and collection administration. Quantitative research methods were employed, involving a sample of 344 municipalities nationwide. Data on revenue collection and the contextual information of the sample municipalities were gathered from the Department of Local Administration. The study utilized multivariate regression analysis, specifically employing the Generalized Least Square (GLS) method, to analyze the model of diversity in municipal revenue generation. Key findings show that the sampled municipalities exhibit an average revenue diversity of 62.10 percent. However, most municipalities

---

* Lecturer, Department of Political Science and Public Administration, Faculty of Social Sciences, Naresuan University. Email: siwapornc@nu.ac.th

** This article is part of the research project "Revenue Diversity: The Reflection of Fiscal Stability or Volatility of Local Government in Thailand? Funded by the Revenue Budget of the Faculty of Social Sciences, Naresuan University, Fiscal Year 2021.

*** Received October 18, 2022; Revised December 19, 2023; Accepted December 22, 2022.

collect local revenue, on average, less than 20 percent of the total revenue, and a substantial reliance on subsidies and taxes from the central government persists, ranging from 80-90 percent. Despite some diversity, most municipalities demonstrate limited ability to generate local revenue, indicating high dependence on central government support. Moreover, some factors promoting revenue diversity including municipalities located in urban areas and the southern region, population density and the presence of pawnshops, factories, hotels, and accommodations positively impact revenue diversity. However, the results indicate that factors inhibiting revenue diversity include housing density, the number of commercial shops and services, the municipality's revenue-generating capacity, and lower revenue autonomy, or higher reliance on government subsidies and taxes. The study underscores the local challenge of achieving diversity in revenue generation. Policy development is crucial to managing revenue collection, with a focus on fostering greater fiscal autonomy at the municipal level in the future.

Keywords: Revenue Diversity, Municipality, Local Revenue Administration.

ความหลากหลายในการจัดหารายได้ของเทศบาล: ความท้าทายของการบริหารจัดเก็บรายได้ท้องถิ่นของไทย**

ศิวาภรณ์ ไชยเจริญ*

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความหลากหลายในการจัดหารายได้ขององค์กรปกครองท้องถิ่นในระดับเทศบาลของไทย ในปีงบประมาณ พ.ศ.2561 และเพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อความหลากหลายในการจัดหารายได้ในการบริหารจัดเก็บรายได้ของเทศบาล การศึกษาวิจัยนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณโดยสุ่มตัวอย่างเทศบาลจำนวน 344 แห่งทั่วประเทศ เพื่อศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลการจัดเก็บรายได้และบริบทพื้นที่ของเทศบาลตัวอย่างจากกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น งานวิจัยนี้วิเคราะห์ตัวแบบของความหลากหลายในการจัดหารายได้ของเทศบาลด้วยการวิเคราะห์ถดถอยหลายตัวแปรโดยวิธี Generalized Least Square (GLS) ผลการศึกษาพบว่า เทศบาลตัวอย่างมีค่าเฉลี่ยความหลากหลายดังกล่าวอยู่ที่ร้อยละ 62.10 แต่ส่วนใหญ่มีความสามารถในการจัดเก็บรายได้ของท้องถิ่นเองโดยเฉลี่ยไม่ถึงร้อยละ 20 ของรายได้รวมทั้งหมด และยังคงมีสัดส่วนการพึ่งพาเงินอุดหนุนและภาษีจัดสรรจากรัฐบาล

---

* อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร อีเมล: siwapornc@nu.ac.th

** บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัย เรื่อง ความหลากหลายในการจัดหารายได้: ภาพสะท้อนความมีเสถียรภาพหรือความผันผวนทางการคลังของท้องถิ่นไทย? สนับสนุนโดย งบประมาณรายได้ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ปีงบประมาณ 2564

*** ได้รับบทความ 18 ตุลาคม 2565; แก้ไขปรับปรุง 19 ธันวาคม 2566; อนุมัติให้จัดพิมพ์ 22 ธันวาคม 2566

ส่วนกลางต่อรายได้ของเทศบาลอยู่ในระดับสูงมากกว่าร้อยละ 80-90 ข้อค้นพบนี้ยังคงยืนยันว่าการคลังของเทศบาลในภาพรวมยังไม่อยู่ในระดับที่พึ่งพาตนเองหรือไม่มีความเป็นอิสระทางด้านรายได้ นอกจากนี้ยังพบว่า ปัจจัยที่สนับสนุนให้เกิดความหลากหลายในการจัดหารายได้ของเทศบาล ได้แก่ ที่ตั้งของเทศบาลในเขตเมืองและในภาคใต้ ความหนาแน่นของประชากร และการเพิ่มขึ้นของสถานธนานุบาล โรงงาน และโรงแรมและที่พักในเขตเทศบาล และยังพบว่าปัจจัยที่ฉุดรั้งการเพิ่มความหลากหลายในการจัดหารายได้ของเทศบาล ได้แก่ ความหนาแน่นของที่อยู่อาศัย จำนวนร้านค้าพานิชย์และบริการ ขีดความสามารถในการจัดหารายได้ของเทศบาล และความเป็นอิสระทางด้านรายได้ที่ลดลงหรือการพึ่งพาเงินอุดหนุนและภาษีที่รัฐบาลจัดสรรในสัดส่วนที่สูงขึ้น การศึกษาวิจัยนี้จึงสะท้อนให้เห็นว่าการสร้างความหลากหลายในการจัดหารายได้เป็นความท้าทายของท้องถิ่นในการพัฒนานโยบายการบริหารจัดเก็บรายได้ของเทศบาลและองค์กรปกครองท้องถิ่นในรูปแบบอื่นเพื่อนำไปสู่ความเป็นอิสระทางการคลังของท้องถิ่นมากขึ้นในอนาคต

คำสำคัญ : ความหลากหลายของการจัดหารายได้ เทศบาล การบริหารจัดเก็บรายได้ท้องถิ่น

บทนำ

ความเป็นอิสระทางการคลังของท้องถิ่นเป็นหนึ่งในเป้าหมายหลักของการกระจายอำนาจสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในประเทศไทยนับตั้งแต่การประกาศใช้พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองท้องถิ่น พ.ศ. 2542 การพึ่งพาตนเองทางการคลังขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยการสร้างความเข้มแข็งทางด้านรายได้ให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะทำให้ท้องถิ่นมีอิสระทางการเงินการคลังของตนเอง โดยที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถจัดหารายได้ที่ท้องถิ่นสามารถจัดเก็บเอง (Own-source revenues) ทั้งภาษีของท้องถิ่นและรายได้ที่ไม่ใช่ภาษีได้อย่างเพียงพอเพื่อให้มีอิสระในการจัดหาบริการสาธารณะให้ตอบสนองความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นได้มากที่สุด และลดการพึ่งพารายได้จากรัฐส่วนกลาง ดังนั้น แผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตั้งแต่ปีงบประมาณ พ.ศ. 2550 เป็นต้นมาจึงมีจุดมุ่งหมายให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีรายได้เพิ่มขึ้นคิดเป็นสัดส่วนต่อรายได้สุทธิของรัฐบาลในอัตราส่วนไม่น้อยกว่าร้อยละ 35 อย่างไรก็ตาม จากการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ผ่านมาพบว่าเป้าหมายการสร้างความเข้มแข็งทางด้านรายได้ของท้องถิ่นดังกล่าวยังไม่สามารถบรรลุได้มากกว่าร้อยละ 30 ในทำนองเดียวกัน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นโดยภาพรวมยังมีข้อจำกัดอย่างมากในการจัดหารายได้ที่ท้องถิ่นจัดเก็บเอง โดยจะเห็นว่าสัดส่วนของรายได้ที่ท้องถิ่นจัดเก็บเองต่อรายได้รวมของท้องถิ่นอยู่ในไม่เกินร้อยละ 10 นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 จนถึงปัจจุบัน (Krueathep, et al., 2022)

แม้ว่ารัฐบาลจะมีนโยบายสนับสนุนให้ท้องถิ่นพัฒนาขีดความสามารถในการพึ่งพาการจัดเก็บรายได้ของท้องถิ่นเองมาโดยตลอด แต่ในทางปฏิบัติที่ผ่านมาจะพบว่าความสามารถในการจัดหารายได้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นไปอย่างจำกัด สถานการณ์ของการจัดหารายได้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดังกล่าวข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่าโครงสร้างรายได้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทยยังพึ่งพาการ

สนับสนุนจากราชการส่วนกลางเป็นหลัก ในขณะเดียวกัน รายได้ที่ท้องถิ่นจัดเก็บเองอยู่ในระดับต่ำและความต้องการในการใช้จ่ายเพื่อพัฒนาและรักษาคุณภาพในบริการต่าง ๆ แก่ประชาชนมีมากขึ้นอย่างต่อเนื่องเพราะท้องถิ่นจำเป็นต้องรับการถ่ายโอนภารกิจต่าง ๆ จากรัฐบาล ในขณะที่งบประมาณในการใช้จ่ายมีอยู่อย่างจำกัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงที่รัฐบาลประสบปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจซึ่งเป็นผลให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความเสี่ยงต่อการได้รับเงินภาษีจัดสรรและเงินอุดหนุนลดลงจากรัฐบาล ความจำเป็นเหล่านี้เป็นแรงขับเคลื่อนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องปรับตัวในการพัฒนาหารายได้ให้เพียงพอต่อภาระรายจ่ายที่สูงขึ้นในอนาคต (Krueathep, 2012)

ความหลากหลายในการจัดหารายได้ (Revenue diversity) เป็นแนวคิดที่นำมาใช้ในการศึกษาและพัฒนาโครงสร้างรายได้ขององค์กรภาครัฐอย่างแพร่หลายในประเทศสหรัฐอเมริกา (การศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้อง เช่น Ladd & Weist, (1987), Shannon (1987), Suyderhoud (1994), Hendrick (2002), Jordan & Wagner (2008), Carroll (2005), Carroll (2009), Carroll & Johnson (2010) เป็นต้น) โดยแนวคิดนี้เชื่อว่าโครงสร้างรายได้ของรัฐที่เชื่อมั่นในรายได้ที่มาจากภาษีหลัก เช่น ภาษีทรัพย์สิน (Property tax) ของรัฐบาลท้องถิ่นระดับเมือง (City government) มีความไม่แน่นอนในการจัดเก็บรายได้ซึ่งอาจจะทำให้รายได้ของรัฐลดลง แนวคิดนี้ เสนอว่าการเพิ่มความหลายหลากของแหล่งรายได้ขององค์กร เช่น การเก็บภาษีจากภาษีการขายของท้องถิ่น (Local sales tax) ภาษีรายได้ของท้องถิ่น (Local income taxes) ภาษีโรงแรมในท้องถิ่น (Hotel/motel taxes) จะช่วยให้เกิดความมั่นคงในโครงสร้างรายได้และการเกิดประสิทธิภาพในการใช้จ่ายเงินของภาครัฐมากขึ้น การสร้างความหลากหลายในแหล่งที่มาของรายได้ (Revenue diversification) จึงเป็นเครื่องมือทางการคลังที่สำคัญอย่างหนึ่งที่ถูกนำมาพัฒนาเป็นกลยุทธ์เชิงนโยบายในการเพิ่มเสถียรภาพแก่การคลังภาครัฐ

อย่างไรก็ตาม การศึกษาเชิงประจักษ์เกี่ยวกับความหลากหลายในการจัดหารายได้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของไทยและปัจจัยที่เกี่ยวข้องยังมีค่อนข้างจำกัด

โดยเฉพาะการศึกษาสำหรับองค์กรปกครองท้องถิ่นในแต่ละประเภท งานวิจัยนี้จึงต้องการศึกษาเพื่ออธิบายความหลากหลายในการจัดหารายได้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในระดับเทศบาล และศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความหลากหลายในการจัดหารายได้ของเทศบาลเพื่ออธิบายความหลากหลายในการจัดหารายได้ของเทศบาลทั้งสามระดับ ได้แก่ เทศบาลนคร เทศบาลเมือง และเทศบาลตำบล ผู้วิจัยเลือกศึกษาความหลากหลายของการจัดหารายได้ของเทศบาลเนื่องจากเทศบาลเป็นหน่วยการปกครองท้องถิ่นที่มีความแตกต่างกันทางด้านบริบทของพื้นที่ปกครอง ทรัพยากรทางการบริหาร เศรษฐกิจชุมชน และอำนาจหน้าที่และพันธกิจในการจัดหาบริการสาธารณะที่มีความหลากหลาย ด้วยเหตุนี้จึงต้องการทดสอบสมมติฐานว่าความแตกต่างดังที่กล่าวมาจะมีผลต่อการสร้างความหลากหลายของการจัดหารายได้ของเทศบาลหรือไม่และมากน้อยเพียงใด

นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้เลือกศึกษาประเด็นนี้ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2561 ก่อนที่เทศบาลจะมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของภาษีท้องถิ่นไปสู่การเริ่มจัดเก็บรายได้จากภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างในปีงบประมาณ พ.ศ. 2562 โดยในช่วง 3 ปีแรกของการบังคับใช้กฎหมายนี้ รัฐบาลได้มีนโยบายลดภาษีประเภทใหม่นี้ให้กับผู้เสียภาษีในอัตราร้อยละ 90 ด้วยเหตุนี้ ผลการจัดเก็บรายได้ท้องถิ่นตั้งแต่ปีงบประมาณ พ.ศ. 2562 จนถึงปัจจุบันยังไม่สะท้อนขีดความสามารถของการจัดหารายได้ของเทศบาลอย่างแท้จริง ดังนั้น ผู้วิจัยคาดว่าการเลือกศึกษาวิจัยนี้ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2561 จะสะท้อนพฤติกรรมการจัดหารายได้ของเทศบาลที่เป็นไปตามความเป็นจริงมากที่สุด โดยสรุป การศึกษาวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการประเมินความหลากหลายในการจัดหารายได้ของท้องถิ่นและการพัฒนานโยบายการจัดหารายได้ของท้องถิ่นของเทศบาลและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในระดับอื่นในอนาคตต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาความหลากหลายในการจัดหารายได้ในการบริหารจัดเก็บรายได้ของเทศบาล
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความหลากหลายในการจัดหารายได้ในการบริหารจัดเก็บรายได้ของ

   เทศบาล

1. แนวคิดและทฤษฎี

1.1 ความหลากหลายในการจัดหารายได้ (Revenue Diversity)

ความหลากหลายในการจัดหารายได้ เป็นแนวคิดและเครื่องมือเชิงนโยบายที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อการพัฒนารายได้ของรัฐ จากการการศึกษาวิจัยที่ผ่านมาในต่างประเทศ โดยเฉพาะการศึกษาในประเด็นนี้อย่างกว้างขวางในประเทศสหรัฐอเมริกา (Carroll & Johnson, 2010; Ladd & Weist, 1987; Shannon, 1987; Suyderhoud, 1994) สรุปได้ว่า ความหลากหลายในการจัดหารายได้สามารถมองได้ 2 มิติ มิติแรก เป็นเรื่องของการเพิ่มความหลากหลายในจำนวนแหล่งรายได้ของรัฐ ทั้งที่เป็นรายได้จากภาษีอากร ได้แก่ ภาษีทรัพย์สิน ภาษีการขาย ภาษีรายได้ ภาษีธุรกิจเฉพาะ เป็นต้น และรายได้ที่มิใช่ภาษี เช่น ค่าธรรมเนียม ค่าปรับ ค่าใบอนุญาต เป็นต้น ความสามารถในการสร้างความหลากหลายแก่แหล่งรายได้จะช่วยให้ท้องถิ่นสามารถรักษาเสถียรภาพของโครงสร้างรายได้ได้ มิติที่สอง ความหลากหลายในการจัดหารายได้ เป็นการสร้างความสมดุลให้แก่แหล่งที่มาของรายได้ทั้งในทางเศรษฐศาสตร์และรัฐศาสตร์ ในทางเศรษฐศาสตร์ ความสมดุลทางรายได้ หมายถึง สัดส่วนร้อยละของจำนวนรายได้แต่ละประเภทต่อรายได้ทั้งหมด อาทิเช่น ในช่วงปี ค.ศ. 1960-1975 โครงสร้างรายได้ที่สมดุล

ของรายได้ของรัฐบาลมลรัฐและรัฐบาลท้องถิ่นในสหรัฐอเมริกา ประกอบด้วยรายได้จากภาษีรายได้บุคคล ภาษีการขายและภาษีทรัพย์สินท้องถิ่นในอัตราเฉลี่ยร้อยละ 20-25 ของภาษีแต่ละประเภทต่อรายได้ทั้งหมด ส่วนในทางรัฐศาสตร์มองว่า ความสมดุลทางรายได้เป็นการเสริมสร้างความเสมอภาคในการจัดเก็บรายได้ (Equity) ประสิทธิภาพในการจัดเก็บรายได้ (Efficiency) ความเพียงพอของรายได้ (Revenue Adequacy) และความสะดวกในการบริหารจัดการรายได้ (Administrative ease) (Suyderhoud, 1994)

การศึกษาในเรื่องความหลากหลายในการจัดหารายได้ (Revenue diversity) ของการคลังภาครัฐในระดับรัฐบาลมลรัฐ (State government) และรัฐบาลท้องถิ่น (Local government) เป็นไปอย่างแพร่หลายในประเทศสหรัฐอเมริกาในหลายทศวรรษที่ผ่านมา แนวคิดนี้ถูกพัฒนาขึ้นหลังจากการเกิดวิกฤตเศรษฐกิจครั้งใหญ่ทั่วประเทศ (The Great Depression) ที่ส่งผลให้รายได้ของรัฐบาลท้องถิ่นลดลงอย่างมาก ในประเทศสหรัฐอเมริกาช่วงทศวรรษ 1960-1970 วิกฤตเศรษฐกิจเป็นแรงกดดันให้เกิดการเพิ่มขึ้นของมูลค่าทรัพย์สินซึ่งส่งผลให้ประชาชนมีภาระในการเสียภาษีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นในขณะที่รายได้ของประชาชนไม่ได้เพิ่มขึ้น ประชาชนจึงลุกขึ้นมาต่อต้านการเสียภาษีทรัพย์สินที่สูงขึ้น (Property tax revolt) เช่น เหตุการณ์ในมลรัฐแคลิฟอร์เนียที่ประชาชนลงมติอนุมัติข้อเสนอที่ 13 (California’s Proposition 13) ในปี ค.ศ.1978 ที่เสนอให้มีการควบคุมการเพิ่มขึ้นของอัตราภาษีทรัพย์สินและการจำกัดจำนวนรายได้ต่อปีจากภาษีนี้ของรัฐ จึงเป็นผลให้รายได้จากภาษีทรัพย์สินของรัฐบาลท้องถิ่นลดลง (Carroll, 2009)

1.2 การวัดประเมินความหลากหลายในการจัดหารายได้และความสมดุลของรายได้

ในการศึกษาวิจัยเชิงประจักษ์ในประเทศสหรัฐอเมริกาที่ผ่านมา งานวิจัยส่วนใหญ่ได้ใช้การวัดประเมินความหลากหลายในการจัดหารายได้และความสมดุลของรายได้ของรัฐ โดยใช้ดัชนี Hirshman-Herfindahl Index หรือ HHI ซึ่งถูกพัฒนามาจากงานวิจัยเชิงปริมาณของ Suyderhoud (1994) ที่ศึกษาความหลากหลายในการจัดหารายได้ ความสมดุลของรายได้และประสิทธิภาพทางการคลังของรัฐบาลมลรัฐและรัฐบาลท้องถิ่นใน 50 มลรัฐ ในปี ค.ศ.1986 ดัชนี HHI มีค่าระหว่าง 0-1 ซึ่งแสดงความสมดุลของรายได้ในระดับต่ำสุดถึงระดับสูงสุด โดยใช้สูตรคำนวณค่าดัชนี ดังนี้ HHI = $\frac{1-\sum_{i=1}^{n} R_i^2}{1-(100\%/\square)}$ โดยกำหนดให้ R_i คือ สัดส่วนของรายได้แต่ละประเภทต่อรายได้ทั้งหมด และ n คือ จำนวนแหล่งที่มาของรายได้ทั้งหมด ในงานวิจัยชิ้นนี้ Suyderhoud ได้ใช้ข้อมูลแหล่งรายได้ทั้งรายได้จากภาษี ได้แก่ ภาษีทรัพย์สิน ภาษีการขาย ภาษีรายได้บุคคลและรายได้นิติบุคคล ภาษีอื่นๆ และรายได้ที่มิใช่ภาษีทุกประเภท ในการคำนวณ HHI จะคำนวณจากสัดส่วนของรายได้จากภาษีแต่ละประเภทต่อรายได้จากภาษีทั้งหมดและสัดส่วนของรายได้ที่มิใช่ภาษีแต่ละประเภทต่อรายได้ที่มิใช่ภาษีทั้งหมด Suyderhoud พบว่า ค่า HHI ของในการศึกษาครั้งนี้อยู่ระหว่าง 0.79-0.94 และค่าเฉลี่ย HHI เท่ากับ 0.85 ซึ่งแสดงให้เห็นว่ากลุ่มตัวอย่าง 50 มลรัฐและรัฐบาลท้องถิ่น (Municipalities) จำนวนหนึ่งในรัฐอิลินอยส์มีความหลากหลายในการจัดหารายได้ในระดับที่สูง

การศึกษาวิจัยในระยะต่อมาได้มีการตีความในการวัดดัชนี HHI แตกต่างไปจากการศึกษาของ Suyderhoud (1994) เช่น งานวิจัยของ Hendrick (2002) ศึกษาโครงสร้างรายได้ของ 266 เมือง (Municipality) ในเขตนครชิคาโก้ มลรัฐอิลินอยส์ ในช่วงปี ค.ศ. 1993-1997 Hendrick ได้คำนวณค่า HHI จากรายได้จากภาษีทรัพย์สิน

ภาษีการขาย และภาษีอื่นๆ รวมทั้งรายได้ที่มิใช่ภาษี โดยใช้สัดส่วนของรายได้แต่ละประเภทนี้ต่อรายได้ทั้งหมดที่รัฐบาลท้องถิ่นจัดเก็บเอง และพบว่าค่าเฉลี่ยของดัชนีความหลากหลายในการจัดหารายได้ของเมืองต่าง ๆ ในเขตชิคาโก้ มีค่าเฉลี่ยดัชนี HHI เท่ากับ 0.85 ซึ่งอยู่ในระดับสูง และสอดคล้องกับการศึกษาของ Suyderhoud งานวิจัยต่อมาของ Carroll (2005) ศึกษาโครงสร้างรายได้ของรัฐบาลมลรัฐ 50 มลรัฐ ในช่วงปี ค.ศ.1990-2000 Carroll คำนวณค่า HHI จากรายได้ที่มาจากภาษีเท่านั้น ได้แก่ ภาษีทรัพย์สิน ภาษีการขาย ภาษีรายได้บุคคลและรายได้นิติบุคคล ภาษีน้ำมันและภาษีอื่นๆ โดยคำนวณจากสัดส่วนของรายได้จากภาษีแต่ละประเภทต่อรายได้จากภาษีทั้งหมด พบว่า ค่าเฉลี่ยของดัชนี HHI เท่ากับ 0.80 ซึ่งอยู่ในระดับสูงเช่นเดียวกับทั้งสองงานวิจัยข้างต้น

สำหรับในประเทศไทย การศึกษาวิจัยความหลากหลายในการจัดหารายได้ของท้องถิ่นในเชิงประจักษ์มีอย่างจำกัด งานของวีระศักดิ์ เครือเทพ (Krueathep, 2012) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกใชกลยุทธ์การปรับตัวทางการเงินการคลังของเทศบาล โดยได้พัฒนาตัวแปรความหลากหลายของแหล่งรายได้ในการทดสอบความสัมพันธ์กับการตัดสินใจดังกล่าว แม้ว่าผลการวิเคราะห์จะพบว่าความหลากหลายของแหล่งรายได้ไม่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของเทศบาลกลุ่มตัวอย่างจำนวน 972 แห่งในปีงบประมาณ 2552 แต่ทำให้เห็นว่า ความหลากหลายของแหล่งรายได้ของเทศบาลกลุ่มตัวอย่างเมื่อประมาณ 15 ปีที่แล้ว มีระดับความหลากหลายของแหล่งรายได้โดยเฉลี่ยอยู่ที่ 0.37 หรือประมาณร้อยละ 37 ของรายได้ทั้งหมดของเทศบาล

จากการทบทวนวรรณกรรม ในการศึกษาวิจัยความหลากหลายในการจัดหารายได้ของงานวิจัยนี้ จึงพัฒนาการวัดความหลากหลายในการจัดการายได้ของเทศบาล

จากจำนวนแหล่งรายได้ที่หลากหลายและรวมถึงการเพิ่มสัดส่วนการจัดเก็บรายได้ที่มาจากภาษีท้องถิ่นและรายได้อื่น ๆ ที่ไม่ใช่ภาษีอากรที่ท้องถิ่นจัดเก็บเอง เช่น ค่าธรรมเนียม ค่าบำรุง ค่าใบอนุญาต ค่าเช่าทรัพย์สิน รวมถึงรายได้จากบริการสาธารณูปโภคและการพาณิชย์ของท้องถิ่น และศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาความหลากหลายในการหารายได้ของเทศบาลในประเทศไทย

1.3 ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการจัดหารายได้ของท้องถิ่นของไทย

การพัฒนารายได้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะช่วยให้ท้องถิ่นมีอิสระทางการคลัง โดยเฉพาะความมีอิสระทางด้านรายได้ที่จะนำไปจัดหาบริการสาธารณะของท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพและตอบโจทย์ของพื้นที่ยิ่งขึ้น (Pianpitak, 2020) ความมีอิสระทางด้านรายได้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงหมายถึงความสามารถในการกำหนดรายรับของท้องถิ่นได้เองหรือการเข้าถึงแหล่งรายได้ทั้งที่เป็นภาษีและไม่ใช่ภาษีของท้องถิ่น (Varanyuwatana, 2011) และหากท้องถิ่นสามารถมีอิสระและมีรายได้จากการจัดเก็บเองมากขึ้น ท้องถิ่นจะพึ่งพาตนเองทางการคลังมากขึ้น หรือลดการพึ่งพาเงินภาษีจัดสรรและเงินอุดหนุนจากรัฐส่วนกลางลงได้

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถกำหนดมาตรการเพิ่มรายได้ของท้องถิ่น (Local revenue strategy) อาทิเช่น 1) การขยายฐานภาษีโดยอาจจะขยายให้ครอบคลุมหน่วยธุรกิจในพื้นที่ให้มากขึ้นหรือเพิ่มให้เกิดความเป็นธรรมต่อการใช้ทรัพยากรร่วมกันของประชาชน เช่น ภาษีจากทรัพยากรธรรมชาติและการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม การท่องเที่ยว หรือการจัดการภัยพิบัติ เป็นต้น (Krueathep, 2022) 2) การเพิ่มหรือปรับปรุงอัตราภาษีหรือค่าบริการให้สอดคล้องกับสภาวะเศรษฐกิจที่เป็นปัจจุบัน 3) การเพิ่มการจัดเก็บรายได้จากแหล่งรายได้ประเภทใหม่ๆ ได้แก่ การจัดเก็บค่าบริการหรือค่าธรรมเนียมต่างๆ เช่น ค่าบริการน้ำประปา ค่าบริการจัดเก็บขยะหรือบำบัดน้ำเสีย ค่าบริการที่จอดรถสาธารณะ 4) การนำเงินสะสมมาใช้ 5) การหาเงินกู้ระยะสั้นและ/หรือ

ระยะยาวเพื่อนำมาจัดบริการหรือลงทุนและทำให้ท้องถิ่นมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการบริการหรือลงทุน เป็นต้น อย่างไรก็ตาม มาตรการเหล่านี้แม้โดยหลักการจะสามารถเพิ่มขีดความสามารถหรือศักยภาพทางด้านรายได้ให้แก่การบริหารงานคลังขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แต่ก็มักจะไม่ได้ถูกยอมรับจากฝ่ายการเมืองและภาคประชาชนในฐานะผู้เสียประโยชน์โดยตรงจากมาตรการเหล่านี้ (Krueathep, 2012)

ความสามารถในการจัดหารายได้ของท้องถิ่นของไทยถูกกำหนดโดยบริบททางด้านกฎหมาย เศรษฐกิจ สภาพสังคมและชุมชน ตลอดจนประสิทธิภาพการบริหารงาน (Krueathep, 2008; Pattamasiriwat, 2016) อำนาจในการจัดหารายได้ (Revenue authority) ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะเป็นตัวกำหนดรายรับของท้องถิ่น (Revenue assignment) ซึ่งถูกกำหนดขึ้นโดยกฎหมายทั้งที่เป็นพระราชบัญญัติ พระราชกฤษฎีกา กฎกระทรวง ประกาศกระทรวง รวมถึงระเบียบข้อบังคับต่างๆ อาทิเช่น เทศบาลทั้งระดับเทศบาลนคร เทศบาลเมือง และเทศบาลตำบลจะมีอำนาจจัดเก็บรายได้ดังที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 10) พ.ศ. 2542 และมาตรา 23 หมวด 3 การจัดสรรสัดส่วนภาษีอากร ของพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์ (Pattamasiriwat, 2016) ให้ความเห็นว่า ฐานภาษีของท้องถิ่นยังมีขีดจำกัดอันเนื่องมาจากกรอบกฎหมายได้ให้อำนาจขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดเก็บภาษีอย่างจำกัดเพียงไม่กี่ประเภทและจำกัดอัตราภาษีหรือค่าธรรมเนียม รวมถึงกำหนดอัตราส่วนแบ่งของภาษีจัดสรรยังไม่เหมาะสม รวมถึงการจัดสรรเงินอุดหนุนให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ดังนั้นจะเห็นได้ว่า โครงสร้างเชิงสถาบันจะเป็นตัวกำกับความสามารถในการจัดหารายได้ของท้องถิ่น

ปัจจัยทางเศรษฐกิจเป็นอีกหนึ่งตัวแปรหลักที่มีผลต่อความสามารถในการจัดหารายได้และพัฒนารายได้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จากการศึกษาความเหลื่อมล้ำทางการคลังท้องถิ่นของไทย ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์ (Pattamasiriwat, 2016) พบว่า

การกระจุกตัวทางเศรษฐกิจในบางพื้นที่ที่แตกต่างกันในแต่ละจังหวัดและภูมิภาคทำให้ฐานภาษีของท้องถิ่นแตกต่างกันและส่งผลต่อรายได้ที่ท้องถิ่นจัดเก็บเอง นอกจากนี้ วีระศักดิ์ เครือเทพ (Krueathep, 2008; 2009) พบว่า การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจและตัวแปรทางสังคมซึ่งเป็นตัวกำหนดฐานรายได้และฐานภาษีของท้องถิ่นเป็นตัวแปรที่มีผลโดยตรงต่อขีดความสามารถในการจัดหารายได้ของท้องถิ่นและรายได้ที่ท้องถิ่นเก็บได้จริง นอกจากนี้ ในการศึกษาเรื่องการปรับตัวทางการเงินการคลังขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในสภาวะวิกฤต วีระศักดิ์ เครือเทพ (Krueathep, 2012) ยังพบว่า ความแตกต่างกันของท้องถิ่นในปัจจัยความเป็นเมือง ความหนาแน่นของชุมชน และภูมิภาคเป็นตัวแปรที่สะท้อนว่าสภาพเศรษฐกิจและสังคมส่งผลให้ท้องถิ่นมีการปรับตัวทางการเงินการคลังแตกต่างกันอย่างไร

ปัจจัยที่มีผลต่อความสามารถในการจัดหารายได้ของท้องถิ่นยังรวมถึงประสิทธิภาพในการบริหารงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กล่าวคือ ท้องถิ่นสามารถจัดการแหล่งรายได้ของท้องถิ่น และการบริหารจัดเก็บภาษีท้องถิ่นภายใต้ข้อจำกัดในกระบวนการบริหารจัดเก็บภาษีท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Varanyuwatana, 2011; Krueathep, et al., 2022) ข้อจำกัดเหล่านี้รวมถึง การขาดการสำรวจพัฒนาฐานข้อมูลภาษีเพื่อให้ฐานข้อมูลมีความเป็นปัจจุบัน การขาดการใช้เครื่องมือที่ทันสมัยหรือใช้เทคโนโลยีเพื่ออำนวยความสะดวกในการบริหารจัดเก็บภาษีให้มีประสิทธิภาพและอำนวยความสะดวกต่อประชาชนผู้เสียภาษีให้แก่ท้องถิ่น

จากการทบทวนแนวคิดและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องข้างต้น ผู้วิจัยได้พัฒนากรอบแนวคิดในการศึกษาวิเคราะห์ความหลากหลายในการหารายได้ของเทศบาลโดยมีสมมติฐานว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อความหลากหลายในการจัดหารายได้ของท้องถิ่นในระดับเทศบาล ได้แก่ โครงสร้างเชิงสถาบัน ภูมิภาคที่ตั้ง บริบทเศรษฐกิจชุมชน ขีดความสามารถในการจัดหารายได้ ความเป็นอิสระทางด้านรายได้ ประสิทธิภาพของการบริหารงานดังแผนภาพต่อไปนี้

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ที่มา: พัฒนาโดยผู้วิจัย

2. ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาวิจัยนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณโดยรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลการจัดเก็บรายได้ของเทศบาลในปีงบประมาณ 2561 และข้อมูลของบริบทพื้นที่ของกลุ่มตัวอย่างเทศบาลจากกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นและจากเว็บไซต์ของเทศบาล โดยการสุ่มตัวอย่างอย่างศึกษาตัวอย่างเทศบาลจำนวน 344 แห่ง[1] จากจำนวนเทศบาลทั้งหมดจำนวน 2,442 แห่งทั่วประเทศ[2] ผู้วิจัยได้ออกแบบวิธีการสุ่มตัวอย่างด้วยการสุ่ม

---

[1] การกำหนดขนาดของตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาเป็นไปตามหลักการของ Taro Yamane (1973) ซึ่งจากจำนวนตัวอย่าง 344 ของผู้วิจัย โดยระดับความคลาดเคลื่อนจะอยู่ที่ 0.05 % และความเชื่อมั่น 95 %

[2] จำนวนเทศบาลทั้งหมด ณ ปีงบประมาณ พ.ศ. 2561 จากกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น

แบบแบ่งกลุ่ม โดยผู้วิจัยได้สุ่มตัวอย่างจากเทศบาลทั้ง 3 ประเภท ได้แก่ เทศบาลนคร 30 แห่ง เทศบาลเมือง 178 แห่ง และเทศบาลตำบล 2,234 แห่ง ในสัดส่วน 1:7:91 ทำให้ได้กลุ่มตัวอย่างของเทศบาลนคร จำนวน 4 แห่ง กลุ่มตัวอย่างเทศบาลเมือง จำนวน 24 แห่ง และกลุ่มตัวอย่างเทศบาลตำบล จำนวน 316 แห่ง และได้ทำการสุ่มอย่างเป็นระบบ โดยเรียงลำดับรายชื่อของเทศบาลแต่ละประเภทตามตัวอักษรของจังหวัดและชื่อ อปท. และทำการสุ่มรายชื่อเป็นช่วง ๆ ละ 7 ลำดับที่เท่ากันจากเทศบาลลำดับแรกของแต่ละประเภทไปจนครบตามจำนวนกลุ่มตัวอย่างของเทศบาลแต่ละประเภทดังกล่าวข้างต้นเพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างของเทศบาลที่มีความเป็นตัวแทนที่ดีของเทศบาลทั้งหมด นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้เจาะจงเลือกศึกษาองค์กรปกครองท้องถิ่นในระดับเทศบาล ด้วยเหตุผล 3 ประการ ดังนี้ 1) การกำหนดโครงสร้างเชิงสถาบันแบ่งเป็น 3 ประเภท ได้แก่ เทศบาลนคร เทศบาลเมือง และเทศบาลตำบล เป็นการกำหนดประเภทตามหลักเกณฑ์ของจำนวนประชากรในพื้นที่ที่แตกต่างกันซึ่งเป็นตัวแปรที่สำคัญต่อการจัดเก็บรายได้ของเทศบาล 2) พื้นที่การปกครองของเทศบาลแต่ละประเภทครอบคลุมทั้งในเขตเมืองและนอกเขตเมืองที่มีบริบทพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมที่แตกต่างหลากหลายอันเป็นตัวแปรที่ส่งผลต่อฐานภาษีและศักยภาพของการจัดเก็บรายได้ของเทศบาลที่แตกต่างกัน และ 3) ขอบเขตภารกิจของเทศบาลแต่ละประเภทเป็นตัวแปรในการบริหารงานคลังของเทศบาลที่แตกต่างกันซึ่งจะส่งผลต่อการจัดสรรงบประมาณและการบริหารจัดเก็บรายได้ของเทศบาลที่มีความแตกต่างกัน

2.1 สมมติฐานการวิจัย

จากการทบทวนวรรณกรรม ผู้วิจัยได้พัฒนากรอบในการวิเคราะห์ความหลากหลายในการจัดหารายได้ของเทศบาล โดยเชื่อว่าโครงสร้างเชิงสถาบันภูมิภาค บริบทด้านเศรษฐกิจชุมชน ขีดความสามารถในการจัดหารายได้ ความเป็น

อิสระทางด้านรายได้ และประสิทธิภาพของการบริหารงาน ส่งผลต่อความหลากหลายของการจัดหารายได้ของเทศบาล และมีสมมติฐานตามกรอบแนวคิด ดังนี้ 1) ตัวแปรโครงสร้างเชิงสถาบัน ภูมิภาค และความเป็นเมืองที่แตกต่างกันของเทศบาลส่งผลให้เทศบาลมีความหลากหลายในการจัดหารายได้ที่แตกต่างกัน 2) ตัวแปรบริบทด้านเศรษฐกิจชุมชน ขีดความสามารถในการจัดหารายได้ ความเป็นอิสระทางด้านรายได้ และประสิทธิภาพของการบริหารงานของเทศบาลที่เพิ่มขึ้นจะส่งผลให้เทศบาลมีความหลากหลายในการจัดหารายได้เพิ่มขึ้น

การศึกษาเชิงปริมาณของงานวิจัยนี้ได้วิเคราะห์ข้อมูลการจัดเก็บรายได้และระดับของความหลากหลายของการจัดหารายได้ของเทศบาล และตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาตัวแบบของความหลากหลายในการจัดหารายได้ของเทศบาลด้วยการวิเคราะห์สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) และวิเคราะห์ตัวแบบของความสัมพันธ์ของตัวแปรโครงสร้างเชิงสถาบัน บริบทของเศรษฐกิจชุมชน ขีดความสามารถในการจัดหารายได้ ความเป็นอิสระทางด้านรายได้ และประสิทธิภาพของการบริหารงานของเทศบาลที่มีผลต่อความหลากหลายในการจัดหารายได้ของเทศบาล ด้วยวิธีการวิเคราะห์พหุถดถอยเชิงเส้นกำลังสองน้อยที่สุดแบบทั่วไป (Generalized Least Square: GLS)[3] ซึ่งเป็นวิธีการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของตัวแปรที่เหมาะสมกับตัวแบบที่ไม่สามารถเป็นไปตามข้อสมมติฐานเบื้องต้นของตัวแบบประมาณการถดถอยเชิงเส้นด้วยวิธีกำลังสองน้อยที่สุด (Ordinary Least Square: OLS) ตามหลักการ BLUE (Best Linear Unbiased Estimates) เนื่องจากการวิเคราะห์ข้อมูลของงานวิจัยนี้ที่ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาทั้งตัวแปรข้อมูลการคลัง

---

[3] ศึกษา GLS เพิ่มเติมใน Greene (2008) และ Woodridge (2013)

ของเทศบาลและตัวแปรบริบทเศรษฐกิจชุมชนมีความแปรปรวนของข้อมูลตามสภาวะของเศรษฐกิจจึงทำให้การวิเคราะห์ข้อมูลด้วย OLS เกิดปัญหาของความแปรปรวนของความคลาดเคลื่อนที่ไม่คงที่ (Heteroscedasticity) และความคลาดเคลื่อนที่มีสหสัมพันธ์กัน (Autocorrelation)[4] วิธีการวิเคราะห์ตัวแบบความหลากหลายในการจัดหารายได้ของเทศบาลด้วย GLS จึงถูกนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวเพื่อลดความแปรปรวนของข้อมูลในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงเส้นของข้อมูลตัวแปรอิสระและตัวแปรตามดังที่กล่าวไว้ข้างต้น

การสร้างสมการพหุถดถอยเชิงเส้นด้วยวิธี GLS โดยปกติจะกำหนดสมการเชิงเส้น ดังนี้

$$Y_i = \beta_0 + \beta_1(X)_{i1} + \beta_2(X)_{i2} + \beta_k(X)_{ik} + \varepsilon_i$$

โดยที่ Y_i คือ ตัวแปรตาม

$(X)_{ik}$ คือ ตัวแปรต้นตัวที่ k ; k = 1,2,3, ...

β_0 คือ ค่าคงที่

β_k คือ ค่าสัมประสิทธิ์ของการแปรผันตัวที่ k ; k = 1,2,3, ...

---

[4] ผู้วิจัยได้ทำการทดสอบ White's test for heteroskedasticity ของ ตัวแบบ OLS พบว่า Test statistic: TR^2 = 299.456061, with p-value = P(Chi-square(117) > 299.456061) = 0.000 สรุปได้ว่า ตัวแบบ OLS มีค่าความคลาดเคลื่อนที่มีค่าความแปรปรวนไม่คงที่ หรือ เกิด heteroskedasticity และจากการทดสอบ LM Tet for autocorrelation พบว่า Test statistic: LM = 228.205234, with p-value = P(Chi-square(14) > 228.205234) = 0.000 สรุปได้ว่า ตัวแบบ OLS มีค่าความคลาดเคลื่อนที่มีสหสัมพันธ์กัน หรือมี autocorrelation โดยสรุปคือตัวแบบ OLS ไม่เหมาะสมในการวิเคราะห์สมการประมาณค่าของความหลากหลายในการจัดหารายได้ของเทศบาล และเลือกใช้วิธี GLS ที่สามารถแก้ไขปัญหา heteroskedasticity และ autocorrelation ของตัวแบบ OLS ได้

ε_i คือ ค่าความคลาดเคลื่อนที่มีค่าความแปรปรวนไม่คงที่ (heteroscedasticity)

สมการประมาณค่า $\hat{y}_i = \beta_0 + \beta_1(X)_{i1} + \beta_2(X)_{i2} + \beta_k(X)_{ik}$

จากรูปแบบของสมการพหุถดถอยเชิงเส้นด้วยวิธี GLS ข้างต้น ผู้วิจัยได้พัฒนาสมการของตัวแบบวิเคราะห์การประมาณค่าของความหลากหลายในการจัดหารายได้ของเทศบาลด้วยตัวแปรอิสระดังกล่าวข้างต้น ดังนี้

$$HHI_i\text{^} = \beta_0 + \beta_1(type)_{i1} + \beta_2(reg)_i + \beta_3(ur)_i + \beta_4(popden)_i + \beta_5(hsden)_i + \beta_6(nopsh)_i + \beta_7(nofac)_i + \beta_8(nohottour)_i + \beta_9(noshsv)_i + \beta_{10}(RRC)_i + \beta_{11}(shtorev)_i + \beta_{12}(igrtorev)_i + \beta_{13}(exppercap)_i + \beta_{14}(lpa)_i$$

โดยที่ HHI คือ ค่าความหลากหลายของการจัดหารายได้ของเทศบาล

type คือ ประเภทของเทศบาล, reg คือ ภูมิภาค, ur คือ ความเป็นเมือง, popden คือ ความหนาแน่นของประชากร, husden คือ ความหนาแน่นของที่อยู่อาศัย , nopsh คือ จำนวนสถานธนานุบาล, nofac คือ จำนวนโรงงาน, nohottour คือ จำนวนโรงแรมธุรกิจท่องเที่ยว, noshsv จำนวนร้านค้าพาณิชย์และร้านบริการ, RRC คือ ขีดความสามารถของการจัดหารายได้, shtorev คือ อัตราการพึ่งพาภาษีจัดสรร, igrtorev คือ อัตราการพึ่งพาเงินอุดหนุน, exppercap คือ รายจ่ายต่อประชากร, lpa คือ คะแนนประเมินประสิทธิภาพ

2.2 วิธีการวัดตัวแปรต่างๆ ที่ใช้ในการศึกษา ประกอบด้วย

1) ตัวแปรตาม ความหลากหลายในการจัดหารายได้ของเทศบาล ใช้สูตรการคำนวณดัชนีชี้วัด ความหลากหลาย Hirshman-Herfindahl Index หรือ HHI และ

คำนวณค่า HHI = $\frac{1-\sum_{i=1}^{n} R_i^2}{1-(1/\square)}$ โดยกำหนดให้ R_i คือ สัดส่วนของรายได้แต่ละประเภทต่อรายได้ทั้งหมด และ n คือ จำนวนแหล่งที่มาของรายได้ทั้งหมดที่ถูกพัฒนามาใช้กับการวัดความหลากหลายในการจัดหารายได้ของท้องถิ่นในงานวิจัยของ Suyderhoud (1994) ทั้งนี้ ผู้วิจัยนำมาปรับใช้คำนวณค่า HHI ในงานวิจัยนี้ โดยการคำนวณจากสัดส่วนของรายได้แต่ละประเภทต่อจำนวนรายได้ทั้งหมดของเทศบาลที่จัดเก็บได้จริงในปีงบประมาณ พ.ศ. 2561 ได้แก่ รายได้จากค่าธรรมเนียม ค่าปรับ และใบอนุญาต 2) รายได้จากภาษีอากร 3) รายได้จากทรัพย์สิน 4) รายได้จากการลงทุน 5) รายได้จากสาธารณูปโภคและการพาณิชย์ 6) รายได้เบ็ดเตล็ด 7) รายได้จากภาษีจัดสรรจากรัฐบาล และ 8) เงินอุดหนุนจากรัฐบาล รวมทั้งหมดจำนวน 8 แหล่งรายได้ โดยรายได้ลำดับ 1) - 6) เป็นรายได้ที่เทศบาลจัดเก็บเองที่เป็นรายได้จากภาษีกรในข้อ 1) และที่ไม่ใช่ภาษีอากรในข้อ 3) - 6) และคำนวณดัชนีชี้วัดความหลากหลายของการจัดหารายได้ของเทศบาล (HHI) ในหน่วยร้อยละ

2) ตัวแปรอิสระ ประกอบด้วยโครงสร้างเชิงสถาบันของเทศบาล ภูมิภาค บริบทของเศรษฐกิจชุมชน (ได้แก่ ความเป็นเมือง ความหนาแน่นของประชากร ความหนาแน่นของที่อยู่อาศัย จำนวนโรงงาน จำนวนสถานธนานุบาล จำนวนโรงงาน จำนวนโรงแรมและธุรกิจท่องเที่ยว จำนวนร้านค้าพาณิชย์และบริการ) ขีดความสามารถในการจัดหารายได้ของเทศบาล ความเป็นอิสระทางด้านรายได้ของเทศบาล (ได้แก่ อัตราการพึ่งพาภาษีจัดสรร และอัตราการพึ่งพาเงินอุดหนุน) และประสิทธิภาพการ

ทำงานของเทศบาล (ได้แก่ รายจ่ายเทศบาลต่อหัวประชากร และคะแนนประสิทธิภาพของเทศบาล)[5]

3. สรุปผลการศึกษา

3.1 ลักษณะของเทศบาลกลุ่มตัวอย่าง

งานวิจัยนี้ศึกษาเทศบาลกลุ่มตัวอย่างจำนวน 344 แห่ง ประกอบด้วยเทศบาลนคร จำนวน 4 แห่ง หรือร้อยละ 1.16 ของทั้งหมด เทศบาลเมือง จำนวน 24 แห่ง หรือร้อยละ 6.98 ของทั้งหมด และเทศบาลตำบล จำนวน 316 หรือร้อยละ 91.86 ของทั้งหมด ลักษณะของเทศบาลตัวอย่างจะกระจายตามภูมิภาคและเขตของความเป็นเมืองและชนบท โดยตั้งอยู่ในภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือภาคตะวันออก ภาคตะวันตก และภาคใต้ จำนวน 52 แห่ง 127 แห่ง 63 แห่ง 29 แห่ง 21 แห่ง 52 แห่ง หรือคิดเป็นร้อยละ 15.1 ร้อยละ 36.9 ร้อยละ 18.3 ร้อยละ 8.4 ร้อยละ 6.1 ร้อยละ 15.1 ของจำนวนเทศบาลทั้งหมด ตามลำดับ และยังพบว่า เทศบาลตัวอย่างจำนวน 158 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 45.9 ตั้งอยู่ในเขตเมือง และจำนวน 186 แห่งคิดเป็นร้อยละ 54.1 ตั้งอยู่ในเขตชนบท ดังแสดงในตารางที่ 1

ผลการวิเคราะห์สถิติเชิงพรรณนาของตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาความหลากหลายของการจัดหารายได้ของเทศบาลกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย ร้อยละของค่าชี้วัดความหลากหลายของการจัดหารายได้โครงสร้างเชิงสถาบัน ภูมิภาค ความเป็นเมืองและชนบท ความหนาแน่นของประชากร ความหนาแน่นของที่อยู่อาศัย จำนวนสถานธนานุบาล จำนวนโรงงาน จำนวนโรงแรมและธุรกิจท่องเที่ยว จำนวนร้านค้า

---

[5] รายละเอียดของตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาและวิธีการวัดข้อมูลของตัวแปรทั้งหมดสามารถอ่านเพิ่มเติมได้ในภาคผนวก

พาณิชย์และการบริการ ขีดความสามารถในการจัดหารายได้ซึ่งวัดจากรายได้ทั้งหมดของเทศบาลต่อประชากร ความเป็นอิสระทางด้านรายได้ที่วัดจากอัตราการพึ่งพาภาษีจัดสรรและเงินอุดหนุนจากรัฐบาล และประสิทธิภาพในการบริหารงานของเทศบาลซึ่งวัดจากรายจ่ายของเทศบาลต่อประชากร และคะแนนประเมินประสิทธิภาพของเทศบาล แสดงรายละเอียดในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ลักษณะของเทศบาลตัวอย่าง

ลักษณะของเทศบาล			เทศบาล			รวม
			นคร	เมือง	ตำบล	
ภูมิภาค	เหนือ	จำนวน	0	1	51	52
		% ทั้งหมด	0.0%	0.3%	14.8%	15.1%
	กลาง	จำนวน	1	5	121	127
		% ทั้งหมด	0.3%	1.5%	35.2%	36.9%
	ตะวันออกเฉียงเหนือ	จำนวน	1	6	56	63
		% ทั้งหมด	0.3%	1.7%	16.3%	18.3%
	ตะวันออก	จำนวน	0	3	26	29
		% ทั้งหมด	0.0%	0.9%	7.6%	8.4%
	ตะวันตก	จำนวน	1	2	18	21
		% ทั้งหมด	0.3%	0.6%	5.2%	6.1%
	ใต้	จำนวน	1	7	44	52
		% ทั้งหมด	0.3%	2.0%	12.8%	15.1%
รวมทั้งหมด		จำนวน	4	24	316	344
		% ทั้งหมด	1.2%	7.0%	91.9%	100.0%
	เขตชนบท	จำนวน	0	0	186	186

ลักษณะของเทศบาล			เทศบาล			รวม
			นคร	เมือง	ตำบล	
บริบทเศรษฐกิจชุมชน		% ทั้งหมด	0.0%	0.0%	54.1%	54.1%
	เขตเมือง	จำนวน	4	24	130	158
		% ทั้งหมด	1.2%	7.0%	37.8%	45.9%
รวมทั้งหมด		จำนวน	4	24	316	344
		% ทั้งหมด	1.2%	7.0%	91.9%	100.0%

ที่มา: ประมวลโดยผู้วิจัย

ตารางที่ 2 ค่าสถิติเชิงพรรณนาสำหรับตัวแปรหลักที่ใช้ในการศึกษา

ตัวแปร	กลุ่มตัวอย่าง	Mean	S.D.	Minimum	Maximum
ความหลากหลายในการจัดหารายได้ของเทศบาล (ร้อยละ)	344	62.10276	5.567426	44.61989	79.52557
โครงสร้างเชิงสถาบัน					
เทศบาลนคร	4	1.16 % ของกลุ่มตัวอย่าง			
เทศบาลเมือง	24	6.98 % ของกลุ่มตัวอย่าง			
เทศบาลตำบล	316	91.86 % ของกลุ่มตัวอย่าง			
ภูมิภาค					
ภาคเหนือ	52	15.12 % ของกลุ่มตัวอย่าง			
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	127	36.92 % ของกลุ่มตัวอย่าง			
ภาคกลาง	63	18.31 % ของกลุ่มตัวอย่าง			
ภาคตะวันออก	29	8.43 % ของกลุ่มตัวอย่าง			
ภาคตะวันตก	21	6.1 % ของกลุ่มตัวอย่าง			

ตัวแปร	กลุ่มตัวอย่าง	Mean	S.D.	Minimum	Maximum
ภาคใต้	52	15.12 % ของกลุ่มตัวอย่าง			
บริบทด้านเศรษฐกิจชุมชน					
เขตเมือง		เขตเมือง = 158 เทศบาล, 45.93% ของกลุ่มตัวอย่าง เขตชนบท = 186 เทศบาล, 54.07% ของกลุ่มตัวอย่าง			
ความหนาแน่นประชากร (จำนวนคนต่อ 1 ตร.กม.)	344	770.6208	1124.132	14.45737	8758.45
ความหนาแน่นของที่อยู่อาศัย (จำนวนหลัง ต่อ 1 ตร.กม.)	344	343.6572	558.1347	5.804054	5679.924
จำนวนสถานธนานุบาล (แห่ง)	344	41.93023	772.6072	0	14330
จำนวนโรงงาน (แห่ง)	344	2.186047	9.105167	0	105
จำนวนโรงแรมและธุรกิจท่องเที่ยว (แห่ง)	344	5.72093	12.03847	0	109
จำนวนร้านค้าพาณิชย์และบริการ (แห่ง)	344	52.14535	86.77562	0	629
ขีดความสามารถในการจัดหารายได้					
รายได้ทั้งหมดของเทศบาลต่อประชากร (บาทต่อพันคน)	344	8.042932	3.911424	2.941575	41.63773
ความเป็นอิสระทางด้านรายได้					

ตัวแปร	กลุ่มตัวอย่าง	Mean	S.D.	Minimum	Maximum
อัตราการพึ่งพาภาษีจัดสรร (ร้อยละ)	344	44.40381	7.87512	19.47327	75.68797
อัตราการพึ่งพาเงินอุดหนุน (ร้อยละ)	344	48.63818	10.18169	10.37496	74.84953
ประสิทธิภาพของการบริหารงาน					
รายจ่ายเทศบาลต่อประชากร (บาทต่อพันคน)	344	6.177468	3.211341	0.656737	38.98893
คะแนนประสิทธิภาพของเทศบาล (LPA) (ร้อยละ)	344	81.44916	6.971292	50.1	96.19

ที่มา: ประมวลโดยผู้วิจัย

3.2 รายได้ของเทศบาลกลุ่มตัวอย่างในปีงบประมาณ พ.ศ. 2561

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลค่าเฉลี่ยของรายได้ของเทศบาลกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดและแยกรายประเภทของเทศบาลแสดงรายละเอียดในตารางที่ 3 จากการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยของผลการจัดเก็บรายได้จริงของเทศบาลกลุ่มตัวอย่างในปีงบประมาณ 2561 พบว่า โดยภาพรวมเทศบาลกลุ่มตัวอย่างจัดเก็บรายได้ทั้งหมดในปีนี้มีค่าเฉลี่ยเป็นจำนวน 72.1 ล้านบาท โดยมีค่าเฉลี่ยของรายได้ที่จัดเก็บเองเป็นจำนวน 7.4 ล้านบาท หากพิจารณารายได้ที่เทศบาลจัดเก็บเองรายประเภททั้ง 6 ประเภทหลัก จะพบว่าค่าเฉลี่ยของรายได้จากภาษีอากรท้องถิ่นมีจำนวนสูงที่สุดอยู่ที่ 4.8 ล้านบาท จำนวนรายได้ที่จัดเก็บได้ลำดับรองลงมาจะเป็นรายได้จากค่าธรรมเนียม ค่าปรับและใบอนุญาต

รายได้จากทรัพย์สิน รายได้เบ็ดเตล็ด รายได้จากสาธารณูปโภคและการพาณิชย์ ตามลำดับ และค่าเฉลี่ยของรายได้จากการลงทุนจำนวนต่ำที่สุดอยู่ที่ประมาณ 6,147 บาท นอกจากนี้ จะเห็นว่าเทศบาลกลุ่มตัวอย่างมีรายได้จากภาษีจัดสรรโดยรัฐบาลเฉลี่ยเป็นจำนวน 31 ล้านบาท และมีค่าเฉลี่ยของเงินอุดหนุนที่ได้รับจากรัฐบาลเป็นจำนวน 33 ล้านบาท

โดยสรุป จะเห็นว่า เมื่อเปรียบเทียบกับค่าเฉลี่ยของรายได้ของเทศบาลจากทั้งหมด 3 ประเภทหลัก เทศบาลส่วนใหญ่ได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐบาลมากที่สุด รองลงมาเป็น ภาษีจัดสรรและรายได้จัดเก็บเองของเทศบาล ตามลำดับ

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ยของจำนวนรายได้ของเทศบาลกลุ่มตัวอย่างในปีงบประมาณ พ.ศ. 2561

ประเภทรายได้	ค่าเฉลี่ย (บาท)			ค่าเฉลี่ยรวม (บาท)
	เทศบาลนคร (4)	เทศบาลเมือง (24)	เทศบาลตำบล (316)	
1. รายได้จัดเก็บเอง	03,000,000.00	5,900,000.00	4,025,974.00	7,403,963.00
1.1 ค่าธรรมเนียม ค่าปรับ และใบอนุญาต	15,700,000.00	6,185,916.00	576,740.90	1,144,139.00
1.2 ภาษีอากรท้องถิ่น	74,700,000.00	22,000,000.00	2,634,517.00	4,826,228.00
1.3 รายได้จากทรัพย์สิน	11,300,000.00	5,800,107.00	499,044.50	994,390.80

ประเภทรายได้	ค่าเฉลี่ย (บาท)			ค่าเฉลี่ยรวม (บาท)
	เทศบาลนคร (4)	เทศบาลเมือง (24)	เทศบาลตำบล (316)	
1.4 รายได้จากการลงทุน	91,122.50	24,098.33	3,707.52	6,146.59
1.5 รายได้จากสาธารณูปโภคและการพาณิชย์	-	763,954.40	176,439.00	215,376.80
1.6 รายได้เบ็ดเตล็ด	1,439,613.00	1,095,751.00	135,524.70	217,681.10
2. ภาษีจัดสรร	284,000,000.00	115,000,000.00	22,200,000.00	31,700,000.00
3. เงินอุดหนุน	250,000,000.00	125,000,000.00	23,300,000.00	33,000,000.00
รายได้รวมของเทศบาล	638,000,000.00	276,000,000.00	49,500,000.00	72,100,000.00

ที่มา: ประมวลโดยผู้วิจัย

หากพิจารณากลุ่มตัวอย่างรายเทศบาล จะพบว่า เทศบาลนครมีค่าเฉลี่ยของรายได้รวมสูงที่สุดอยู่ที่ 638 ล้านบาท รองลงมา คือ เทศบาลเมืองจำนวน 276 ล้านบาท และ เทศบาลตำบลจำนวน 49.5 ล้านบาท สำหรับเทศบาลนครกลุ่มตัวอย่าง เงินภาษีจัดสรรมีค่าเฉลี่ยสูงสุดเป็นจำนวน 284 ล้านบาทรองลงมา ได้แก่ เงินอุดหนุนจำนวนเฉลี่ย 250 ล้านบาท และรายได้จัดเก็บเอง จำนวนเฉลี่ย 103 ล้านบาท กรณีของเทศบาลเมืองกลุ่มตัวอย่าง ผลการศึกษาพบว่า เทศบาลเมืองมีค่าเฉลี่ยของเงินอุดหนุนมากที่สุดเป็นจำนวน 125 ล้านบาท รองลงมา ได้แก่ เงินภาษีจัดสรรจากรัฐเป็น

จำนวน 115 ล้านบาท และรายได้จัดเก็บเองของเทศบาลเป็นจำนวน 35.9 ล้านบาท เช่นเดียวกันกับกรณีของเทศบาลตำบล พบว่า เทศบาลตำบลมีค่าเฉลี่ยของเงินอุดหนุนจากรัฐมากที่สุดเป็นจำนวน 23.3 ล้านบาท รองลงมา คือ เงินภาษีจัดสรรจากรัฐเป็นจำนวน 22.2 ล้านบาท และรายได้จัดเก็บเองของเทศบาลเป็นจำนวน 4 ล้านบาท

นอกจากนี้ การประเมินค่าเฉลี่ยของสัดส่วนรายได้แต่ละประเภทต่อรายได้ทั้งหมดของเทศบาลกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดในตารางที่ 4 สะท้อนให้เห็นว่า โดยเฉลี่ยแล้วเทศบาลพึ่งพาเงินอุดหนุนจากรัฐร้อยละ 48.64 ของรายได้ทั้งหมด ได้รับเงินภาษีจัดสรรจากรัฐเฉลี่ยร้อยละ 44.4 และสามารถจัดเก็บรายได้ของเทศบาลเองได้เฉลี่ยเพียงร้อยละ 6.96 ของรายได้ทั้งหมด สำหรับเงินอุดหนุน พบว่า เทศบาลตำบลพึ่งพาเงินอุดหนุนจากรัฐส่วนกลางโดยเฉลี่ยร้อยละ 48.64 ของรายได้ทั้งหมด รองลงมา ได้แก่เทศบาลเมือง เทศบาลนคร ร้อยละ 45.82 และร้อยละ 41.28 ตามลำดับ กรณีของภาษีจัดสรร พบว่า เทศบาลตำบล ได้รับจัดสรรเงินภาษีจากส่วนกลางเฉลี่ยเป็นจำนวนมากที่สุดที่ร้อยละ 44.62 รองลงมา ได้แก่ เทศบาลนคร และ เทศบาลเมือง ร้อยละ 43.12 และร้อยละ 41.82 ตามลำดับ นอกจากนี้ ผลการศึกษายังพบว่า ในส่วนของการจัดเก็บรายได้เองของเทศบาล เทศบาลนครสามารถจัดเก็บรายได้เองได้มากที่สุดโดยเฉลี่ยที่ร้อยละ 15.60 รองลงมา ได้แก่ เทศบาลเมืองจัดเก็บรายได้เองโดยเฉลี่ยที่ร้อยละ 12.3 และเทศบาลตำบลสามารถจัดเก็บรายได้ได้น้อยที่สุดโดยเฉลี่ยที่ร้อยละ 6.44

ตารางที่ 4 ค่าเฉลี่ยของร้อยละของสัดส่วนรายได้แต่ละประเภทต่อรายได้ทั้งหมดของเทศบาลกลุ่มตัวอย่างในปีงบประมาณ พ.ศ. 2561

ประเภทรายได้	ค่าเฉลี่ย (ร้อยละ)			ค่าเฉลี่ยรวม
	เทศบาลนคร (4 แห่ง)	เทศบาลเมือง (24 แห่ง)	เทศบาลตำบล (316 แห่ง)	
1. รายได้จัดเก็บเอง	15.60	12.36	6.44	6.96
1.1 ค่าธรรมเนียม ค่าปรับและใบอนุญาต	2.56	2.16	1.05	1.14
1.2 ภาษีอากรท้องถิ่น	11.22	7.16	3.76	4.09
1.3 รายได้จากทรัพย์สิน	1.58	2.18	0.95	1.05
1.4 รายได้จากการลงทุน	0.01	0.01	0.01	0.01
1.5 รายได้จากสาธารณูปโภคและการพาณิชย์	-	0.46	0.40	0.40
1.6 รายได้เบ็ดเตล็ด	0.24	0.38	0.27	0.27
2. ภาษีจัดสรร	43.12	41.82	44.62	44.40
3. เงินอุดหนุน	41.28	45.82	48.95	48.64

ที่มา: ประมวลโดยผู้วิจัย

โดยสรุป ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า รายได้หลักของเทศบาลกลุ่มตัวอย่างมาจากเงินอุดหนุนและภาษีจัดสรร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับของเทศบาลตำบล ในขณะที่ เทศบาลทั้งสามระดับมีความสามารถในการหารายได้ในส่วนที่จัดเก็บเองได้ไม่ถึงร้อยละ 20 ของรายได้ทั้งหมดในปีงบประมาณ ดังนั้น การศึกษาความหลากหลายในการจัดหารายได้ของเทศบาลในการศึกษาวิจัยนี้จะช่วยอธิบายความสามารถในการพัฒนาจัดเก็บรายได้ของเทศบาลด้วยหลักฐานเชิงประจักษ์ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

3.3 ความหลากหลายของการจัดหารายได้ของเทศบาลกลุ่มตัวอย่าง

การประเมินความหลากหลายในการจัดหารายได้ของเทศบาลโดยการคำนวณหาค่า HHI ของเทศบาลดังที่ได้ให้รายละเอียดไว้ในตารางที่ 5 พบว่าค่าเฉลี่ยของค่าตัวชี้วัดความหลากหลายในการจัดหารายได้ หรือ HHI ของเทศบาลกลุ่มตัวอย่าง 344 แห่ง อยู่ที่ร้อยละ 62.10 และพบว่าค่าต่ำสุดและค่าสูงสุดของเปอร์เซ็นต์ HHI อยู่ที่ร้อยละ 44.62 และร้อยละ 79.53 ตามลำดับ การประเมินค่า HHI รายประเภทของเทศบาลพบว่า เทศบาลนคร เทศบาลเมือง และเทศบาลตำบล มีค่าเฉลี่ยของค่า HHI อยู่ที่ร้อยละ 69.91 ร้อยละ 66.89 และร้อยละ 61.64 ตามลำดับ จากค่าเฉลี่ยดังกล่าว ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ความแปรปรวน (Analysis of Variance: ANOVA) ของข้อมูลเพื่อทดสอบความแตกต่างค่าเฉลี่ย HHI ของเทศบาลกลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 ระดับ ผลการวิเคราะห์พบว่า ค่าเฉลี่ยของค่า HHI ของเทศบาลนคร เทศบาลเมือง และเทศบาลตำบลมีความแตกต่างกันอย่างน้อย 1 คู่เทียบของประเภทของเทศบาลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ[6]

ผลการประเมินค่าเฉลี่ยของค่า HHI ตามภูมิภาคที่ตั้งของเทศบาลกลุ่มตัวอย่างในตารางที่ 5พบว่า เทศบาลในภาคใต้มีค่าเฉลี่ยของค่า HHI สูงที่สุดที่ร้อยละ 64.91 รองลงมา ได้แก่ เทศบาลในภาคตะวันตก ภาคตะวันออก ภาคกลาง ภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยมีค่าเฉลี่ยของค่า HHI ที่ร้อยละ 64.08 ร้อยละ 63.43 ร้อยละ 61.57 ร้อยละ 62.67 และร้อยละ 60.26 ตามลำดับ และเมื่อวิเคราะห์

---

[6] ผลการวิเคราะห์ ANOVA เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ย HHI ของเทศบาลกลุ่มตัวอย่างระหว่างเทศบาลทั้ง 3 ประเภท พบว่า ค่า F-test = 15.034 P-value = 0.000 ที่ระดับนัยสำคัญที่ 0.05 จึงสรุปได้ว่า ค่าเฉลี่ยของค่า HHI ของเทศบาลทั้ง 3 กลุ่มตัวอย่างแตกต่างกันอย่างน้อย 1 คู่อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ANOVA เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ย HHI ของเทศบาลในแต่ละภูมิภาค ผลการวิเคราะห์พบว่า ค่าเฉลี่ยของค่า HHI ของเทศบาลในแต่ละภูมิภาคมีความแตกต่างกันอย่างน้อย 1 คู่เทียบของภูมิภาคต่างๆ ของเทศบาลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ[7] นอกจากนี้ การประเมินค่าเฉลี่ยของค่า HHI ของเทศบาลกลุ่มตัวอย่างตามบริบทของเศรษฐกิจชุมชนพบว่า เทศบาลในเขตเมืองมีค่าเฉลี่ยของค่า HHI ที่ร้อยละ 64.35 ในขณะที่เทศบาลในเขตชนบทมีค่าเฉลี่ยของค่า HHI ที่ร้อยละ 60.19 เมื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยนี้ของเทศบาลในสองบริบทโดยการวิเคราะห์ Independent T-test ผลการวิเคราะห์พบว่า ค่าเฉลี่ยของค่า HHI ของเทศบาลในเขตเมืองและเขตชนบทมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ[8]

---

7 ผลการวิเคราะห์ ANOVA เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ย HHI ของเทศบาลกลุ่มตัวอย่างในภูมิภาคทั้ง 6 ภูมิภาค พบว่า ค่า F-test = 7.104 P-value = 0.000 ที่ระดับนัยสำคัญที่ 0.05 จึงสรุปได้ว่า ค่าเฉลี่ยของค่า HHI ของเทศบาลใน 6 ภูมิภาคแตกต่างกันอย่างน้อย 1 คู่ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

8 ผลการวิเคราะห์ Independent T-test เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ย HHI ของเทศบาลกลุ่มตัวอย่างในเขตเมืองและเขตชนบท พบว่า ความแปรปรวนของค่าเฉลี่ย HHI ของทั้งสองกลุ่มเทศบาลมีความแปรปรวนเท่ากัน (F= 0.220, P-value = 0.639) และพบว่า ค่า t = 7.447, df = 342 , P-value = 0.000 ที่ระดับนัยสำคัญที่ 0.05 จึงสรุปได้ว่า ค่าเฉลี่ยของ HHI ของเทศบาลกลุ่มตัวอย่างในเขตเมืองและเขตชนบทมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ตารางที่ 5 ค่าเฉลี่ยร้อยละของค่าดัชนีชี้วัดความหลากหลายในการจัดหารายได้ของเทศบาลรายประเภทของเทศบาล ภูมิภาค และบริบทเศรษฐกิจชุมชน

ประเภท	กลุ่มตัวอย่าง	%HHI			
		ค่าเฉลี่ย	ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ค่าต่ำสุด	ค่าสูงสุด
ความหลากหลายในการจัดหารายได้ของเทศบาล (%HHI)	344	62.102	5.567	44.619	79.525
โครงสร้างเชิงสถาบัน					
เทศบาลนคร	4	69.909	2.190	68.154	73.096
เทศบาลเมือง	24	66.891	4.399	60.872	75.033
เทศบาลตำบล	316	61.640	5.437	44.620	79.526
ภูมิภาค					
ภาคเหนือ	52	61.573	3.887	53.098	72.956
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	127	60.259	4.887	44.620	75.658
ภาคกลาง	63	62.6	6.313	45.7	79.52

ประเภท	**กลุ่มตัวอย่าง**	**%HHI**			
		ค่าเฉลี่ย	**ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน**	**ค่าต่ำสุด**	**ค่าสูงสุด**
		66		38	6
ภาคตะวันออก	29	63.426	6.428	46.314	74.594
ภาคตะวันตก	21	64.086	4.219	58.390	75.025
ภาคใต้	52	64.915	6.036	55.091	76.336
บริบทเศรษฐกิจชุมชน					
เขตเมือง	158	64.356	4.940	48.254	76.336
เขตชนบท	186	60.189	5.361	44.620	79.526

ที่มา: ประมวลโดยผู้วิจัย

3.4 ปัจจัยที่ส่งผลต่อความหลากหลายในการจัดเก็บรายได้ของเทศบาล

ตารางที่ 6 ผลการวิเคราะห์ตัวแบบความหลากหลายในการจัดหารายได้ของเทศบาล โดยวิธีการถดถอยเชิงเส้นกำลังสองน้อยที่สุดแบบทั่วไป (Generalize Least Square Regression)

ความหลากหลายในการจัดหารายได้ของเทศบาล (ร้อยละ)		
	Coefficient	S.E.
โครงสร้างเชิงสถาบัน		
เทศบาลนคร	**--- กลุ่มอ้างอิง ---**	
เทศบาลเมือง	1.428***	(0.382)
เทศบาลตำบล	0.338	(0.321)
ภูมิภาค		
ภาคเหนือ	**--- กลุ่มอ้างอิง ---**	
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	-0.890***	(0.0399)
ภาคกลาง	-1.174***	(0.0645)
ภาคตะวันออก	-1.561***	(0.0669)
ภาคตะวันตก	-0.109	(0.170)
ภาคใต้	0.254***	(0.0493)
บริบทด้านเศรษฐกิจชุมชน		
เขตเมือง	1.894***	(0.0641)
ความหนาแน่นประชากร (จำนวนคน ต่อ 1 ตร.กม.)	0.000691***	(0.000102)
ความหนาแน่นของที่อยู่อาศัย (จำนวนหลัง ต่อ 1 ตร.กม.)	-0.00136***	(0.000227)
จำนวนสถานธนานุบาล (แห่ง)	0.000181***	(0.0000189)
จำนวนโรงงาน (แห่ง)	0.0280***	(0.00408)
จำนวนโรงแรมและธุรกิจท่องเที่ยว (แห่ง)	0.0210***	(0.00280)
จำนวนร้านค้าพาณิชย์และบริการ (แห่ง)	-0.00131***	(0.000221)

ความหลากหลายในการจัดหารายได้ของเทศบาล (ร้อยละ)		
	Coefficient	S.E.
ขีดความสามารถในการจัดหารายได้ (RRC)		
รายได้ทั้งหมดของเทศบาลต่อประชากร (บาทต่อพันคน)	-0.817***	(0.0265)
ความเป็นอิสระทางด้านรายได้ (LRA)		
อัตราการพึ่งพาภาษีจัดสรร (ร้อยละ)	-0.606***	(0.00808)
อัตราการพึ่งพาเงินอุดหนุน (ร้อยละ)	-0.689***	(0.00738)
ประสิทธิภาพของการบริหารงาน (LP)		
รายจ่ายเทศบาลต่อหัวประชากร (บาทต่อพันคน)	0.856***	(0.0287)
คะแนนประสิทธิภาพของเทศบาล (LPA) (ร้อยละ)	0.0122***	(0.00269)
ค่าคงที่	122.1***	(0.823)

จำนวนกลุ่มตัวอย่าง (แห่ง) 344, Number of groups 344, Wald chi2 (20) 8875268.5, Prob > chi2 0.0000

Standard errors in parentheses, * $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$

ผลการวิเคราะห์ทางสถิติของตัวแบบประมาณค่าความหลากหลายของการจัดหารายได้ของเทศบาลโดยวิธี GLS (Wald chi2 (20) 8875268.5, Prob > chi2 0.0000) ในตารางที่ 6 ตามกรอบแนวคิดในการศึกษาที่อธิบายข้างต้น ในภาพรวมพบว่า โครงสร้างเชิงสถาบัน ภูมิภาค บริบทของเศรษฐกิจชุมชน ขีดความสามารถในการจัดหารายได้ ความเป็นอิสระทางด้านรายได้ และประสิทธิภาพของการบริหารงานของเทศบาลมีอิทธิพลต่อความหลากหลายในการจัดเก็บรายได้ของเทศบาลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จากการทดสอบสมมติฐานความสัมพันธ์ของแต่ละปัจจัยต่อร้อยละของความหลากหลายในการจัดหารายได้ของเทศบาลที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.01 และส่วนใหญ่เป็นไปตามสมมติฐาน ยกเว้นความสัมพันธ์ของบางปัจจัยกับตัวแปรตาม

โดยสามารถสร้างสมการประมาณค่าความหลากหลายของการจัดหารายได้ของเทศบาลได้ ดังนี้

$$\widehat{HHI_i} = 1.43 + \beta_1{*}(type)_{i1} + \beta_2{*}(reg)_i + 1.89{*}(ur)_i + 0.000691{*}(popden)_i - 0.00136{*}(hsden)_i + 0.000181{*}(nopsh)_i + 0.0280{*}(nofac)_i + 0.0210{*}(nohottour)_i - 0.00131{*}(noshsv)_i - 0.817{*}(RRC)_i - 0.606{*}(shtorev)_i - 0.689{*}(igrtorev)_i + 0.856{*}(exppercap)_i + 0.0122{*}(lpa)_i$$

ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของปัจจัยต่างๆ กับความหลากหลายในการจัดหารายได้ของเทศบาล พบว่า

1) *โครงสร้างเชิงสถาบัน* ผลการศึกษาพบว่า เทศบาลเมืองมีความหลากหลายในการจัดหารายได้สูงกว่าเทศบาลนครอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยพบว่า เทศบาลเมืองมีความหลากหลายในการจัดหารายได้สูงกว่าเทศบาลนครเฉลี่ยร้อยละ 1.43 ในขณะที่ยังพบว่า ความหลากหลายในการจัดหารายได้ของเทศบาลตำบลและเทศบาลนครไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ดังนั้น จะเห็นว่าผลการวิเคราะห์เป็นไปตามสมมติฐานในกรณีของเทศบาลเมือง แต่ยกเว้นในกรณีของเทศบาลตำบล

2) *ภูมิภาคที่ตั้งของเทศบาล* ผลการวิเคราะห์พบว่า เทศบาลในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง และภาคตะวันออกมีแนวโน้มในการจัดหารายได้ที่มีความหลากหลายต่ำกว่าเทศบาลในภาคเหนืออย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยพบว่า เทศบาลในภาคตะวันออกเฉียงเหนือจะมีความหลากหลายในการจัดหารายได้ต่ำกว่าเทศบาลในภาคเหนือเฉลี่ยร้อยละ 0.89 เทศบาลในภาคกลางจะมีความหลากหลายใน

การจัดหารายได้ต่ำกว่าเทศบาลในภาคเหนือเฉลี่ยร้อยละ 1.17 และเทศบาลในภาคตะวันออกจะมีความหลากหลายในการจัดหารายได้ต่ำกว่าเทศบาลในภาคเหนือเฉลี่ยร้อยละ 1.56 ตามลำดับ ในทางตรงกันข้าม พบว่า เฉพาะเทศบาลในภาคใต้จะมีความหลากหลายในการจัดหารายได้สูงกว่าเทศบาลในภาคเหนือเฉลี่ยร้อยละ 0.25 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ดังนั้น จะเห็นว่าผลการวิเคราะห์เป็นไปตามสมมติฐานที่เชื่อว่าภูมิภาคที่ตั้งมีผลต่อความหลากหลายในการหารายได้ของเทศบาล และทำให้เห็นว่าเทศบาลในภาคใต้มีการพัฒนารายได้โดยการสร้างความหลากหลายในการจัดหารายได้มากกว่าเทศบาลในภาคอื่น อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษายังพบว่าเทศบาลในภาคตะวันตกและเทศบาลในภาคเหนือมีความหลากหลายในการจัดหารายได้ของเทศบาลไม่แตกต่างกัน

3) *บริบทของเศรษฐกิจชุมชน* โดยภาพรวม พบว่า ความเป็นเมือง ความหนาแน่นของประชากรและของที่อยู่อาศัย ตลอดจนแหล่งรายได้ทางเศรษฐกิจซึ่งเป็นฐานภาษีที่สำคัญของเทศบาลไม่ว่าจะเป็นสถานธนานุบาล โรงงาน โรงแรมและธุรกิจท่องเที่ยว รวมถึงร้านค้าพาณิชย์และร้านบริการในเขตเทศบาล มีความสัมพันธ์กับความหลากหลายของการจัดหารายได้ของเทศบาลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ผลการวิเคราะห์พบว่า เทศบาลในเขตเมืองมีความหลากหลายในการจัดหารายได้สูงกว่าเทศบาลในเขตชนบทอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน โดยพบว่า เทศบาลในเขตเมืองมีความหลากหลายในการจัดหารายได้สูงกว่าเทศบาลในเขตชนบทร้อยละ 1.89 และยังพบว่า หากความหนาแน่นของประชากรในเขตเทศบาลสูงขึ้นจะส่งผลให้ความหลากหลายในการจัดหารายได้ของเทศบาลเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน โดยพบว่า เทศบาลที่มีประชากรต่อพื้นที่ 1 ตร.กม. เพิ่มขึ้นร้อยละ 1 ส่งผลให้เทศบาลจัดหารายได้ได้หลากหลายเพิ่มขึ้นประมาณ

ร้อยละ 0.07 ในทางตรงกันข้าม พบว่า หากความหนาแน่นของที่อยู่อาศัยในเขตเทศบาลเพิ่มสูงขึ้นจะส่งผลให้ความหลากหลายในการจัดหารายได้ของเทศบาลลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐาน โดยพบว่า เทศบาลที่มีจำนวนที่อยู่อาศัยของคนในเขตเทศบาลต่อพื้นที่ 1 ตร.กม. เพิ่มขึ้นร้อยละ 1 จะส่งผลให้เทศบาลนั้นจัดหารายได้หลากหลายลดลงประมาณร้อยละ 1.36

นอกจากนี้ การศึกษายังพบว่าบริบทของเศรษฐกิจชุมชนที่วัดจากจำนวนแหล่งรายได้ทางเศรษฐกิจของซึ่งเป็นฐานภาษีที่สำคัญของเทศบาล ได้แก่ สถานธนานุบาล โรงงาน โรงแรมและธุรกิจท่องเที่ยว ในเขตเทศบาลมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อความหลากหลายของการจัดหารายได้ของเทศบาลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน โดยพบว่า การเพิ่มขึ้นของจำนวนสถานธนานุบาล โรงงาน โรงแรมและธุรกิจท่องเที่ยวในเขตเทศบาล 100 แห่ง ส่งผลให้เทศบาลมีความหลากหลายในการจัดหารายได้เพิ่มขึ้นได้เพียงเล็กน้อยที่ร้อยละ 0.02 ร้อยละ 2.8 และร้อยละ 2.1 ตามลำดับ อย่างไรก็ตาม ข้อค้นพบนี้ยกเว้นในกรณีของร้านค้าพาณิชย์และร้านบริการ ผลการวิเคราะห์พบว่า เทศบาลที่มีร้านค้าพาณิชย์และร้านบริการเพิ่มขึ้น 100 แห่ง มีผลให้ความหลากหลายของการจัดเก็บรายได้ของเทศบาลลดลงร้อยละ 0.13

4) *ขีดความสามารถในการจัดหารายได้ของเทศบาล* ผลการวิเคราะห์พบว่า ความสามารถในการจัดหารายได้ต่อประชากรในพื้นที่ของเทศบาลมีความสัมพันธ์เชิงลบต่อความหลากหลายในการหารายได้ของเทศบาลซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐาน โดยเมื่อรายได้ของเทศบาลต่อประชากรพันคน เพิ่มขึ้น 1 บาทจะส่งผลให้ความหลากหลายในการจัดหารายได้ของเทศบาลลดลงร้อยละ 0.82 ในทำนองเดียวกัน หากรายได้ของเทศบาลต่อประชากรพันคนเพิ่มขึ้น 100 บาท เทศบาลจะมีความหลากหลายของการจัดหารายได้ลดลงร้อยละ 82

5) *ความเป็นอิสระทางด้านรายได้ของเทศบาล* ผลการวิเคราะห์พบว่าความเป็นอิสระทางด้านรายได้ของเทศบาลซึ่งวัดจากอัตราการพึ่งพาภาษีจัดสรรและเงินอุดหนุนจากรัฐบาลส่วนกลางมีความสัมพันธ์เชิงลบกับความหลากหลายในการจัดหารายได้ของเทศบาลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐาน โดยพบว่าอัตราการพึ่งพาภาษีจัดสรรของเทศบาลที่เพิ่มขึ้นร้อยละ 1 ส่งผลให้ความหลากหลายในการจัดหารายได้ของเทศบาลลดลงร้อยละ 0.61 ในทำนองเดียวกัน อัตราการพึ่งพาเงินอุดหนุนจากรัฐของเทศบาลที่เพิ่มขึ้นร้อยละ 1 ส่งผลให้ความหลากหลายในการจัดหารายได้ของเทศบาลลดลงร้อยละ 0.69

6) *ประสิทธิภาพการบริหารงานของเทศบาล* ผลการวิเคราะห์พบว่าประสิทธิภาพการบริหารงานของเทศบาลมีความสัมพันธ์เชิงบวกต่อความหลากหลายในการจัดหารายได้ของเทศบาลซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน โดยพบว่า เมื่อรายจ่ายของเทศบาลต่อประชากรพันคนเพิ่มขึ้น 1 บาท จะส่งผลให้ความหลากหลายในการจัดหารายได้ของเทศบาลเพิ่มขึ้นร้อยละ 0.86 ในทำนองเดียวกัน หากรายได้ของเทศบาลต่อประชากรพันคนเพิ่มขึ้น 100 บาท เทศบาลจะมีความหลากหลายของการจัดหารายได้เพิ่มขึ้นร้อยละ 86 ในทำนองเดียวกันพบว่า คะแนนการประเมินประสิทธิภาพของเทศบาลที่เพิ่มขึ้นร้อยละ 1 ส่งผลให้ความหลากหลายในการจัดหารายได้ของเทศบาลเพิ่มขึ้นร้อยละ 0.01

4. อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยนี้มุ่งอธิบายระดับความหลากหลายในการหารายได้ท้องถิ่นในระดับเทศบาลและมุ่งทดสอบว่ามีปัจจัยใดบ้างที่จะส่งผลต่อการสร้างความหลากหลายในจัดหารายได้ของเทศบาล โดยทดสอบสมมติฐานตามกรอบแนวคิดของงานวิจัยนี้ที่

เชื่อว่าโครงสร้างเชิงสถาบัน ภูมิภาค และความเป็นเมืองที่แตกต่างกันของเทศบาลส่งผลให้เทศบาลมีความหลากหลายในการจัดหารายได้ที่แตกต่างกัน นอกจากนี้ยังเชื่อว่าบริบทด้านเศรษฐกิจชุมชน ขีดความสามารถในการจัดหารายได้ ความเป็นอิสระทางด้านรายได้ และประสิทธิภาพของการบริหารงานของเทศบาลที่เพิ่มขึ้นจะส่งผลให้เทศบาลมีความหลากหลายในการจัดหารายได้เพิ่มขึ้น

ผลการวิจัยนำไปสู่ข้อสรุปที่สำคัญ 4 ประการ คือ ประการแรก เทศบาลส่วนใหญ่มีความสามารถในการจัดเก็บรายได้ในส่วนของภาษีท้องถิ่นและรายได้ที่ไม่ใช่ภาษีโดยเฉลี่ยไม่ถึงร้อยละ 20 ของรายได้รวมทั้งหมด และรายได้ของเทศบาลกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ยังคงมีสัดส่วนการพึ่งพาเงินอุดหนุนและภาษีจัดสรรจากรัฐบาลส่วนกลางต่อรายได้ของเทศบาลอยู่ในระดับสูงมากกว่าร้อยละ 80-90 ของรายได้ทั้งหมดของเทศบาล ผลการศึกษานี้ซึ่งสะท้อนให้เห็นได้ชัดว่า เทศบาลยังคงพึ่งพารายได้จากภาษีที่รัฐจัดสรรให้และเงินอุดหนุนจากรัฐบาลกลางเป็นหลัก ข้อค้นพบนี้ยังคงยืนยันว่าการคลังของเทศบาลในภาพรวมยังไม่อยู่ในระดับที่พึ่งพาตนเองหรือไม่มีความเป็นอิสระทางด้านรายได้ หากเทศบาลมีความเป็นอิสระในการพึ่งพาตนเองทางการคลัง จะต้องเห็นว่าสัดส่วนรายได้ที่เทศบาลจัดเก็บเองเทียบต่อรายได้ทั้งหมดควรอยู่ในระดับที่สูงจึงจะมีอิสระในการตอบสนองต่อความต้องการในบริการสาธารณะของประชาชนได้เพิ่มขึ้น (Varanyuwatana, 2011; Pianpitak, 2020; Ladner et al, 2019)

ประการที่สอง ความหลากหลายของการจัดหารายได้ของเทศบาลในปีงบประมาณ 2561 โดยเฉลี่ยอยู่ร้อยละ 62.10 ซึ่งจัดว่าอยู่ในระดับที่มีความหลากหลายในระดับปานกลาง และเมื่อเปรียบเทียบกับผลการศึกษาในงานวิจัยของ วีระศักดิ์ เครือเทพ (Krueathep, 2012) ที่พบว่า ในปีงบประมาณ 2552 ค่าเฉลี่ยของระดับความหลากหลายของแหล่งรายได้ของเทศบาลกลุ่มตัวอย่างจำนวน 972 แห่ง

โดยเฉลี่ยอยู่ที่ 0.37 หรือร้อยละ 37 ผลการศึกษาของงานวิจัยของปีงบประมาณ 2561 สะท้อนให้เห็นว่า ในช่วงระยะเวลา 10 ปีที่ผ่านมา เทศบาลของไทยมีความสามารถในการพัฒนาแหล่งรายได้ที่มีความหลากหลายมากขึ้น

ประการที่สาม ความสามารถในการจัดเก็บรายได้ที่หลากหลายของเทศบาลจะมีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับระดับของเทศบาล ภูมิภาคที่ตั้ง และบริบทของเศรษฐกิจชุมชนของเทศบาล โดยพบว่า 1) เทศบาลในเขตเมืองมีความหลากหลายในการจัดหารายได้มากกว่าเทศบาลในชนบท 2) เทศบาลในภาคใต้มีระดับความหลากหลายในการหารายได้สูงกว่าเทศบาลในภาคอื่นๆ 3) การเพิ่มขึ้นสถานประกอบการในท้องถิ่น เช่น สถานธนานุบาล โรงงาน โรงแรมและธุรกิจท่องเที่ยว เป็นต้น ทำให้เทศบาลมีความหลากหลายในการจัดหารายได้เพิ่มขึ้นเนื่องจากสามารถขยายฐานรายได้ที่จัดเก็บเองไปสู่รายได้ที่ไม่ใช่ภาษีอากรมากขึ้น 4) ความหนาแน่นของประชากรในท้องถิ่นที่มากขึ้นส่งผลให้เทศบาลมีความหลากหลายในการจัดหารายได้เพิ่มขึ้น และนอกจากนี้ ผลการศึกษายังพบว่า การเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารงานของเทศบาลในการให้บริการสาธารณะแก่ประชาชนที่จะช่วยให้เกิดการขับเคลื่อนในการยกระดับความหลากหลายในการจัดหารายได้ของเทศบาล เทศบาลจึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาเมืองและเศรษฐกิจชุมชนควบคู่ไปกับการพัฒนาประสิทธิภาพในการบริหารงานด้านอื่น ๆ ในการดูแลชุมชนท้องถิ่น อย่างไรก็ตาม กลยุทธ์ในการสร้างความหลากหลายเพื่อลดความเสี่ยงของการขาดแคลนรายได้ของเทศบาลในอนาคตจำเป็นต้องสร้างความเข้าใจและการยอมรับในการพัฒนาจัดเก็บรายได้ประเภทใหม่ๆ แก่ประชาชน มิเช่นนั้นกลยุทธ์ทางรายได้นี้จะนำไปสู่การต่อต้านและความไม่เต็มใจจ่ายภาษีของประชาชน และทำให้เทศบาลเพิ่มขีดความสามารถในการบริหารจัดเก็บรายได้ได้อย่างจำกัด

ประการที่สี่ ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการสร้างความหลากหลายในการจัดหารายได้ของท้องถิ่นที่สำคัญ ได้แก่ ความหนาแน่นของที่อยู่อาศัย จำนวนร้านค้าพาณิชย์และบริการ ขีดความสามารถในการจัดหารายได้ของเทศบาลหรือรายได้ของเทศบาลต่อหัวประชากร จะเห็นว่าปัจจัยเหล่านี้เกี่ยวข้องกับรายได้ที่เทศบาลจัดเก็บเองประเภทภาษีอากรเป็นหลัก เช่น ภาษีโรงเรือนและที่ดิน ภาษีบำรุงท้องที่ และภาษีป้าย หากเทศบาลเผชิญกับการขาดแคลนรายได้ (Revenue shortfall) จากภาษีหลักเหล่านี้ในช่วงสถานการณ์ความผันผวนทางเศรษฐกิจหรือการเปลี่ยนแปลงนโยบายของรัฐ เช่น การลดอัตราภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้างสำหรับการจัดเก็บภาษีในปีงบประมาณ พ.ศ. 2562-2564 จะส่งผลให้รายได้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นลดลงเป็นจำนวนมากและส่งผลต่อการจัดหาบริการสาธารณะให้กับประชาชนในท้องถิ่น นอกจากนี้ ในทำนองเดียวกัน ความเป็นอิสระทางด้านรายได้ที่ลดลงหรือการพึ่งพาเงินอุดหนุนและภาษีที่รัฐบาลจัดสรรในสัดส่วนที่สูงขึ้นยังส่งผลให้เทศบาลมีความหลากหลายในการจัดหารายได้ลดลงด้วย เนื่องจากเทศบาลจะไม่มีความกระตือรือร้นในการหารายได้จากแหล่งรายได้ใหม่ ๆ ที่จะป้องกันความเสี่ยงต่อการขาดแคลนรายได้ที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการความหลากหลายในการจัดหารายได้เพื่อพัฒนารายได้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอนาคต ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะบางประการ ดังนี้

1. การศึกษาวิจัยความหลากหลายในการจัดหารายได้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้งในระดับเทศบาลและรูปแบบอื่น ๆ ในอนาคต นักวิจัยควรจะเก็บข้อมูลรายได้ท้องถิ่นที่ไม่ใช่รายได้จากภาษีอากรตามประเภทย่อย ๆ เพื่ออธิบายความหลากหลายของแหล่งรายได้ท้องถิ่นได้ชัดเจนยิ่งขึ้น และควรศึกษาวิเคราะห์จากข้อมูลรายได้ท้องถิ่นมากกว่า 1 ปีงบประมาณเพื่อให้สามารถอธิบายแนวโน้ม

การเปลี่ยนแปลงระดับความหลากหลายในการจัดหารายได้ของเทศบาลและ อปท. ประเภทอื่นได้ชัดเจนขึ้น

2. การศึกษาวิจัยในอนาคตควรศึกษาความหลากหลายในการหารายได้ของเทศบาลนครและเทศบาลเมืองเป็นการเฉพาะ เนื่องจากเทศบาลทั้งสองประเภทนี้มีความเป็นเมืองสูง อาจจะมีตัวชี้วัดเศรษฐกิจชุมชนที่แตกต่างจากงานวิจัยนี้ และควรการออกแบบวิธีการสุ่มตัวอย่างให้ได้กลุ่มตัวอย่างความเป็นตัวแทนที่ดีของเทศบาลทั้งสองประเภทนี้มากขึ้นหรืออาจจะศึกษาจากจำนวนเทศบาลนครและเทศบาลเมืองทั้งหมดทั่วประเทศ

3. ในงานวิจัยนี้ยังขาดการศึกษาปัจจัยทางการเมือง ปัจจัยทางด้านกฎหมายและปัจจัยทางการบริหารอื่น ๆ ที่อาจจะมีผลต่อการสร้างความหลากหลายในการจัดหารายได้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จึงเป็นช่องว่างของการศึกษาวิจัยสำหรับผู้ที่สนใจศึกษาวิจัยต่อยอดในประเด็นนี้

4. การทำวิจัยต่อไปควรต่อยอดโดยการศึกษาผลลัพธ์ของความหลากหลายในการจัดหารายได้ของท้องถิ่น เพื่อพิสูจน์ว่าความหลากหลายในการจัดหารายได้ของท้องถิ่นจะช่วยขยายฐานภาษีให้กว้างขึ้น และทำให้เกิดความมั่นคงและยืดหยุ่นในการบริหารทรัพยากรทางการเงิน และสามารถเพิ่มประสิทธิภาพทางการคลังท้องถิ่นให้ดีขึ้น (Bartle et. al, 2003) ช่วยเพิ่มความมั่นคงทางรายได้ให้แก่ท้องถิ่นและสามารถลดการพึ่งพารายได้จากรัฐบาลได้ (Hendrick, 2002) รวมถึงช่วยบรรเทาภาระรายจ่ายของท้องถิ่นที่สูงขึ้นอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและการเมือง Sjoquist et al. (2004) ได้หรือไม่และมากน้อยเพียงใดในบริบทของการคลังท้องถิ่นของไทย

บรรณานุกรม

Bartle, J. R., Carol, E., & Dale, K. (2003). "Beyond the property tax: Local government revenue diversification." **Journal of Public Budgeting, Accounting & Financial Management, 15(4)**: 622-648.

Carroll, D. A. (2005). "Are state governments prepared for fiscal crises? A look at revenue diversification during the 1990s." **Public Finance Review,** 33(5): 603-633.

Carroll, D. A. (2009). "Diversifying municipal government revenue structures: Fiscal illusion or instability?." **Public Budgeting & Finance,** 29(1): 27-48.

Carroll, D. A., & Johnson, T. (2010). "Examining small town revenues: To what extent are they diversified?." **Public Administration Review,** 70(2): 223-235.

Green, W. H. (2008). **Econometric analysis**. Upper Saddle River, NJ: Pearson Education.

Hendrick, R. (2002). "Revenue diversification: Fiscal illusion or flexible financial management." **Public Budgeting & Finance,** 22(4): 52-72.

Jordan, M. M., & Wagner, G. A. (2008). "Revenue diversification in Arkansas cities: The budgetary and tax effort impacts." **Public Budgeting**

& Finance, 28(3): 68-82.

Krueathep, W. (2008). “khīt khwāmsāmāt nai kān hā rāidai khǭng ʻongkǭn pokkhrǭng sūan thǭngthin : krǭp wikhrǫ bư̄angton. [Revenue raising capacity of local government organizations: Preliminary analysis framework]" **King Prajadhipok’s Institute Journal**, 6(1).

Krueathep, W. (2009). “ sukkhaphāp thāngkān khlang khǭng thētsabān : krǭp nǣokhit læ phon kānwičhai chœ̄ng pračhak. [Municipal fiscal health: Framework and the empirical research findings] **King Prajadhipok’s Institute Journal**, 7(2): 60-83.

Krueathep, W. (2012). **konlayut kān prap tūa thāng kānngœ̄n kānkhlang khǭng ʻongkǭn pokkhrǭng sūan thǭngthin phāitai phāwa wikrit**. [Retrenchment strategies for Thai local governments under the crisis] Bangkok: King Prajadhipok’s Institute.

Krueathep, W. et al. (2022). **kānphatthanā rabop bǭrihān čhat kep rāidai thǭngthin (raya thī 2).** [Enhancing Capabilities of local revenue administration in Thailand (Phase II Study)] (Research Report). Bangkok: National Research Council of Thailand and Knowledge Network Institute of Thailand.

Ladbuakhaw, S. (2020). “kānkhlang thǭngthin : saphāp panhā læ nǣothāng kǣkhai. [Local Finance: Problems and the resolutions]” Journal of **Political Science and Public Administration**, 11(1): 189-214.

Ladd, H. F., & Weist, D. R. (1987). “State and local tax systems: Balance among taxes vs. balance among policy goals.” In Stocker, F. D.

(Ed.), **The Quest for Balance in State-Local Revenue Structures** (pp. 39-70). Cambridge, MA: Lincoln Institution of Land Policy.

Ladner, A., Keuffer, N., Baldersheim, H., Hlepas, N., Swianiewicz, P., Steyvers, K. & Navarro, C. (2019). **Patterns of Local Autonomy in Europe**. London: Palgrave Macmillian.

Pattamasiriwat, D. (2016). **kānkhlang thǭngthin : kān khayāi thān rāidai læ māttrakān lot khwāmlư̄amlam**. [Local finance: The expansion of revenue base and disparity reduction strategy] Bangkok: King Prajadhipok's Institute.

Pianpitak, K. (2020). "khwām ʻitsara khǭng ʻongkǭn pokkhrǭng sūan thǭngthin kap panhā kān kamkap dūlǣ khǭng rat. [The autonomy of local government organizations and the problem of the central government supervision]" **King Prajadhipok's Institute Journal**, 18(3): 5-16.

Shannon, J. (1987). "State revenue diversification-the search for balance." In Stocker, F. D. (Ed.), **The Quest for Balance in State-Local Revenue Structures** (pp. 9-38). Cambridge, MA: Lincoln Institution of Land Policy.

Sjoquist, D. L., Wallace, S. & Edwards, B. (2004). "What a tangled web: Local property, income, and sales taxes." In Schwartz, A. (Ed.), **Urban Issues and Public Finance: Collected Essays in Honor of Dick Netzer** (pp. 42-70). Edward Elgar Publishing.

Suyderhoud, J. P. (1994). “State-local revenue diversification, balance, and fiscal performance.” **Public Finance Quarterly,** 22(2): 168-194.

Varanyuwatana, S. (2011). **withī mai kānphatthanā rāirap thō̜ngthin Thai**. [New normal of local revenue generation in Thailand] Nonthaburi: The College of Local Government Development, King Prajadhipok’s Institute.

Woodridge, J. M. (2013). **Introductory Econometrics: A Modern Approach**. Mason, OH: South-Western, Cengage Learning.

ภาคผนวก

ตารางที่ ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาและวิธีการวัดข้อมูลของตัวแปร

ตัวแปรที่ศึกษา	วิธีวัดข้อมูลของตัวแปร	ทิศทางของสมมติฐาน
ความหลากหลายในการจัดหารายได้ (%) (HHI) รายได้ของเทศบาล 8 ประเภท ได้แก่ 1) ค่าธรรมเนียม ค่าปรับ และใบอนุญาต (fees) 2) ภาษีอากร (taxes) 3) รายได้จากทรัพย์สิน (props) 4) รายได้จากการลงทุน (caps)) 5) รายได้จากสาธารณูปโภคและการพาณิชย์ (infras) 6) รายได้เบ็ดเตล็ด (etc) 7) ภาษีจัดสรร (shtaxes) 8) เงินอุดหนุน (igrs)	HHI = $\frac{1-((fees^2)+(taxes^2)+@(props^2)+(caps^2)+@(infra^2)+(etc^2)+(shtaxes^2)+(igrs^2))}{1-(1/8)}$ ค่าของตัวแปร fees, taxes, props, caps, infra, etc, shataxes, และ igrs ในสมการนี้ คือ สัดส่วนจำนวนรายได้แต่ละประเภทในตารางด้านซ้ายหารด้วยรายได้ทั้งหมดของเทศบาล	
ภูมิภาค (reg)[9] 1) ภาคเหนือ 2) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 3) ภาคกลาง	1 = ภาคเหนือ 2 = ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 3 = ภาคกลาง	N/A

[9] การแบ่งภูมิภาคของประเทศไทยเป็น 6 ภูมิภาค อ้างอิงตามการแบ่งของคณะกรรมการภูมิศาสตร์แห่งชาติ พ.ศ. 2520

ตัวแปรที่ศึกษา	วิธีวัดข้อมูลของตัวแปร	ทิศทางของสมมติฐาน
4) ภาคตะวันออก 5) ภาคตะวันตก 6) ภาคใต้	4 = ภาคตะวันออก 5 = ภาคตะวันตก 6 = ภาคใต้	
บริบทด้านเศรษฐกิจชุมชน (LE) เขตเมือง (ur)[10] ความหนาแน่นประชากร (คน ต่อ 1 ตร.กม.) (popden) ความหนาแน่นของที่อยู่อาศัย (หลัง ต่อ 1 ตร.กม.) (hsden) จำนวนโรงรับจำนำ (แห่ง) (nopsh) จำนวนโรงงาน (แห่ง) (nofac) จำนวนโรงแรมและแหล่งท่องเที่ยว (แห่ง) (nohottour) จำนวนร้านค้าพาณิชย์และบริการ (แห่ง) (noshsv)	1 = เขตเมือง, 0 = เขตชนบท ประชากร/พื้นที่ จำนวนบ้าน/พื้นที่ จำนวนโรงรับจำนำ จำนวนโรงงาน จำนวนโรงแรมและแหล่งท่องเที่ยว จำนวนร้านค้าพาณิชย์และบริการ	$1 \geq 0$ + + + + + +
ขีดความสามารถในการจัดหารายได้ (RRC)	RRC = รายได้จริง/ประชากร/1,000	+

[10] คำจำกัดความของเขตเมืองและเขตชนบท เขตเมือง คือ เขตเทศบาลนคร เทศบาลเมือง และเทศบาลตำบลที่ได้รับการยกฐานะมาจากสุขาภิบาล และ เขตชนบท คือ เขตเทศบาลตำบลที่ได้รับการยกฐานะมาจากองค์การบริหารส่วนตำบล อ้างอิงการนิยามนี้จาก รายงานการศึกษาแนวทางการพัฒนาคำนิยามเมืองและชนบทของประเทศไทย สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม. https://statstd.nso.go.th/classification/downloadcffile.aspx?id=114

ตัวแปรที่ศึกษา	วิธีวัดข้อมูลของตัวแปร	ทิศทางของสมมติฐาน
รายได้ทั้งหมดของเทศบาลต่อประชากร (พันคน)		
ความเป็นอิสระทางด้านรายได้ (LRA) อัตราการพึ่งพาภาษีจัดสรร (%) (shtorev) อัตราการพึ่งพาเงินอุดหนุน (%) (igrtorev)	(ภาษีจัดสรร/ประชากร)/(รายได้จริง/ประชากร)*100 (เงินอุดหนุน/ประชากร)/(รายได้จริง/ประชากร)*100	- -
ประสิทธิภาพของการบริหารงาน (LP) รายจ่ายเทศบาลต่อหัวประชากร (พันคน) (exppercap) ผลการประเมินประสิทธิภาพการดำเนินงาน (%) (lpa)	รายจ่ายจริง/ประชากร/1,000 คะแนน LPA ของเทศบาล	+ +

ที่มา: ประมวลโดยผู้วิจัย

Survey the State of Knowledge in the teaching of Thai Public Administration.

Kanrawee Wichaipa*
Preechaya Nakfon**

Abstract

The research titled "Survey the State of Knowledge in the teaching of Thai Public Administration" has the following objectives: 1. To explore the current state of Thai public administration knowledge 2. To study the challenges in the 21st century that affect the public administration's knowledge of how to implement. The research is qualitative research using a documentary analysis method, a documentary research method that is related to teaching and learning in public administration that the teaching and learning structure is organized in the faculties, departments, or courses, including a study of academic work and research in public administration in Thailand by scholars of various groups

* Lecturer, Dr., Department of Political Science, Faculty of Social Sciences, Srinakharinwirot University, Email: kanrawee@g.swu.ac.th

** Lecturer, Dr., Department of Political Science, Faculty of Social Sciences, Srinakharinwirot University, Email: preechayan@g.swu.ac.th

*** Received November 10, 2022; Revised November 7, 2022; Accepted December 18, 2022.

by analyzing the content. The results of the research found that: 1. The body of knowledge in Thai public administration the body of knowledge is integrated with other sciences to explain the phenomenon of public administration in an interdisciplinary manner. There is a study aimed at the study of management by the change in the context of development and the creation of participation from all sectors in the administration of the public, private and civil society sectors. 2. Challenges in the 21st century that affect the body of public administration. It was found that the public administration believes that research is a tool for seeking knowledge or a guideline. Solve effective problems in government administration. It is research of the environment and human behavior. Therefore, research is required as a systematic process of seeking knowledge from clear problems. The hypothesis was tested to show the relationship between cause and effect.

Keywords: public administration, cognitive status, road challenges in the 21st century.

การสำรวจสถานภาพองค์ความรู้ด้านการเรียนการสอนรัฐประศาสนศาสตร์ของไทย

กานต์รวี วิชัยปะ*
ปรีชญาณ์ นักฟ้อน**

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง "การสำรวจสถานภาพองค์ความรู้ด้านการเรียนการสอนรัฐประศาสนศาสตร์ของไทย" มีวัตถุประสงค์ คือ 1.เพื่อสำรวจสถานภาพองค์ความรู้ทางรัฐประศาสนศาสตร์ของไทยในปัจจุบัน และ 2. เพื่อศึกษาความท้าทายในศตวรรษที่ 21 ที่ส่งผลองค์ความรู้ทางรัฐประศาสนสำหรับวิธีการดำเนินงานวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ด้วยวิธีการวิเคราะห์เชิงเอกสาร วิธีเอกสาร (Documentary Research) เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนทางด้านรัฐประศาสนศาสตร์ว่ามีการจัดโครงสร้างการเรียนการสอนในคณะ ภาควิชา หรือหลักสูตร รวมทั้งการศึกษาผลงานวิชาการและงานวิจัยทางรัฐประศาสนศาสตร์ที่มีในประเทศไทยของนักวิชาการกลุ่มต่าง ๆ โดยการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัย พบว่า 1.องค์ความรู้ทางรัฐประศาสนศาสตร์ของไทย มีการบูรณาการองค์ความรู้ร่วมกับศาสตร์อื่น ๆ เพื่อใช้อธิบายปรากฏการณ์การบริหารงานภาครัฐอย่างเป็นสหวิทยาการ

---

* อาจารย์ ดร. ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ Email: kanrawee@g.swu.ac.th

** อาจารย์ ดร. ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ Email: preechayan@g.swu.ac.th

*** ได้รับบทความ 10 พฤศจิกายน 2565; แก้ไขปรับปรุง 7 พฤศจิกายน 2566; อนุมัติให้จัดพิมพ์ 18 ธันวาคม 2566

มีการศึกษาที่มุ่งสู่การศึกษาการบริหารงานสอดรับกับความเปลี่ยนแปลงตามบริบทการพัฒนาและสร้างการมีส่วนร่วมให้ทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม และ 2. ความท้าทายในศตวรรษที่ 21 ที่ส่งผลองค์ความรู้ทางรัฐประศาสนศาสตร์พบว่า รัฐประศาสนศาสตร์เชื่อว่าการวิจัยเป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้หรือแนวทางแก้ปัญหาที่มีประสิทธิภาพในการบริหารงานภาครัฐเป็นการวิจัยสภาพแวดล้อมและพฤติกรรมของมนุษย์จึงต้องมีการวิจัยเป็นกระบวนการเสาะแสวงหาความรู้จากปัญหาที่ชัดเจนอย่างเป็นระบบ เพื่อทดสอบสมมติฐานที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผล

คำสำคัญ : รัฐประศาสนศาสตร์, สถานภาพองค์ความรู้, ความท้าทายในศตวรรษที่ 21

บทนำ

รัฐประศาสนศาสตร์ เป็นศาสตร์ที่มีความเป็น “สหวิทยาการ” กล่าวคือ เป็นวิชาที่ว่าด้วยทฤษฎีแนวคิด ตลอดจนหลักการในการบริหารงานภาครัฐที่ใช้ความรู้หลากหลายศาสตร์เข้ามาร่วมพิจารณาในการดำเนินงานของภาครัฐ เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ตามเป้าหมายทางนโยบายของรัฐบาล ซึ่งเป็นแนวคิดทฤษฎีและหลักการเกี่ยวกับการบริหารงานภาครัฐ ตั้งแต่ ค.ศ. 1887-1968 ซึ่งเป็นยุคหรือช่วงเวลาที่ให้ความสำคัญกับค่านิยมทางการบริหารตามหลัก 3E’s คือ ประสิทธิภาพ (Efficiency) ประสิทธิผล (Effectiveness) และประหยัด (Economy) ขณะที่ ในพจนานุกรมเฉพาะได้นิยายามคำศัพท์ภาษาอังกฤษของ ‘Public Administration’ ว่าคือ วิชาศาสตร์หรือ องค์ความรู้ที่มุ่งจัดการดูแลกิจการสาธารณะ ทำให้ส่วนใหญ่เข้าใจว่ารัฐประศาสนศาสตร์เป็นเรื่องของรัฐบาล และระบบราชการทำหน้าที่เป็นผู้ให้และราษฎรหรือประชาชนมีฐานะเป็นผู้รับเท่านั้น รัฐประศาสนศาสตร์ จึงมีพัฒนาการตามการเปลี่ยนแปลงของสังคมมาโดยตลอด (Ratanaset, 2014) และมีความสัมพันธ์กับศาสตร์อื่น ๆ

ยกตัวอย่างเช่น รัฐศาสตร์ นิติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ การบริหารธุรกิจ เป็นต้น อย่างไรก็ตามนักวิชาการทางรัฐประศาสนศาสตร์มีความพยายามศึกษาและพัฒนาวิธีกาให้มีวิวัฒนาการให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงแบบพลวัตรในแต่ละกาลสมัย ซึ่งนักวิชาการได้จำแนกพัฒนาการของการศึกษารัฐประศาสนศาสตร์เป็น “พาราไดม์” (paradigm) หรือ “กระบวนทัศน์” ออกเป็น 6 กระบวนทัศน์สำคัญ ดังนี้ (Henry, 2010; Kenaphoom, 2015) ซึ่งพาราไดม์ 6 Governance ที่สามารถสะท้อนถึงการนำแนวทางของรัฐประศาสนศาสตร์ได้อย่าชัดเจน เริ่มต้นตั้งแต่ในปี 1990 เป็นการกล่าวถึงการแสวงหาแนวทางบนฐานใหม่ของการทำงานภาครัฐในพื้นที่สาธารณะที่ไม่ได้มีแค่รัฐฝ่ายเดียว ยังมีเอกชน ประชาสังคม รัฐหันมาสร้างความร่วมมือทำงานร่วมกับภาคส่วนอื่นแต่ภารกิจบางอย่างอาจให้หน่วยงานอื่นมาช่วยหรือทำแทน หรือมีลักษณะการปรับบทบาทของรัฐจากการเป็นผู้จัดบริการสาธารณะทั้งหมดให้เป็นผู้ทำหน้าที่กำกับการทำงาน ซึ่งปรากฏขึ้นชัดเจนตั้งแต่ช่วงการจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management: NPM) ต่อเนื่องมา อีกทั้งปัจจุบันประเด็นปัญหาสาธารณะมีลักษณะข้ามขอบเขตพื้นที่ ขอบเขตหน่วยงาน ไร้พรมแดน และเส้นแบ่งของการดำเนินกิจกรรมสาธารณะจึงไม่ชัดเจน ส่งผลให้รัฐไม่สามารถเป็นตัวกลางในการจัดการกับปัญหาสาธารณะเพียงหน่วยงานเดียวอีกต่อไป จึงต้องสร้าง “ปฏิสัมพันธ์” (Interaction) ร่วมกันหลายภาคส่วน อาทิ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และภาคส่วนอื่น ๆ ในสังคม ในลักษณะ “เครือข่าย” (Network) ซึ่งพาราไดม์นี้เป็นหลักการสำคัญที่ยังถูกนำมาใช้จนถึงปัจจุบัน

ตั้งแต่อดีตการศึกษารัฐประศาสนศาสตร์นักวิชาการไทย ได้ถ่ายทอดงานออกมาหลากหลายแง่มุม แต่จากการสำรวจงานเขียนจากนักวิชาการในไทยมากมายนั้นได้สะท้อนแนวคิดหลักที่นักวิชาการในไทยส่วนใหญ่ยึดหลัก พาราไดม์ 2 พาราไดม์ ที่กล่าวถึง พาราไดม์ หลักการบริหาร (Principles of Administration) และพาราไดม์

พัฒนาระบบราชการ (bureaucratic development) พาราไดม์แรกเกิดขึ้นราว พ.ศ. 2497 ส่วนพาราไดม์ที่สอง มีจุดเริ่มต้นประมาณ พ.ศ. 2509 ระยะเวลาที่ผ่านมา พาราไดม์ทั้งสองได้รับการพัฒนาเจริญเติบโตมาเรื่อย ๆ และมีการเปลี่ยนแปลงไปบ้างในรายละเอียด (Bowonwattana, 1984) ซึ่งจุดเริ่มต้นการนำรัฐประศาสนศาสตร์มาใช้เป็นการเรียนการสอน ตั้งแต่ พ.ศ. 2498 มีการประกาศจัดตั้งคณะรัฐประศาสนศาสตร์ขึ้นมาในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยการสนับสนุนของรัฐบาลสหรัฐอเมริกาผ่านมหาวิทยาลัยอินเดียน่าเข้ามาเป็นวิชาการเรียนการสอนในประเทศไทยอย่างเป็นรูปธรรม เพราะเป็นวิชาการบริหารราชการแผ่นดินแบบอเมริกา (American Paradigm of Modern Public Administration) ที่ไม่เคยมีมาก่อน ในระบบราชการไทยเป็นวิชาว่าด้วยเทคนิควิธีการบริหารงานภาครัฐ ที่ยึดจุดมุ่งหมายของหน่วยงานเป็นหลัก แต่ต่อมา พ.ศ. 2509 ก็ได้แปลงร่างเป็นสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (NIDA) เพิ่มภารกิจในการให้ความรู้ ให้แก่ข้าราชการรุ่นใหม่ในด้านการพัฒนาประเทศอีกมิติหนึ่ง พร้อมปรับโครงสร้างใหม่เป็น4 คณะ ได้แก่ คณะรัฐประศาสนศาสตร์ คณะบริหารธุรกิจ คณะพัฒนาการเศรษฐกิจ และคณะสถิติประยุกต์ จากนั้นไม่กี่ปีให้หลังวิชารัฐประศาสนศาสตร์ในประเทศไทยก็กลายเป็นที่แพร่หลาย จนมีผลงานวิชาการเขียนออกมาเป็นจำนวนมาก (Noranitipadungkarn, 2016)

เช่นนั้นแล้ว รัฐประศาสนศาสตร์ จึงมีความเป็นศาสตร์ในแง่ที่มุ่งศึกษาทั้งเนื้อหาสาระเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของรัฐ องค์การและการจัดการ โดยอาศัยเทคนิควิธีการวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ และมีความเป็นศิลป์เนื่องจากรัฐต้องใช้เทคนิควิธีการบริหารงานรูปแบบต่าง ๆ ในการจัดทำบริการสาธารณะ โดยนำความรู้ หลักการ และทฤษฎีมาปรับใช้ในการปฏิบัติงานเพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์ และตอบสนองต่อเป้าหมายของรัฐและความต้องการของประชาชน ซึ่งอาจสะท้อนได้จากการปรับบทบาทภาครัฐ และแนวทางปฏิบัติงาน ตลอดจนการปรับวิธีการศึกษา เนื้อหาหลักสูตร

การเรียนการสอนในสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับบริบทแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป จนเป็นที่น่าสนใจว่าการศึกษาการจัดการที่เหมาะสมกับสถานการณ์ในศตวรรษที่ 21 นั้นจะพบกับความหลากหลายในแนวคิด และการโต้แย้งที่ไม่สิ้นสุด และที่สำคัญก็คือ "ไม่มีหลักการใดที่จะมีความเป็นสากลอีกต่อไป" องค์ความรู้ที่สร้างขึ้นมานั้นไม่สามารถเป็นแบบแผนหรือชุดของความรู้ที่เป็นเบ็ดเสร็จได้ (Srirongthong, 2020) แต่จำเป็นจะต้องมีการปรับเปลี่ยนตามบริบทสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องเพื่อประโยชน์สูงสุด

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสำรวจสถานภาพองค์ความรู้ทางรัฐประศาสนศาสตร์ของไทยในปัจจุบัน

2. เพื่อศึกษาความท้าทายในศตวรรษที่ 21 ที่ส่งผลองค์ความรู้ทางรัฐประศาสนศาสตร์

ขอบเขตของการศึกษา

งานวิจัยชิ้นนี้มุ่งศึกษา 2 ประเด็นหลัก ได้แก่ การสำรวจสถานภาพขององค์ความรู้ทางรัฐประศาสนศาสตร์ มุ่งศึกษาค้นคว้าข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนทางด้านรัฐประศาสนศาสตร์ว่ามีการจัดโครงสร้างการเรียนการสอนในคณะ ภาควิชา หรือหลักสูตรใดในแต่ละระดับที่มีในสถาบันการศึกษาของประเทศไทย ตลอดจนพิจารณาถึงขอบข่ายการศึกษาทางด้านรัฐประศาสนศาสตร์ที่มีในแต่ละหลักสูตรว่าเป็นไปในลักษณะใด และในส่วนของการวิเคราะห์ความท้าทายในศตวรรษที่ 21 ที่ส่งผลต่อองค์ความรู้ทางรัฐประศาสนศาสตร์ของไทย มุ่งวิเคราะห์จากการศึกษาทางวิชาการด้านรัฐประศาสนศาสตร์ที่มีในประเทศไทยโดยพิจารณาจากที่มาและความสำคัญของปัญหาการวิจัยหรืองานวิชาการทางด้านรัฐประศาสนศาสตร์ที่มีใน

ประเทศไทยของนักวิชาการกลุ่มต่าง ๆ รวมทั้งการสำรวจผลงานวิชาการและงานวิจัยทางรัฐประศาสนศาสตร์ที่มีในประเทศไทยของนักวิชาการกลุ่มต่าง ๆ ในช่วงเวลา พ.ศ. 2554-2563

กรอบแนวความคิดของโครงการวิจัย

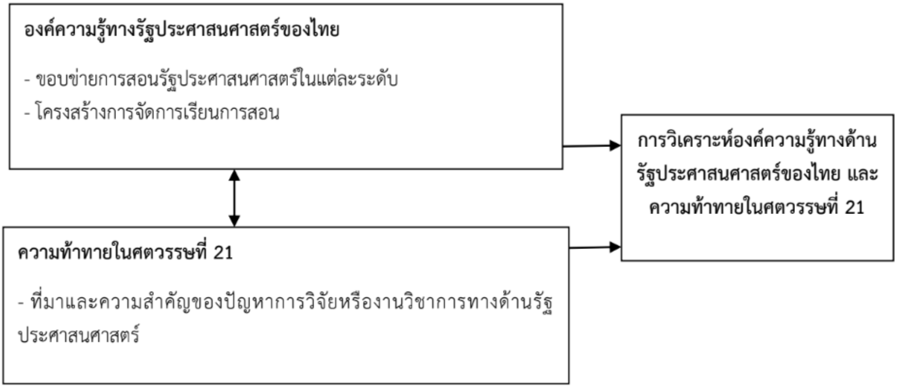

ภาพที่ 1: กรอบแนวคิดในการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ดำเนินการวิจัยโดยในการวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบเชิงคุณภาพ มีรายละเอียดในระเบียบวิธีวิจัย ดังต่อไปนี้

วิธีการดำเนินการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้วิธีการวิจัยเอกสาร หรือการศึกษาเอกสาร (Documentary Research)

1) การศึกษาวรรณกรรมและทำการสังเคราะห์อภิมาน โดยสืบค้นวรรณกรรมจากฐานข้อมูล คือ การ จัดการเรียนการสอนทางด้านรัฐประศาสนศาสตร์ การจัดโครงสร้างการเรียนการสอนในคณะ ภาควิชาหรือ หลักสูตรใด ขอบข่ายการศึกษาทางด้านรัฐประศาสนศาสตร์ ผลงานวิชาการและงานวิจัยทางรัฐประศาสนศาสตร์ที่มีในประเทศไทย

2) การสังเคราะห์อภิมานนั้น เป็นเทคนิคการวิเคราะห์เชิงการตีความ ซึ่งใช้ข้อค้นพบจากงานวิจัยหลายๆ เรื่อง ที่ศึกษาปัญหาวิจัยเดียวกัน และทำการศึกษาวิจัยที่เสร็จสิ้นแล้ว มาหาข้อสรุปอย่างมีระบบ เพื่อหาข้อสรุปเชิงบูรณาการ นำมาสร้างเป็นกรอบความเข้าใจใหม่ เพื่อที่จะนำไปสู่ความเข้าใจในปรากฏการณ์ เฉพาะที่ลุ่มลึกมากยิ่งขึ้น โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัยและสถานที่ทำการทดลอง/เก็บข้อมูล

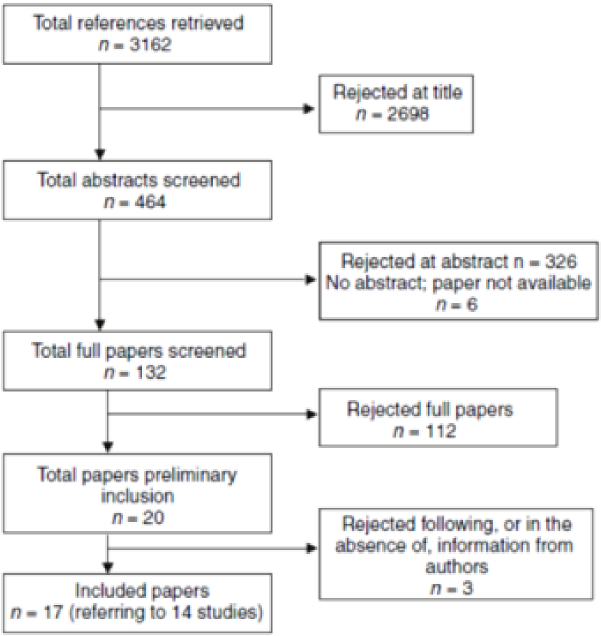

ภาพที่ 2 : ตัวอย่างสมมติเพื่อแสดงให้เห็นถึงวิธีการสังเคราะห์อภิมานในการคัดเลือกวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ที่มา: Jones (2004)

ผลการศึกษา

1. องค์ความรู้ทางด้านรัฐประศาสนศาสตร์ของไทย ศาสตร์ทางด้านรัฐประศาสนศาสตร์เป็นศาสตร์ที่นิยมจัดการเรียนการสอนในสายสังคมศาสตร์จะเห็น ได้จากมีหลักสูตรทางด้านรัฐประศาสนศาสตร์ในมหาวิทยาลัยของประเทศไทยอย่างแพร่หลายทั่วภูมิภาคโดยมีหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร์ทั้งหมด 3 หลักสูตร โดยแต่ละ

มหาวิทยาลัยและหลักสูตรมีความแตกต่าง หลากหลายในการจัดการเรียนการสอนและบริหารจัดการโดยสามารถแบ่งได้ ดังนี้

1.1 ประเภทและลักษณะของหลักสูตรด้านรัฐประศาสนศาสตร์ในประเทศไทย

1.1.1 หลักสูตรระดับปริญญาตรี พบว่า มี 3 รูปแบบ คือ การจัดการเรียนการสอนในฐานะหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต การจัดการเรียนการสอนในฐานะสาขาหนึ่งของหลักสูตรรัฐศาสตร์ และการจัดการเรียนการสอนในฐานะสาขาหนึ่งของหลักสูตรอื่น

(1) การจัดการเรียนการสอนในฐานะหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต จะเป็นในรูปแบบเน้นการจัดการเรียนการสอนอยู่ในขอบข่ายรัฐประศาสนศาสตร์เป็นหลัก รายวิชาส่วนใหญ่จะอยู่ ภายในขอบข่ายของรัฐประศาสนศาสตร์ เป็นการมุ่งเน้นการศึกษาแนวคิดทฤษฎีทางรัฐประศาสนศาสตร์ กิจกรรมของรัฐที่เกี่ยวข้องกับนโยบายการบริหาร ทั้งนี้ก็ยังคงมีการบูรณาการร่วมกับวิชาอื่น เพื่อให้ความสำคัญอย่างยิ่งต่อการจัดการศึกษาในโลกที่มีความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ซึ่งองค์ความรู้ด้านรัฐประศาสนศาสตร์ให้สอดคล้องกับหลักวิชาการและกระแสการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบันด้วยการพัฒนาคุณภาพ คน และสังคมไปสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้การสร้างความเข้มแข็งและเป็นรากฐานที่มั่นคงในการพัฒนาประเทศ ตัวอย่างเช่น หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยนครพนม มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ และมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

(2) การจัดการเรียนการสอนในฐานะสาขาหนึ่งของหลักสูตรรัฐศาสตร์ (ด้านรัฐประศาสนศาสตร์) รัฐประศาสนศาสตร์มีลักษณะที่เป็นสังคมศาสตร์ประยุกต์ มีองค์ความรู้ที่เชื่อมโยงกับสาขาวิชา การเรียนการสอนจะให้องค์ความรู้ทางรัฐศาสตร์เป็นแกนหลักและวิชาตามขอบข่ายรัฐประศาสนศาสตร์จะจัดการเรียน

การสอนในสาขาเท่านั้น ทำให้สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์มี ลักษณะที่เป็นสหวิทยาการ (Interdisciplinary) และมุ่งเน้นองค์ความรู้ที่รอบด้าน เพื่อพัฒนาองค์การระบบราชการ และเป็นการบริหารงานเป็นไปตามนโยบายทางการเมืองของรัฐหรือต้องมีการใช้หลักวิชาในทางรัฐศาสตร์ในส่วนที่ เกี่ยวกับการเมืองและใช้หลักวิชาทางรัฐประศาสนศาสตร์ในการบริหารงานจัดทำบริการสาธารณะให้มี ประสิทธิภาพและประสิทธิผลตามสถานการณ์สภาพแวดล้อมปัจจุบัน ตัวอย่างเช่น หลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สาขาบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เอกบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยรามคำแหง สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วิชาเอกรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

(3) การจัดการเรียนการสอนในฐานะสาขาหนึ่งของหลักสูตรอื่น การเรียนการสอน จะเน้นความเกี่ยวเนื่องกับหลักสูตร โดยสอนควบคู่ไปกับรัฐประศาสนศาสตร์ การนำเอาความเข้าใจในเรื่องวัฒนธรรมมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการบริหาร เพื่อใช้ประโยชน์ในการศึกษาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ ความจริงที่เกี่ยวกับบุคคลแต่ละคนในหน่วยงานและระบบราชการ การสร้างความเข้าใจ พฤติกรรมของข้าราชการ บุคลากรในการบริหารราชการให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลบรรลุเป้าหมายของงานและองค์การ ตัวอย่างเช่น หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

1.2 รูปแบบการจัดโครงสร้างการเรียนการสอนด้านรัฐประศาสนศาสตร์ในประเทศไทย รัฐประศาสนศาสตร์ เป็นวิชาที่ศึกษาถึงหลักการ แนวทาง วิธีการในการบริหารงาน หรือการดำเนินงานของภาครัฐ ซึ่งมีความแตกต่างจากการบริหารงานของภาคธุรกิจเอกชนหลายประการ เช่น กลุ่มเปูาหมายและขอบเขตในการดำเนินงาน ซึ่งการบริหารงานภาครัฐดำเนินงานเพื่อประชาชนทั้งสังคม แตกต่างจากภาคธุรกิจเอกชนที่คำนึงถึงเฉพาะลูกค้าที่จะนำกำไรมาให้แก่องค์การเท่านั้น โดยรัฐประศาสน

ศาสตร์ หรือ บริหารรัฐกิจ ตรงกับคำศัพท์ภาษาอังกฤษว่า “Public Administration” ซึ่งเป็นสาขาวิชาหนึ่งในคณะรัฐศาสตร์ หรือ สังคมศาสตร์ของทุกสถาบัน เช่น คณะรัฐศาสตร์ สาขาวิชาบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ สาขาบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ สาขาบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยรามคำแหง คณะรัฐศาสตร์ สาขารัฐประศาสนศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เป็นต้น

ส่วนใหญ่แล้วบริหารรัฐกิจ หรือ รัฐประศาสนศาสตร์ จะเป็นการศึกษาเกี่ยวกับการบริหารงานภาครัฐ หรือ ระบบราชการนั่นเอง รวมทั้งองค์กรของรัฐ เช่น รัฐวิสาหกิจ และองค์กรมหาชนต่างๆ โดยส่วนใหญ่มัก เน้นเรื่องกรอบแนวความคิดด้านการบริหารองค์การและการจัดการ (Organization & Management) การบริหารทรัพยากรมนุษย์ (Human Resources Management) การบริหารงานคลังและงบประมาณ (Fiscal Administration & Budgeting) การบัญชีรัฐบาล (Government Accounting) การวางแผนบริหาร (Administrative Planning) กฎหมายมหาชน (Public Laws) ระบบสารสนเทศเพื่อการบริหารงานภาครัฐ (Public Information System) นโยบายสาธารณะ (Public Policy) การบริหารงานตำรวจ (Police Administration) และจิตวิทยาองค์การ (Organizational Psychology) ซึ่งการศึกษารัฐประศาสนศาสตร์ สภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปมีผลต่อการบริหารรัฐกิจ เห็นได้ชัดเจนจากกระแสการปฏิรูประบบราชการทั่วโลก ตั้งแต่ พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา ซึ่งพยายามแก้ปัญหาของระบบราชการแบบดั้งเดิม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปรับปรุงในด้านประสิทธิภาพและการให้บริการประชาชนเกิดการปรับปรุงการบริหารราชการอยู่ตลอดเวลา และมีผลทำให้การจัดองค์การราชการและการบริหารรัฐกิจต้องปรับตัว ทำให้แนวคิดและกระบวนการบริหารรัฐกิจของไทยต้องทบทวนและปรับปรุงนสาระสำคัญต่าง ๆ ได้แก่ (1) แนวคิดเกี่ยวกับประสิทธิภาพการบริหารราชการ (2) แนวคิดเกี่ยวกับผลประโยชน์สาธารณะ (3) แนวคิดเกี่ยวกับนโยบายสาธารณะ (4) แนวคิดเกี่ยวกับการ

บริหารจัดการ (5) แนวคิดเกี่ยวกับจริยธรรมการบริหารรัฐกิจ และ (6) แนวคิดเกี่ยวกับรัฐ ซึ่งประเด็นต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนมีผลทำให้การเรียนการสอน รัฐประศาสนศาสตร์ ในประเทศไทยต้องปรับเปลี่ยนอย่างสอดคล้อง

ทั้งนี้ มหาวิทยาลัยของรัฐในภาพรวมแล้วนั้น การเรียนการสอนรัฐศาสตร์ในมหาวิทยาลัยของรัฐและมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐที่ไม่ใช่มหาวิทยาลัยราชภัฏ การเรียนการสอนรัฐศาสตร์ และรัฐประศาสนศาสตร์ มักเปิดในคณะรัฐศาสตร์หรือคณะสังคมศาสตร์ หรือคณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ และจากภาพรวม แล้วมหาวิทยาลัยที่อยู่ในเขตกรุงเทพมหานครนคร และมหาวิทยาลัยที่ก่อตั้งขึ้นมานาน จะมีการเรียนการสอนทั้งรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ ส่วนมหาวิทยาลัยในเขตภูมิภาคหรือมหาวิทยาลัยที่ก่อตั้งใหม่มักมีการเรียนการสอนแต่ด้านรัฐประศาสนศาสตร์ ปัจจุบันภายในการศึกษาด้านรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์นั้น ได้มีการแยกสาขาวิชาที่ศึกษาให้หลากหลายและครอบคลุมยิ่งขึ้น จึงมีหลักสูตรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเกิดขึ้นภายในคณะรัฐศาสตร์ขึ้น เช่น การบริหารงานยุติธรรมการปกครองท้องถิ่น เป็นต้น ขณะที่มหาวิทยาลัยราชภัฏ จะไม่มีความแตกต่างหลากหลายในการจัดการเรียนการสอน กล่าวคือ มีเพียงแต่ด้านรัฐประศาสนศาสตร์ที่เป็น สาขาในคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ตามปกติ

2. ความท้าทายในศตวรรษที่ 21 ต่อองค์ความรู้ทางด้านรัฐประศาสนศาสตร์

ผลงานวิชาการ บทความรัฐประศาสนศาสตร์ จากวารสารไทยในฐาน TCI หรือ Thai-Journal Citation Index Center เป็นหน่วยงานกลางในการส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพวารสารไทย ร์ ซึ่งผลงานวิชาการ บทความ รัฐประศาสนศาสตร์ จาก

วารสาร tci ฐาน1 ตั้งแต่ปี 2554-2563 จะจัดอยู่ในกลุ่มที่ 1 เป็นวารสารที่ผ่านการรับรองคุณภาพและอยู่ในฐาน TCI และจะได้รับการ คัดเลือกเข้าสู่ฐานระดับภูมิภาค ACI ซึ่งพบวารสารรัฐประศาสนศาสตร์ ดังนี้

2.1 ผลงานวิชาการและงานวิจัยของนักวิชาการ ผลงานวิชาการ บทความรัฐประศาสนศาสตร์ของนักวิชาการ พบว่า ผลงานของนักวิชาการไทยส่วนใหญ่เป็นการนำเสนอสาระตามแนวทางการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีรัฐประศาสนศาสตร์ที่ใช้มิติของเวลาและขอบข่ายรัฐประศาสนศาสตร์มาเป็นกรอบหรือแนวทางการศึกษา ซึ่งได้ศึกษาและเขียนผลงานสำคัญตามขอบข่ายที่มีความถนัดและสนใจ ยกตัวอย่างเช่น สัญญา เคณาภูมิ (Kenaphoom, 2014) ได้นำเสนอผลงานวิชาการออกมาหลากหลายบทความ อาทิ การสร้างกรอบแนวคิดการวิจัยทางรัฐประศาสนศาสตร์ โดยวิธีการจัดการความรู้, การสร้างกรอบแนวคิดการวิจัยทางรัฐประศาสนศาสตร์โดยการคิดเชิงเหตุผล การสร้างกรอบแนวคิด การวิจัยเชิงปริมาณทางรัฐประศาสนศาสตร์จากการทบทวนวรรณกรรม เป็นเนื้อสาระตามขอบข่ายแนวคิด และทฤษฎีรัฐประศาสนศาสตร์ ส่วนบทความวิชาการ สัญญา เคณาภูมิ (Kenaphoom, 2016) ตรงกับขอบข่ายนโยบาย สาธารณะและแนวคิดและทฤษฎีรัฐประศาสนศาสตร์กระบวนทัศน์ธรรมาภิบาล : กรอบแนวคิดทางการบริหาร การปกครองและ กรอบแนวคิดการศึกษานโยบายสาธารณะ เป็นต้น โดยผลงานวิชาการจะสะท้อนแนวคิดและทฤษฎีรัฐประศาสนศาสตร์อย่างแท้จริง เป็นการตีความ ทบทวน เกี่ยวกับทฤษฎีรัฐประศาสนศาสตร์การแสดง ค้นหาอัตลักษณ์ และหลักปฏิบัติที่เกี่ยวกับรัฐประศาสนศาสตร์ พยายามพัฒนาทฤษฎีหลักหรือองค์ความรู้หลักที่ใช้ในการอธิบายขอบข่ายของรัฐประศาสนศาสตร์ แต่ยังคงมิสะท้อนเชื่อมโยงความสัมพันธ์ที่ซ้อนทับกับองค์ความรู้ทางรัฐศาสตร์มากนัก แต่สะท้อนฐานรากของความเป็นขอบข่ายของรัฐประศาสนศาสตร์ ซึ่งเป็นการทบทวนองค์ความรู้เพื่อประโยชน์ในเชิงวิชาการ

2.2 ผลงานวิชาการและงานวิจัยในระดับบัณฑิตศึกษา ผลงานวิชาการ บทความ รัฐประศาสนศาสตร์ ระดับบัณฑิตศึกษา พบว่า มาจากองค์ความรู้ทางรัฐประศาสนศาสตร์ถูกพัฒนามาจากการศึกษาในระดับปริญญาโทและปริญญาเอก เป็นการถ่ายทอดองค์ความรู้ที่นำไปประยุกต์ใช้และอธิบายจากการศึกษางานวิจัย ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการนำขอบข่ายทางรัฐประศาสนศาสตร์ไปใช้อธิบายการแก้ปัญหาของสังคม การปฏิบัติงานและการบริการสาธารณะต่างๆ จึงเป็นในลักษณะบทความวิชาการที่นำทฤษฎีไปใช้อธิบายจุดสนใจของรัฐประศาสนศาสตร์แนวใหม่ และแสดงผลการอธิบายการดำเนินงานของภาครัฐและการบริหารงานที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางสังคมในสถานการณ์ต่างๆ ส่งผลให้องค์ความรู้ของขอบข่ายทางรัฐประศาสนศาสตร์ถูกนำมาพัฒนาทั้งในด้านทฤษฎีองค์การและพฤติกรรมองค์การ ทฤษฎีนโยบายสาธารณะ ทฤษฎีการบริหารทรัพยากรมนุษย์และแนวคิดและทฤษฎีรัฐประศาสนศาสตร์ ยกตัวอย่างเช่น ภูริส ภูมิประเทศ (Poomipratate, 2020) วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของนักศึกษา สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ ซึ่งเป็นการสะท้อนที่ทำให้เห็นถึงองค์ความรู้ที่ใช้ผ่านการพัฒนาองค์ความรู้เชิงปรากฏการณ์วิทยา

อภิปรายผล

1. สถานภาพองค์ความรู้ทางรัฐประศาสนศาสตร์ของไทยในปัจจุบัน

ด้วยปัญหาสาธารณะที่ซับซ้อนมากขึ้น การบริหารปกครองข้ามพรมแดน (Transnational Governance) การก่อการร้าย ภัยพิบัติทางธรรมชาติ และโรคระบาด รัฐเพียงหน่วยงานเดียวจัดการไม่ได้ จำเป็นต้องอาศัยหลายภาคส่วนมาร่วมมือกัน จึงเป็นที่มาของการปรับเปลี่ยนการบริหารงานภาครัฐ และส่งผลถึงรูปแบบของการเรียน

การสอนรัฐประศาสนศาสตร์ของไทยในปัจจุบัน จึงเป็นที่มาของการศึกษางานวิจัยและเอกสารทางวิชาการในปัจจุบันว่ามีความสอดคล้องกับสิ่งเหล่านี้หรือไม่ หรือมุ่งศึกษาเฉพาะประเด็นซ้ำ ๆ หรือประเด็นล้าสมัย ซึ่งสามารถสรุปได้ ดังนี้

1.1 องค์ความรู้ทางรัฐประศาสนศาสตร์ของไทย ศาสตร์ทางด้านรัฐประศาสนศาสตร์เป็นศาสตร์ที่นิยมจัดการเรียนการสอนในสายสังคมศาสตร์ จะเห็นได้จากมีหลักสูตรทางด้านรัฐประศาสนศาสตร์ในมหาวิทยาลัยของประเทศไทยอย่างแพร่หลายทั่วภูมิภาคโดยมี หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร์ทั้งหมด 3 หลักสูตร โดยแต่ละมหาวิทยาลัยและหลักสูตรมีความแตกต่างหลากหลาย ในการจัดการเรียนการสอนและบริหารจัดการ

1.1.1 การจัดโครงสร้างการเรียนการสอนในรูปแบบคณะ การจัดโครงสร้างการเรียนการสอนในรูปแบบคณะ หลักสูตรจะเน้นรายวิชาบังคับเป็นวิชาที่อยู่ในขอบข่ายรัฐประศาสนศาสตร์ พบว่า ผู้ที่ศึกษาระดับปริญญาตรีส่วนใหญ่มีความต้องการเลือกอาชีพรับราชการหรือเป็นข้าราชการ รวมถึงการทำงานในสายงานวิชาการ ทำให้หลักสูตรการเรียนการสอนรัฐประศาสนศาสตร์การศึกษาจะกรอบคลุมถึงหลักสูตรด้านขอบข่าย แต่ยังคงมีความเป็นสหวิชาการที่มีองค์ความรู้อื่นมาเป็นองค์ความรู้เสริมให้แก่ผู้เรียน จากการวิเคราะห์หลักสูตรของทุกมหาวิทยาลัย เอกสารและหลักฐานรายวิชาของแต่ละหลักสูตร ทำให้หลักสูตรการเรียนการสอนรัฐประศาสนศาสตร์มีความหลากหลาย ซึ่งจะจัดสรรการเรียนการสอนอย่างกฎหมาย การเมืองให้อยู่ในส่วนของวิชาเลือก รูปแบบมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต (การจัดการรัฐกิจ) แต่จะเน้นการจัดการรัฐกิจ จึงได้มีการเรียนการสอนในวิชาการบัญชี การเงินเพิ่มเติมในวิชาบังคับ เพื่อการจัดการสมัยใหม่ สามารถประยุกต์ใช้ความรู้ได้เหมาะสมกับสถานการณ์ สอดคล้องกับ กระบวนทัศน์ของ Nicholas Henry (Henry, 1980, p.27) รัฐประศาสนศาสตร์เป็นวิชาที่มีเอกลักษณ์โดยมีความแตกต่างจากวิชารัฐศาสตร์ในแง่ที่ว่าให้ความสนใจในการศึกษาถึงโครงสร้างและ

พฤติกรรมของระบบราชการ รวมทั้งเป็นศาสตร์ที่มีระเบียบและวิธีการศึกษาเป็นของตนเองมีความแตกต่างจากศาสตร์การบริหารในแง่ที่ว่าเป็นวิชาที่ศึกษาเรื่องขององค์การของรัฐที่ไม่ได้มุ่งแสวงหากำไรเหมือนองค์การธุรกิจเอกชนและเป็นวิชาที่สนับสนุนให้องค์การของรัฐมีโครงสร้าง กลไกการตัดสินใจและพฤติกรรมของข้าราชการที่เกื้อกูลต่อการให้บริการสาธารณะ

1.1.2 การจัดโครงสร้างการเรียนการสอนในรูปแบบสาขาวิชา/ ภาควิชา/ แผนก พบว่า จากการศึกษาส่วนใหญ่การจัดโครงสร้างการเรียนการสอนจะอยู่ในคณะรัฐศาสตร์ ได้แก่ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นต้น โดยการสอนที่จัดอยู่ภายใต้คณะรัฐศาสตร์วิชารัฐประศาสนศาสตร์ จึงมีส่วนสัมพันธ์แน แน่นกับวิชารัฐศาสตร์ เพราะวิชารัฐประศาสนศาสตร์เป็นวิชาที่มุ่งศึกษาวิจัย เพื่อส่งเสริมให้มีการบริหารงานเป็นไป ตามนโยบายทางการเมืองของรัฐ หรือกล่าวได้ว่าจะต้องมีการใช้หลักวิชาในทางรัฐศาสตร์ในส่วนที่เกี่ยวกับ การเมืองจากนั้น ใช้หลักวิชาทางรัฐประศาสนศาสตร์ในการบริหารงานจัดทำบริการสาธารณะให้เกิดความผาสุกและประโยชน์แก่ประชาชน ขณะที่ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ และมหาวิทยาลัยนเรศวร การจัดโครงสร้างการ เรียนการสอนจะอยู่ในคณะสังคมศาสตร์ ซึ่งการใช้หลักทางสังคมวิทยาทำให้ทราบลักษณะของสภาพแวดล้อมในสังคมที่มีอิทธิพลต่อการบริหาร สำหรับหน่วยงานราชการ มีจุดเน้นในเรื่องความต้องการให้บุคลากรทำงานอยู่ร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล สอดแทรกองค์ความรู้ทางสังคมและคุณค่าทางสังคมของระบบราชการที่เป็นส่วนให้นำมาใช้และยึดถือเป็นคุณค่าในการบริหารราชการอันเป็นประเพณีและคุณค่าทางสังคม รวมถึงสร้างวัฒนธรรมองค์การที่ดี

จะเห็นได้ว่า การจัดการเรียนการสอนมีความหลากหลายเป็นอย่างมาก โดยผสานร่วมกับหลายสาขาวิชาที่สามารถเรียนร่วมกันได้ ไม่เพียงแต่เนื้อหาความรู้ของรัฐประศาสนศาสตร์เท่านั้น แต่จะมีองค์ความรู้ของรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์เป็น

เนื้อหาที่บรรจุอยู่ให้แก่ผู้เรียนด้วย อาทิ กฎหมายระหว่างประเทศ ศิลปศาสตร์ สังคมสงเคราะห์ การเมือง เป็นต้น สอดคล้องกับ วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (Wiratniphawan, 2004) แนวคิดทางรัฐประศาสนศาสตร์ใน รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2540) และรัฐธรรมนูญฉบับสำคัญที่ลักษณะการเรียนการสอนของรัฐประศาสนศาสตร์จะมีทฤษฎีรวมถึงวิธีการของสาขาวิชาอื่นๆ มาใช้ ทฤษฎีทางรัฐประศาสนศาสตร์ จึงที่มีรากฐานมาจากสาขาวิชาต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นสังคมวิทยา วิทยาศาสตร์ บริหารหรือจิตวิทยา แต่ทั้งนี้แนวคิดทางรัฐประศาสนศาสตร์ของไทยมีมากมาย ตัวอย่างเช่น แนวคิดทางรัฐประศาสนศาสตร์ตามแนวทางการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี (Good Governance) และตามแนวทางการบริหารราชการจังหวัดแบบบูรณาการเพื่อการพัฒนา อีกทั้งหลังประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ.2540) ได้มีแนวคิดทางรัฐประศาสนศาสตร์ บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญอย่างชัดเจน เช่น แนวคิดเกี่ยวกับ โครงสร้างอำนาจหน้าที่และกระบวนการบริหารจัดการ

นอกจากนี้ ปัจจุบันการบริหารรัฐกิจให้ความสำคัญกับคำว่า “Governance” ได้กลายเป็นคำที่ใช้กันอย่างแพร่หลายมากที่สุดในแวดวงวิชาการ ทั้งการศึกษารัฐศาสตร์ นโยบายสาธารณะ และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และถือว่าเป็นรูปแบบหรือวิธีการปกครองใหม่ (New ways governing) ที่วางอยู่บนเส้นแบ่งพรมแดนระหว่าง “รัฐ” หรือ “รัฐบาล” กับ “สังคม” ในลักษณะการปฏิสัมพันธ์ผสมผสานระหว่างภาครัฐและภาคส่วนอื่นในสังคม เพื่อที่จะจัดการกับปัญหารูปแบบใหม่ หรือใช้วิธีการสร้างสรรค์ในการปกครอง เช่น ความร่วมมือระหว่างภาครัฐและภาคเอกชนในฐานะหุ้นส่วนในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับภูมิภาค ฉะนั้นบทบาทของรัฐในกระบวนการบริหารงานภาครัฐปัจจุบัน จึงมิใช่เพียงกระบวนการปกครอง หากหมายรวมถึงการแสดงบทบาทรัฐในกระบวนการขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจและสังคมรวมกับตัวแสดงอื่น ๆ ให้บรรลุเป้าหมายของสังคมร่วมกัน ด้วยเหตุนี้การบริหารปกครอง จึงสะท้อนถึงฐานคติของทฤษฎีใหม่ ๆ เกี่ยวกับการปฏิรูปภาครัฐ

และการปฏิรูปการเมือง ซึ่งก่อรูปและพัฒนาขึ้นจากวิกฤตความศรัทธาที่มีต่อรัฐ และความไม่เชื่อมั่นในกระบวนการประชาธิปไตยแบบตัวแทน (Luangprapat, 2020, pp.2-3)

1.1.3 การจัดโครงสร้างการเรียนการสอนในรูปแบบอื่น ๆ จากการศึกษามีการจัดโครงสร้างการเรียนการสอนในรูปแบบ คณะในลักษณะหลักสูตร คือ หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิตสาขาวิชารัฐประศาสน ศาสตร์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ซึ่งเดิมทีมีลักษณะเป็นมหาวิทยาลัยที่เชี่ยวชาญเฉพาะภาคเกษตรก็ปรับตัวเองให้เป็นมหาวิทยาลัยรอบด้าน จึงเกิดหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ขึ้นเป็นคณะสังคมศาสตร์ที่ตั้งขึ้นใหม่โดยเปิดสอนวิชาสาขารัฐประศาสนศาสตร์ขึ้นมา มีวิชาพื้นฐานเกี่ยวกับภาษาและการสื่อสารโครงสร้าง การเรียนการสอนในวิชาแกน วิชาบังคับ และวิชาเลือก จะเน้นการสอนตามขอบข่ายกลุ่มองค์ความรู้ด้านแนวคิดและทฤษฎีทางรัฐประศาสนศาตร์ ทั้งนี้ เนื้อหาเน้นเกี่ยวกับการบริหารในภาครัฐทั้งหมด กล่าวคือ ทั้งระบบราชการและรัฐวิสาหกิจ หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มีหลายวิชา เช่น การบริหารงานบุคคล การบริหารองค์การ การบริหารงานคลังและงบประมาณ การวางแผนและบริหารโครงการ การวางแผนกำลังคน พฤติกรรมของมนุษย์ในองค์การ เทคโนโลยีทางการบริหารนโยบายสาธารณะและการบริหารรัฐวิสาหกิจ เป็นต้น

2. ความท้าทายในศตวรรษที่ 21 ที่ส่งผลองค์ความรู้ทางรัฐประศาสนศาสตร์

การศึกษาความท้าทายองค์ความรู้ทางรัฐประศาสนศาสตร์สามารถสรุปได้ว่าผลงานวิชาการและงานวิจัยของนักวิชาการและระดับบัณฑิตศึกษา โดยวารสารไทยในฐาน TCI หรือ Thai-Journal Citation Index Center เป็นหน่วยงานกลางในการส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพวารสารไทย รายงานข้อมูลเกี่ยวกับวารสารไทยทั้งเชิงปริมาณ /คุณภาพ เช่น การสืบค้น บทความ การอ้างอิงบทความ รายงานค่าดัชนี

ผลกระทบวารสาร (Journal Impact factor) เพื่อประโยชน์ในการวางแผนพัฒนาคุณภาพวารสาร และเผยแพร่ผลงานวิชาการ TC ได้จัดกลุ่ม วารสารเป็น 2 กลุ่มตามเนื้อหาวิชาได้แก่ วารสารสาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และวารสารสาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ซึ่งผลงานวิชาการ บทความ รัฐประศาสนศาสตร์ จากวารสาร tci ฐาน1 ตั้งแต่ปี 2554-2563 จะจัดอยู่ในกลุ่มที่ 1 เป็นวารสารที่ผ่านการรับรองคุณภาพและอยู่ในฐาน TCI และจะได้รับการ คัดเลือกเข้าสู่ฐานระดับภูมิภาค ACI ต่อไป ซึ่งมหาวิทยาลัยมีวารสาร คือ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในฐาน TCI สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ กลุ่ม 1 จากจำนวนวารสารสาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ทั้งหมด 275 รายชื่อที่ปรากฏในฐานข้อมูล TCI ในจำนวนนี้เป็นวารสารของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่อยู่ในกลุ่มที่ 1 จำนวน 12 รายชื่อวารสารสาขาสังคมศาสตร์ ซึ่งรัฐประศาสนศาสตร์สามารถบรรจุได้ในวารสารสังคมศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สอดคล้องกับ เคอร์ลิงเจอร์ (Kerlinger, 1973) ให้ความหมายว่า “เป็นการใช้ข้อมูลในการ ตรวจสอบสมมติฐานเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ธรรมชาติ โดยมีการควบคุมอย่างเป็นระบบสม่ำเสมอ ในที่ประชุม Pan Pacific Science Congress ค.ศ.1961 ในประเทศสหรัฐอเมริกา ทำให้ต้องมีการวิจัยเป็นกระบวนการเสาะแสวงหาความรู้จากปัญหาที่ชัดเจนอย่างมีระบบ โดยมีการทดสอบสมมติฐานที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผล ซึ่งสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายในเรื่องนั้น ๆ เพื่อนไปพยากรณ์หรือสังเกตการเปลี่ยนแปลง เมื่อควบคุมสิ่งหนึ่งสิ่งใดให้คงที่ทางรัฐประศาสนศาสตร์เชื่อว่าการวิจัยเป็นเครื่องมือในการแสวงหา ความรู้หรือแนวทาง แก้ปัญหาที่มีประสิทธิภาพในการบริหารงานภาครัฐ ด้วยความที่รัฐประศาสนศาสตร์มีลักษณะที่เป็นสังคมศาสตร์ประยุกต์ มีองค์ความรู้ที่เชื่อมโยงกับสาขาวิชาอื่น ๆ เช่น รัฐศาสตร์ นิติศาสตร์ สังคมศาสตร์ จิตวิทยา มนุษยศาสตร์ จึงทำให้สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์มีลักษณะที่เป็นสหวิทยาการ (Interdisciplinary) ทำให้นักบริหารงานภาครัฐและฝ่ายปฏิบัติต้องมีองค์ความรู้ที่รอบด้านในการพัฒนาองค์การ ระบบราชการ

การบริการสาธารณะให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเป็นที่ยอมรับของประชาชนในสถานการณ์ สภาพแวดล้อมปัจจุบัน จึงทำให้ผลงานวิชาการบทความทางรัฐประศาสนศาสตร์ การวิจัยทางสังคมศาสตร์ (Social Science) เป็นการวิจัยสภาพแวดล้อมและพฤติกรรมของมนุษย์ เช่น ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นทางสังคม การอยู่ร่วมกันทางสังคม วัฒนธรรม พฤติกรรม เป็นต้น ผลงานวิชาการทางรัฐประศาสนศาสตร์จึงมีลักษณะคล้ายคลึงกับการวิจัยทางสังคมศาสตร์โดยเฉพาะระเบียบวิธีวิจัย ตั้งแต่ขั้นตอนการกำหนดปัญหาในการวิจัย วัตถุประสงค์การวิจัย การทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การตั้งสมมติฐานการวิจัย การกำหนดประชากรและกลุ่ม ตัวอย่าง การออกแบบการวิจัย การสร้างมาตรวัด การสร้างเครื่องมือในการเก็บข้อมูล การรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูล เพียงแต่เนื้อหาสาระและขอบเขตที่ศึกษานั้นแตกต่างกันตามลักษณะของศาสตร์ที่ ศึกษา

3. การอภิปรายผลการศึกษาสถานภาพองค์ความรู้ทางรัฐประศาสนศาสตร์ของไทยในปัจจุบัน

3.1 การวิเคราะห์องค์ความรู้ทางด้านรัฐประศาสนศาสตร์ของไทย

รัฐประศาสนศาสตร์ เป็นสหวิทยาการที่มีขอบข่ายเนื้อหาสาระกว้างขวาง แต่วิชารัฐประศาสนศาสตร์มีลักษณะสำคัญที่ถือว่าเป็นเอกลักษณ์อยู่อย่างน้อย 5 ประการ คือ หนึ่ง เป็นวิชาที่เกี่ยวข้องกับการเมือง และ นโยบายสาธารณะที่เป็นผลผลิตของระบบการเมือง สอง เป็นวิชาที่เกี่ยวข้องกับรัฐบาล และกฎหมายของรัฐ สาม เป็นวิชาที่เกี่ยวข้องกับองค์การและทฤษฎีองค์การที่เกี่ยวเนื่องและสัมพันธ์กับข้อที่สี่ คือ เป็นวิชาที่เกี่ยวข้องกับการบริหารและการจัดการ สุดท้าย คือ เป็นวิชาที่มีวัตถุประสงค์เพื่อสังคมส่วนรวม รับผิดชอบต่อสังคมมากกว่าการ มุ่งเน้นที่กำไร หากวิชาใดมีเนื้อหาสาระครบทั้งห้าประการนี้ ถือได้ว่าเป็นรัฐประศาสนศาสตร์ที่สมบูรณ์และเป็นรัฐ ประศาสนศาสตร์เพื่อสังคมส่วนรวมที่ครอบคลุม ครบถ้วน และสมบูรณ์แบบ (Photisawang, 2011) โดย เทพศักดิ์ บุณยรัตพันธ์ (Bunyaratphan, 2013) ในประมวลสาระชุดวิชา

แนวคิด ทฤษฎี และหลักการรัฐประศาสนศาสตร์ ของ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช อธิบายว่า ขอบเขตการศึกษาของรัฐประศาสนศาสตร์ที่เป็นที่สนใจ อาจแบ่งตามขอบเขตตามหัวข้อต่างๆที่รัฐประศาสนศาสตร์ให้ความสนใจอย่างน้อยในห้าด้านใหญ่ๆ ประกอบด้วย 1) นโยบายสาธารณะ เป็นการตัดสินใจของรัฐเกี่ยวกับการตัดสินใจที่จะทำอะไรหรือมีการทำกิจกรรมอะไรซึ่งล้วนมีผลกระทบ ต่อสาธารณะและประเทศ โดยให้ความสำคัญกับเรื่อง การเกิดขึ้นของโยบายสาธารณะ การนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติและการประเมินผลนโยบายสาธารณะ 2) วิทยาการจัดการเป็นการศึกษาเกี่ยวกับการจัดการเชิงปริมาณเพื่อนำมาใช้วิเคราะห์วางแผนตัดสินใจแก้ปัญหา 3) ทางเลือกสาธารณะ ซึ่งให้ความสนใจการใช้ตัวแบบเชิงเหตุผลเพื่อเป็นเครื่องมือในการตัดสินใจกำหนดนโยบายโดยพิจารณาถึงทางเลือกสาธารณะที่เกี่ยวกับสินค้าและบริการสาธารณะ เช่น การตัดสินใจลงทุนของภาครัฐ การตัดสินใจเกี่ยวกับสินค้าสาธารณะที่ภาครัฐจะต้องรับผิดชอบการผลิตและดำเนินการเอง 4) การบริหารการพัฒนา เป็นการบริหารเพื่อการพัฒนาตลอดจนสมรรถนะทางการบริหารเพื่อการพัฒนาประเทศ โดยการสร้างองค์ความรู้และนำองค์ความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการบริหารแผนงานโครงการของรัฐให้เป็นไปตามเป้าประสงค์ทั้งต่อความต้องการของประชาชนและการพัฒนาประเทศ และ 5) การจัดการภาครัฐ เป็นการศึกษาเกี่ยวกับการนำแนวคิดการจัดการสมัยใหม่มาประยุกต์ใช้กับการบริหารงานภาครัฐ รวมถึงการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการดำเนินการและบริหารภาครัฐด้วย

จากสถานภาพองค์ความรู้ทางรัฐประศาสนศาสตร์ของไทยในปัจจุบันนั้น สอดคล้องกับงานของ จักรกฤษณ์ นรนิติผดุงการ (Noranitipadungkarn, 2016) วิชารัฐประศาสนศาสตร์เป็นวิชาว่าด้วยการบริหารราชการแผ่นดินหรือการทำหน้าที่ของ “รัฐ” เพื่อประโยชน์ของส่วนรวมและเพื่อความผาสุกของประชาชน วิชารัฐประศาสนศาสตร์เป็นวิชา วิทยาศาสตร์ทางสังคมเชิงประยุกต์ (Applied Social Science) คือการเสนอหลักการและวิธีปฏิบัติงานของ ข้าราชการที่ส่งผลดีที่สุด (Best way) แก่

ประชาชนผู้รับบริการ และแก่การที่ข้าราชการจะช่วยประเทศได้ เจริญก้าวหน้าอย่างมีคุณภาพและรวดเร็วที่สุด สอดคล้องกับ งานวิจัยของ ยศธร ทวีพลและคณะ (Thaweeponet al, 2017) เรื่อง ทิศทางของพัฒนาการแห่งศาสตร์ทางรัฐประศาสนศาสตร์ มีการปรับปรุงขอบเขตการศึกษาทิศทางของพัฒนาการแห่งศาสตร์ทางรัฐประศาสนศาสตร์ต้องได้รับการพัฒนาเพื่อเติมเต็มแนวคิดทฤษฎี มีการเปลี่ยนแปลงขอบเขต การศึกษาในแต่ละกลุ่มและเกิดการปรับเปลี่ยนบทบาทของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น ประชาชน ข้าราชการ นักการเมือง เป็นต้น ยังคงมีตัวแปรของการศึกษาที่ไม่แตกต่างกันมากนัก ดังนั้น ทิศทางการพัฒนาจึงจำเป็นต้องอาศัยการศึกษาที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์นั้น ในลักษณะที่มีนัยสำคัญบางประการต่อพัฒนาการแห่งศาสตร์ รวมถึงมีประเด็นการบริหารงานภาครัฐบางประเด็นซึ่งไม่ถูกนำมาศึกษาอย่างแพร่หลาย แต่พบว่ามีความสำคัญในการเข้ามาสร้างอิทธิพลต่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับบริบทการบริหารงานภาครัฐในปัจจุบัน ขณะที่ งานของ อิทธิชัย สีดา (See-dam, 2021) กล่าวถึง ความรับผิดชอบได้การจัดการภาครัฐแนวใหม่ (NPM) มีการวัดและตรวจสอบที่ สัมพันธ์กับวัตถุประสงค์และควบคุมปัจจัยภายนอกเช่นเดียวกับแนวคิดรัฐประศาสนศาสตร์ดั้งเดิม (OPA) แต่มี ความแตกต่างที่สำคัญ คือ แนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่นั้นมองว่ารัฐประศาสนศาสตร์ดั้งเดิมนั้นไร้ประสิทธิภาพ เพราะเน้นที่การควบคุมปัจจัยนำเข้ามากกว่าผลลัพธ์ ในประเด็นความรับผิดชอบได้ Osborne and Gaebler กล่าวว่า เพราะระบบราชการไม่ได้ทำการวัดที่ผลลัพธ์การจัดบริการสาธารณะจึงไม่ประสบความสำเร็จ เท่าที่ควร จุดเน้นของความรับผิดชอบของการจัดการภาครัฐแนวใหม่จึงอยู่ที่มาตรฐานผลการปฏิบัติงานและ ผลลัพธ์เป็นสำคัญเน้นความรับผิดชอบต่อลูกค้า (customers) ในแต่ละบุคคลในผลประโยชน์ ส่วนตน (self-interest) นอกจากนี้ยังมีประเด็นอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบได้ที่สำคัญ คือ NPM เน้นความพึงพอใจของลูกค้า การประหยัดต้นทุน การเน้นการตอบสนองต่อผู้ถือหุ้น แต่แนวคิด NPM ก็ถูก โจมตีในเรื่องจริยธรรม การไม่อยู่ภายใต้ขอบเขตกฎหมายมหาชน

ทำให้ขัดต่อแนวทางของประชาธิปไตยและหลักความรับผิดชอบได้ ในส่วนของแนวคิดการบริการสาธารณะแนวใหม่ (NPS) นักบริหารรัฐกิจให้ความสนใจในเรื่องความรับผิดชอบได้ มากกว่าเรื่องของการตลาด และควรให้ความสนใจต่อเรื่องของกฎหมาย รัฐธรรมนูญ ค่านิยมของชุมชน บรรทัด ฐาน ค่านิยมทางการเมือง มาตรฐานวิชาชีพ และผลประโยชน์ของพลเมือง นอกจากนี้ NPS ยังให้ความตระหนัก ต่อทั้งการให้ความรับผิดชอบภายใต้แนวคิดการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดีในระบอบประชาธิปไตย และความรับผิดชอบต่อการบริหาร (administrative responsibilities) โดยปฏิเสธความคิดของการวัดแบบง่าย ๆ ที่วัด เพียงประสิทธิภาพและมาตรฐานแบบการตลาดที่วัดและตอบสนองต่อพฤติกรรมของลูกค้าเท่านั้น

3.2 แนวทางการนำเสนอความท้าทายในศตวรรษที่ 21 ที่ส่งผลองค์ความรู้ทางรัฐประศาสนศาสตร์

1) ความก้าวหน้าของเทคโนโลยี ส่งแรงผลักต่อวิถีชีวิตของผู้คน สังคม และเศรษฐกิจให้ขับเคลื่อนไปในอัตราเร่งเร็ว เพื่อสนองตอบต่อการเปลี่ยนแปลงอย่างเท่าทัน ขณะที่โครงสร้างและแบบแผนการทำงานแบบเดิมกลับดำรงอยู่ ด้วยความเร็วที่เชื่องช้ากว่าและบางครั้งยังหยุดนิ่งเนื่องด้วยข้อจำกัดด้านระเบียบข้อบังคับทางกฎหมายความไร้ สมดุลในการบริหารงานสาธารณะให้ทันต่อพัฒนาการของโลก จึงต้องมีการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่เพื่อเป็นการปฏิวัติทางสังคม ทำให้หน่วยงานราชการที่เป็นสถาบันหลักในการ บริหารงานสาธารณะ

2) การปฏิรูปภาครัฐอย่างมีธรรมาภิบาล ศตวรรษนี้องค์ความรู้ทางรัฐประศาสนศาสตร์กำลังถูกท้าทายจากตัวแสดงทั้งภาคเอกชน ภาคประชาสังคม ภาคประชาชน รวมถึงกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่น ๆ ที่ต้องการเข้ามามีบทบาทเชิงกระบวนการนโยบาย เช่น การส่งมอบบริการสาธารณะ รวมถึงการตรวจสอบการทำงานของภาครัฐแนวคิดการจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management) ภายใต้ฐานคิดทฤษฎีทางเลือกสาธารณะ (Public Choice Theory) ที่เชื่อว่าการ

ตัดสินใจอย่างมีเหตุผล จะเข้ามาชดเชยให้การบริหารรัฐกิจที่เคยไม่มีความชัดเจนในเรื่องการตัดสินใจนโยบาย (Mongkolpitaksuk, 2012) ทำให้จึงมีการเรียกร้องให้ภาครัฐดำเนินการด้วยความโปร่งใสมีเหตุผลมากยิ่งขึ้น

ขณะที่นักวิชาการของไทยอย่าง พิทยา บวรวัฒนา (Bowonwattana, 2010) ก็ได้นำเสนอองค์ความรู้ทางรัฐประศาสน ศาสตร์ จึงเสนอให้มีการบูรณาการเป็นชุมชนโลกในการศึกษารัฐประศาสนศาสตร์ โดยสนับสนุนให้การประชุม 86 Minnow brook ครั้งที่สาม ปี.ศ. 2551 เป็นจุดพลิกผันเนื่องจากได้อาศัยความก้าวหน้าของระบบเทคโนโลยีการสื่อสาร ไม่ว่าจะเป็นการใช้อินเทอร์เน็ตสนับสนุนในรูปแบบ Videoconferencing และการใช้ E-mail สื่อสาร ระหว่างผู้เข้าร่วมงานกับผู้จัดงาน โดยได้เสนอว่าให้การจัดประชุม Minnow brook ครั้งที่สี่ พ.ศ. 2571 การมีส่วนร่วมจากนักวิชาการไม่เฉพาะชาวอเมริกันและกำหนดให้ภาษาอังกฤษเป็นภาษากลางสำหรับการสื่อสารแต่ ข้อเสนอนี้เกิดขึ้นเมื่อปีพ.ศ. 2553 ถือเป็นการพยากรณ์ที่ก้าวกระโดด เพราะช่องว่างระหว่าง 18 ปีอาจเกิดการ เปลี่ยนแปลงอย่างเป็นพลวัต ดังที่กระบวนทัศน์ของอุตสาหกรรม 4.0 มีความท้าทายต่อการบริหารภาครัฐแทบทุกด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำ Big Data มาวิเคราะห์และประมวลผลในเรื่องเฉพาะให้มากขึ้น ทั้งยังรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ อาจทำให้เกิดผลกระทบอื่นตามมาทั้งในเชิงสถาบัน โครงสร้างและนโยบายการบริหาร ตัวอย่างการ บริหารภาครัฐไทยเผชิญปัญหานี้ เห็นได้จากหนังสือ Public Administration in Southeast Asia: Thailand, Philippines, Malaysia, Hong Kong, and Macao และ The Ashgate Research Companion to New Public Management มีบริบททางประวัติศาสตร์และสังคมวัฒนธรรมก่อให้เกิดผลกระทบต่อการปฏิรูป จึงมีข้อสังเกตต่อความยืดหยุ่นและปรับตัวได้แต่จะเป็นไปได้มากน้อยเพียงใด เนื่องจากบางประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ประสบกับการทำให้เป็นสมัยใหม่ตามที่ประเทศเจ้าอาณานิคมออกแบบระบบการ

บริหารภาครัฐไว้แต่ถูกปกครอง ส่งผลให้ไม่เน้นการมีส่วนร่วมและก็ไม่ได้ตระหนักถึงสิทธิและความเป็นพลเมือง (Okoth, 2015; Cheung, 2011; Berman, 2010)

นอกจากนี้ การประชุมที่ Minnowbrook ประเด็นสำคัญคือ ผลจากการประชุมทำให้ได้ทิศทางและจุดเน้นของวิชาบริหารรัฐกิจใหม่ และข้อเรียกร้องในการเปลี่ยนแปลงแนวทางของบริหารรัฐกิจ ในที่ประชุมเรียกชื่อว่า New Public Administration Movement หรือ "ขบวนการเคลื่อนไหวบริหารภาครัฐแนวใหม่" มุ่งหวังให้นักบริหารรัฐกิจคำนึงถึงความเสมอภาคของพลเมือง เน้นย้ำค่านิยมของความเป็นประชาธิปไตย และให้ความสำคัญเรื่องจริยธรรมทางการบริหาร ความพร้อมในการถูกตรวจสอบได้ และหน้าที่ของนักบริหารรัฐกิจต้องเป็นตัวแทนของความแตกต่างหลากหลายในสังคม และต้องช่วยแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของสังคมได้ รวมถึงข้าราชการต้องมีบทบาทเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง

สุดท้ายนี้ ความท้าทายในศตวรรษที่ 21 ขององค์ความรู้ทางรัฐประศาสนศาสตร์ในประเทศไทย ซึ่งถูกท้าทายด้วยสภาวะแวดล้อมของสังคมและความแปลกใหม่ที่เปลี่ยนแปลงไปจากการศึกษาทั้งนักวิชาการ นักศึกษาหรือจากกลุ่มคนต่าง ๆ ในสังคม รวมถึงในระบบการทำงานแบบข้าราชการที่เริ่มมีเรื่องเทคโนโลยีและความหลากหลายของเครือข่ายที่เพิ่มเข้ามา ซึ่งจะกระทำเช่นนั้นได้ นักวิชาการ นักปฏิบัติการ ตลอดรวมถึงผู้มีส่วน เกี่ยวข้องจำเป็นจะต้องทบทวนความท้าทายในศตวรรษที่ 21 ที่ส่งผลองค์ความรู้ทางรัฐประศาสนศาสตร์ในปัจจุบัน ต้องมาทบทวนถึงสถานภาพของรัฐประศาสนศาสตร์ในรูปแบบใหม่ยิ่งขึ้นในฐานะเป็นสหวิทยาการที่มีขอบข่ายเนื้อหาสาระกว้างขวาง โดยเฉพาะองค์ความรู้แบบดั้งเดิมที่เชื่อว่าสาธารณะ (Pubic) หมายถึงรัฐบาลไปสู่องค์ความรู้ใหม่ที่ให้ความสำคัญกับภาคส่วนอื่น ๆ นอกภาครัฐในฐานะตัวแสดง กลไกความร่วมมือ การประสานสัมพันธ์ในกระบวนการต่าง ๆ ทางนโยบาย การบริหารงานและการแก้ปัญหาการปฏิรูประบบราชการ ซึ่งตามขอบข่ายของความสัมพันธ์กับรัฐประศาสนศาสตร์นั้นมีความเกี่ยวข้องกับการบริหารงานภาครัฐตาม

ความหมายของรัฐประศาสนศาสตร์ โดยเฉพาะมุ่งเน้นเรื่องการบริหารเปรียบเทียบและการบริหารการพัฒนาการนำแนวคิดต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้ให้เกิดผล ซึ่งน่าจะเป็นเป้าประสงค์เดียวกับรัฐประศาสนศาสตร์ที่เป็นการศึกษาที่เชื่อมโยงต่อสภาพแวดล้อมพัฒนาตามบริบทที่เปลี่ยนแปลงไปให้มากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. การจัดการเรียนการสอนทางด้านรัฐประศาสนศาสตร์ ควรมีความเชื่อมโยงกับการปฏิบัติงานของ ภาครัฐไทย เพื่อให้ศาสตร์ของรัฐประศาสนศาสตร์นั้น มีการทบทวนและขับเคลื่อนไปอย่างพร้อมการปฏิบัติต่อ สภาวะแวดล้อมความเป็นจริงและการเคลื่อนไหวของสังคมที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว

2. รัฐบาลและมหาวิทยาลัยควรมีการบูรณาการกันรูปแบบภาคีเครือข่ายเพื่อสนับสนุนและส่งเสริม ทางวิชาการทางรัฐประศาสนศาสตร์ให้มากขึ้น เพื่อทำให้มหาวิทยาลัยต่างๆ การเรียนการสอนนั้นเป็นไปตามหลักที่มีทั้งศาสตร์และศิลป์ต่อการศึกษาให้แก่ผู้เรียนสามารถประยุกต์ใช้และนำไปปฏิบัติได้จริงในการปฏิบัติงานและเพื่อให้เป็นประโยชน์ของผู้เรียนต่อไป

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. มหาวิทยาลัยควรมีความร่วมมือกับภาครัฐในการส่งเสริมกิจกรรมและองค์ความรู้ อาทิเช่น ภาครัฐควรให้การสนับสนุนทางด้านสหกิจในการเรียนการสอนด้านรัฐประศาสนศาสตร์อย่างเป็นรูปธรรม มีความตกลงชัดเจนในการสนับสนุนการเรียนการสอนรายวิชาในเรื่องนี้ เพื่อให้นิสิตเข้าใจต่อการนำองค์ความรู้ทางด้านรัฐประศาสนศาสตร์ไปปฏิบัติใช้ต่อการประกอบการทำงานและเพื่อให้เท่าทันต่อการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติสภาวการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมโดยมีภาครัฐเป็นผู้สนับสนุน

2. นักศึกษาควรมีศึกษาข้อมูลหลักสูตรการเรียนการสอนของสถาบันอุดมศึกษาต่างๆ ให้ดีก่อนว่า ลักษณะการเรียนการสอนตรงต่อความต้องการในการประกอบอาชีพในอนาคตหรือไม่ เพื่อประกอบการตัดสินใจเข้าศึกษา ลดปัญหาการสนับสนุนโดยการเข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยที่ไม่มีคุณภาพ เพื่อความรู้และประโยชน์ของตนที่จะได้รับ

บรรณานุกรม

Allio, L. (2014). **Design Thinking for Public Service Excellence**. Retrieved from http://www.undp.org/content/undp/en/home/librarypage/capacitybuilding/ global- centre- for- public- service-excellence/DesignThinking.html

Berman, E. (2010). Public Administration in Southeast Asia: An Overview. In Berman, E. M. (Ed.), **Public Administration in Southeast Asia: Thailand, Philippines, Malaysia, Hong Kong, and Macao** (pp. 1-25). Boca Raton: CRC Press.

Bowonwattana, P. (2010). **Public organization theory.** (12th printing). Bangkok: Faculty of Political Science, Chulalongkorn University.

Bowonwattana, P. (1984). **Worldviews of Thai academics in public administration**. Bangkok: Chulalongkorn University.

Bunyaratphan, T. (2013). **Principles of good governance of good governance, 10 elements.** Retrieved 30 May 2017, from http://www.drmanage.com

Charnnarong, C. (2020). "A Guideline to Study Development of Public Administration." **Political Science and Public Administration**, 11(1): 115-140.

Cheung, A. B. L. (2011). **NPM in Asian Countries.** In T. Christensen & P. Laegreid (eds.), The Ashgate Research Companion to New Public Management (pp. 131-144). Burlington: Ashgate.

Chiangchana, N. (2007). **Research Synthesis in Music Education: Meta-analysis and Content Analysis**. (Master's Thesis) Chulalongkorn University.

Dokthaisong, B. (2019). **Disruptive public administration**. Ayutthaya: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Glass, G. V. (1976). "Primary secondary and meta–analysis of research." **Educational Researcher**, 5(10): 3-5.

Henry, N. (1975a). **Public Administration, and Public Affairs**. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall, Inc.

Henry, N. (1975b). "Paradigms of Public Administration." **Public Administration**, 35(4): 378-386.

Henry, N. (2009). **Public Administration and Public Affairs**. (11th edition) Pearson Education, Inc.

Kenaphoom, S. (2014). "Format for writing a research concept framework. Management: A format for writing a research concept on management." **Journal of Maha Sarakham Rajabhat University (Humanities and Social Sciences),** 8(3): 33-42.

Kenaphoom, S. (2015). "Evolution and Scope of Public Administration." **Chophayom Journal**, 26(2): 267–294.

Kenaphoom, S. (2016). "Conceptual framework for studying public policy." **Nakhon Sawan Rajabhat University Social Science Academic and Research Journal,** 11(33): 1-16.

Kerlinger, (1973). **Multiple Regression in Behavioral Research**. New York: Holt, Rinehart and Winston.

Kuhn, T. S. (1970). **The Structure of Scientific Revolution**. (2nd edition) Chicago, Illinois: The University of Chicago Press.

Luangprapat, W. (2020). **Governance based on cooperation: The state of a decentralized society Fragmentation in the public administration system and seeking new models for driving the state's mission**. Bangkok: King Prajadhipok's Institute.

Mongkolpitaksuk, U. (2012). "Public Administration: Government Administration in the 21st Century Public Governance." **Rompruek Journal Krirk University**, 30 (3): 176-180.

Noranitipadungkarn, C. (2016). "Public Administration in Thailand: Its Birth Expansion and Thoughts on the Future." **Journal of Public Administration and Politics**, 5(1): 198 - 210.

Noranitiphadungkarn, C. (2018) Public administration in Thailand: theory and practice. **Journal of Public Administration and Politics,** 7 (2).197-203.

Nyhan, R. C. (2007). “Changing the Paradigm: Trust and its Role in Public Sector Organization.” **The American Review of Public Administration**, 30(1): 87-109.

O'Flynn, J. (2007). “From New Public Management to Public Value: Paradigm Change and Managerial Implications.” **Australian Journal of Public Administration**, 66 (3): 353-366.

Okoth, S. (2015). A Review of State of the Art of Public Administration in Western Academic: Lesson for the Gulf States. **Middle East Review of Public Administration,** 1(1): 1-20.

Osborne, D. & Gaebler, T. (1992). **Reinventing Government**. New York: Addison-Wesley Publishing Company, Inc.

Osborne, S. P. (2010). Introduction: The (New) Public Governance: A Suitable Case for Treatment? In Osborne, S. P. (Ed.) **The New Public Governance?: Emerging Perspectives on the Theory and Practice of Public Governance**. London: Routledge.

Photisawang, P. (2011). “Scope and characteristics of public administration knowledge in brief.” **political journal Administration and Law,** 3(1): 115-142.

Phromrin, N. (2009). **The Evolution of Thai Public Administration Paradigms 1955-2008**. Bangkok: Chulalongkorn University.

Phuphapawat, P. et al. (2020). Guidelines for participation in activities that promote democracy among students of Surin Rajabhat University. **Journal of Human Social Studies,** 18(3): 102-103.

Phusee-an, S. (2005). “Meta-analysis: Principles and Practices.” **Journal of Educational Measurement**, 1(1): 86-98.

Ponkaew, N. (2011). **Synthesis of Research on Conflict Management in the Education System during 1999-2011**. (Master's Thesis) Naresuan University.

Poolsuwan, S. (2011). **Meta-analysis: Knowledge Creation from Research**. Bangkok: Office of the National Research Council of Thailand.

Poomipratate, P. (2020). “Participatory Guidelines on Activities Promoting Democracy Practices of Surindra Rajabhat University Students” **Journal of Humanities & Social Sciences (JHUSOC)**, 18(3): 101–129.

Ratanaset, W. (2014). **Public Administration of Citizens**. King Prajadhipok's Institute: Nonthaburi.

See-dam, I. (2021). “Public administration in a network format and its use in Thailand.” **Journal of Administrative and Management Innovation,** 9(3): 95 -106.

Srirongthong, P. (2020). “A variety of New Public Management concepts and the Future of Public Management.” **Journal of Chandrakasemsarn**, 26(1): 31-44.

Suphachakwathana, W & Puttaraksa, W. (2018). **On theories political science and public administration**. (2nd Edition) Phitsanulok: Naresuan University Press.

Tantrajin, P. et. al. (2016). “Human Capital: Human Resource Development in the 21st Century.” **Suthiparitas Journal**, 30(special issue): 119.

Thaweepon, Y. et al. (2017). “Development of the science of public administration during the period of administration separating from politics towards a new style of governance: strategic analysis.” **Journal of Politics and Governance,** 7(3): 211-231.

Wichianpanya, P. (2004). **Knowledge Management: Fundamentals and Applications**. Bangkok : Thammamon Printing.

Wirachchai, N. (2002). “Linking the body of knowledge from research through meta-analysis.” **Journal of Research Methodology**, 15 (3): 296-322.

Wirachchai, N. (2008). **Synthesis of research on the quality of Thai education: a meta-analysis**. Bangkok: Chulalongkorn University.

Wiratchai, N. (1999). **Meta-analysis**. Bangkok: Nichin Advertising.

Wiratniphawan, W. (2004). **Public administration concepts in the Constitution of the Kingdom of Thailand (1997) and important constitutions.** Bangkok: Rule of law.

Cāṇakya's Political Strategies as Depicted in the Sanskrit Drama Titled Mudrārākṣasa [****]

Chayanut Chindarak [*]
Chainarong Klinnoi [**]
Nipat Yamdate[***]

Abstract

This article aims to present Cānakya's political strategy model in the Sanskrit drama Mudrārākṣasa, by analogy with Kauṭilīya's Arthaśāstra. The study found that Cānakya adopted the interstate relations management model of Arthaśāstra that uses six guṇa in combination with four upāya, with trivarga, for war or armistice, to shape the political

---

[*] Pd.D Candidate, in Sanskrit Department of Oriental Languages, Faculty of Archaeology, Silpakorn University. Email: chayanut_jin@hotmail.com

[**] Associate Professor Dr., Sanskrit Department of Oriental Languages, Faculty of Archaeology, Silpakorn University, Email: klinnoi_c@su.ac.th

[***]Lecturer, Dr., Sanskrit Department of Oriental Languages, Faculty of Archaeology, Silpakorn University, Email: yamdate_n@su.ac.th

[****] This article is part of a Doctoral Thesis entitled " An Analytical Study of the Sanskrit Drama Mudrārākṣasa" in Sanskrit Department of Oriental Languages, Faculty of Archaeology, Silpakorn University.

[*****] Received November 2, 2022; Revised September 7, 2023; Accepted September 7, 2023.

strategy in the drama. There is a process to start from. (1) Formulate a policy directed at six guṇa, namely sandhi (peace), that "will bring amātya Rākṣasa to be the Prime Minister of Lord Chandragupta " to uphold the sovereignty of Lord Chandragupta. (2) Formulate a plan for implementing the policy directly with six guṇa, namely, vigraha (provocation) that "must create a rift between amātya Rākṣasa and his allies." (3) Define practices: (3.1) The operator is a spy, (3.2) the method is a ploy within the concept of four upāya: sāma (bonding), dāna (reward), bheda (provocation), daṇḍa (punishment) has methods: killing, intelligence, forging, and deceit (3.3) tools, namely, 3 objects: rings, stamps, forged letters, and jewelry, all processes use the 7 state elemental conditions of one's own and the enemy's parties, assessing them when they have an advantage: (1) kṣaya, weak condition, (2) sthāna, equal condition, (3) vṛddhi, strong condition.

Keywords: Strategy, Political Affairs, Political Thought, Cānakya, Mudrārākṣasa.

กลยุทธ์ทางการเมืองของจาณักยะในบทละครสันสกฤตเรื่อง มุทรารากษสะ****

ชญานุตม์ จินดารักษ์*
ชัยณรงค์ กลิ่นน้อย**
นิพัทธ์ แย้มเดช***

บทคัดย่อ

บทความเรื่องนี้มุ่งนำเสนอรูปแบบการวางกลยุทธ์ทางการเมืองของจาณักยะในบทละครสันสกฤตเรื่อง มุทรารากษสะ โดยเปรียบเทียบกับคัมภีร์อรรถศาสตร์ของเกาฏิลยะ ผลการศึกษาพบว่า จาณักยะนำรูปแบบการบริหารความสัมพันธ์ระหว่างรัฐของคัมภีร์อรรถศาสตร์ที่ใช้คุณหกร่วมกับอุบายสี่ โดยมีสภาพสามคอยกำกับ เพื่อทำสงครามหรือสงบศึก มากำหนดรูปแบบการวางกลยุทธ์ทางการเมืองในบทละคร มี

* นักศึกษาระดับปริญญาเอก สาขาวิชาภาษาสันสกฤต ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร. E-mail: chayanut_jin@hotmail.com

** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประจำภาควิชาภาษาตะวันออก คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร (อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์) E-mail: klinnoi_c@su.ac.th

***อาจารย์ ดร.ประจำภาควิชาภาษาตะวันออก คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร (อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม) E-mail: yamdate_n@su.ac.th

**** บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิตเรื่อง "การศึกษาวิเคราะห์บทละครสันสกฤตเรื่อง "มุทรารากษสะ" สาขาวิชาภาษาสันสกฤต ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.

*****ได้รับบทความ 2 พฤศจิกายน 2565; แก้ไขปรับปรุง 7 กันยายน 2566; อนุมัติให้จัดพิมพ์ 7 กันยายน 2566

กระบวนการเริ่มจาก (1) กำหนดนโยบายตรงกับคุณหก คือ sandhi (สันติภาพ) ว่า "จะนำอำมาตย์รากษสะมาเป็นมหาอำมาตย์ของพระเจ้าจันทรคุปตะ" เพื่อธำรงอำนาจการปกครองสูงสุดของพระเจ้าจันทรคุปตะ (2) จัดทำแผนการนำนโยบายไปปฏิบัติตรงกับคุณหก คือ vigraha (การยั่วยุ) ว่า "ต้องสร้างความแตกแยกระหว่างอำมาตย์รากษสะกับพันธมิตร" (3) กำหนดแนวทางปฏิบัติ ได้แก่ (3.1) ผู้ดำเนินการ คือ สายลับ (3.2) วิธีการ คือ อุบายต่างๆ ภายใต้กรอบแนวคิดของอุบายสี่ คือ sāma (การผูกไมตรี) dāna (การให้รางวัล) bheda (การยั่วยุ) และ daṇḍa (การลงโทษ) มีวิธีการ ได้แก่ การฆ่า การสืบราชการลับ การปลอม และการหลอก (3.3) เครื่องมือ คือ วัตถุ 3 ชิ้น ได้แก่ แหวนตราประทับ จดหมายปลอม และเครื่องประดับ กระบวนการทั้งหมดใช้สภาพองค์ประกอบของรัฐ 7 ประการของฝ่ายตนและฝ่ายศัตรู คอยประเมินให้ทำการเมื่อได้เปรียบ ได้แก่ (1) kṣaya สภาพอ่อนแอ (2) sthāna สภาพเท่าเทียมกัน (3) vṛddhi สภาพแข็งแกร่ง

คำสำคัญ : กลยุทธ์, การเมืองการปกครอง, ความคิดทางการเมือง, จาณักยะ, มุทรารากษสะ

บทนำ

บทละครสันสกฤตเรื่อง มุทรารากษสะ แต่งโดยกวีชื่อ วิศาขทัตตะ ราวพุทธศตวรรษที่ 12 – 13 เป็นบทละครการเมืองอิงประวัติศาสตร์อินเดียยุคโบราณ ราวศตวรรษที่ 4 ก่อนคริสต์ศักราช สันนิษฐานว่า นำเค้าโครงเรื่องมาจากตำนานการโค่นล้มราชวงศ์นันทะและตั้งราชวงศ์เมารยะ ที่ปรากฏในพฤหัตกถา ของคุณาฒยะ (Sastri, 1960, p.111) บทละครมีเนื้อหาเริ่มตั้งแต่เมื่อแรกตั้งราชวงศ์เมารยะ ปกครองแคว้นมคธ มีนครปาฏลิปุตรเป็นเมืองหลวง ผู้ก่อตั้งราชวงศ์ คือ พระเจ้าจันทรคุปตะ โดย

การแย่งชิงราชบัลลังก์มาจากราชวงศ์นันทะ จากการช่วยเหลือของพราหมณ์ชื่อจาณักยะ ซึ่งเป็นตัวละครเอก ผู้เล่าเหตุการณ์ระยะสุดท้ายของราชวงศ์นันทะที่มาของการถูกโค่นล้มอำนาจจนถึงตั้งราชวงศ์เมาระยะ ต่อมาเป็นเหตุการณ์ในบทละครที่แสดงถึงความยากลำบากของจาณักยะ ในฐานะครูและมหาอำมาตย์รักษาการณ์ของพระเจ้าจันทรคุปตะ (Kale, 1927, p.32) ที่ต้องธำรงอำนาจการปกครองสูงสุดของพระเจ้าจันทรคุปตะให้สำเร็จ ท่ามกลางความระส่ำระสายของบ้านเมืองผลพวงจากการปกครองโดยทุจริตของรัฐสมัยราชวงศ์นันทะที่ทำให้คุณค่าทางศีลธรรมของประชาชนลดลง (Kale, 1927, p.350) ผนวกกับบ้านเมืองเพิ่งผ่านศึกสงครามมา (Kale, 1927, p.22) โดยวางแผนให้สายลับใช้อุบายดำเนินการ แบ่งภารกิจเป็นสองส่วน ส่วนแรกคือรักษาความปลอดภัยในพระวรกายของพระเจ้าจันทรคุปตะจากการก่อกบฏลอบสังหาร และวางยาพิษ ส่วนที่สองคือนำอำมาตย์รากษสะ อดีตมหาอำมาตย์ของราชวงศ์นันทะกลับมาเป็นมหาอำมาตย์ภายใต้การปกครองโดยธรรมของพระเจ้าจันทร-คุปตะ เพื่อให้คำปรึกษาในการปกครองและบริหารบ้านเมืองฟื้นฟูให้กลับมาสงบสุข มั่งคั่ง และมีสัมพันธไมตรีอันดีงามกับรัฐเพื่อนบ้าน (Kale, 1927, p.80) อย่างยั่งยืนตลอดไป

ภารกิจการนำอำมาตย์รากษสะมาเป็นมหาอำมาตย์ จาณักยะให้ความสำคัญมาก และได้กำหนดเป็นนโยบายอย่างชัดเจนและมั่นคง เพื่อวางแผนการปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะจากสงครามที่ผ่านมาเขาประจักษ์ชัดว่า อำมาตย์รากษสะมีความฉลาด ความกล้า และความจงรักภักดีและเป็นอดีตมหาอำมาตย์ที่สืบทอดตำแหน่งมาจากบรรพบุรุษ อันเป็นคุณสมบัติพิเศษของนักรบและนักการเมือง (Kale, 1927, p.104 และ Nerain, 2005, p.25-27) แต่อำมาตย์รากษสะมีความจงรักภักดีต่อราชวงศ์นันทะมาก จึงตั้งตนเป็นศัตรูกับราชวงศ์ใหม่ เพราะทำลายเจ้านายตน อำมาตย์รากษสะไม่เพียงไม่ยอมรับตำแหน่งมหาอำมาตย์ แต่ยังใช้กลยุทธ์ตอบโต้เพื่อโค่นล้มพระเจ้าจันทรคุปตะแก้แค้นให้เจ้านาย แต่สุดท้ายก็ต้องยอมรับตำแหน่งมหาอำมาตย์ด้วย

ความเต็มใจ เพราะจำนนต่อกลยุทธ์ของจาณักยะที่ดำเนินการ โดยเหล่าสายลับที่มีทักษะดี และจำนนต่อจริยธรรมของพระเจ้าจันทรคุปตะที่มีสูงกว่าเจ้านันทะผู้โลภมาก (Kale, 1927, p.62) โดยกวีได้บอกเป็นนัยถึงเนื้อหาสำคัญดังกล่าวผ่านชื่อ "มุทราราากษสะ" แปลว่า รากษสะผู้ถูกเอาชนะโดยแหวนตราประทับ มีตัวละครและเครื่องมือสำคัญที่ใช้ดำเนินเรื่อง ได้แก่ พราหมณ์จาณักยะผู้เอาชนะ อำมาตย์รากษสะผู้ถูกเอาชนะ พระเจ้าจันทรคุปตะผู้รับผลประโยชน์จากการเอาชนะ และแหวนตราประทับที่ใช้เป็นเครื่องมือเอาชนะ

อนึ่ง มีนิยามความหมายของคำสำคัญที่ควรชี้แจงเป็นเบื้องต้น คือ คำว่า **กลยุทธ์** ในบทความนี้ มาจากคำว่า upāya ในภาษาสันสกฤต ประกอบด้วย upa+√i+ya แปลว่า สิ่งซึ่งนำบุคคลไปสู่ความสำเร็จ, หนทางสู่ความสำเร็จในการต่อสู้กับศัตรู มี 4 วิธี ได้แก่ การเจรจา การติดสินบน การทำให้แตกแยก และการโจมตีอย่างเปิดเผย, วิธี, ทาง, อุบาย (M.Williams, 1986, p.215) ในบทละครมุทรารากษสะองก์ที่ 1, 3, 6, 7 กล่าวถึง upāya ในความหมายว่า สิ่งซึ่งนำบุคคลไปสู่ความสำเร็จ จำนวนรวม 5 ครั้ง โดยปรากฏใช้รวมกับ ṣaḍguṇa (คุณหก)[1] จำนวน 1 ครั้ง และ ṣaḍguṇa (คุณหก) กับ trivarga (สภาพสาม[2]) จำนวน 1 ครั้ง ในบทความนี้ จึงใช้คำสันสกฤต upāya ใน

---

[1] คุณหก ที่เป็นนโยบายบริหารความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ ประกอบด้วย (1) sandhi สันติภาพหรือการทำสัญญาสงบศึก (2) vigraha การยั่วยุหรือการทำสงคราม (3) yāna การเคลื่อนทัพไปโจมตีศัตรู (4) āsana การตั้งมั่นหรือรอเวลาเคลื่อนทัพ (5) dvaigha การใช้อุบายซ้อน เช่น ทำให้ศัตรูแตกแยกกันหรือเป็นพันธมิตรกับศัตรูของศัตรู และ (6) saṃśraya การหลบภัยภายใต้ฝ่ายที่มีกำลังมากกว่า (V.Nerain, 2005, p.523)

[2] สภาพสาม เงื่อนไขประกอบการตัดสินใจระหว่างการตั้งมั่นในคุณหกว่า จะโจมตีเพื่อทำสงครามหรือไม่โจมตีเพื่อสงบศึก โดยพิจารณาจากสภาพของ prakṛti องค์ประกอบของรัฐ 7 ประการของทั้งฝ่ายตนและฝ่ายศัตรู คือ (1) swami ราชา (2) amātya มนตรี (3) janapada/rāṣṭra ชนบท

คำไทยว่า **กลยุทธ์** หมายถึง แผนการ และ**อุบาย** หมายถึง วิธีการที่ปฏิบัติตามแผนการ ดังนั้น ชื่อบทความว่า **กลยุทธ์ทางการเมืองของจาณักยะในบทละครสันสกฤตเรื่อง มุทรารากษสะ** จึงหมายถึง "แผนการที่นำจาณักยะมหาอำมาตย์รักษาการณ์ไปสู่ความสำเร็จในภารกิจทางการเมืองคือการธำรงอำนาจการปกครองสูงสุดของพระเจ้าจันทรคุปตะที่ปรากฏในบทละครสันสกฤตเรื่อง มุทรารากษสะ"

เนื่องจากบทละครมุทรารากษสะเป็นเสมือนภาคปฏิบัติของคัมภีร์อรรถศาสตร์ ผู้วิจัยจึงสอบค้นที่มาของแนวคิดการวางกลยุทธ์และการใช้อุบายทางการเมืองในบทละครเรื่องนี้จากคัมภีร์อรรถศาสตร์ ฉบับภาษาสันสกฤต อักษรเทวนาครี พร้อมคำแปลภาษาอังกฤษ โดย R.Shamasastry ที่ใช้ชื่อว่า Kauṭilīya Arthaśāstra ตรวจชำระโดย V.Nerain เมื่อ ค.ศ.2005 ที่เป็นคู่มือนักปกครอง ว่าด้วยเรื่องการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ และสังคมของจักรวรรดิ[3]อินเดียยุคโบราณ โดยเฉพาะจักรวรรดิอินเดียสมัยราชวงศ์เมารยะที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในบรรดาจักรวรรดิอินเดียยุคเดียวกัน แบ่งเนื้อหาเป็น 15 เล่ม 180 หัวข้อ 150 บท 6000 โศลก (Nerain, 2005, p.10) ได้แก่ (1) การฝึกอบรม (2) ผู้ตรวจการ (3) ความยุติธรรม (4) การกำจัดเสี้ยนหนาม (5) สายลับ (6) มณฑล (7) ยุทธศาสตร์ 6 ด้าน (8) ความหายนะ (9) ความเตรียมพร้อมของกองทัพ (10) สงคราม (11) การสร้างพันธไมตรี (12) พระราชาที่อ่อนแอ (13) การ

หรือดินแดน (4) durga/pura ป้อมปราการ (5) kośa คลัง (6) daṇḍa/bala กองทัพ (7) mitra พันธมิตร

สภาพสาม ประกอบด้วย (1) kṣaya ความอ่อนแอในองค์ประกอบของรัฐ (2) sthāna ความเท่าเทียมกันในองค์ประกอบรัฐ (3) vṛddhi ความเจริญหรือความแข็งแกร่งกว่าศัตรู (Nerain, 2005, p.511, 515)

[3] จักรวรรดิ คือ รัฐหรืออาณาจักรต่างๆ ที่รวมกันอยู่ภายใต้อำนาจอธิปไตยอันเดียวกัน เรียกเจ้าผู้ปกครองว่า จักรพรรดิ (สรุปความจากพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 ค้นเมื่อ 3 กรกฎาคม 2565 จาก https://dictionary.orst.go.th/)

ยึดป้อมค่าย (14) ความลี้ลับซับซ้อน (15) ความเป็นศาสตร์ของคัมภีร์อรรถศาสตร์ (Wantana, 2018, pp.190 – 191)

มูลเหตุของการวางกลยุทธ์

เมื่อจาณักยะถูกเจ้านันทะดูหมิ่นเหยียดหยามต่อหน้าสาธารณชนจึงทำให้เขาโกรธแค้นมากจนถึงกับตั้งปฏิญญาพร้อมกับแก้มัดผมจุกว่า “จะไม่มัดผมจุกจนกว่าจะโค่นล้มราชวงศ์นันทะให้สิ้นซากได้สำเร็จ” (Kale, 1927, p.26,34) ปฏิญญานี้มี 2 เรื่อง คือ (1) โค่นล้มราชวงศ์นันทะแล้วตั้งราชวงศ์เมารยะ (2) ธำรงอำนาจการปกครองสูงสุดของพระเจ้าจันทรคุปตะ เขาได้บรรลุคำปฏิญญาเรื่องแรกแล้ว คำปฏิญญาเรื่องที่ 2 มี 2 ภารกิจ คือ (1) รักษาความปลอดภัยในพระวรกายของพระเจ้าจันทรคุปตะจากการก่อกบฏ ลอบสังหาร และวางยาพิษ (2) นำอำมาตย์รากษสะมาเป็นมหาอำมาตย์เพื่อทำประโยชน์ในพระเจ้าจันทรคุปตะให้ได้ เป็นการยืนยันความล่มสลายของราชวงศ์นันทะ และตั้งราชวงศ์เมารยะขึ้นได้อย่างมั่นคงแท้จริง (Kale, 1927, p.76) ภารกิจนี้ตรงกับคุณหก ในข้อแรก คือ sandhi (สันติภาพ) เพราะอำมาตย์รากษสะเป็นศัตรูที่มีความแข็งแกร่ง ด้วยมีสติปัญญา ความกล้าหาญ และมีอิทธิพลมาก และอำมาตย์รากษสะมีความจงรักภักดีต่อเจ้านันทะไม่เสื่อมคลายจึงยังมีประชาชนของเจ้านันทะคอยช่วยเหลือ และมีทรัพย์สมบัติมากมาย สามารถก่อกบฏได้ตลอดเวลา (M.R.Kale, 1927, p.184) ตรงกับคัมภีร์อรรถศาสตร์ที่ว่า หากราชามีความเท่าเทียมกับศัตรูหรือศัตรูมีความแข็งแกร่งกว่าราชาควรทำสัญญาสงบศึก เพื่อลดการสูญเสียชีวิตและทรัพย์สิน (V.Nerain, 2005, p.532) และภารกิจนี้ได้กำหนดเป็นนโยบายหลักของบทละครเรื่องนี้ เป็นที่มาของแผนการนำนโยบายไปปฏิบัติ ตรงกับคุณหก คือ vigraha (การยั่วยุ) คือ แผนการสร้างความแตกแยกระหว่างอำมาตย์รากษสะกับพันธมิตร และการใช้กลยุทธ์ต่างๆ

ความสัมพันธ์ของคุณหก อุบายสี่ และสภาพสาม: รูปแบบการวางกลยุทธ์ของจาณักยะ

กวีได้บอกเป็นนัยถึงรูปแบบการวางกลยุทธ์ทางการเมืองของจาณักยะไว้ตั้งแต่ส่วนอารัมภบทของบทละครว่า กำหนดนโยบายภายใต้เงื่อนไขของคุณหก วางแผนนำนโยบายไปปฏิบัติ โดยใช้อุบายสี่[4] ที่มีสภาพสาม คอยกำกับให้ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ นโยบายจะชี้นำการทำงานของสายลับ ดังนี้

guṇavatyupāyanilaye sthitihetoḥ sādhike trivargasya/

madbhavananītividyekāryācārye drutamupehi (Kale, 1927, .10)

"โอ้ (ภรรยา) ผู้มีคุณความดี ผู้เป็นที่อยู่แห่งอุบาย ผู้ทำให้บรรลุวรรคสามเหตุแห่งความมั่นคง (ในชีวิต) ผู้รู้ธรรมเนียมแห่งบ้านของฉัน ผู้ชี้นำการงาน (ของสมาชิก) ขอท่านจงมาอย่างรวดเร็ว

โอ้ (นีติ) ที่มีคุณหก ที่เป็นที่อยู่แห่งอุบาย ทำให้บรรลุสภาพสามเหตุแห่งความมั่นคง ที่เป็นนโยบายการปกครองแห่งอาณาจักรของฉัน ที่ชี้นำการงาน (ของสายลับ) ขอเจ้าจงมาอย่างรวดเร็ว"

โศลกนี้ เป็นบทสนทนาระหว่างผู้กำกับละครกับภรรยา ก่อนเริ่มแสดงละครเรียกว่า prastāvanā (อารัมภบท) แปลแบบ เศลษะ คือ คำคำเดียวที่มี 2 ความหมาย แสดงคุณสมบัติของภรรยาของบ้านเปรียบเทียบกับนีติหรือนโยบายการปกครองของบ้านเมือง มีคำว่า "guṇa" หมายถึง คุณความดีของภรรยากับคุณหกที่เป็นนโยบาย

---

[4] อุบายสี่ เป็นวิธีดำเนินการที่ใช้ร่วมกับคุณหก ประกอบด้วย (1) sāma การผูกไมตรี (2) dāna การให้รางวัล (3) bheda การยั่วยุ (4) daṇḍa การลงโทษหรือการปราบปราม (Nerain, 2005, p.689-690)

บริหารความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ คำว่า “upāya” หมายถึง วิธีการที่ภรรยาใช้บริหารกิจการภายในครอบครัวกับอุบายที่เป็นวิธีดำเนินงานที่ใช้ร่วมกับคุณหก และคำว่า “trivarga” หมายถึง วรรคสาม[5] กับสภาพสาม ส่วนคำว่า upāyanilaye แปลว่า ที่อยู่แห่งอุบาย คือ แผนการ

แม้ Bhaswati Mitra ได้เสนอวิทยานิพนธ์เรื่อง Place of Mudrārākṣasa as a Political Drama in Ancient Indian Literature เพื่อแสดงว่าบทละครเรื่องมุทรารากษสะเป็นบทละครทางการเมืองแท้จริงที่เก่าแก่ที่สุด แต่ก็ไม่ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ของคุณหก อุบายสี่ และสภาพสาม (Mitra, 1989)

กลยุทธ์ที่จาณักยะใช้ทำภารกิจ 2 ภารกิจ จึงแบ่งเป็น 2 ส่วนเช่นเดียวกัน คือ กลยุทธ์ตอบโต้แผนการลอบฆ่าพระเจ้าจันทรคุปตะของอำมาตย์รากษสะ และกลยุทธ์นำอำมาตย์รากษสะมาเป็นมหาอำมาตย์ของพระเจ้าจันทรคุปตะ เฉพาะกลยุทธ์นี้อยู่ภายใต้แผนการสร้างความแตกแยกระหว่างอำมาตย์รากษสะกับราชกุมารมลยเกตุ กลยุทธ์ส่วนแรก จะเล่าผ่านอุบายตอบโต้แผนการวางยาพิษของฝ่ายอำมาตย์รากษสะ กลยุทธ์ส่วนที่สอง จะเล่าผ่านอุบายการสืบราชการลับ การปลอม และการหลอกของสายลับ เรื่องราวของสายลับทั้งหมด กวีนำความรู้มาจากคัมภีร์อรรถศาสตร์ ในเล่ม 1 บทที่ 10 – 16 ดังนี้

กลยุทธ์ตอบโต้แผนการวางยาพิษ

อำมาตย์รากษสะได้ใช้สายลับวางยาพิษพระเจ้าจันทรคุปตะ 2 ครั้ง คือ ใช้ viṣakanyā หรือหญิงยาพิษ และใช้หมอวางยาพิษในเครื่องดื่ม ในบทความนี้จะนำเสนอเฉพาะกรณีใช้หญิงยาพิษ อันเป็นแผนการแรกที่อำมาตย์รากษสะใช้เมื่อ

---

[5] วรรคสาม คือ ธรรมะ อรรถะ กามะ อยู่ในปุรุษารถะสี่หรือความปรารถนาในชีวิตมนุษย์สี่ประการ ประการสุดท้ายคือ โมกษะ

ราชวงศ์เมารยะสถาปนาขึ้นใหม่ๆ เขาใช้ให้ชีวสิทธินักบวชไชนะที่เขาไว้ใจมากเป็นผู้นำหญิงยาพิษเข้าไปหาพระเจ้าจันทรคุปตะ แต่ชีวสิทธิเป็น "สายลับสองหน้า[6]" คือ เป็นสายลับของจาณักยะด้วย เขาเป็นเพื่อนร่วมเรียนกันมากับจาณักยะ ชื่อจริงคือพราหมณ์อินทุศรมัน เขามีความเชี่ยวชาญอย่างยิ่งในธรรมศาสตร์ของฤาษีอุศนัส[7] และในวิชาโหราศาสตร์พร้อมด้วยองค์ประกอบ 64 ประการ (Kale, 1927, p.32) จาณักยะจึงให้เขาปลอมตัวเป็นนักบวชไชนะ เพื่อให้ทำภารกิจลับได้ตามความถนัดแล้ว ให้เข้าไปตีสนิทกับข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ในราชสำนักของเจ้านันทะก่อนล่มสลาย เพื่อสืบราชการลับ และอำมาตย์รากษสะไว้วางใจเขามากเป็นพิเศษ จึงตั้งเขาเป็นสายลับทำภารกิจสำคัญยิ่งนี้ ชีวสิทธิได้นำเรื่องนี้ไปแจ้งแก่จาณักยะ เขาจึงใช้อุบายส่งหญิงยาพิษกลับไปฆ่าพระเจ้าปรรวตกะแทน พระเจ้าปรรวตกะเป็นราชาผู้นำกองทัพชาวมเลจฉะชนเผ่าที่อยู่แถบเทือกเขาหิมาลัยทางภาคเหนือของอินเดีย กองทัพชนเผ่าเหล่านี้มีกำลังพลกล้าหาญ แข็งแกร่ง และมีจำนวนมาก จาณักยะจึงไปขอให้มาร่วมทำสงครามโค่นล้มเจ้านันทะ โดยสัญญาว่า จะมอบราชอาณาจักรให้ครึ่งหนึ่ง ดังนั้น การฆ่าพระเจ้าปรรวตกะได้จึงทำให้เขาไม่ต้องแบ่งราชอาณาจักรให้ตามสัญญา (Kale, 1927, p.16, 19)

เหตุการณ์นี้ส่งผลให้จาณักยะเฝ้าระวังในองค์พระราชาเพิ่มขึ้นนับพันเท่า (Kale, 1927, p.120) และมีการตอบโต้มากมายตามมาเป็นลำดับ เริ่มจากจาณักยะให้ปล่อยข่าวว่า อำมาตย์รากษสะเป็นผู้บงการฆ่า แล้วตั้งข้อหาสมรู้ร่วมคิดแก่นักบวช

---

[6] ในคัมภีร์อรรถศาสตร์ เล่มที่ 1 บทที่ 12 หัวข้อที่ 11 – 12 เรียก สายลับสองหน้าว่า ubhayavetanaḥ หมายถึง "ผู้ได้รับค่าจ้างจากทั้งสองทาง" เป็นสายลับที่ราชาจ้างไว้ให้เข้าไปทำงานในฝ่ายศัตรู สายลับเหล่านี้จึงได้รับค่าจ้างจากฝ่ายศัตรูด้วย ดังนั้นเพื่อป้องกันการทรยศ ราชาจึงต้องจับบุตรและภรรยาของเขาไว้เป็นตัวประกัน (Nerain, 2005, p.42)

[7] อุศนัส (uśanas) หรือมีอีกชื่อว่า ศุกร (śukra) เป็นผู้แต่งคัมภีร์ทัณฑนีติชื่อ auśanasa śāstra โดยการย่อคัมภีร์ทัณฑนีติฉบับดั้งเดิมที่พระพรหมเป็นผู้แต่งนับแสนบท จนเหลือพันบท และเกาฏิลยะนำความเห็นในตำรานี้มาอ้างในคัมภีร์อรรถศาสตร์ของเขาด้วย (Kangle, 2010, pp.6-11)

ชีวสิทธิ จึงทำให้อำมาตย์รากษสะต้องหนีออกไปจากเมืองแล้ว ไปซ่องสุมกำลังเพื่อโจมตีกลับในภายหลัง โดยก่อนออกไปจากเมืองเขาได้ฝากภรรยาและบุตรไว้กับพ่อค้าจันทนทาสะเพื่อนรัก แล้วจาณักยะให้ภาคุรายณะสายลับฝ่ายตนไปบอกเชิงข่มขู่ราชกุมารมลยเกตุบุตรของพระเจ้าปรรวตกะว่า จาณักยะเป็นผู้บงการฆ่าบิดาของเขาเพื่อให้ราชกุมารมลยเกตุหนีออกจากเมือง ราชกุมารมลยเกตุเป็นคนหูเบาเชื่อคนง่ายไม่ตรวจสอบข้อเท็จจริงก่อน จึงเชื่อตามคำขู่พร้อมความแค้นว่า จะต้องทำลายคนฆ่าบิดาให้ได้ เขาตกเป็นเหยื่อของจาณักยะอย่างง่ายดาย และเป็นตัวละครสำคัญที่ทำให้แผนการสร้างความแตกแยก พร้อมแผนการลดทอนความแข็งแกร่งของกำลังทัพฝ่ายอำมาตย์รากษสะและราชกุมารมลยเกตุเอง บรรลุผลในองก์ 5

การหนีออกจากเมืองของราชกุมารมลยเกตุส่งผลให้จาณักยะไม่ต้องแบ่งราชอาณาจักรให้ราชกุมารมลยเกตุแทนบิดา อำมาตย์รากษสะได้โน้มน้าวให้ราชกุมารมลยเกตุมาร่วมมือกับเขาโค่นล้มราชวงศ์เมารยะ โดยให้ข้อเสนอว่าจะตั้งเป็นราชาแทนพระเจ้าจันทรคุปตะ (Kale, 1927, p.22) อำมาตย์รากษสะจึงมีกองกำลังชาวมเลจฉะที่จงรักภักดีต่อเขาและราชกุมารมลยเกตุ มาร่วมรบจำนวนมาก (Kale, 1927, p.182) ส่วนนักบวชชีวสิทธิที่จาณักยะออกอุบายตั้งข้อหาได้ถูกขับไล่ออกจากเมืองเพื่อให้เขาตามเข้าไปทำภารกิจลับและสืบราชการลับฝ่ายอำมาตย์รากษสะได้อย่างสมเหตุสมผลเช่นเดิม ต่อมาเขาได้ใช้ความรู้ในวิชาโหราศาสตร์ทำนายฤกษ์ยกทัพของกองทัพฝ่ายอำมาตย์รากษสะเร่งให้ยาตราทัพในเวลาที่กองทัพอ่อนแอ (Kale, 1927, p.238) จนถูกกองทัพหลวงปราบปรามได้อย่างราบคาบ แต่มีความสูญเสียน้อย ตามแผนการของจาณักยะในองก์ 7

ในคัมภีร์อรรถศาสตร์ได้กล่าวถึงการใช้สายลับหญิงไว้มากมาย แต่ที่ร้ายแรงที่สุดคือ หญิงยาพิษ (Majumder, 2010, p.165) สายลับวางยาพิษจะคัดเลือกจากคนที่ไม่มีความรักใครเลย มีความโหดร้าย และนิสัยเกียจคร้าน (Nerain, 2005, p.39) ใน

คัมภีร์สุศรุตะ สังหิตา กล่าวถึงหญิงยาพิษว่า มาจากเด็กหญิงที่เลี้ยงดูด้วยอาหารผสมยาพิษที่ละน้อยทุกวันจนกระทั่งมีเหงื่อไหลออกมาเป็นพิษ หากใครสัมผัสจะตายทันที เพื่อใช้ลอบฆ่าศัตรูของราชา โดยออกอุบายให้สัมผัสร่างกาย (Bhishagratna, 1911, p.673) หากเด็กคนใดไม่แข็งแรงพอ ก็จะเสียชีวิตระหว่างการเลี้ยงดู จึงมีเฉพาะคนที่แข็งแกร่งเท่านั้นสามารถมีชีวิตรอดมาทำภารกิจลอบฆ่าศัตรูได้ (Majumder, 2010, pp.167 - 168) ในบทละครมุทรารากษสะไม่ได้เล่าถึงความเป็นมาของหญิงยาพิษ วิธีฆ่า และโทษจากการทำภารกิจผิดพลาด แต่ตามคำกล่าวของอำมาตย์รากษสะว่า หญิงยาพิษจัดเตรียมไว้สำหรับฆ่าคนได้เพียงคนเดียว เหมือนหอกของกรรณะที่เก็บไว้ฆ่าคนได้เพียงคนเดียว ดังนี้

> *“ฉันเก็บหญิงยาพิษที่เก่งที่จะฆ่าคนได้เพียงคนเดียวไว้เพื่อฆ่าจันทรคุปตะ เหมือนกรรณะเก็บหอกวิเศษที่ฆ่าคนได้เพียงคนเดียวไว้ฆ่าอรชุน แต่หญิงยาพิษคนนั้นได้มาถึงตัวปรรวเตศวรซึ่งเป็นเป้าสังหารของวิษณุคุปตะ*[8]*แล้ว ฆ่าเขา (ปรรวเตศวร) ทำให้วิษณุคุปตะโชคดีอย่างยิ่ง เหมือนกับที่หอกวิเศษ (ของกรรณะ) ได้มาถึงลูกของนางหิฑิมพา*[9] *ซึ่งเป็นเป้าสังหารของพระกฤษณะแล้ว ฆ่าเขา (ลูกของนางหิฑิมพา) ทำให้พระกฤษณะโชคดีอย่างยิ่ง”* (Kale, 1927, p.106)

สายลับที่ทำภารกิจผิดพลาด ตามคัมภีร์อรรถศาสตร์ จะถูกลงโทษอย่างลับ ๆ หรือถูกขับไล่[10] เหมือนกรณีของชีวสิทธินักบวชไชนะผู้เป็นสายลับสองหน้าของ

---

[8] จาณักยะ มีชื่อในบทละคร อีกสองชื่อ คือ เกาฏิลยะ และวิษณุคุปตะ

[9] ลูกของนางหิฑิมพากับภีมะ คือ ฆโฏตฺกจะ เป็นนักรบฝีมือดีของฝ่ายเการพในเรื่องมหาภรตะ

[10] tūrṣṇīdaḍaḥ pratiṣedho vā (Nerain, 2005, p.41)

จาณักยะ ระหว่างทำภารกิจใส่ร้ายอำมาตย์รากษสะ เขามาขอตราประทับอนุญาตให้ออกจากค่ายของฝ่ายอำมาตย์รากษสะ โดยอ้างความเท็จว่า เขาผู้เป็นมิตรของอำมาตย์รากษสะรู้ว่าอำมาตย์รากษสะส่งหญิงยาพิษสายลับไปฆ่าพระเจ้าปรรวตกะ จึงทำให้จาณักยะไล่เขาออกจากเมืองในข้อหาสมรู้ร่วมคิด และตอนนี้อำมาตย์รากษสะกำลังทำการบางอย่างแบบเดียวกันนั้น ถ้าทำสำเร็จจะทำให้เขาไม่มีชีวิตอยู่ในโลกนี้ (Kale, 1927, p.258) คือ สั่งฆ่าอย่างลับ ๆ โดยบอกสาเหตุเป็นนัย ๆ

กลยุทธ์นำอำมาตย์รากษสะมาเป็นมหาอำมาตย์: *แผนการสร้างความแตกแยก*

เมื่อกำหนดนโยบายว่า “จะนำอำมาตย์รากษสะมาเป็นมหาอำมาตย์ของพระเจ้าจันทรคุปตะให้ได้” จาณักยะได้ว่าจ้างสายลับที่มีทักษะพิเศษให้ปลอมตัวต่าง ๆ นานา เพื่อทำภารกิจลับทางการเมืองได้ตามความถนัดและสอดคล้องตามแผนการเพื่อประโยชน์ของพระเจ้าจันทรคุปตะ และทำลายศัตรู พวกเขาแทรกซึมเข้าไปอยู่ในหมู่ชนทุกชั้น ตั้งแต่หมู่ข้าราชการชั้นสูงจนถึงหมู่ชนชั้นต่ำภายในเมืองปาฏลิปุตร และค่ายของฝ่ายอำมาตย์รากษสะ (M.R.Kale, 1927, p.30, 32)

จากนั้นจาณักยะได้ดำเนินแผนสร้างความแตกแยกระหว่างอำมาตย์รากษสะและราชกุมารมลยเกตุโดยใช้สายลับทำอุบายต่างๆ ตรงกับอุบายสี่ ได้แก่ การสืบราชการลับ ตรงกับ sāma (การผูกไมตรี) เพื่อค้นหาจุดอ่อนของอำมาตย์รากษสะ ส่วนการปลอม การหลอก และการฆ่า ตรงกับ bheda (การยั่วยุ) และ daṇḍa (การลงโทษหรือปราบปราม) เพราะไม่ประสบผลสำเร็จในการใช้อุบายข้อหนึ่ง และข้อสอง คือ sāma (การผูกไมตรี) และdāna (การให้รางวัล) แม้อุบาย bheda (การยั่วยุ) และ daṇḍa (การลงโทษ) จะผิดศีลธรรม แต่สามารถลดความสูญเสียในชีวิตและทรัพย์สินสาธารณะจำนวนมากได้เพื่ออรรถประโยชน์ของประชาชนอย่างแท้จริง ไม่ใช่เพื่อตน

เพราะจาณักยะเป็นพราหมณ์ที่เคร่งครัดในการทำหน้าที่ตามวรรณะของตนมาก ขณะเป็นมหาอำมาตย์รักษาการณ์ เขายังเป็นครูสอนลูกศิษย์ที่มาอยู่ประจำที่บ้านของเขา ทำยัชญพิธี และใช้ชีวิตสมถะ (Kale, 1927, p.158)

จาณักยะกล่าวว่า อุบายของเขาทำลายเฉพาะศัตรู ไม่ทำลายประชาชน และราชวงศ์นันทะจะถูกโค่นล้มได้อย่างสิ้นซาก เมื่อเขาสามารถนำอำมาตย์รากษสะผู้ถือเป็นหน่อเนื้อสุดท้ายของราชวงศ์นันทะมาเป็นมหาอำมาตย์ของพระเจ้าจันทรคุปตะแล้วเท่านั้น (Kale, 1927, p.22)

กระบวนการใช้อุบายการสืบราชการลับ การปลอม และการหลอก จะเล่าผ่านพฤติกรรมสายลับที่ทำอุบายแต่ละอย่าง ได้แก่ นิปุณกะผู้สืบราชการลับ ภาคุรายณะผู้ทำอุบายการหลอก และสิทธารถกะผู้ทำอุบายการปลอม ส่วนอุบายการฆ่า มี 2 ครั้ง คือ ฆ่านักพรตสรรวารถสิทธิสมาชิกคนสุดท้ายของราชวงศ์นันทะ (Kale, 1927, p.26 และ 104) เพราะเขาเป็นคนที่อำมาตย์รากษสะจะตั้งเป็นราชาภายหลังโค่นราชวงศ์เมารยะแล้ว (Kale, 1927, p.260) และฆ่าราชาหัวหน้าเผ่า 5 คน แต่การฆ่าในบทละครเรื่องนี้ทั้งหมดไม่มีฉากแสดง เป็นเพียงการเล่าย้อนของตัวละครเท่านั้น จึงไม่มีกระบวนการ ส่วนอุบายการสืบราชการลับ การปลอม และการหลอกมีกระบวนการดังนี้

นิปุณกะกับการสืบราชการลับ

นิปุณกะเป็นสายลับที่จาณักยะให้ปลอมตัวเป็นสาวกพระยมเพื่อสร้างความศรัทธาและไว้วางใจในหมู่ชนทุกชั้น เพราะเมื่อเขาแสดงภาพพระยมพร้อมร้องเพลงสรรเสริญพระยม เขาก็เข้าไปในบ้านคนอื่นได้ (Kale, 1927, p.44) เขาจึงทำภารกิจสืบราชการลับในเมืองปาฏลิปุตรและความเคลื่อนไหวของอำมาตย์รากษสะและสายลับได้อย่างอิสระ เขาแสดงทักษะของสายลับที่สำคัญ 2 เรื่อง คือ การส่งข่าวลับ

ผ่านบทกวีภาษาปรากฤต[11] ให้จาณักยะรู้ว่า เขาเป็นสายลับที่เข้ามารายงานข่าวให้เจ้านายฟัง แต่ไม่ให้ลูกศิษย์ของจาณักยะรู้ ดังนี้

"ธรรมชาติปกติของดอกบัวทั้งหลายแม้จะงดงามก็จริงจะขัดแย้งอย่างตรงกันข้ามกับความงามของมัน เพราะมันไม่ชอบพระจันทร์แม้จะเต็มดวงก็ตาม" (Kale, 1927, p.38)

เขาบอกเป็นนัยว่า เขากำลังจะมารายงานข่าวเกี่ยวกับคนที่เป็นปฏิปักษ์ต่อพระเจ้าจันทรคุปตะ โดยเปรียบเทียบว่า ดอกบัวคือคนที่เป็นปฏิปักษ์ต่อราชา และพระจันทร์เต็มดวงคือพระเจ้าจันทรคุปตะผู้รุ่งเรือง เพราะพวกเขาทนไม่ได้ที่จะเห็นความรุ่งเรืองของพระเจ้าจันทรคุปตะ (Kale, 1927, p.40) เหมือนดอกบัวโกมุทหรือบัวกลางคืนที่หุบเมื่อพระจันทร์ขึ้น แม้พระจันทร์จะเต็มดวงสวยงามก็ไม่ยอมบาน จึงราวกับเป็นปฏิปักษ์ต่อพระจันทร์

อีกเรื่องคือ การรายงานข่าวตามหลักฐานที่ปรากฏชัดเจนไม่รายงานตามความรู้สึก ตามคัมภีร์อรรถศาสตร์เน้นย้ำถึงการตรวจสอบข่าว ว่าถ้าข่าวที่ได้มาจาก 3 แห่ง เหมือนกันข่าวนั้นใช้ได้ ถ้าไม่เหมือนกันสายลับจะถูกลงโทษ (Nerain, 2005, p.41) เขาเริ่มรายงานข่าวแก่จาณักยะว่า เขาพบคน 3 คน ที่ยังคงจงรักภักดีต่ออำมาตย์รากษสะและวางแผนทำร้ายพระเจ้าจันทรคุปตะ คนที่หนึ่ง คือ นักบวชไชนะชื่อ ชีวสิทธิ เป็นคนที่อำมาตย์รากษสะไว้ใจมาก คนที่สอง คือ ศกฏทาสะเป็นคนเขียนสารของอำมาตย์รากษสะที่อำมาตย์รากษสะก็ไว้ใจมากเช่นเดียวกัน (ศกฏทาสะคือ คนที่

---

[11] คัมภีร์อรรถศาสตร์ เล่มที่ 1 บทที่ 12 หัวข้อที่ 8 - 10 ว่าด้วยวิธีการส่งข่าวกรอง โดยข้อมูลข่าวกรองที่รวบรวมมาจากสายลับเร่ร่อนจะถูกรวบรวมส่งไปไว้ยังหน่วยปฏิบัติการลับซึ่งมีฐานที่ตั้งอยู่ในที่เดียวกัน และจะต้องถูกส่งผ่านรหัสสัญญาณในรูปแบบต่างๆ เช่น บทเพลง บทกวี ภาษาท่าทาง เป็นต้น โดยผู้ส่งจะไม่ทราบว่าใครเป็นผู้รวบรวม (Nerain, 2005, p.41) ทั้งนี้สายลับในบทละครยังได้ใช้รหัสสัญญาณสื่อสารกันระหว่างปฏิบัติงานจารกรรมด้วย เช่น การขยิบตาเป็นต้น

จาณักยะใช้ให้สายลับชื่อสิทธารถกะไปตีสนิทจนกลายเป็นเพื่อนรัก) คนที่สาม คือ หัวหน้าพ่อค้าอัญมณี ชื่อจันทนทาสะ เป็นเพื่อนรักของอำมาตย์รากษสะผู้ให้ที่หลบซ่อนแก่ภรรยาและบุตรของอำมาตย์รากษสะ พร้อมกันนี้นิปุณกะได้มอบแหวนตราประทับสลักชื่ออำมาตย์รากษสะให้แก่จาณักยะ เป็นแหวนที่ภรรยาของอำมาตย์รากษสะทำตกที่หน้าบ้านพ่อค้าจันทนทาสะ ขณะเธอกำลังไล่จับบุตร (Kale, 1927, p.260) จึงยืนยันได้ว่า ครอบครัวของอำมาตย์รากษสะพำนักอยู่ที่บ้านพ่อค้าจันทนทาสะจริง และพ่อค้าจันทนทาสะก็เป็นเพื่อนรักของอำมาตย์รากษสะมาก เพราะแหวนตราประทับเป็นหลักฐานสำคัญ นิปุณกะจึงกล่าวดังนี้

> *“คนที่ 3 เป็นราวกับดวงใจดวงที่ 2 ของรากษสะ เป็นชาวเมืองปุษปปุระ เป็นหัวหน้าพ่อค้าอัญมณี เขาชื่อ จันทนทาสะ อำมาตย์รากษสะได้ฝากฝังภรรยาไว้ที่บ้านเขาแล้วจึงออกไปจากเมืองไป”* (Kale, 1927, p.260)

นิปุณกะเป็นสายลับที่มีไหวพริบปฏิภาณ ช่างสังเกต และมีทักษะในอาชีพสายลับ เขาจึงเก็บแหวนสำคัญที่ตกโดยบังเอิญมาให้จาณักยะใช้เป็นวัตถุพยานวางแผนการสร้างความแตกแยกได้จนบรรลุผลสำเร็จและเป็นต้นเหตุของเหตุการณ์สำคัญที่ตามมามากมาย เขายังสามารถประมวลหลักฐานรอบด้านแล้ว สรุปเป็นข้อเสนอแนะต่อจาณักยะว่า พ่อค้าจันทนทาสะเป็นคนสำคัญต่ออำมาตย์รากษสะมากจนราวกับเป็นดวงใจดวงที่ 2 เมื่อจาณักยะเชื่อว่า พ่อค้าจันทนทาสะมีความสำคัญต่ออำมาตย์รากษสะมากและให้ที่หลบซ่อนแก่ภรรยาและบุตรของอำมาตย์รากษสะแล้ว เขาจึงให้นำตัวพ่อค้าจันทนทาสะมาสอบปากคำข่มขู่ให้มอบครอบครัวอำมาตย์รากษสะให้ทางการ จนทำให้เห็นถึงคุณสมบัติเรื่องความซื่อสัตย์สุจริตของพ่อค้าจันทนทาสะ ผ่านการย่อมสละชีวิตเพื่อปกป้องครอบครัวอำมาตย์รากษสะ เพียงเพื่อรักษาความสัตย์ที่ให้

ไว้กับเพื่อน จาณักยะกล่าวชื่นชมโดยเปรียบเทียบคุณธรรมของพ่อค้าจันทนทาสะกับคุณธรรมของพระเจ้าศิพิ[12] (Kale, 1927, p.70)

เมื่อพ่อค้าจันทนทาสะไม่ยอมส่งมอบครอบครัวอำมาตย์รากษสะให้แม้จะถูกข่มขู่ด้วยการให้ได้ยินข่าวการสั่งประหารนักโทษจากคดีกบฏ จาณักยะจึงตั้งข้อหากบฏแล้วยึดทรัพย์พร้อมคุมขังเขากับภรรยาและบุตร เฉพาะเขาให้รอคำสั่งประหารชีวิตจากพระเจ้าจันทรคุปตะ เมื่อถึงตอนสั่งประหารชีวิตพ่อค้าจันทนทาสะ อำมาตย์รากษสะจึงต้องยอมจำนนมอบตัวเข้ารับตำแหน่งมหาอำมาตย์ แลกกับชีวิตพ่อค้าจันทนทาสะทันทีส่งผลให้นโยบายของจาณักยะบรรลุผลสำเร็จอย่างแท้จริง (Kale, 1927, p.364)

สิทธารถกะกับอุบายการปลอม

สิทธารถกะเป็นทาสของจาณักยะ จาณักยะใช้ให้เข้าไปตีสนิทกับศกฏฐทาสะคนเขียนสารและเพื่อนรักของอำมาตย์รากษสะ (Kale, 1927, p.42) แล้วใช้ให้เขาทำภารกิจหลายอย่างเริ่มจาก ไปขอให้ศกฏฐทาสะเขียนจดหมายตามข้อความของจาณักยะมีเนื้อความตอบกลับแบบคลุมเครือ ไม่ต้องระบุชื่อผู้รับ เพราะใครคนหนึ่งจะอ่านให้อีกคนหนึ่งฟังด้วยตัวเอง[13] ประทับตราจดหมายด้วยแหวนตราประทับสลักชื่ออำมาตย์รากษสะ รับมอบแหวนตราประทับและจดหมายไว้ใช้ทำภารกิจลับ ไปชิงตัวศกฏฐทาสะที่กำลังจะถูกประหารชีวิตในข้อหากบฏตามที่จาณักยะใส่ร้าย พาออกมาจากแดนประหารโดยส่งสัญญาณลับ ให้เพชฌฆาตที่เป็นสายลับของจาณักยะรู้ เพื่อเปิดทางสะดวก พาไปส่งให้อำมาตย์รากษสะ รับของรางวัลจากอำมาตย์รากษสะ เพราะ

---

[12] เรื่องราวของพระเจ้าศิพิผู้สละชีวิตเป็นอาหารแก่เหยี่ยวแทนชีวิตของเหยื่อคือนกพิราบที่เข้ามาหลบภัยกับพระองค์ ปรากฏในมหาภารตะ บรรพ 3 อัธยายะ 131 โศลก 1 – 32

[13] คัมภีร์อรรถศาสตร์ เล่มที่ 2 บทที่ 10 ว่าด้วยขั้นตอนการร่างพระราชกฤษฎีกา กวีได้นำรูปแบบการเขียนข้อความในเรื่องนี้มาดัดแปลงเป็นข้อความคลุมเครือในจดหมายปลอม (V.Nerain, 2005, p.132-139)

จาณักยะรู้ธรรมเนียมการถอดเครื่องประดับมีค่าที่ใส่ติดตัวให้เป็นรางวัลแก่ผู้มีคุณ และอำมาตย์รากษสะก็ได้ถอดเครื่องประดับที่ได้เป็นของขวัญจากราชกุมารมลยเกตุให้สิทธารถกะตอบแทนการสละชีวิตชิงตัวเพื่อนรักออกมาจากแดนประหาร ให้ขออยู่รับใช้อำมาตย์รากษสะจนถึงเวลาที่กองทัพฝ่ายอำมาตย์รากษสะใกล้จะถึงเมืองปาฏลิปุตร ให้ทำภารกิจลับ โดยใช้วัตถุ 3 ชิ้น เป็นเครื่องมือ ได้แก่ แหวนตราประทับ จดหมายปลอม และเครื่องประดับ (Kale, 1927, p.50, 52, 54) เพื่อทำให้อำมาตย์รากษสะแตกแยกจากราชกุมารมลยเกตุ สิทธารถกะได้ทำภารกิจตามแผนการทุกขั้นตอน จนถึงตอนที่เขาได้รับเครื่องประดับ

เหตุการณ์ตอนต่อไปเป็นการใช้อุบายตามทักษะของเขาเอง คือ เขาได้ออกอุบายขอฝากกล่องเครื่องประดับไว้โดยขอประทับตราก่อนฝาก เขาทำให้ทุกคนเห็นแหวนตราประทับที่สลักชื่ออำมาตย์รากษสะ เพื่อให้มีโอกาสมอบคืนอำมาตย์รากษสะซึ่งได้ส่งต่อให้ศกฏทาสะไว้ใช้งานประทับหนังสือที่ออกในนามอำมาตย์รากษสะตามหน้าที่คนเขียนสารในราชการฝ่ายราชกุมารมลยเกตุ (Kale, 1927, p.126, 128, 130, 132, 134) เมื่อกองทัพฝ่ายอำมาตย์รากษสะใกล้ถึงเมืองปาฏลิปุตรแล้ว เขาก็เริ่มแผนการใส่ร้ายอำมาตย์รากษสะ โดยสร้างสถานการณ์ให้ราชกุมารมลยเกตุได้อ่านจดหมายปลอมที่เป็นลายมือของศกฏทาสะคนเขียนสารของอำมาตย์รากษสะ และมีตราประทับของอำมาตย์รากษสะ เพื่อทำให้เข้าใจว่า อำมาตย์รากษสะเป็นคนสั่งให้เขียน มีข้อความเป็นนัยว่า อำมาตย์รากษสะและราชาผู้นำกองทัพชนเผ่าทั้ง 5 ที่ทำให้กองทัพฝ่ายราชกุมารมลยเกตุยิ่งใหญ่ กำลังทรยศและวางแผนฆ่าราชกุมารมลยเกตุ เพราะเป็นพันธมิตรกับพระเจ้าจันทรคุปตะ โดยมีวัตถุพยานคือ กล่องเครื่องประดับประทับตราดังกล่าวข้างต้น เป็นเครื่องบรรณาการจากอำมาตย์รากษสะประกอบไปกับจดหมาย (Kale, 1927, p.264, 266, 268) และเครื่องประดับที่อำมาตย์รากษสะใส่มาพบราชกุมารมลยเกตุ มันเคยเป็นของพระเจ้าปรรวตกะบิดาของราชกุมารมลยเกตุ (Kale, 1927, p.288) ปัจจุบันอยู่กับพระเจ้าจันทรคุปตะ สอดคล้องกับข้อความตอบ

รับเครื่องประดับจากพระเจ้าจันทรคุปตะที่ส่งให้อำมาตย์รากษสะเพื่อมิตรภาพก่อนหน้า แท้จริงมันเป็นเครื่องประดับที่พระเจ้าจันทรคุปตะบริจาคให้พราหมณ์ 3 คน มีวิศวาสุ เป็นต้น (Kale, 1927, p.50) เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้พระเจ้าปรรวตกะ แต่ถูกจาณักยะใช้อุบายรับมาส่งขายให้อำมาตย์รากษสะ เพื่อใส่แทนเครื่องประดับที่มอบให้สิทธารถกะ ดังนั้น วัตถุ 3 ชิ้น คือ จดหมายปลอม เครื่องประดับ และตราประทับ จึงมัดตัวอำมาตย์รากษสะตามข้อกล่าวหา จนดิ้นไม่หลุด แม้ปฏิเสธก็ไร้ผล (Kale, 1927, p.290, 292) โดยเฉพาะเครื่องประดับของพระเจ้าปรรวตกะที่อำมาตย์รากษสะใส่ติดตัว ยืนยันข้อหาบงการฆ่าพระเจ้าปรรวตกะ เพื่อประโยชน์ของพระเจ้าจันทรคุปตะที่ไม่ต้องแบ่งราชอาณาจักรครึ่งหนึ่งให้

ราชกุมารมลยเกตุเป็นคนหูเบา อารมณ์ร้อน ไม่มีวิจารญาณ ไม่ตรวจสอบข้อเท็จจริงให้ถี่ถ้วน ได้สั่งฆ่าราชาทั้ง 5 และขับไล่อำมาตย์รากษสะออกจากตำแหน่งที่ปรึกษา แล้วสั่งยาตรากองทัพเข้าโจมตีกองทัพหลวงในระหว่างที่กองทัพระส่ำระสาย (Kale, 1927, p.294, 296) เหล่าไพร่พลบ้างก็หนีกลับบ้านเมืองตนด้วยความหวาดกลัวเพราะผู้นำกองทัพของตนถูกสั่งฆ่าอย่างไร้เหตุผล จึงทำให้กองทัพของราชกุมารมลยเกตุพ่ายแพ้กองทัพหลวงอย่างราบคาบแต่สูญเสียชีวิตและทรัพย์สินน้อยมาก เขาถูกจับตัวนำเข้าไปรับโทษตามอาญาบ้านเมือง (Kale, 1927, p.304) สิทธารถกะเป็นตัวอย่างของสายลับที่มีความฉลาด ขยันหมั่นเพียรทำตามคำสั่งเจ้านายอย่างซื่อสัตย์ โดยไม่มีคำถามแม้จะทำผิดศีลธรรมเพราะเชื่อมั่นในคุณความดีของเจ้านาย

ภาคุรายณะกับอุบายการหลอก

ภาคุรายณะเป็นน้องชายของเสนาบดีสิงหพละ ข้าราชการของพระเจ้าจันทร-คุปตะ เขาเป็นมิตรกับพระเจ้าปรรวตกะ เมื่อจาณักยะให้คนปล่อยข่าวฉาว[14] ว่า อำมาตย์รากษสะเป็นผู้บงการฆ่าพระเจ้าปรรวตกะด้วยหญิงยาพิษแล้ว ภารกิจแรกของสายลับภาคุรายณะก็เริ่มขึ้น จาณักยะใช้เขาไปบอกเชิงข่มขู่ราชกุมารมลยเกตุแกมหวังดีว่า จาณักยะเป็นผู้บงการฆ่าพระเจ้าปรรวตกะตัวจริงแล้ว ช่วยราชกุมารมลยเกตุให้หนีออกจากเมืองไป (Kale, 1927, p.30 และ 178) พร้อมความแค้นคนที่ฆ่าบิดา เพราะจาณักยะไม่ต้องการแบ่งราชสมบัติครึ่งหนึ่งให้ราชกุมารมลยเกตุแทนบิดาตามสัญญา สุดท้ายให้หนีไปพึ่งราชกุมารมลยเกตุโดยอ้างความเท็จว่า กลัวความผิดที่เขาทำตัวเป็นปฏิปักษ์กับพระเจ้าจันทรคุปตะ ตามบันทึกหลักฐานสำคัญเรื่องการหลบหนีของบุคคลสำคัญในกองทัพหลวงไปเข้ากับฝ่ายราชกุมารมลยเกตุ เพราะไม่จงรักภักดีในพระเจ้าจันทรคุปตะแล้ว ซึ่งมีชื่อของภาคุรายณะด้วย ต่อมาจาณัยกะได้อ่านบันทึกนี้ให้พระเจ้าจันทรคุปตะฟังหวังให้สายลับของอำมาตย์รากษสะที่ปลอมตัวทำภารกิจลับอยู่ในราชสำนักของพระเจ้าจันทรคุปตะได้ยินจะได้ส่งข่าวให้อำมาตย์รากษสะเชื่อข้ออ้างของภาคุรายณะ (Kale, 1927, p.176) เมื่อภาคุรายณะได้เข้าไปอยู่ในค่ายของราชกุมารมลยเกตุแล้ว ให้ทำภารกิจลับตามแผนสร้างความแตกแยกตามทักษะของตัวเขาเอง

ราชกุมารมลยเกตุได้ให้ความไว้วางใจเขามากเพราะสำนึกบุญคุณ จึงตั้งเขาในตำแหน่งอำมาตย์ที่มีความสำคัญรองจากราชกุมารมลยเกตุ (Kale, 1927, p.178) เขาได้เริ่มงานบิดเบือนข้อมูลเพื่อให้ร้ายอำมาตย์รากษสะ ว่ามีแนวโน้มที่จะทรยศราชกุมารมลยเกตุแล้วไปเป็นพันธมิตรกับพระเจ้าจันทรคุปตะ (Kale, 1927, p.220,

[14] คัมภีร์อรรถศาสตร์ เล่มที่ 13 บทที่ 1 หัวข้อที่ 4 – 5 ว่าด้วยการปล่อยข่าวที่เป็นคุณกับราชา สรรเสริญพระองค์ในที่สาธารณะ กวีได้นำมาดัดแปลงเป็นการปล่อยข่าวฉาว (V.Nerain, 2005, p.772)

222) และอธิบายถึงเหตุผลที่บุคคลสำคัญของกองทัพฝ่ายศัตรูนำโดยภัทรภฏะได้หนีทัพมาเข้าพึ่งราชกุมารมลยเกตุโดยไม่ผ่านอำมาตย์รากษสะแต่ผ่านทางศิขรเสนะเสนาบดีของราชกุมารมลยเกตุ เพราะพวกเขาไม่จงรักภักดีในพระเจ้าจันทรคุปตะแล้ว แต่อำมาตย์รากษสะเป็นศัตรูกับจาณักยะเพียงคนเดียวเท่านั้น ดังนั้นหากอำมาตย์รากษสะกลับใจมาเป็นพันธมิตรกับพระเจ้าจันทรคุปตะ ผู้เป็นเชื้อสายของเจ้านันทะพวกเขาจะเดือดร้อน (Kale, 1927, p.210, 211) จากนั้นทำให้ราชกุมารมลยเกตุได้รับรู้จากปากนักบวชชีวสิทธิเพื่อนรักของอำมาตย์รากษสะ ว่าอำมาตย์รากษสะเองเป็นผู้บงการฆ่าพระเจ้าปรรวตกะผู้เป็นบิดา (Kale, 1927, p.256) ทำให้แผนการใช้อุบายปลอมของสิทธารกะที่มีวัตถุ 3 ชิ้นเป็นเครื่องมือ แสดงผลโดยไม่ให้ราชกุมารมลยเกตุได้สอบถามพยานบุคคล (Kale, 1927, p.284) รักษาชีวิตอำมาตย์รากษสะไว้ไม่ให้ถูกสั่งฆ่าเหมือนราชาหัวหน้าเผ่า 5 คน โดยให้ราชกุมารมลยเกตุทราบถึงเหตุผลทางการเมืองที่ทำให้อำมาตย์รากษสะจำเป็นต้องฆ่าพระเจ้าปรรวตกะ และหากทำร้ายอำมาตย์รากษสะตอนนี้กองทัพจะปั่นป่วน ควรเก็บอำมาตย์รากษสะไว้ดำเนินคดีเมื่อได้รับชัยชนะแล้ว (Kale, 1927, p.260) ยุยงให้ราชกุมารมลยเกตุเคลื่อนทัพไปโจมตีเมืองปาฏลิปุตรทันที แม้กองทัพจะระส่ำระสายเพราะขาดผู้นำกองกำลังสำคัญไป ทั้งมีกำลังพลจากพวกหนีทัพหลวงมาอยู่เต็มไปทั่วกองทัพ (Kale, 1927, p.294)

สุดท้ายพวกหนีทัพที่เป็นสายลับของจาณักยะรวมทั้งภาคุรายณะก็ร่วมกันจับกุมราชกุมารมลยเกตุระหว่างการสู้รบ นำตัวเข้าไปดำเนินคดีในเมืองปาฏลิปุตร Kale, 1927, p.304)

แม้ภาคุรายณะจะเป็นสายลับมืออาชีพ แต่เขาก็เป็นสายลับคนเดียวที่พร่ำรำพันกับตัวเองว่า เขาเสียใจที่ต้องทรยศต่อราชกุมารมลยเกตุผู้ไว้วางใจให้เขาเป็นคนสนิททำหน้าที่เป็นเลขาส่วนตัว แต่เขาต้องทรยศเพราะเป็นคำสั่งของจาณักยะผู้เป็นนาย

สรุปผลการศึกษา

คัมภีร์อรรถศาสตร์กล่าวถึงนโยบายการบริหารความสัมพันธ์ระหว่างรัฐด้วยวิธีการประนีประนอมเพื่อลดการสูญเสียชีวิตและทรัพย์สิน โดยใช้คุณหกร่วมกับอุบายสี่ โดยมีสภาพสามคอยกำกับ เพื่อทำสงครามหรือสงบศึก ปรากฏในเล่มที่ (6) มณฑล (7) ยุทธศาสตร์ 6 ด้าน และ (9) ความเตรียมพร้อมของกองทัพ และให้สายลับใช้อุบายขับเคลื่อนนโยบายทางการเมืองดังกล่าว และกวีวิศาขทัตตะผู้แต่งบทละครมุทรารากษสะก็ได้นำความรู้ดังกล่าวมาประยุกต์ใช้เพื่อขับเคลื่อนนโยบายธำรงอำนาจการปกครองสูงสุดของพระเจ้าจันทรคุปตะซึ่งเป็นโครงเรื่องหลักของบทละครมุทรารากษสะ โดยกำหนดรูปแบบความสัมพันธ์ของคุณหก อุบายสี่ สภาพสาม และให้สายลับใช้อุบายขับเคลื่อนนโยบาย เช่นเดียวกับคัมภีร์อรรถศาสตร์ และได้กล่าวไว้อย่างชัดเจนในอารัมภบท เฉพาะอุบายที่สายลับใช้ดำเนินการเท่านั้นที่กวีนำความรู้ในอรรถศาสตร์มาดัดแปลงให้เหมาะสมกับสถานการณ์ในบทละคร (ดูตัวอย่างเรื่องการปล่อยข่าวฉาวในภาคุรายณะกับอุบายการหลอก) และจากการศึกษาพฤติกรรมของจาณักยะและสายลับสามารถสังเคราะห์เป็นรูปแบบการวางกลยุทธ์ทางการเมืองของจาณักยะในบทละครมุทรารากษสะได้นั้น มีกระบวนการและรายละเอียดดังนี้

1. **กำหนดนโยบาย**ภายใต้เงื่อนไขของคุณหก คือ sandhi (สันติภาพ) มีนโยบายว่า “จะนำอำมาตย์รากษสะมาเป็นมหาอำมาตย์ของพระเจ้าจันทรคุปตะ” เป็นนโยบายเดียวที่ส่งผลให้เกิดเหตุการณ์ต่างๆ ในบทละคร

2. **จัดทำแผนการ**นำนโยบายไปปฏิบัติ มีเป้าหมายหลัก “สร้างความแตกแยกระหว่างอำมาตย์รากษสะกับราชกุมารมลยเกตุ” เพื่อเร่งให้อำมาตย์รากษสะยอมจำนนแล้วกลับมารับตำแหน่งมหาอำมาตย์

3. **กำหนดแนวทางปฏิบัติ** ที่ประกอบด้วย (1) ผู้ดำเนินการ คือ สายลับที่คัดเลือกตามเงื่อนไขในคัมภีร์อรรถศาสตร์ (2) วิธีการ คือ อุบายต่างๆ ภายใต้กรอบแนวคิดของอุบายสี่ มีทั้งการฆ่า การสืบราชการลับ การปลอม และการหลอก

(3) เครื่องมือ คือ วัตถุ 3 ชิ้น ได้แก่ แหวนตราประทับ จดหมายปลอม และเครื่องประดับ

กระบวนการทั้งหมดมีสภาพสามคอยกำกับให้ทำการได้ถูกกาละเทศะตามที่จาณักยะให้สายลับทำอุบายยั่วยุราชกุมารมลยเกตุให้แตกแยกกับอำมาตย์รากษสะในยามที่กองทัพอำมาตย์รากษสะใกล้จะถึงเมืองปาฏลิปุตร เพื่อทำให้**กองทัพฝ่ายศัตรูอ่อนแอ** และไม่สามารถแก้ไขได้ทันการ และให้นักบวชชีวสิทธิกำหนดฤกษ์ให้กองทัพอำมาตย์รากษสะโจมตีกองทัพหลวงในยามที่กองทัพหลวงหรือ**กองทัพฝ่ายตนแข็งแรง**

นโยบายเดียวที่ชัดเจนนี้ได้ชี้นำภารกิจของสายลับให้มั่นคงในเป้าหมาย สามารถทำการได้ตามแผนการจนบรรลุผลอย่างซื่อสัตย์ เหมือนบทบาทของสายลับฝ่ายจาณักยะ

ความชำนาญในกลยุทธ์ของราชาผู้พิชิต[15]มีความสำคัญในคัมภีร์อรรถศาสตร์มาก ตามความเห็นของเกาฏิลยะที่ว่า ระหว่างราชาผู้พิชิตที่มีอำนาจ มีความกระตือรือร้น และมีความชำนาญในกลยุทธ์ ราชาที่มีความชำนาญในกลยุทธ์ดีที่สุด เพราะอำนาจทำให้มีความกระตือรือร้นได้ แต่ความชำนาญในกลยุทธ์ที่มาจากความรู้และความคุ้นเคยในศาสตร์การเมืองการปกครอง จะรู้วิธีใช้การประนีประนอม และวิธีเชิงกลยุทธ์อื่นๆ เช่น การใช้สายลับ เครื่องมือทางเคมี เป็นต้น แม้มีความพยายามเพียงเล็กน้อยก็สามารถประสบความสำเร็จในการเข้าถึงราชาที่มีความกระตือรือร้นและมีอำนาจมากได้ (Nerain, 2005, pp.659-660)

จาณักยะก็เป็นผู้มีความชำนาญในกลยุทธ์ทางการเมืองมากและใช้กลยุทธ์ขับเคลื่อนนโยบายนำอำมาตย์รากษสะมาเป็นมหาอำมาตย์ เพื่อธำรงอำนาจ

---

[15] ราชาผู้มีลักษณะดีและมีองค์ประกอบแห่งอำนาจอธิปไตยเหมาะสมที่สุด เป็นบ่อเกิดแห่งกลยุทธ์ เรียกว่า ผู้พิชิต (Nerain, 2005, p.516)

การปกครองสูงสุดของพระเจ้าจันทรคุปตะผู้มีจริยธรรมสูงให้ปกครองอาณาจักรโดยธรรมให้เจริญรุ่งเรืองยาวนาน เป็นนโยบายที่เห็นประโยชน์ชัดเจนและมั่นคง จึงทำให้อำมาตย์ราากษสะยอมจำนนเข้ารับตำแหน่งมหาอำมาตย์ของพระเจ้าจันทรคุปตะ แม้อำมาตย์รากษสะก็เป็นผู้มีความชำนาญในกลยุทธ์ทางการเมืองมากเช่นเดียวกับจาณักยะ แต่เขาใช้กลยุทธ์ขับเคลื่อนนโยบายโค่นล้มพระเจ้าจันทรคุปตะเพื่อความพึงพอใจของเจ้านันทะที่ตายไปแล้ว เป็นนโยบายที่ไม่เห็นประโยชน์ชัดเจน จึงไม่สามารถบรรลุผลสำเร็จ

อนึ่ง การใช้สายลับเป็นผู้ทำอุบายการรักษาความปลอดภัยในองค์พระราชา การฆ่า การสืบราชการลับ การปลอม และการหลอก ซึ่งมีรายละเอียดการปฏิบัติตามไหวพริบเฉพาะตัวและทักษะที่ได้รับการฝึกฝนมาจากหน่วยปฏิบัติการลับของฝ่ายตน เช่น การส่งสัญญาณลับ การส่งข่าวลับผ่านบทกวี เป็นต้น ที่ปรากฏในบทความนี้ ถือเป็นตัวอย่างบางส่วนของการปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมตามคำสอนในคัมภีร์อรรถศาสตร์ เรื่อง การจารกรรม ที่ให้รายละเอียดมากที่สุด คือ ปรากฏอย่างชัดเจนในเล่มที่ 1 บทที่ 11 การจัดตั้งหน่วยปฏิบัติการลับ และบทที่ 12 การจัดตั้งสายลับเคลื่อนที่ และยังอ้างถึงตามที่ต่างๆ ในคัมภีร์อรรถศาสตร์ทั้ง 15 เล่ม ซึ่งสะท้อนให้เห็นระบบการจารกรรมที่ซับซ้อนในสังคมการเมืองของอินเดียโบราณ ลักษณะของสายลับที่มีประสิทธิภาพ และขาดประสิทธิภาพ แม้ในปัจจุบันประเทศต่างๆ ก็มีการจัดตั้งหน่วยราชการลับ เพื่อปฏิบัติงานด้านข่าวกรอง การจารกรรมข้อมูล การสืบราชการลับ การต่อต้านข่าวกรองหรือแม้กระทั่งการก่อการร้าย และการลอบสังหาร หน่วยราชการลับที่สำคัญ เช่น หน่วยเคจีบีของสหภาพโซเวียต และหน่วยซีไอเอของสหรัฐอเมริกา เป็นต้น เพื่อความได้เปรียบประเทศคู่แข่งทางการทหาร การเมือง และเศรษฐกิจ (Kidchai, 2018, pp.70 – 76) แต่ไม่สามารถเปิดเผยรายละเอียดการปฏิบัติงานได้ ดังนั้น คำอธิบายลักษณะนิสัยของสายลับตามธรรมชาติของมนุษย์ในคัมภีร์อรรถศาสตร์จึงทันสมัยอยู่

เสมอและสามารถใช้เป็นแนวทางการปฏิบัติตัวของสายลับหรือจารชนในการทำงานเชิงรุกและเชิงรับในปัจจุบันได้

บทละครมุทราราากษสะเป็นบทละครการเมืองเข้มข้นและใช้ตัวละครสายลับทั้งจากฝ่ายของจาณักยะและอำมาตย์รากษสะเป็นผู้ดำเนินเรื่อง กวีได้สร้างลักษณะนิสัยและพฤติกรรมของตัวละครสายลับตามคำอธิบายในคัมภีร์อรรถศาสตร์ ที่มีการปลอมตัวไปต่างๆ นานาเพื่อปฏิบัติภารกิจหลากหลาย ในบทละครเรื่องนี้จึงมีตัวละครสายลับถึง 23 ตัว โดยบรรดาสายลับของจาณักยะจะเป็นตัวอย่างของสายลับมืออาชีพที่ไม่เคยทำงานผิดพลาด ส่วนบรรดาสายลับของอำมาตย์รากษสะจะเป็นตัวแทนของสายลับที่ทำงานผิดพลาด จึงทำให้ผู้อ่านได้เห็นลักษณะนิสัย ไหวพริบ และพฤติกรรมของสายลับอย่างเป็นรูปธรรมหลากหลายแง่มุมตามสถานการณ์ต่างๆ

บรรณานุกรม

Bhishagratna, K. K. (1911). **An English Translation of The Sushruta Vol.2**. Calcutta: The Bharat Mihir Press.

Ghosh, M., trans. (1951). **The Nāṭyaśāstra Ascribed to Bharata-Muni (Vol.1)**. Calcutta: The Royal Asiatic Society of Bengal.

Kale, M. R., trans. (1976). **Viśākhadatta: Mudrārākṣasa With the Commentary of Ḍhuṇḍhirāja**. (6th ed.) Delhi: Motilal anarsidass.

Kangle, R.P., trans. (2010). **The Kauṭilīya Arthaśāstra**. Dehi: Motial Banarsidass.

Kidchai, P. (2018). **kānprīapthīap nūai rātchakān lap khē̄ čhībī (KGB) khǭng sahaphāp sō̄ wī yot læ nūai rātchakān lap sī̄ ʻai ʻē (CIA**

) **khō̜ng saha rat ʻō̜mērī kā kō̜ranī sưksā ʻitthiphon botbāt læ nāthī dān khwāmmankhong khō̜ng prathēt nai chūang songkhrāmyen (khō̜. sō̜. nưngphankāorō̜isīsiphā - nưngphankāorō̜ikāosipʻet)**. [The Comparison Between Secret Intelligence Agencies of Soviet Union (KGB) and United States of America (CIA) in Case Study of Influence, Roles and Duties of National Security During The Cold War Period (1945 – 1991)] (Bachelor's research paper) Thammasat University, Faculty of Liberal Arts.

La-oungsri, K. et al. (2016). **ʻIndīa mahatsačhan**. [The wonder that was India] Bangkok: Toyota Thailand Foundation.

Majumder, Shilpi Dutta. (2010). **Concept of Espionage in Kauṭiliya Arthaśāstra: Its Relevance to Present Era**. (Doctor of Philosophy's thesis) Assam University, Department of Sanskrit, School of Languages.

Mitra, Bhaswati. (1989). **Place of Mudrārākṣasa as a Political Drama in Ancient Indian Literature**. (Doctor of Philosophy's thesis). Jadavpur University, Faculty of the Graduate School of Arts.

Narain, V., edi. (2005). **Kauṭilīya Arthaśāstra**. Delhi: Chaukhamba Sanskrit Pratiṣthan.

Rangarajan, L.N., edi. (1992). **Kauṭilīya The Arthashastra**. Calcutta: Penguin Books India.

Sastri, Gaurinath. (1960). **A Concise History of Classical Sanskrit Literature**. Calcutta: Oxford University Press.

Wantana, S. (2018). **lōk thī khit wā khunkhœ̄i ? khwāmkhit thāngkān mư̄ang Thai samai krung sī yut yā**. [familiar world? Thai political thought during the Ayutthaya period] Bangkok: Department of Political Science and Public Administration, Faculty of Social Sciences, Kasetsart University.

Williams, M. M. (1986). **A Sanskrit – English Dictionary**. Delhi: Motilal Banarsidass.

POLITICAL INSTALLATION:
Attempt to uninstall the old ideology after the Revolution in Siam[***]

Weerachon Gedsagul[*]
Watcharabon Budddaraksa[**]

Abstract

This article aims to investigate the strategies employed by a revolutionary group that came to power in 1932, to eradicate the principles of Absolute Monarchy in Siam during the years 1932 to 1947. The study is based on the framework of "Political Installation" and focuses on the concept of "Uninstallation." The author's findings indicate that in order to achieve "Uninstallation," the government implemented various measures such as disbanding the privy council, overhauling the military, and denouncing most royal ceremonies that held significant influence of the throne. However, the attempts of the revolutionary group were

---

[*] Pd.D Candidate, Doctor of Philosophy (Political Science), Faculty of Social Sciences, Naresuan University; Email: weerachong61@nu.ac.th

[**] Associate Professor Dr., Political Science Program, Faculty of Social Sciences, Naresuan University, Email: watcharabonb@nu.ac.th

[***] This article is a part of the dissertation entitled “An Installation of Political Thought among the People’s Party A.D.1932- 1947.” in Political Program, Faculty of Social Sciences, Naresuan University.

[****] Received April 6, 2023; Revised June 5, 2023; Accepted September 25, 2023.

ultimately unsuccessful in completely eradicating traditional power structures.

Keywords: Political installation, Uninstall, Political Ideology, The Revolution in Siam 1932.

การจัดวางความคิดทางการเมือง : ความพยายามในการรื้อถอนชุดอุดมการณ์เก่าภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองสยาม***

วีรชน เกษสกุล*
วัชรพล พุทธรักษา**

บทคัดย่อ

บทความชิ้นนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะทำการศึกษากลไกสำคัญที่คณะผู้ก่อการในฐานะรัฐบาลของระบอบใหม่ใช้สำหรับการรื้อถอนชุดอุดมการณ์ของระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 – พ.ศ. 2490 โดยการศึกษาในครั้งนี้ผู้เขียนใช้แนวความคิดที่ว่าด้วย “การจัดวางความคิดทาง

* นักศึกษาปริญญาเอก สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร E-mail: weerachong61@nu.ac.th

** รองศาสตราจารย์ ดร.ประจำภาควิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร (อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์) E-mail: watcharabonb@nu.ac.th

*** บทความชิ้นนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่องการจัดวางความคิดทางการเมืองของกลุ่มคณะราษฎร พ.ศ. 2475 – 2490 หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร E-mail: weerachong61@nu.ac.th

**** ได้รับบทความ 6 เมษายน 2566; แก้ไขปรับปรุง 5 มิถุนายน 2566; อนุมัติให้จัดพิมพ์ 25 กันยายน 2566

การเมือง” เป็นกรอบในการวิเคราะห์ โดยเน้นทำการศึกษาในมิติที่ว่าด้วย “การรื้อถอนชุดอุดมการณ์ที่ถูกจัดวางไว้แล้ว” ผลที่ได้จากการศึกษาพบว่ากลไกที่คณะผู้ก่อการใช้ในการรื้อถอนชุดอุดมการณ์เก่าภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองนั้น ประกอบด้วยการยกเลิกองค์กรที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน การปรับปรุงกองทัพ และการยกเลิกพระราชพิธีสำคัญ ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนแล้วแต่มีความสัมพันธ์เชิงอำนาจกับพระมหากษัตริย์อันเป็นองค์ประธานหลักแห่งอำนาจของระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ แต่อย่างไรก็ดีจากการที่คณะผู้ก่อการพยายามเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางอำนาจทั้งในมิติทางการเมืองและในมิติทางวัฒนธรรม ผ่านกลไกต่าง ๆ นั้นยังไม่เพียงพอที่จะรื้อถอนชุดอุดมการณ์ของระบอบเก่าได้อย่างถอนรากถอนโคน

คำสำคัญ : การจัดวางความคิดทางการเมือง การรื้อถอน อุดมการณ์ทางการเมือง การเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475

บทนำ

บทความชิ้นนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะทำการศึกษาว่าคณะผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475พยายามใช้กลไกอะไรในการจัดวางความคิดทางการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลไกที่ใช้ในการสถาปนาอุดมการณ์ใหม่ นับตั้งแต่เมื่อการปฏิวัติสำเร็จจนกระทั่งถึง พ.ศ.2490 ทั้งนี้จากการทบทวนวรรณกรรมผู้เขียนพบว่ามีงานวิชาการจำนวนหนึ่งที่พยายามอธิบายว่าปัจจัยสำคัญที่คณะผู้ก่อการไม่สามารถที่จะสถาปนาอุดมการณ์ใหม่หรือระบอบประชาธิปไตยได้นั้น เนื่องมาจากกษัตริย์และกลุ่มกษัตริย์นิยมไม่ยอมรับในการปฏิวัติ จึงได้มีการเคลื่อนไหวต่อต้านด้วยวิธีการต่าง ๆ

เพื่อที่จะได้กลับคืนสู่อำนาจ[1] อย่างไรก็ดี นอกจากคำอธิบายในลักษณะดังกล่าว ผู้เขียนตั้งข้อสังเกตว่าภายใต้บริบททางการเมืองหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองจนกระทั่งถึง พ.ศ. 2490 คณะผู้ก่อการเองในฐานะที่เป็นฝ่ายครองอำนาจนำทางการเมืองในช่วงเวลานั้น ได้ใช้กลไกหรือมียุทธวิธีอย่างใดบ้างสำหรับการพยายามที่จะสถาปนาอุดมการณ์ใหม่ หรือมีวิธีในการตอบโต้ฝ่ายที่เป็นปฏิปักษ์อย่างไรบ้างจึงไม่สามารถที่จะรักษาสถานะนำเอาไว้ได้

ในการนี้ เพื่อที่จะตอบข้อสงสัยดังกล่าว ในการศึกษาครั้งนี้ผู้เขียนจะใช้แนวความคิดที่ว่าด้วย "การจัดวางความคิดทางการเมือง"[2] มาเป็นกรอบใน

---

[1] ณัฐพล ใจจริง พยายามอธิบายว่าอุปสรรคสำคัญที่ทำให้คณะผู้ก่อการไม่อาจจะดำเนินการให้สังคมเกิดความก้าวหน้าได้อย่างที่ควรนั้น เป็นผลมาจากการที่พวกเขาต้องเผชิญกับการคุกคามจากกลุ่มปฏิปักษ์การปฏิวัติอย่างต่อเนื่อง นับตั้งแต่เหตุการณ์รัฐประหารเงียบของพระยามโนปกรณ์นิติธาดา ใน พ.ศ.2476 การเกิดขึ้นของเหตุการณ์คณะผู้บ้านเมือง ใน พ.ศ. 2476 การพยายามลอบสังหารแกนนำคณะราษฎร ใน พ.ศ. 2476 2477 2481 การรัฐประหาร ที่เกิดขึ้นใน พ.ศ.2490 การกลับคืนอำนาจของกลุ่มอนุรักษนิยมและเหล่านักเขียนสารคดีการเมือง ใน พ.ศ.2490 และการรัฐประหารรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ใน พ.ศ. 2500 เป็นต้น (Jaijing, 2019, p.8)

[2] "การจัดวางความคิดทางการเมือง" เป็นแนวความคิดที่เกิดจากความพยายามในการบูรณาการระหว่างศาสตร์ทางด้านรัฐศาสตร์และศาสตร์ทางด้านศิลปะเข้าด้วยกัน โดยวัชรพล พุทธรักษา นักวิชาการผู้สนใจและเชี่ยวชาญเกี่ยวกับแนวความคิดทฤษฎีของอันโตนิโอ กรัมชี สำหรับการจะนำเอาแนวความคิดดังกล่าวไปใช้ มีหลักการสำคัญอยู่สามประการคือ การกลับไปทบทวนความคิดที่ถูกจัดวางไว้แล้ว (Installed) การเข้าไปรื้อถอนความคิดที่ถูกจัดวาง (Uninstallation) และการจัดวางความคิดใหม่ (Reinstallation) (โปรดดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน Buddharaksa, 2018, pp.21–26, 199-202) หรือจะกล่าวอีกอย่างหนึ่งคือ แนวความคิดที่ว่าด้วยการจัดวางความคิดทางการเมืองคือการประยุกต์แนวความคิดและทฤษฎีทางการเมืองของอันโตนิโอ กรัมชี ที่มีรากฐานของปรัชญาแห่งการปฏิบัติ (Philosophy of Praxis) ให้เป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น แต่อย่างไรก็ดีวัชรพลเองก็ไม่ได้กำหนดรูปแบบที่ชัดเจนว่าจะต้องนำเอาแนวความคิดดังกล่าวไปใช้อย่างไร ในบทความชิ้นนี้ผู้เขียนจึงพยายามที่จะนำเอาแนวความคิดดังกล่าวนี้มาประยุกต์ต่อ โดยการจำแนกแนวคิดทฤษฎีของกรัมชีออกเป็นกลุ่ม ๆ ตามหลักการที่วัชรพลได้สรุปเอาไว้ในขั้นต้นว่ามีหลักการสำคัญอยู่ 3 ประการ เพื่อที่จะนำมาใช้เป็นกรอบสำหรับการย้อนกลับไปมองและวิเคราะห์ปรากฏการณ์ทางการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำมาใช้เป็นกรอบ

การแสวงหาความรู้และเผยให้เห็นถึงกลไกหรือยุทธวิธีที่คณะผู้ก่อการพยายามใช้เพื่อทำการสถาปนาอุดมการณ์ใหม่ แต่ทั้งนี้ด้วยกรอบแนวความคิดดังกล่าวมีหลักการสำคัญสามประการ อันประกอบด้วยการกลับไปทบทวนความคิดที่ถูกจัดวางไว้แล้ว (Installed)[3] การเข้าไปรื้อถอนความคิดที่ถูกจัดวาง (Uninstallation) และการจัดวางความคิดใหม่ใส่กลับเข้าไป (Reinstallation) (Buddharaksa, 2018, pp.199-202) ซึ่งบทความชิ้นนี้ผู้เขียนจะมุ่งเน้นนำเสนอในส่วนของประเด็นที่เกี่ยวข้องกับ “การรื้อถอนความคิดที่ถูกจัดวางไว้แล้ว” เป็นประเด็นสำคัญ กล่าวคือผู้เขียนจะพยายามชี้ให้เห็นถึงกลไกและยุทธวิธีที่กลุ่มคณะผู้ก่อการพยายามจะรื้อถอนชุดอุดมการณ์เก่าภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองได้สำเร็จ

เพื่อตอบข้อสงสัยในข้างต้น บทความชิ้นนี้จะนำเสนอด้วยการอภิปรายโดยแบ่งเป็นประเด็นสำคัญดังต่อไปนี้

1. **ความสำคัญของการรื้อถอนชุดอุดมการณ์เก่า** : เนื้อหาในส่วนนี้จะเป็นการอภิปรายเพื่อแสดงให้ว่าทำไมถึงจะต้องมีการรื้อถอนชุดอุดมการณ์เก่าภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ผ่านมุมมองของแนวความคิดที่ว่าด้วยการจัดวางความคิดทางการเมือง

ในการวิเคราะห์และอธิบายปรากฏการณ์ทางการเมืองไทยในช่วง พ.ศ.2475-2490 (โปรดดูรายละเอียดใน Gedsakul & Buddharaksa, 2022 b, pp.1-13; Buddharaksa, 2018, pp.20-26, 199-202) กล่าวโดยสรุป การจัดวางความคิดทางการเมือง ก็คือกรอบแนวความคิดทางการเมือง ที่ใช้สำหรับการพิจารณาปรากฏการณ์ทางการเมืองหนึ่ง ๆ โดยแนวความคิดดังกล่าวมีกระบวนการในการทำงาน 3 ขั้นตอน คือ 1. ตรวจสอบหรือทบทวนความคิดที่ถูกจัดวางไว้แล้ว (Installed) 2. พิจารณาประเด็นเกี่ยวกับรื้อถอนความคิดที่ถูกจัดวาง (Uninstallation) และ3. ชี้ให้เห็นถึงการพยายามจัดวางความคิดใหม่ใส่กลับเข้าไป (Reinstallation)

[3] สำหรับประเด็นการทบทวนความคิดที่ถูกจัดวางไว้แล้ว (Installed) ผู้เขียนได้นำเสนอประเด็นดังกล่าวไว้แล้วในบทความเรื่อง “การเลื่อนไหลของกลุ่มประวัติศาสตร์ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองสยาม” (โปรดดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน Gedsakul & Buddharaksa, 2022 a, pp. 172-209)

2. **การรื้อถอนชุดอุดมการณ์เก่าภายหลังการปฏิวัติสยาม** : เนื้อหาในส่วนนี้จะเป็นการอภิปรายเพื่อชี้ให้เห็นว่าคณะผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองนั้นได้พยายามจะรื้อถอนชุดอุดมการณ์เก่าด้วยกลไกใดบ้าง

3. **บทสรุปและข้อเสนอแนะบางประการ** : เนื้อหาในส่วนสุดท้ายนี้จะเป็นการอภิปรายสรุปผลการศึกษาพร้อมทั้งข้อเสนอแนะ รวมทั้งชี้ให้เห็นถึงข้อจำกัดบางประการของการศึกษาในครั้งนี้

1. ความสำคัญของการรื้อถอนชุดอุดมการณ์เก่า

ตามที่ผู้เขียนได้เกริ่นนำไปในข้างต้นแล้วว่าการพยายามจัดวางความคิดทางการเมืองนั้น ไม่ได้คำนึงเฉพาะในส่วนของการสร้างสิ่งใหม่เท่านั้น หากแต่การรื้อถอนสิ่งเก่านั้นก็เป็นส่วนหนึ่งของการจัดวางความคิดทางการเมืองและมีความสำคัญที่ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน ทั้งนี้หากพิจารณาในประเด็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 ผู้เขียนได้พบว่า ชาตรี ประกิตนนทการ นักวิชาการผู้สนใจและเชี่ยวชาญทางด้านประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมและสถาปัตยกรรมไทย ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการรื้อถอนชุดอุดมการณ์เก่าเอาไว้ว่า

> *“ปรากฏการณ์ในเชิงวัฒนธรรมที่ดูจะกลายเป็นสัจธรรมของการเปลี่ยนผ่านอำนาจทางการเมืองจากกลุ่มอำนาจหนึ่งมาสู่กลุ่มอำนาจหนึ่งคือ การทำลายความชอบธรรมของกลุ่มอำนาจเดิมด้วยการทำลายสัญลักษณ์ทางการเมืองของฝ่ายตรงข้ามลง และแทนที่ด้วยสัญลักษณ์ใหม่ที่เป็นการแสดงออกถึงความชอบธรรมทางการเมืองของกลุ่มอำนาจใหม่ ซึ่งการปฏิวัติ 2475 ก็ไม่อยู่ในข้อยกเว้นของสัจธรรมดังกล่าว”* (Prakitnontakan, 2019, p.6)

จากข้อคิดเห็นดังกล่าว ได้สะท้อนให้เห็นว่าคณะผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 มีความจำเป็นที่จะต้องทำลายหรือการรื้อถอนชุดอุดมการณ์

เก่าหรือความชอบธรรมบางประการของกลุ่มอำนาจเดิม พร้อม ๆ กับการพยายามติดตั้งชุดอุดมการณ์ใหม่เข้าไปแทนที่ ซึ่งหากพิจารณาจากข้อคิดเห็นดังกล่าว ผู้เขียนมีข้อเสนอว่าการพิจารณาผ่านกรอบแนวความคิดที่ว่าด้วยการจัดวางความคิดทางการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเด็นที่ว่าด้วยการรื้อถอนชุดความคิดหรือชุดอุดมการณ์เก่า จะเป็นอีกหนึ่งช่องทางที่จะช่วยให้เราสามารถมองเห็นกลไกที่คณะผู้ก่อการใช้ในการจัดวางความคิดทางการเมืองชัดเจนยิ่งขึ้น

ทั้งนี้ เมื่อกล่าวถึงประเด็นเกี่ยวกับ “การรื้อถอน” (Uninstallation) ชุดความคิดหรือชุดอุดมการณ์เก่า ผ่านกรอบแนวความคิดที่ว่าด้วย “การจัดวางความคิดทางการเมือง” เป็นสิ่งที่มิอาจจะหลีกเลี่ยงได้ที่จะต้องย้อนกลับไปทำความเข้าใจมโนทัศน์ของแนวความคิดที่ว่าด้วย “สามัญสำนึก” (Common sense) และแนวความคิดที่ว่าด้วย “สำนึกที่ดีในการมองโลกแบบใหม่” (Good sense) ที่เสนอโดยอันโตนิโอ กรัมชี ซึ่งทั้งสองแนวความคิดนี้มีความเชื่อมโยงอยู่กับแนวความคิดที่ว่าด้วย “การครองอำนาจนำ” (Hegemony) แนวความคิด “การช่วงชิงพื้นที่ทางความคิดและพื้นที่ทางวัฒนธรรม” (War of Position) “แนวความคิดที่ว่าด้วยปัญญาชน” (Intellectuals) และแนวความคิดที่ว่าด้วย “กลุ่มทางประวัติศาสตร์” (Historical bloc) ด้วย (Buddharaksa, 2014, pp.144 – 176) ซึ่งเนื้อหาในส่วนนี้ผู้เขียนจะพยายามนำเสนอให้เห็นถึงสาระสำคัญของแนวความคิดที่ว่าด้วยสามัญสำนึก (Common sense) และแนวความคิดที่ว่าด้วยสำนึกเชิงวิพากษ์ (Good sense) ตามลำดับ

1.1 แนวความคิดที่ว่าด้วย “สามัญสำนึก”

“สามัญสำนึก” (Common sense) เป็นหนึ่งในแนวความคิดสำคัญของอันโตนิโอ กรัมชี ดังจะเห็นได้จากการที่กรัมชีได้ให้ความสำคัญกับแนวคิดดังกล่าวนี้อยู่

ในระดับเดียวกับงานเขียนของนักปรัชญาหรือผู้เชี่ยวชาญ แต่ที่แตกต่างคือสามัญสำนึกสำหรับกรัมชีนั้นเป็นปรัชญาของผู้ที่ไม่ใช่นักปราชญ์ (Philosophy of non-philosophers) ทั้งนี้หากพิจารณาสาระสำคัญของแนวความคิดที่ว่าด้วยสามัญสำนึกจะเห็นได้ว่ากรัมชีได้พยายามอธิบายแนวความคิดดังกล่าวว่ามีลักษณะเป็นนามธรรมคล้ายกับศาสนา นอกจากนี้เขายังเชื่อว่าสามัญสำนึกเป็นผลผลิตอันเกิดมาจากผลพวงทางประวัติศาสตร์ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือสามัญสำนึกในแบบกรัมชีนั้นไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ หากแต่เป็นสิ่งที่ถูกประกอบสร้างขึ้นมาจากผู้คนในสังคมในบริบททางสังคมหนึ่ง ๆ จนกระทั่งกลายเป็นบรรทัดฐานหรือหลักเกณฑ์ในการปฏิบัติร่วมกันของผู้คนในสังคม โดยกรัมชีได้พยายามที่จะชี้ให้เห็นว่าเครื่องมือที่คอยช่วยสนับสนุนให้เกิดสามัญสำนึกนั้นก็คือคติชนพื้นบ้าน ยกตัวอย่างเช่น นิทาน ตำนานพื้นบ้าน คำสอน คติความเชื่อ เป็นต้น (Hoare & Sperber, 2016, pp.86-88)

อนึ่ง เมื่อครั้งที่กรัมชีทำงานอยู่กองวารวารสาร “L’Ordine Nuovo” (ระเบียบใหม่) มีนักปฏิวัติหลายคนมองว่าสามัญสำนึกคืออุปสรรค์ของการปฏิวัติ ยิ่งกว่านั้นพวกเขามองว่าสามัญสำนึกคือสัญลักษณ์ของวิธีคิดแบบอนุรักษนิยม ซึ่งในส่วนของกรัมชีเห็นว่าสามัญสำนึกนั้นคือการมองโลกในลักษณะที่ไร้เหตุผลในเชิงวิพากษ์ กล่าวคือสามัญสำนึกเป็นบรรยากาศที่ถูกสร้างขึ้นผ่านการกล่อมเกลาทางวัฒนธรรมจนกลายเป็นความจริงที่ไม่ต้องตั้งคำถามใด ๆ แต่อย่างไรก็ดีกรัมชีก็ได้เสนอสิ่งที่จะมาท้าทายต่อสามัญสำนึกหรือทำลายสภาวะที่ถูกครอบงำจากสามัญสำนึก ซึ่งสิ่งนั้นคือ “สำนึกที่ดีในการมองโลกแบบใหม่” หรือ “การสร้างสำนึกเชิงวิพากษ์” (Good sense) (Gramsci, 1971, p.419; Hoare & Sperber, 2016, pp.88-89)

1.2 สำนึกที่ดีในการมองโลกแบบใหม่ (Good sense)

การสร้างสำนึกที่ดีในการมองโลกแบบใหม่ หรือ การสร้างสำนึกเชิงวิพากษ์ (Good sense) เป็นสภาวะหรือกลไกที่กรัมชีพยายามพูดถึงแนวทางที่ใช้สำหรับตอบโต้ต่อสภาวะการครองอำนาจนำ (Counter Hegemony) กล่าวคือ หากกลุ่มชนชั้นที่รู้สึก

ถูกกดขี่ต้องการจะสร้างการเปลี่ยนแปลงหรือจะไม่ยอมจำนนต่อสภาวการณ์ดังกล่าว เมื่อประเมินแล้วเห็นว่ามีศักยภาพที่จะเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางสังคมที่เป็นอยู่ได้ พวกเขาจะต้องตั้งคำถามกับสภาวะของการถูกกดขี่ และลุกขึ้นสู้ในสนามทางความคิด ความเชื่อ ตลอดจนการสร้างจิตสำนึก เพื่อที่จะยกระดับทางปัญญาของผู้คนทั่วไปให้ได้ (Gramsci, 1971, p.340; Buddharaksa, 2014, pp.166-167; Photinit, 2020, pp.162-163)

แต่อย่างไรก็ดี การสร้างสำนึกที่ดีในการมองโลกแบบใหม่จะสำเร็จไม่ได้เลย หากปราศจากกลไกที่เรียกว่า “ปัญญาชน” (Intellectuals) ทั้งนี้เพราะปัญญาชนในมุมมองของกรัมชีนั้นคือผู้ที่มีบทบาทในเชิงของการจัดองค์การ หรือบทบาททางด้านอุดมการณ์และวัฒนธรรม ซึ่งคนที่ทำหน้าที่ดังกล่าวนี้ในมุมมองของกรัมชีนั้นไม่ได้ให้ความสำคัญว่าจะต้องเป็นบุคคลในชนชั้นสูงหรือชนชั้นนำเท่านั้น ทั้งนี้เพราะกรัมชีให้ความสำคัญกับบทบาทและหน้าที่ของบุคคลเหล่านั้นมากกว่าสถานะทางเศรษฐกิจ สังคม และชาติกำเนิด ดังนั้น ปัญญาชนในมุมมองของกรัมชีจึงหมายถึงใครก็ได้ที่ทำหน้าที่เป็นตัวแสดงสำคัญในการขับเคลื่อนหรือสร้างแรงผลักดัน ตลอดจนการสร้างความรู้อันจะนำไปสู่การสร้างรากฐานทางคติความเชื่อ ทัศนคติ และที่สำคัญคือการสร้างจิตวิญญาณแห่งการต่อสู้ให้เกิดขึ้นในระดับจิตสำนึกของกลุ่มผู้ถูกกดขี่ ซึ่งสภาวะดังกล่าวจะนำไปสู่การท้าทาย “สามัญสำนึกแบบดั้งเดิม” (Sassoon, 1982, p.14; Crehan, 2016, pp.18-19, 44; Buddharaksa, 2014, p.171)

อนึ่ง ปัจจัยสำคัญอีกประการที่จะเป็นส่วนสนับสนุนและนำพาการสร้างสำนึกที่ดีในการมองโลกแบบใหม่ไปสู่เป้าหมายปลายทางที่เรียกว่า “เจตจำนงร่วมกัน” (Collective will) นั้น คือการทำสงครามยึดพื้นที่ทางความคิดและพื้นที่ทางวัฒนธรรม (War of Position) สำหรับแนวความคิดที่ว่าด้วยการช่วงชิงพื้นที่ทางความคิด เป็นหนึ่งในยุทธวิธีของการต่อสู้เพื่อแย่งชิงความได้เปรียบทางการเมือง ซึ่งกรัมชีเห็นว่าการทำสงครามขับเคลื่อนยึดพื้นที่ (War of Movement) นั้นอาจจะเป็นกลยุทธ์ที่เหมาะสม

กับรัฐที่มีอำนาจทางการเมืองที่เปราะบาง เป็นรัฐที่มีกลุ่มพลังทางสังคมกลุ่มต่าง ๆ ที่ยังพัฒนายังไม่เต็มที่ ซึ่งกรัมชีเห็นว่าแม้ว่าจะสามารถยึดอำนาจรัฐมาได้แต่ก็ยังยากที่จะรักษาอำนาจนั้นไว้ได้อย่างยาวนานและยั่งยืน ดังนั้นเขาจึงเสนอแนวทางที่ว่าด้วย "การทำสงครามเพื่อช่วงชิงพื้นที่ทางความคิด" เพื่อให้ได้มาซึ่งการครองอำนาจนำที่จะสามารถเข้าไปเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง รวมทั้งการจัดระเบียบทางสังคมใหม่อย่างยั่งยืน สำหรับแนวทางหรือวิธีการนั้นกรัมชีไม่ได้เสนอเอาไว้อย่างชัดเจน หากแต่ให้แนวทางเอาไว้ว่าจะต้องมีกระบวนการที่คนกลุ่มหนึ่งทำให้ความคิด อุดมการณ์ ค่านิยม จริยธรรม วัฒนธรรมของตนเอง กลายเป็นความคิดและวัฒนธรรมหลักของสังคมนั้น ๆ ให้ได้ ซึ่งกลไกต่าง ๆ เหล่านั้นอาจจะใช้ผ่านสถาบันทางศาสนา สถาบันครอบครัว สถาบันทางการศึกษา เป็นต้น (Gramsci, 1971, p.59; Hoare & Sperber, 2016, pp.59 – 60; Simon, 1999, pp.85 – 86; Kaothep, 1998, pp.90 – 91)

ทั้งนี้ หากนำเอาแนวความคิดทางการเมืองที่ผู้เขียนได้อภิปรายไปในข้างต้นมาใช้เป็นเครื่องมือในการพิจารณาปรากฏการณ์ทางการเมืองภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองสยาม พ.ศ.2475 บนสมมติฐานที่ว่าคณะผู้ก่อการมีความพยายามในการที่จะสร้างสำนึกที่ดีในการมองโลกแบบใหม่ (Good sense) เพื่อท้าทายชุดสามัญสำนึกแบบดั้งเดิม ครั้นคณะผู้ก่อการสามารถยึดอำนาจได้สำเร็จแล้วนั้น จึงมีความพยายามที่จะสร้างสภาวะการครองอำนาจนำด้วยวิธีการต่าง ๆ ในที่นี้ผู้เขียนเรียกวิธีการดังกล่าว "การจัดวางความคิดทางการเมือง" ซึ่งเป็นหนึ่งในกลไกสำคัญสำหรับการจะรื้อถอนชุดอุดมการณ์เก่าและรวมถึงการสถาปนาอุดมการณ์ใหม่ด้วย ดังจะเห็นได้จากการที่คณะผู้ก่อการพยายามจะสร้างสิ่งต่าง ๆ อย่างเช่น การจัดทำธรรมนูญการปกครองสยาม การพยายามเสนอเค้าโครงการเศรษฐกิจ การพยายามเผยแพร่ลัทธิรัฐธรรมนูญนิยม การจัดทำแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2475 หรือแม้กระทั่งการพยายามสร้าง และเปลี่ยนแปลงรูปแบบทางสถาปัตยกรรม เป็นต้น

สำหรับในบทความชิ้นนี้ ผู้เขียนมีจุดมุ่งหมายที่จะทำการศึกษาและเผยให้เห็นถึงความพยายามในการที่จะรื้อถอนชุดความคิดหรืออุดมการณ์ทางการเมืองแบบเก่าเป็นหลัก ส่วนประเด็นเกี่ยวกับการจัดวางชุดความคิดใหม่ใส่กลับเข้าไปนั้นผู้เขียนจะนำเสนอในโอกาสต่อไป

2. การรื้อถอนชุดอุดมการณ์เก่าภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองสยาม

ภายหลังจากเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงการปกครองที่เกิดขึ้นในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ.2475 คณะผู้ก่อการใช้เวลาเพียงไม่กี่วันก็สามารถตั้งรัฐบาลได้สำเร็จ และสิ่งแรก ๆ ที่รัฐบาลใหม่ภายใต้การควบคุมอำนาจของคณะผู้ก่อการ[4] พยายามจะทำการเปลี่ยนแปลงนั้นก็คือ การปรับโครงสร้างทางอำนาจและการพยายามจะสถาปนาอุดมการณ์ใหม่ ซึ่งในเนื้อหาส่วนนี้ผู้เขียนจะพยายามนำเสนอและชี้ให้เห็นว่าภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองคณะผู้ก่อการพยายามใช้กลไกหรือมียุทธวิธีในการที่จะรื้อถอนชุดอุดมการณ์เก่าอย่างไร โดยผู้เขียนได้แบ่งเป็นประเด็นสำคัญ ๆ ดังต่อไปนี้

2.1 การยกเลิกองค์กรที่ปรึกษาราชการแผ่นดินในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์

ก่อนที่ผู้เขียนจะชี้ให้เห็นว่าคณะผู้ก่อการได้ทำการรื้อถอนชุดความคิดหรืออุดมการณ์เก่าอย่างไรนั้น ประเด็นสำคัญที่จำเป็นที่จะต้องทำความเข้าใจก่อน คือ ชุดความคิดหรืออุดมการณ์นั้น ๆ ดำรงอยู่อย่างไร ซึ่งในที่นี้ผู้เขียนจะมุ่งประเด็นไปที่องค์กรที่ปรึกษาของพระมหากษัตริย์ไทยในสมัยการปกครองโดยระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ (Absolute Monarchy) ซึ่งองค์กรในลักษณะ

---

[4] ภายหลังจากที่มีการตั้งรัฐบาลใหม่ภายใต้ระบอบรัฐธรรมนูญ แม้จะมีบุคคลที่มีชื่อเสียงจากทั้งภายในและภายนอกคณะผู้ก่อการร่วมเป็นรัฐบาล แต่อำนาจสูงสุดอยู่ที่คณะกรรมการราษฎร ที่มีสมาชิก 15 คน ซึ่งในจำนวนดังกล่าวนี้เป็นคณะผู้ก่อการถึง 13 คน (โปรดดูรายละเอียดใน Batson, 2004, pp.342-343; House of Deputies, 1932, pp.11-12)

ดังกล่าวถูกสถาปนาขึ้นอย่างเป็นทางการครั้งแรกในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) ภายใต้ระบบที่เรียกว่า "สภาการแผ่นดิน" ซึ่งระบบดังกล่าวประกอบด้วย สภาที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน[5] (Council of state) สภาที่ปรึกษาส่วนพระองค์[6] (Privy Council) ใน พ.ศ. 2417

---

[5] สภาที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน ถูกตราขึ้นเป็นพระราชบัญญัติ "เคาน์ซิลออฟสเตด คือที่ปฤกษาราชการแผ่นดิน" เมื่อ จุลศักราช 1236 หรือวันที่ 8 พฤษภาคม พ.ศ.2417 ตามพระราชดำริห์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ว่า "...ราชการผลประโยชนบ้านเมืองสิ่งใดที่จะเกิดขึ้น แลการที่ยังรกร้างมาแต่เดิมมากนั้น ถ้าจะทรงจัดการแต่พระองค์เดียว ก็จะไม่ใคร่สำเรจไปได้ ถ้ามีผู้ที่ช่วยกันคิดหลายปัญญาแล้ว การซึ่งรกร้างมาแต่เดิมก็จะได้ปลดเปลื้องไปได้ที่ละน้อย ๆ ความดีความเจริญ ก็จะบังเกิดกับบ้านเมือง" สำหรับการคัดเลือกบุคคลที่จะมาเป็นที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จะทรงตั้งราชตระกูลและข้าราชการซึ่งมีตระกูล เป็นผู้ที่มีสติปัญญาว่องไวเฉียบแหลมรอบรู้ในราชกิจการต่าง ๆ และมีชื่อเสียงอย่างเป็นประจักษ์ โดยกำหนดตั้งแต่ 10 นายขึ้นไปแต่ไม่เกิน 20 นาย ทั้งนี้ ในการตั้งคณะที่ปรึกษาราชการแผ่นดินครั้งแรกปรากฏว่ามีจำนวนที่ปรึกษาราชการแผ่นดินทั้งสิ้นจำนวน 12 นาย ซึ่งในจำนวนทั้งหมดนี้ไม่ปรากฏว่ามีพระบรมวงศานุวงศ์ หากแต่ทั้งหมดเป็นขุนนางในระดับพระยา อนึ่ง ภายหลังจากที่มีพระบรมวินิจฉัยเลือกบุคคลที่ได้คุณสมบัติแล้วนั้น ก่อนที่จะเข้าดำรงตำแหน่งผู้ที่ถูกคัดเลือกจะต้องเข้าร่วมพิธีสัตยานุสัตย์สาบานต่อหน้าพระพักตร์และถือน้ำพิพัฒน์สัตยาและได้รับใบตราตั้งก่อนจึงจะถือว่าเป็นที่ปรึกษาราชการแผ่นดินโดยสมบูรณ์ ทั้งนี้หากพิจารณาจากประกาศ "การในที่ปฤกษาราชการแผ่นดิน" ทำให้ทราบว่าอำนาจหน้าที่ประการหนึ่งของคณะที่ปรึกษาราชการแผ่นดินคือ การที่ฝ่ายคณะเคาน์ซิลสามารถที่จะขัดพระราชอำนาจหรือหยุดหน่วงขัดขวางพระเจ้าแผ่นดินได้ เช่น การใด ๆ ที่พระเจ้าแผ่นดินทรงพระราชดำริห์เป็นการที่ไม่ต้องด้วยยุติธรรม นับตั้งแต่เรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ จนกระทั่งถึงการออกพระราชบัญญัติต่าง ๆ (โปรดดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน Fine Arts Department, 1971, pp.1-9, 41-54; Innimirt, 2014, pp.19-20; Atcharawan, 2015, pp.78-80)

[6] "สภาที่ปรึกษาส่วนพระองค์" ถูกตราขึ้นเป็นพระราชบัญญัติ "ปรีวีเคาน์ซิลลอร์ คือที่ปรึกษาในพระองค์" เมื่อวันที่ 15 สิงหาคม พ.ศ.2417 หรือหลังจากที่มีการสถาปนาสภาที่ปรึกษาแผ่นดินราว ๆ 3 เดือนเศษ ทั้งนี้หากพิจารณาโดยภาพรวมแล้วสภาดังกล่าวนี้มีลักษณะคล้ายกับสภาที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน แต่ที่แตกต่างไปจากสภาที่ปรึกษาแผ่นดินคือ สภาที่ปรึกษาราชการแผ่นดินจะมีหน้าที่หลัก ๆ คือการประชุมพิจารณาเกี่ยวกับร่างกฎหมายต่าง ๆ ส่วนภารกิจของสภาที่ปรึกษาในประองค์นั้น จะมีหน้าที่เป็นทั้งที่ปรึกษาส่วนพระองค์ด้านต่าง ๆ ทั้งที่เป็นเรื่องที่พระเจ้าแผ่นดินทรงพระราชทานลงมาและที่สมาชิกสภาเสนอให้พิจารณา นอกจากนี้

เสนาบดีสภา[7] ใน พ.ศ. 2435 และรัฐมนตรีสภา[8] ใน พ.ศ. 2437 ทั้งนี้เมื่อพิจารณาจากงานที่ศึกษาต่อประเด็นดังกล่าว ผู้เขียนพบว่าปัจจัยสำคัญที่เป็นเหตุให้เกิดการตั้งสภาดังกล่าว มีมูลเหตุมาจากปัจจัยสำคัญ 4 ประการ ซึ่งได้แก่ ปัจจัยทางด้านความต้องการ

หน้าที่สำคัญอีกประการของสภาที่ปรึกษาส่วนพระองค์คือจะต้องเข้าร่วมประชุมกับสภาที่ปรึกษาราชการแผ่นดินเป็นครั้งคราว (Atcharawan, 2015, pp.87-88)

[7] การตั้ง "เสนาบดีสภา" เป็นผลสืบเนื่องมาจากการที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชประสงค์จะพัฒนารูปแบบการบริหารราชการแผ่นดิน ดังจะเห็นได้จากพระราชดำรัสให้มีการปรับปรุงแก้ไขการปกครองแผ่นดิน ความว่า *"...การปกครองในบ้านเมืองเราซึ่งเป็นไปในปัจจุบันนี้ ยังไม่เป็นวิธีปกครองที่จะให้การทั้งปวงเป็นไปสะดวกได้แต่เดิมมาแล้ว ครั้นเมื่อล่วงมาถึงปัจจุบันนี้บ้านเมืองยิ่งเจริญขึ้นกว่าแต่ก่อนหลายเท่า การปกครองอย่างเก่านั้นก็ยิ่งไม่สมกับความต้องการของบ้านเมืองหนักขึ้นทุกที จึงได้มีความประสงค์อันยิ่งใหญ่ที่จะแก้ไขธรรมเนียมการปกครองให้สมกับเวลาให้เป็นทางที่จะเจริญแก่บ้านเมือง..."* จากพระราชดำรัสดังกล่าวนำมาสู่การประกาศตั้งกระทรวงต่าง ๆ ขึ้น 12 กระทรวง โดยมีเสนาบดีที่ว่าราชการทรวงต่าง ๆ ทำหน้าที่ในการประชุมหารือเกี่ยวกับราชการของกระทรวงต่าง ๆ ทั้งที่เป็นเรื่องที่พระเจ้าแผ่นดินทรงพระราชทานลงมาหรือเป็นเรื่องที่เสนาบดีกระทรวงนั้น ๆ นำเข้าที่ประชุม และหน้าที่สำคัญอีกประการคือ การประชุมพิจารณาพระราชกำหนดกฎหมายต่าง ๆ ในส่วนของการดำรงตำแหน่งเสนาบดีแต่ละกระทรวงจะอยู่ในตำแหน่งได้เท่าที่พระเจ้าแผ่นดินจะทรงพอพระราชหฤทัย และการพ้นจากตำแหน่งเสนาบดีนั่นหมายถึงการพ้นจากตำแหน่งของสมาชิกเสนาบดีสภาด้วย (Rama V, King.ม 1927, p.1; Innimirt, 2014, pp.32-33)

[8] รัฐมนตรีสภาเป็นอีกหนึ่งองค์กรที่ปรึกษาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่มีการตราเป็นพระราชบัญญัติรัฐมนตรีสภา เมื่อวันที่ 10 มกราคม พ.ศ.2437 โดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญเพื่อที่จะให้ทำหน้าที่ในทางนิติบัญญัติหรือเป็นที่ประชุมประเด็นเกี่ยวกับกฎหมายของแผ่นดินเป็นการเฉพาะ สำหรับโครงสร้างของสภาดังกล่าวนี้แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือเสนาบดีหรือผู้แทนเสนาบดี และผู้ที่พระเจ้าแผ่นดินทรงโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งอีกไม่น้อยกว่า 12 นาย แต่ไม่เกิน 36 นาย และผู้มีคุณสมบัติในการดำรงตำแหน่งจะต้องมีอายุ 30 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป ซึ่งรวมกันแล้วจะต้องมีจำนวนไม่เกิน 48 นาย (โปรดดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน Royal Gazette. (Vol. 11). Chapter 44, p.366; Innimirt, 2014, pp.33-37)

ที่จะลดอำนาจของขุนนางชั้นสูง[9] ปัจจัยด้านความต้องการที่ปรึกษา[10] ปัจจัยทางด้านการคุกคามของจักรวรรดินิยมตะวันตก[11] และปัจจัยทางด้านประสบการณ์จาก

---

[9] หากพิจารณาจากประวัติศาสตร์ไทยในช่วงปลายรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 3) เรื่อยมาจนกระทั่งถึงต้นรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่5) จะเห็นได้ว่าเสนาบดีตระกูลบุนนาคมีบทบาทและอำนาจในทางการเมืองมาก ทั้งนี้เพราะมีความใกล้ชิดกับพระบรมราชจักรีวงศ์ ประกอบกับการที่สมาชิกของตระกูลบุนนาคได้สมรสกับขุนนางในตระกูลที่มีอำนาจรวมทั้งกลุ่มเจ้านายและเชื้อพระวงศ์ด้วย นอกจากนี้คนในตระกูลบุนนาคได้ยังรับราชการในตำแหน่งหน้าที่สำคัญมาอย่างต่อเนื่องและมั่งคง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ซึ่งเป็นเสนาบดีที่มีความสามารถเคยดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน กระทั่งเมื่อมีพระราชพิธีบรมราชาภิเษกครั้งที่ 2 ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ก็ทรงได้เริ่มใช้อำนาจในการบริหารราชการแผ่นดินได้เต็มที่ ยกตัวอย่างเช่นการตั้งหอรัษฎากรพิพัฒน์ เมื่อปี พ.ศ.2416 ซึ่งเสนาบดีทุกกระทรวงจะต้องทำการส่งรายได้ที่ต้นจัดเก็บอยู่ส่งให้คลังโดยตรง การปรับโครงสร้างดังกล่าวส่งผลให้เป็นการลดทอนอำนาจและแหล่งรายได้ของกลุ่มขุนนางเก่านอกจากนี้หากพิจารณาจากพระราชดำรัสตอบความเห็นของผู้จะให้เปลี่ยนแปลงการปกครอง จะเห็นได้ชัดเจนว่าการตั้งที่ปรึกษาราชการแผ่นดินนั้นเป็นส่วนหนึ่งในการพยายามลดอำนาจของขุนนางชั้นสูง ดังที่ปรากฏเนื้อความในพระราชดำรัสว่า *“...ในตอนต้นอำนาจนั้นก็อยู่แก่ริเยนต์แลเสนาบดีทั้งสองอย่าง ครั้งภายหลังมาเมื่อเราค่อยมีอำนาจขึ้น ตำแหน่งเอกเสกคิวตีฟนั้นเป็นที่หวงแหนของริเยนต์แลเสนาบดี แต่ลิยิสเลตีฟนั้นหาใคร่จะมีผู้ใดชอบใจไม่เราจึ่งได้จับอุดหนุนการลิยิสเลตีฟขึ้น จนมีถึงเคานซิลที่ปรึกษาทำกฎหมายเนือง ๆ เป็นต้นจนตกลงเป็นเสนาบดี เป็นคอลเวอนเมนต์เรากลายเป็นหัวหน้าของพวกลิยิสเลตีฟ เป็นออปโปสิชั่นของคอเวอนเมนต์ตรง เป็นโอกาสที่เราจะได้แทรกมือลงไปได้บ่อย ๆ เราจึงได้ถึกเอาอำนาจเอกเสกคิวตีฟได้ทีละน้อยละน้อยจนภายหลังตามลำดับจนกระทั่งถึงบัดนี้...”* (โปรดดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน Aphonsuvan & Ananthanathorn, 2021, pp.147-155; Ratanavibul, 1976, pp.11-19)

[10] สืบเนื่องจากปัจจัยที่ต้องการจะลดอำนาจของขุนนางชั้นสูง ครั้นภายหลังที่มีพระราชพิธีบรมราชาภิเษก ครั้งที่ 2 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรง ทรงมีพระประสงค์ที่จะบริหารราชการแผ่นดินอย่างเต็มที่ด้วยพระองค์เอง แต่ด้วยการที่พระองค์ขึ้นครองราชย์ในขณะที่ยังทรงพระเยาว์ จึงทำให้พระองค์ขาดความพร้อมในด้านประสบการณ์ ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องตั้งคณะที่ปรึกษาไว้สำหรับบริหารราชการแผ่นดิน (Ratanavibul, 1976, pp.19-22; ; Innimirt, 2014, pp.13-15; Atcharawan, 2015, p.76)

[11] ภายใต้บริบททางสังคมและการเมืองในช่วงเวลาดังกล่าว เป็นช่วงที่สยามประเทศและประเทศอื่น ๆ ในบริเวณใกล้เคียงตกอยู่ภายใต้การแข่งขันจากจักรวรรดินิยมยุโรป ซึ่งนำโดยอังกฤษและฝรั่งเศสได้ดำเนินนโยบายขยายอาณานิคมเข้ามายังทวีปเอเชียตั้งแต่ต้นกรุงรัตนโกสินทร์แล้ว และเริ่มเข้มข้นขึ้นในสมัยรัชกาลที่

ต่างประเทศ[12] (Innimirt, 2014, pp.5-19; Ratanavibul, 1976, pp.17-30; Atcharawan, 2015, pp.74-77) ซึ่งปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ผู้เขียนเรียกรวม ๆ ว่าเป็นปัจจัยทางด้านสังคมและการเมือง (รวมทั้งเศรษฐกิจด้วย) ดังนั้นผู้เขียนจึงสรุปความว่าแท้แล้วปัจจัยสำคัญของการตั้ง "องค์กรที่ปรึกษาของพระมหากษัตริย์ไทยในสมัยการปกครองภายใต้ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์" ในรัชสมัยรัชกาลที่ 5 มาจากเหตุผลทางด้านการสังคมและเมืองเป็นสำคัญ

ในลำดับต่อมา ครั้นเมื่อถึงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 6) ในปี พ.ศ.2453 เมื่อพระองค์เสด็จขึ้นครองราชย์ก็ได้ทรงบัญญัติคำว่า "องคมนตรี" ขึ้นมาแทน "ปรีวีเคาน์" หรือ "องคมนตรีสภา" หรือที่ปรึกษาส่วนประองค์ แต่ยังคงแบบอย่างในการแต่งตั้งองคมตรีเอาไว้ตามเดิม แต่ทั้งนี้พระองค์ได้ทรงตั้งประเพณีเอาไว้อย่างหนึ่งคือในเดือนมีนาคม ให้กระทรวงมุรธาธรทำบัญชีผู้ที่

---

4 ทั้งนี้เพื่อรักษาเอกราชของชาติเอาไว้ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่4) จึงได้ทำการเปิดประเทศรับชาวตะวันตกอย่างแท้จริง และยอมที่จะเสียส่วนน้อยเพื่อรักษาส่วนใหญ่เอาไว้ ตลอดจนการพยายามปรับปรุงประเทศในด้านต่าง ๆ ให้สอดคล้องและเหมาะสมกับยุคสมัย แต่พระราชกรณียกิจดังกล่าวยังไม่ทันที่จะบรรลุผลสำเร็จ พระองค์ก็เสร็จสวรรคตเสียก่อน ครั้นเมื่อเข้าสู่รัชสมัยของพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชกรณียกิจสำคัญดังกล่าวจึงเป็นสิ่งที่พระองค์ต้องสานต่อเพื่อความอยู่รอดของประเทศ ดังนั้นเมื่อพระองค์บรรลุนิติภาวะแล้วจึงเริ่มปรับปรุงประเทศอย่างจริงจัง เพื่อให้สอดคล้องกับสภาวการณ์ต่าง ๆ ภายใต้บริบททางสังคมและการเมืองตอนนั้น ดังนั้นเองการประกาศตั้งสภาที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน และสภาที่ปรึกษาส่วนพระองค์ ใน พ.ศ.2417 จึงเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งในการรับมือกับภัยคุกคามของจักรวรรดินิยมตะวันตกในเวลานั้น (Nana, 2020, pp.10-11; Ratanavibul, 1976, pp.22-25; Innimirt, 2014, pp.15-17)

[12] ด้วยการที่ก่อนพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจะเสด็จขึ้นครองราชย์นั้น พระองค์ทรงมีประสบการณ์ในด้านต่าง ๆ ไม่มากนัก ครั้นเมื่อพระองค์เสด็จขึ้นครองราชย์แล้วจึงพยายามแสวงหาความรู้และประสบการณ์แก่พระองค์ด้วยการเสด็จประพาสไปยังประเทศต่าง ๆ และต่อมาพระองค์ได้นำเอาความเจริญก้าวหน้าจากประเทศต่าง ๆ มาปรับใช้กับสยามประเทศเมื่อพระองค์ทรงมีพระราชอำนาจในการบริหารจัดการบ้านเมืองอย่างแท้จริง (โปรดดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน Ratanavibul, 1976, pp.25-28; Innimirt, 2014, pp.17-19)

ได้รับพระราชพานทองเครื่องยศ ในคราวพระราชพิธีฉัตรมงคลเดือนพฤศจิกายนขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย เพื่อจะทรงเลือกเป็นองคมนตรีก่อนที่จะทรงตั้งเป็นองคมนตรีในวันที่ 4 เมษายน เนื่องในพระราชพิธีศรีสัจปานกาลหรือพระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒนสัตยา ซึ่งตลอดรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงตั้งองคมตรีเพิ่มเข้ามาใหม่เป็นประจำทุกปี นั่นจึงเป็นเหตุผลให้จำนวนขององคมนตรีในรัชสมัยนี้มีมากถึง 233 คน และอยู่ในตำแหน่งจนกระทั่งสิ้นรัชกาล (Privy Council, 2012, p.17)

ลำดับต่อมา เมื่อถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 7) พระองค์ก็ยังทรงยึดแบบอย่างการแต่งตั้งองคมนตรีตามที่เคยปฏิบัติต่อกันมา และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้องคมนตรีทั้งหมดในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎ-เกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นองคมนตรีในรัชสมัยของพระองค์ด้วย แต่ที่มีการเปลี่ยนแปลงคือ พระองค์ทรงเลือกผู้ที่ไม่ได้รับพระราชทานเครื่องยศชั้นพานทองเป็นองคมนตรีด้วย ซึ่งองคมนตรีในรัชสมัยนี้ได้มีการจัดสรรเป็นสัดส่วนระหว่างพระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการ คือ อภิรัฐมนตรี เสนาบดี ราชเลขาธิการ พระบรมวงศานุวงศ์ เจ้าพระยา พระยา และราชครู รวมกัน และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งองคมนตรีในการพระราชพิธีศรีสัจปานกาลในเดือนเมษายนของทุกปี จนกระทั่งถึง พ.ศ.2472 พระองค์ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนแปลงการตั้งองคมนตรีมาตั้งในการพระราชพิธีฉัตรมงคลในเดือนกุมภาพันธ์ ทั้งนี้ ผู้ที่ได้รับแต่งตั้งจะต้องทำการเข้าเฝ้าฯ ถวายสัตย์ปฏิญาณ และรับพระราชทานสัญญาบัตรองคมนตรีก่อน จึงจะถือว่าเป็นองคมนตรีโดยสมบูรณ์ (Privy Council, 2012, p.18)

อนึ่ง เนื่องด้วยการที่องคมนตรีมีจำนวนมากจึงไม่สะดวกที่จะทำการเรียกประชุมในคราเดียวกัน พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีการตั้ง “สภากรรมการองคมนตรี” ขึ้น ตามพระราชบัญญัติองคมนตรี พุทธศักราช 2470 ทั้งนี้ในการตราพระราชบัญญัติดังกล่าวเป็นการตราขึ้นเพื่อใช้แทน

พระราชบัญญัติ ปรีวีเคาน์คือที่ปฤกษาในพระองค์ จุลศักราช 1236 และได้ทรงคัดเลือกองคมนตรีที่ทรงคุณวุฒิในด้านต่าง ๆ จำนวน 40 คน ให้เข้ามาเป็นกรรมการองคมนตรีเพื่อที่จะทำหน้าประชุมปรึกษาหารือข้อราชการตามแต่จะโปรดเกล้าฯ พระราชทานลงมาให้ปรึกษา นอกจากนี้ยังมีพระราชดำริให้สภากรรมการองคมนตรีเป็นที่ประชุมตัวอย่างสำหรับการแสดงความคิดเห็นในเรื่องต่าง ๆ ได้อย่างเสรี ซึ่งตลอดรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว สภากรรมการองคมนตรีได้มีการปฏิบัติหน้าที่และมีการประชุมอยู่อย่างสม่ำเสมอ จนกระทั่งเกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 จึงได้มีการประกาศยกเลิกพระราชบัญญัติองคมนตรี พุทธศักราช 2470 เมื่อวันที่ 14 กรกฎาคม พ.ศ.2475 เป็นผลให้สถานะภาพขององคมตรีและสภากรรมการองคมนตรีที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติองคมนตรี พ.ศ.2470 เป็นอันสิ้นสุดลง (Privy Council, 2012, pp.18-20)

ในการนี้ หากย้อนกลับไปพิจารณาบริบททางสังคมและการเมือง (รวมทั้งเศรษฐกิจด้วย) ในช่วง พ.ศ.2435 – 2475 จะเห็นได้ว่าสยามประเทศเป็นรัฐที่อำนาจรวมศูนย์ นอกจากนี้ยังมีลักษณะที่เป็นรัฐศักดินา แนวทางในการพัฒนาเป็นรัฐที่มุ่งเน้นการพัฒนาไปในทางของรัฐประชาชาติ (Nation state) พร้อม ๆ กับการพัฒนาการของรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ในส่วนของการใช้กฎหมายจะมาจากการที่พระมหากษัตริย์ทรงเริ่มบัญญัติกฎหมายขึ้นมาเองตามความเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ ในสังคม (โปรดดูรายละเอียดใน Wantana, 2018, pp.23-39) อีกทั้ง ในช่วงเวลาที่ใกล้จะเกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 คณะผู้ก่อการเห็นว่าสยามกำลังอยู่ในสภาวะเสื่อมโทรมของระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ซึ่งเกิดจากวิกฤตปัญหาภายใน กล่าวคือนับตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา การบริหารราชการแผ่นดินใช้ระบบความไว้เนื้อเชื่อใจจากพระบรมวงศานุวงศ์และขุนนางชั้นสูง กระทั่งต่อมาในช่วงสมัยรัชกาลที่ 6 และรัชกาลที่ 7 บริบททางการเมืองและสังคมในช่วงเวลาดังกล่าวมีลักษณะเน้นไปในทิศทางชาตินิยม ประกอบกับจำนวนผู้ที่จบการศึกษาจากต่างประเทศมีจำนวนมากขึ้น อีกทั้ง

บริบททางการเมืองในช่วงเวลาดังกล่าวเป็นช่วงที่อยู่ในภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลก ทำให้ต้องมีการลดจำนวนที่ปรึกษาต่างประเทศจาก 2,000 คน เหลือประมาณ 200 คน นอกจากนี้ยังมีการปลดข้าราชการออกบางส่วนออก[13] ซึ่งคนที่ถูกปลดออกนั้นส่วนใหญ่เป็นข้าราชการที่เป็นสามัญชน แต่กลุ่มเจ้านายไม่มีใครถูกปลดออกเลยแม้แต่คนเดียว (Mektrairat, 2005, pp.81-84) จึงนำมาสู่หนึ่งในเหตุผลสำคัญของการรวมตัวเพื่อก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง

จากที่ผู้เขียนอภิปรายไปในข้างต้น หากพิจารณาผ่านมโนทัศน์ที่ว่าด้วย "การรื้อถอนชุดความคิดหรือชุดอุดมการณ์เก่า" จะสามารถอธิบายได้ว่า วิธีการที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสถาปนาองค์กรที่ปรึกษาราชการแผ่นดินนั้น เป็นกลไกอย่างหนึ่งในการพยายามช่วงชิงพื้นทางการเมืองจากกลุ่มขุนนาง ขณะเดียวกันก็มีความพยายามจะสร้างสามัญสำนึกชุดใหม่ จนกระทั่งในเวลาต่อมาชุดสามัญสำนึกดังกล่าวได้ถูกท้าทายอีกครั้งจาก "กลุ่มคณะราษฎร" ซึ่งเป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 และภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองคณะผู้ก่อการก็มีความพยายามในการที่จะรื้อถอนชุดสามัญสำนึกแบบเก่า

---

[13] ในช่วงต้นรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นบริบทที่ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกกำลังเผชิญอยู่กับปัญหาสภาวะเศรษฐกิจตกต่ำอันเนื่องมาจากสงครามโลกครั้งที่ 1 ผลกระทบดังกล่าวส่งผลให้สยามประเทศต้องใช้มาตรการในการลดรายจ่ายในด้านต่าง ๆ อย่างเข้มงวด ในช่วงต้น พ.ศ.2496 รัฐบาลจึงได้ทำการลดค่าใช้จ่ายของกระทรวงกลาโหม อีกทั้งยังมีการยุบหน่วยงานและคัดเลือกข้าราชการออกไปบางส่วน นอกจากนี้ในช่วงต้น พ.ศ. 2474 รัฐบาลได้ทำการประกาศเปลี่ยนแปลงโครงสร้างกระทรวงกลาโหมอีกครั้ง ด้วยการยุบกระทรวงทหารเรือรวมเข้ากับกระทรวงกลาโหม การเปลี่ยนแปลงครั้งดังกล่าวก็ส่งผลให้ต้องมีการปลดข้าราชการออกไปบางส่วน จากการปรับปรุงโครงสร้างดังกล่าวส่งผลให้นายทหารบางส่วนเกิดความไม่พอใจและกลายเป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญที่นายทหารบกและทหารเรือกลุ่มหนึ่งตัดสินใจเข้าร่วมกับกลุ่มพลเรือนก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง (Royal Gazette. (Vol. 43), 1926, pp.1230-1233; Royal Gazette. (Vol. 48), 1931, p.394; Lakhornphon, 2021, pp.6-7)

ด้วยการยกเลิกองค์กรที่ปรึกษาราชการแผ่นดินในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์[14] นอกจากนี้ยังมีความพยายามในการที่จะปรับปรุงกองทัพ และยกเลิกพระราชพิธีสำคัญ ๆ อีกด้วย ซึ่งต่อประเด็นดังกล่าวผู้เขียนจะนำเสนอเป็นลำดับต่อไป

2.2 การปรับปรุงกองทัพ

การปรับปรุงกองทัพถือเป็นหนึ่งกลไกสำคัญอย่างหนึ่งของคณะผู้ก่อการ ดังจะเห็นได้จากภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองไม่ถึงเดือนก็มี "ประกาศจัดระเบียบป้องกันราชอาณาจักร" และ "ประกาศกำหนดหน้าที่เสนาบดีและตั้งคณะกรรมการกลางกลาโหม" ซึ่งจากประกาศทั้งสองฉบับนี้ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างในส่วนของการบังคับบัญชาในกองทัพเกือบทั้งหมด (Royal

[14] ภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 ได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว ซึ่งในมาตรา 7 แห่งราชธรรมนูญฉบับดังกล่าวได้บัญญัติเอาไว้ว่า "การกระทำใด ๆ ของกษัตริย์ต้องมีกรรมการราษฎรผู้หนึ่งผู้ใดลงนามด้วย โดยได้รับความยินยอมของคณะกรรมการราษฎรจึงจะใช้ได้ มิฉะนั้นจะเป็นโมฆะ" ครั้นมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยามฉบับสมบูรณ์ รัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวได้กำหนดให้พระมหากษัตริย์สามารถใช้พระราชอำนาจได้ตามบัญญัติรัฐธรรมนูญ "มาตราที่ 6 พระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจนิติบัญญัติโดยคำแนะนำและยินยอมของสภาพผู้แทนราษฎร มาตราที่ 7 พระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจบริหารทางคณะรัฐมนตรี และมาตราที่ 8 พระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจตุลาการทางศาลที่ได้ตั้งขึ้นตามกฎหมาย" ซึ่งจากบทบัญญัติดังกล่าวส่งผลให้องค์กรที่ปรึกษาราชการแผ่นดินในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นอันต้องสิ้นสุดลง แต่อย่างไรก็ดี ภายหลังการรัฐประหารใน พ.ศ.2490 ได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมฉบับชั่วคราว ซึ่งในรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวได้มีการเพิ่มหมวดที่ว่าด้วย "อภิรัฐมนตรี" นั่นหมายความว่าองค์กรที่ปรึกษาในองค์พระมหากษัตริย์ได้กลับมามีบทบาทและอำนาจในทางการบริหารและทางการเมืองอีกครั้ง (โปรดดู phrarātchabanyat thammanūn kān pokkhrǭng phǣndin Sayām chūakhrāo Phutthasakkarāt sǭngphansīrǭičhetsiphā, 1932; ratthammanūn hǣng rātchaʻānāčhak Thai Phutthasakkarāt sǭngphansīrǭičhetsiphā., 1932; ratthammanūn hǣng rātchaʻānāčhak Thai (chabap chūakhrāo) Phutthasakkarāt sǭngphansīrǭikāosip, 1947)

Gazette. (Vol. 49), 1932, pp.190-194; Royal Gazette. (Vol. 49), 1932, pp.209-212)

ทั้งนี้ หากย้อนกลับไปพิจารณาโครงสร้างทางกองทัพก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 จะเห็นได้ว่าในช่วงต้นรัชกาลที่ 5 ได้มีการจัดตั้งหน่วยทหารของพระมหากษัตริย์ที่เรียกว่า "กรมทหารมหาดเล็กราชวัลลภรักษาพระองค์" ขึ้น[15] และยังได้มีการจัดตั้งหน่วยทหารสมัยใหม่ตามแบบของชาติตะวันตก ใน พ.ศ. 2430 แต่รูปแบบดังกล่าวมีปัญหาในเรื่องของเอกภาพในด้านการบริหาร พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงให้ตั้ง "กรมยุทธนาธิการ" เพื่อเป็นหน่วยงานกลางในการรวบรวมทหารบกและทหารเรือเข้าด้วยกัน ต่อจากนั้นราว ๆ สามปี กรมยุทธนาธิการก็ได้ถูกยกฐานะให้เป็น "กระทรวงยุทธนาธิการ" จนกระทั่งมีการปฏิรูประบบการบริหารจัดการแผ่นดินใน พ.ศ.2435 กระทรวงยุทธนาธิการได้ถูกลดสถานะเป็นกรมยุทธนาธิการอีกครั้ง (Lakhornphon, 2021, pp.18-20)

การปรับปรุงกองทัพในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเกิดขึ้นอีกครั้งภายหลังที่กองทัพสยามพ่ายแพ้ต่อกองทัพฝรั่งเศสในวิกฤตการณ์ ร.ศ.112 โดยการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเกิดขึ้นในปีพ.ศ. 2437 ซึ่งการเปลี่ยนแปลงในครั้งนี้มีการปรับหน้าที่ของกระทรวงกลาโหมให้รับผิดชอบเฉพาะในส่วนของกองทัพเพียงอย่างเดียว ส่วนการจัดกำลังทหารบกได้มีการวางแผนว่าจะขยายกำลังทหารปกออกเป็นกองทัพย่อย ๆ และตั้งเป็นกองทหารประจำมณฑลตามการแบ่งเขตการปกครอง กระทั่งในปีพ.ศ.2453 ก็ได้เกิดการปรับปรุงกองทัพอีกครั้ง โดย

[15] มูลเหตุของการก่อตั้งกรมทหารมหาดเล็กมาจากการที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงทอดพระเนตรการฝึกกองทหารอยู่นั้น และทรงทอดพระเนตรเห็นบุตรในราชตระกูลและข้าราชการชั้นสูง จึงทรงโปรดเกล้าฯ ให้จัดเด็ก ๆ เหล่านั้นรวมกันฝึกเป็นทหารตามแบบอย่างของยุทธวิธีสมัยใหม่ และทรงเรียกทหารเด็ก ๆ เหล่านั้นว่า "ทหารมหาดเล็กไล่กา" (Bhanurangsi Savangwongse, the Prince Bhanubandhu Vongsevoradej, 1953, p.1)

การปรับปรุงในครั้งนี้ได้มีการประกาศยกเลิกกรมยุทธนาธิการ และปรับให้กระทรวงกลาโหมรับผิดชอบบังคับบัญชาแต่เพียงฝ่ายทหารบกเท่านั้น ส่วนกรมทหารเรือให้แยกออกจากกระทรวงกลาโหมและถูกยกสถานะให้เป็นกระทรวงทหารเรือ (Royal Gazette. (Vol. 11), 1894, pp.306-307; Royal Gazette. (Vol. 27), 1910, pp.47-49; Lakhornphon, 2021, pp.20-21)

ครั้นถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ได้เสนอให้แบ่งกองทัพออกเป็น 3 กองทัพ กองทัพละ 3 กองพล และให้อีก 1 กองพลเป็นกองพลอิสระ โดยโครงสร้างภายในของแต่ละกองพลแบ่งย่อยเป็นกรมทหาร กองพันทหาร กองร้อย หมวด และหมู่ ตามลำดับ และในส่วนของสายบังคับบัญชาได้กำหนดผู้มีอำนาจบังคับบัญชาตามลำดับชั้น[16] แต่อย่างไรก็ดีการปรับปรุงกองทัพในครั้งดังกล่าวไม่ได้ส่งผลดีเท่าที่ควรนัก ทั้งนี้เนื่องจากการกระจายกองทัพออกเป็น 10 กองพล ส่งผลให้มีปัญหาในการจัดกำลังพล ครั้นเข้าสู่รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้า-เจ้าอยู่หัว รัฐบาลต้องประสบกับปัญหาความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจอันเป็นผลเนื่องมาจากสงครามโลกครั้งที่ 1 กระทั่งใน พ.ศ.2469 รัฐบาลจึงมีความจำเป็นที่จะต้องปรับลดขนาดของกองทำให้เหมาะสมกับงบประมาณที่ลดลง และใน พ.ศ.2470 ก็มีการปรับปรุงโครงสร้างกองทัพอีกครั้ง แต่ในการปรับปรุงในครั้งนี้เป็นเพียงการปรับปรุงในส่วนของโครงสร้างแต่จำนวนทหารยังคงเท่าเดิม จนกระทั่งในกลาง พ.ศ. 2474 สถานการณ์ปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำยังไม่มีแนวโน้มว่าจะดีขึ้น ส่งผลให้ยอดเงินในพระคลังมหาสมบัติลดลงเป็นลำดับจนส่งผลให้เกิดปัญหาการขาดดุลงบประมาณ ด้วยเหตุปัจจัยดังกล่าวรัฐบาลจึงได้มีการปรับปรุงโครงสร้างกองทัพอีกครั้ง ในปลาย พ.ศ. 2474 ซึ่งในการปรับปรุงกองทัพในครั้งนี้ส่งผลให้กรมทหารราบทุกกรมต้องยุบกองพัน

---

[16] ผู้มีอำนาจในการบังคับบัญชาแบ่งเป็นลำดับชั้น ดังนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเป็นจอมทัพบก เสนาบดีกระทรวงกลาโหม แม่ทัพ ผู้บัญชาการกองพล ผู้บังคับการกรม ผู้บังคับกองพัน ผู้บังคับกองร้อย ผู้บังคับหมวด และผู้บังคับหมู่ (โปรดดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน ; Royal Gazette. (Vol. 29), 1912, pp.30-31)

ทหารลง 1 กองพัน ยกเว้นแต่เพียงทหารราบในกองพลที่ 1 (Lakhornphon, 2021, pp.21-29)

ทั้งนี้ หากพิจารณาจากการพยายามปรับปรุงกองทัพในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ จะเห็นได้ว่าในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว การปรับปรุงกองทัพมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างความเจริญทางด้านการทหารให้เหมาะสมกับกาลสมัยและสามารถรักษาความมั่นคงให้กับประเทศชาติได้ แต่หากพิจารณาให้ยิ่งกว่านั้นจะเห็นได้ว่าจุดประสงค์สำคัญอย่างหนึ่งนั้นการปรับปรุงกองทัพเกิดขึ้นเพื่อที่จะสร้างความมั่นคงแห่งราชบัลลังก์ นอกจากนี้การคัดเอาบุตรหลานของกลุ่มเจ้านายและชนชั้นสูงเข้ามาฝึกทหารได้กลายเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างกองทัพสมัยใหม่ที่มีการปลูกฝังอุดมการณ์ให้ทหารรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งการปลูกฝังให้คนยึดมั่นในสถาบันพระมหากษัตริย์ (โปรดดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน Damrongrāchānuphāp, Prince, son of Mongkut, King of Siam, 1937, pp.3-8; Mahakhan, 1975, pp.105-190)

ดังนั้น ภายหลังจากที่คณะผู้ก่อการสามารถเปลี่ยนแปลงการปกครองได้สำเร็จ การปรับปรุงโครงสร้างกองทัพจึงถือเป็นภารกิจเร่งด่วนของคณะผู้ก่อการ ทั้งนี้เพราะหากย้อนกลับไปพิจารณาประวัติศาสตร์ของการสร้างกองทัพในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ จะเห็นได้ว่านอกจากการสร้างกองทัพขึ้นมาเพื่อปกป้องความสงบสุขของคนในชาติแล้วนั้น กองทัพยังถูกสร้างขึ้นมาเพื่อเป็นฐานอำนาจทางการเมืองของสถาบันพระมหากษัตริย์รวมทั้งเป็นกลไกสำคัญในการปกป้องราชบัลลังก์อีกด้วย

สำหรับการปรับปรุงกองทัพภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองนั้น คณะผู้ก่อการได้ทำการแยกการบังคับบัญชาทหารบกและทหารเรือออกจากอำนาจของเสนาบดีกระทรวงกลาโหม อีกทั้งยังได้ทำการยุบกรมใหญ่ในกระทรวงกลาโหม รวมทั้งยุบโอนกรมน้อยให้มาอยู่ภายใต้โครงสร้างของกองทัพ ซึ่งการจัดการในลักษณะดังกล่าว

ส่งผลให้นายทหารระดับสูงในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เกือบทั้งหมดต้องออกจากตำแหน่งในกองทัพด้วย จากผลจากการปรับปรุงโครงสร้างดังกล่าว ทำให้โครงสร้างกระทรวงกลาโหมถูกแบ่งออกเป็น 3 ส่วนคือ กองบังคับการกระทรวงกลาโหม กองทัพบก และกรมทหารเรือ โดยแต่ละส่วนมีสายการบังคับบัญชาที่แยกออกจากกันอย่างชัดเจน (Royal Gazette. (Vol. 49), 1932, pp.1343-1346; Lakhornphon, 2021, pp.33-34, 42)

อนึ่ง ในการปรับปรุงกองทัพภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง นอกจากจะสามารถกำจัดนายทหารระดับสูงในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ออกจากกองทัพได้แล้วนั้น การปรับปรุงกองทัพของคณะผู้ก่อการยังมีนัยสำคัญทางการเมืองอีกด้วย แม้พระยาทรงสุรเดชจะให้เหตุผลว่ากองทัพไทยมีขนาดเล็กเกินไปเมื่อเทียบกับประเทศต่าง ๆ จึงเสนอว่าผู้บังคับบัญชาทหารควรจะมียศทหารให้พอเหมาะกับหน่วยทหาร ซึ่งกองทัพไทยยศทหารสูงสุดจึงควรที่จะเป็นแค่ชั้นนายพันเอก และหลวงสินธุ์สังครามชัยก็ได้มีท่าทีเห็นด้วยและสนับสนุนแนวความคิดดังกล่าวของพระยาทรงสุรเดช แต่หากพิจารณาให้ละเอียดจะพบว่าขนาดของกองทัพภายใต้บริบทดังกล่าวไม่ได้มีขนาดเล็กจนไปถึงขั้นที่ไม่อาจจะมีนายทหารชั้นนายพลได้ (ทหาร ขำหิรัญ, 2515: 11; ปรัชญากรณ์ ลครพล, 2564: 50-51) ดังนั้นจึงสามารถที่จะกล่าวได้ว่า การปรับปรุงกองทัพคราวดังกล่าวนั้นเป็นการปรับปรุงเพื่อจะให้แกนนำของคณะผู้ก่อการเข้ามาควบคุมอำนาจในกองทัพ ทั้งนี้เพราะแกนนำคณะผู้ก่อการในเวลาดังกล่าวนั้นมียศสูงสุดเพียงแค่ชั้นนายพันเอก

จากที่ผู้เขียนได้อภิปรายไปในข้างต้น จะเห็นได้ว่าการพยายามรื้อถอนชุดอุดมการณ์เก่า ผ่านการยกเลิกองค์กรที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน และการพยายามปรับปรุงกองทัพในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ทั้งสองประเด็นนั้นเป็นประเด็นที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงอยู่กับเรื่องของเศรษฐกิจและการเมือง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือทั้ง 2 ประเด็นที่ผู้เขียนได้อภิปรายไปนั้นเป็นประเด็นที่คณะผู้ก่อการมุ่งจะเปลี่ยนแปลง

ในส่วนของโครงสร้างส่วนล่าง (ตามมุมมองของอันโตนิโอ กรัมชี) แต่สำหรับหัวข้อที่ผู้เขียนจะอภิปรายในลำดับต่อไปนี้จะเป็นประเด็นที่ยึดโยงอยู่กับโครงสร้างส่วนบน กล่าวคือ เป็นการอภิปรายถึงประเด็นของการยกเลิกพระราชพิธีสำคัญในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง

2.3 การยกเลิกพระราชพิธีสำคัญ

“พระราชพิธี” เป็นประเพณีที่ปฏิบัติกันในพระราชสำนักโดยมีพระมหากษัตริย์เป็นศูนย์กลาง หรือเป็นผู้ประกอบพิธี ทั้งที่เป็นแบบแผนตามโบราณราชประเพณี หรือเป็นพระราชพิธีที่พระมหากษัตริย์ทรงมีพระราชดำริย์หรือมีพระประสงค์ให้จัดทำขึ้น (Fine Arts Department, 1999, p.19) นอกจากนี้พระราชพิธียังมีฐานะที่เป็นหนึ่งในพระราชกิจของพระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ที่ต้องทรงปฏิบัติ ดังจะเห็นได้จากการที่มีการกำหนดพระราชพิธีที่พระมหากษัตริย์ต้องทรงทำทั้งสิบสองเดือนไว้ในกฎมณเฑียรบาลมาตั้งแต่สมัยอยุธยาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน (Yindeenoy, 2012, p.7)

อนึ่ง หากพิจารณาจากการประกอบพิธี จะเห็นได้ว่าในพระราชพิธีใด ๆ ก็ตาม มักจะมีการอัญเชิญพระรัตนตรัย เทพยดาอารักษ์ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายมาเป็นองค์ประกอบสำคัญเพื่อที่จะวิงวอนหรือขอพรรวมถึงบันดาลให้การประกอบพิธีนั้น ๆ สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี (Yindeenoy, 2012, p.2) ซึ่งหากพิจารณาให้ลึกไปกว่านั้น จะเห็นได้ว่าองค์ประกอบของพิธีกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายใต้พระราชพิธีสำคัญนั้น ได้ก่อรูปมาจากคติความเชื่อ โดยคติความเชื่อดังกล่าวนั้นไม่ได้เกิดขึ้นมาลอย ๆ หากแต่ถูกประกอบสร้างขึ้นมาเพื่อใช้ในการเป็นเครื่องมือในการปกครองอย่างหนึ่งหรือเพื่อก่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยในสังคม ซึ่งในส่วนของคติความเชื่อที่เป็นแม่บท

กำกับวิธีคิดของคนไทยมาหลายร้อยปีนั้นเรียกว่า “จักรวาลวิทยาแบบไตรภูมิ”[17] (Wantana, 2018, pp.93)

ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาคุณลักษณะสำคัญของพระราชพิธี ผ่านมโนทัศน์ที่ว่าด้วย “สามัญสำนึก” (Common sense) และมโนทัศน์ที่ว่าด้วย “สำนึกที่ดีในการมองโลกแบบใหม่” (Good sense) สามารถอธิบายได้ว่า “พระราชพิธีสำคัญ” เป็นหนึ่งในกลไกสำคัญของการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ดังนั้นในการพยายามที่จะยกเลิกพระราชพิธีสำคัญ ๆ ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 อย่างเช่นพระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ[18] พระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา[19] พระราชพิธีแห่เรือ[20] ฯลฯ จึงสามารถที่จะตีความได้ว่ากลุ่มผู้ปกครองในระบอบใหม่ต้องการที่จะ

[17] จักรวาลวิทยา (Cosmology) หมายถึงความรู้ที่ว่าด้วยลักษณะของจักรวาล ตลอดจนทุกสิ่งอย่างที่อยู่ในจักรวาล เช่น ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ โลก พืช สัตว์ คน สิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ และรวมไปถึงชุมชน บ้านเมืองของเผ่าพันธุ์ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในโลกใบนี้ ส่วนไตรภูมินั้นเป็นเรื่องราวที่อธิบายฐานะของมนุษย์ในจักรวาล ว่ามนุษย์อยู่ตรงไหนของจักรวาล และมีความสัมพันธ์กับส่วนต่าง ๆ ของจักรวาลนี้อย่างไร นอกจากนี้ในไตรภูมิยังได้มีการอธิบายว่ามนุษย์แต่ละคนนั้นมีที่มาจากที่ไหน และกำลังจะเดินทางไปสู่จุดใด อีกทั้งยังอธิบายรวมไปถึงว่าวิถีชีวิตของมนุษย์นั้นถูกกำกับด้วยกฎเกณฑ์ใดบ้าง (โปรดดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน Wantana, 2018, pp.93-113)

[18] พระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ เป็นราชประเพณีเพื่อมุ่งบำรุงขวัญและเตือนเกษตรกรให้ปลูกพืชผลโดยเฉพาะการทำนา ซึ่งมีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยกระทั่งถึงในสมัยรัตนโกสินทร์ได้มีการโปรดเกล้าฯ ให้ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่เป็นผู้ทำหน้าที่แรกนา (Royal Office, 2022)

[19] พระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยา หรือ พระราชพิธีศรีสัจจปานกาล เป็นพระราชพิธีใหญ่สำหรับสยามประเทศมาตั้งแต่โบราณกาล สำหรับสาระสำคัญของพิธีกรรมนี้คือการปลูกฝังความรู้สึกจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ โดยผ่านพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ที่รวมทั้งพิธีทางพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์ ซึ่งในพิธีกรรมดังกล่าวนี้จะว่าด้วยการสาปแช่งผู้ที่ทรยศต่อเจ้าชีวิตในสมัยศักดินา ทั้งนี้พิธีกรรมถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาได้ถูกยกเลิกไปเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 และปรากฏขึ้นอีกครั้งในวันที่ 24 และ 25 มีนาคม พ.ศ.2512 (Malakul, 1969, p.1; Phumisak, n.d., pp.104-105; Rojana, 2007, p.147)

[20] พระราชพิธีแห่เรือเป็นพิธีกรรมที่มีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย โดยพิธีกรรมดังกล่าวถูกตราเป็นกฎมณเฑียรบาลขึ้นเพื่อใช้สำหรับเป็นธรรมเนียมปฏิบัติในราชตระกูลและราชสำนัก ทั้งนี้ ในส่วนของที่มาและสาระสำคัญของพิธีกรรมดังกล่าวนั้น เริ่มต้นมาจากเมื่อครั้งบ้านเมืองสงบปราศจากศึกสงคราม แต่ก็ยังคงได้มีการฝึกซ้อมกันอยู่

ลดทอนหรือรื้อถอนสามัญสำนึกแบบเดิม ซึ่งมีความยึดโยงอยู่กับพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ ขณะเดียวกันก็พยายามที่จะสร้างสามัญสำนึกชุดใหม่ขึ้นมาเพื่อท้าทายกับสามัญสำนึกชุดเดิม ดังจะเห็นได้จากร่องรอยของแนวความคิดที่รัฐบาลในระบอบใหม่มีความพยายามที่จะยกเลิกพระราชพิธีพระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ ใน พ.ศ. 2476 แต่ได้เกิดการทักท้วงเสียก่อนว่าถ้าเกิดยกเลิกพระราชพิธีดังกล่าวแล้ว การทำนาของเกษตรกรไม่ได้ผลดีในปีนั้น รัฐบาลจะถูกตั้งข้อครหาจากราษฎรได้ การยกเลิกพระราชพิธีดังกล่าวจึงไม่เกิดขึ้น

แต่อย่างไรก็ดี ในคราวประชุมคณะรัฐมนตรีครั้งต่อมา คณะรัฐมนตรีได้ให้ความเห็นว่าจะให้มีการจัดพระราชพิธีนี้ต่อไปอีก 1 ปี ส่วนในปี พ.ศ.2477 นั้น จะให้เทศบาลเป็นผู้รับผิดชอบในการจัดพิธีกรรมดังกล่าว (รายงานที่ประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 31, 2476: 5) ครั้นต่อมาในปี พ.ศ.2477 ที่ประชุมคณะรัฐมนตรีได้ลงความเห็นให้มีการจัดพิธีขึ้นในทุกจังหวัดแทนการจัดที่พระนครดังเดิม แต่จะให้มีการเปลี่ยนแปลงผู้ที่จะทำหน้าที่แรกนา โดยคณะรัฐมนตรีได้เสนอให้เลือกเอาชาวนาผู้ที่ทำนาตามหลักวิทยาศาสตร์ที่กรมเกษตรตั้งเป็นเกณฑ์เอาไว้มาทำหน้าที่เป็นผู้แรกนา พร้อมทั้งกับตั้งรางวัลให้กับผู้ที่ได้รับการคัดเลือกด้วย ยิ่งกว่านั้นมีการเสนอว่าควรเชิญภรรยาหรือญาติของผู้แรกนาขึ้นเป็นนางเทพีในพิธีด้วย (รายงานประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 19/2477 อ้างถึงใน Klinfoong, 2013) วิธีคิดดังกล่าวผ่านกระบวนการต่าง ๆ มาอย่าง

เป็นประจำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงฤดูน้ำเมื่อราษฎรว่างเว้นจากการทำไร่นา ก็จะมีการเรียกระดมพลมาฝึกซ้อมพระบวนทัพเรือ ซึ่งช่วงเวลาในการฝึกซ้อมดังกล่าวอยู่ในช่วงเทศกาลของการทอดผ้าทอดกฐิน พระมหากษัตริย์จึงได้มีพระราชดำริที่เสด็จพระราชดำเนินทอดผ้ากฐินโดยกระบวนเรือรบ และถือปฏิบัติสืบต่อกันเรื่อยมาแม้ว่าจะมีการเว้นช่วงบ้างในบางปีอันเนื่องมาจากการจัดกระบวนเรือแต่ละครั้งมีการใช้งบประมาณมาก ครั้นเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 พระราชพิธีดังกล่าวก็ได้ถูกยกเลิกไป กระทั่งในวันที่ 22 สิงหาคม พ.ศ.2499 คณะรัฐมนตรีได้มีมติแต่งตั้งคณะกรรมการจัดขบวนแห่ทางเรือขึ้น เพื่อเป็นการฉลองการครบรอบ 25 พุทธศตวรรษ ในวันที่ 14 พฤษภาคม พ.ศ.2500 (โปดรดดูรายละเอียดใน Royal Barge Procession Committee, 1957, pp.39- 66; Tumchay, 2006, pp.1-2)

ราบรื่น จนกระทั่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวังได้นำเรื่องขึ้นกราบทูลสมเด็จฯ กรมพระนริศรานุวัดติวงศ์ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ และได้ทำหนังสือแจ้งพระดำริมาถึงนายกรัฐมนตรี โดยมีในความสำคัญประการหนึ่งว่า

> *"...ถ้าจะทำพิธีแรกนา ควรมีคำสั่งตั้งข้าหลวงประจำจังหวัด เป็นผู้แทนพระองค์ลงมือแรกนานำราษฎรทุกจังหวัดไป เช่นนั้นพอจะเข้าระบอบได้ ที่จะจัดให้ข้าหลวงประจำจังหวัดว่าที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวตั้งชายชาวนาเป็นพระยาแรกนา ตั้งหญิงชาวนาเป็นนางเทพีนั้น เป็นการเท่ากับเล่นละครตลก..."* (nangsū ratthamontrī wākān krasūang wang thưng nāyokratthamontrī long wan thī sipha̅ Kumphāphan sǭngphansīrǭichetsipčhet, 15 February 1934)

ต่อจากนั้นที่ประชุมคณะรัฐมนตรีจึงได้ตกลงว่า งานพระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญนั้นให้คงมีในกรุงเทพมหานครไปอย่างเดิมก่อน ส่วนเรื่องการประกวดพรรณข้าวให้กระทรวงเกษตราธิการกับกระทรวงมหาดไทยไปปรึกษาหารือกัน ดังนั้นพิธีแรกนาขวัญของปี 2478 จึงยังคงมีลักษณะเหมือนกับพระราชพิธีในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ตามเดิม (Royal Office, 2022; Klinfoong, 2013)

จากร่องรอยของการพยายามยกเลิกและเปลี่ยนแปลงรายละเอียดของพระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ เห็นได้ชัดว่าหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 รัฐบาลในระบอบใหม่พยายามที่จะรื้อถอนและลดทอนสามัญสำนึกดั้งเดิม โดยการเสนอให้ยกเลิกการจัดพิธีหรือให้จัดพิธีกรรมดังกล่าวในต่างจังหวัด นอกจากนี้ยังท้าทายด้วยการพยายามสร้างสำนึกการมองโลกแบบใหม่ด้วยการเสนอให้สามัญชนคนทั่วไปได้ทำหน้าที่เป็นผู้แรกนา ยิ่งกว่านั้นได้มีการอ้างหลักการทางวิทยาศาสตร์เพื่อ

มาสนับสนุนและหักล้างความเชื่อดั้งเดิม ซึ่งจากเดิมนั้นผู้ที่จะทำหน้าที่ดังกล่าวจะต้องเป็นพระมหากษัตริย์หรือข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ที่ได้รับการโปรดเกล้าฯ จากพระเจ้าแผ่นดินให้ปฏิบัติหน้าที่ในฐานะผู้แทนพระองค์ แต่อย่างไรก็ดี ได้มีการทักท้วงจากเจ้าหน้าที่ *“ว่ามีข้อที่ควรระลึกว่า พิธีนี้เป็นพิธีเก่าและเกี่ยวกับการทำนา ถ้าเลิกเสียแล้วข้าวเกิดไม่ได้ผลดีในปีนั้น ราษฎรจะครหารัฐบาลได้”* รัฐบาลจึงยังคงยึดถือปฏิบัติตามขนบแบบเดิม ซึ่งประเด็นดังกล่าวมีนักวิชาการตั้งข้อสังเกตว่า ในเมื่อรัฐบาลตัดสินใจแตกหักกับทางราชสำนักแล้ว กรณีพระราชพิธีแรกนาขวัญจึงไม่น่าจะต้องยอมตามพระดำริของผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์แต่อย่างใด (โปรดดู Klinfoong, 2013)

ต่อประเด็นข้อสงสัยดังกล่าว หากตีความกันอย่างตรงไปตรงมาจะเห็นได้ว่าการที่รัฐบาลยังคงดำเนินตามแนวปฏิบัติเดิมนั้นไม่ใช่เรื่องที่น่าแปลกใจหรือเป็นความพยายามในการประนีประนอมระหว่างรัฐบาลกับราชสำนักแต่อย่างใด ทั้งนี้เพราะหากพิจารณาจากกระบวนการในการพยายามจะยกเลิกหรือเปลี่ยนแปลงพระราชพิธีดังกล่าวจะเห็นได้ว่ากระบวนการได้ถูกดำเนินการมาหลายขั้นตอนแล้ว จนกระทั่งมีการทักท้วงถึงผลกระทบที่จะเกิดต่อรัฐบาล แนวความคิดในการที่จะยกเลิกหรือเปลี่ยนแปลงพระราชพิธีแรกนาขวัญจึงยุติลง แต่อย่างไรก็ดี ถึงแม้ว่ารัฐบาลภายใต้การปกครองในระบอบใหม่จะไม่ได้เปลี่ยนแปลงแนวปฏิบัติในพิธีกรรมดังกล่าว แต่ความพยายามในการที่จะเปลี่ยนแปลงรายละเอียดในพระราชพิธีแรกนาขวัญโดยเฉพาะอย่างยิ่งการเสนอแนวคิดที่จะทำการคัดเลือกเอาราษฎรมาทำหน้าที่เป็นผู้แรกนาแทนข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ที่ได้รับการโปรดเกล้าฯ จากพระเจ้าแผ่นดินนั้น แนวความคิดดังกล่าวก็ได้สะท้อนให้เห็นว่าคณะผู้ปกครองภายใต้ระบอบใหม่ได้ทำการท้าทายหรือพยายามที่จะรื้อถอนชุดสามัญสำนักดั้งเดิมพร้อมกับการพยายามที่จะการสร้างสามัญสำนึกชุดใหม่ แต่ในท้ายที่สุดไม่สามารถทำได้สำเร็จ ทั้งนี้เพราะรัฐบาลภายใต้การปกครองระบอบใหม่คำนึงถึงผลกระทบต่อสถานะการครองอำนาจนำของตนเป็นหลัก หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือรัฐบาลภายใต้การปกครองระบอบใหม่เกรงว่าจะไม่ได้รับ

ความนิยมจากราษฎรจึงยังคงต้องดำเนินการจัดพิธีกรรมดังกล่าวตามแนวปฏิบัติที่ยึดถือกันมา ซึ่งประเด็นดังกล่าวนี้เองน่าจะเป็นหนึ่งในเหตุผลสำคัญที่คณะผู้ก่อการไม่สามารถที่จะรื้อถอนชุดอุดมการณ์เก่าได้อย่างถอนรากถอนโคน

3. บทสรุปและข้อเสนอแนะบางประการ

จากที่ผู้เขียนได้อภิปรายมาทั้งหมดในข้างต้น ได้สะท้อนให้เห็นว่าหนึ่งในกลไกสำคัญที่คณะผู้ก่อการในฐานะที่เป็นผู้ปกครองในระบอบใหม่ พยายามจะจัดวางความคิดทางการเมืองหรือการพยายามสถาปนาอุดมการณ์ใหม่ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองนั้นคือ การรื้อถอนและลดทอนสามัญสำนึกแบบเดิมที่ยึดโยงอยู่กับการใช้พระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นองค์ประธานหลักของอำนาจในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ดังนั้นเองการที่เราเห็นได้ว่าสิ่งแรก ๆ ที่คณะผู้ปกครองในระบอบใหม่เร่งรีบทำการเปลี่ยนแปลงคือการยกเลิกองค์กรที่ปรึกษาราชการแผ่นดินในระบอบเดิม เป็นเพราะองค์กรดังกล่าวเป็นกลไกสำคัญอย่างหนึ่งในการใช้พระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ นอกจากองค์กรดังกล่าวแล้วกองทัพก็ถือเป็นอีกหนึ่งกลไกสำคัญในการใช้พระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ดังนั้นการเร่งทำการยกเลิก และการเร่งรีบเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางอำนาจของทั้งสององค์กรจึงสามารถที่จะตีความได้ว่านอกจากจะเป็นการกำจัดขุนนางและข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ของระบอบเก่าแล้วนั้นการยกเลิกและการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจของทั้งสององค์กรยังเป็นส่วนที่ทำให้คณะผู้ปกครองในระบอบใหม่เกิดความมั่นใจในการรักษาสถานะการครองอำนาจนำด้วย

นอกจากการพยายามจัดการกับองค์กรที่มีความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ยึดโยงอยู่กับเศรษฐกิจและการเมืองตามที่ได้กล่าวไปแล้วนั้น คณะผู้ปกครองในระบอบใหม่ยังมีความพยายามที่จะจัดการกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่เกาะเกี่ยวอยู่กับมิติแห่ง

ความเชื่อและวัฒนธรรมซึ่งปรากฏอยู่ในรูปแบบของพระราชพิธีสำคัญ ๆ ทั้งนี้เมื่อพิจารณาพระราชพิธีสำคัญ ๆ ที่คณะผู้ก่อการพยายามที่จะเปลี่ยนแปลงหรือยกเลิกนั้น เห็นได้ชัดเจนว่าพระราชพิธีต่าง ๆ เหล่านั้นล้วนแล้วมีความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ยึดโยงอยู่กับพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์มาอย่างยาวนาน ซึ่งความสัมพันธ์เชิงอำนาจในลักษณะดังกล่าว นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2004, pp.125-128) ได้แสดงทรรศนะเอาไว้ว่า

> *“ประเพณีการปกครองที่ผ่านการต่อสู้ช่วงชิงและรักษาสถานะแห่งอำนาจมาเป็นเวลานานจนทำให้เกิดการยอมรับในระดับหนึ่งซึ่งได้กำหนดวิถีชีวิต วิถีแห่งความคิด และค่านิยม จนเกิดความเคยชินว่าอำนาจต่าง ๆ เหล่านั้นมีความชอบธรรม สิ่งนั้นถือเป็น “วัฒนธรรมทางการเมือง” และถือเป็นข้อกำหนดสูงสุดในเรื่องของสัมพันธภาพทางอำนาจ ซึ่งวัฒนธรรมทางการเมืองนี้เองคือรัฐธรรมนูญที่แท้จริงของรัฐ เป็นรัฐธรรมนูญฉบับที่ฉีกไม่ได้ด้วยอาวุธยุธโธปกรณ์หรือแม้กระทั่งกฎหมาย กฎกระทรวง หรือระเบียบต่าง ๆ ก็มิอาจที่จะล่วงละเมิดข้อกำหนดที่มีในรัฐธรรมนูญฉบับแท้จริงนี้ได้”*

ดังนั้น การที่รัฐบาลในระบอบใหม่พยายามจะทำการเปลี่ยนแปลงหรือการพยายามยกเลิกพระราชพิธีสำคัญ ๆ จึงไม่ใช่เพียงแค่การจะทำให้เกิดความทันสมัยเท่านั้น หากแต่รัฐบาลในระบอบใหม่ต้องการที่จะท้าทายหรือลดทอนความสัมพันธภาพทางอำนาจที่ชนชั้นผู้ปกครองได้ประกอบสร้างขึ้นมาผ่านพื้นที่ที่เรียกว่าประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ ซึ่งถูกสะสมและส่งต่อกันมาอย่างยาวนาน

อนึ่ง เมื่อย้อนกลับมาพิจารณากลไกและยุทธวิธีต่าง ๆ ที่คณะผู้ก่อการใช้ในการจัดวางความคิดทางการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในมิติของการรื้อถอนชุดอุดมการณ์เก่า สามารถที่จะกล่าวได้ว่า *“การที่คณะผู้ก่อการไม่สามารถที่จะสถาปนาอุดมการณ์ใหม่หรือระบอบประชาธิปไตยได้นั้น เกิดจากการที่กษัตริย์และกลุ่มกษัตริย์นิยมไม่ยอมรับในการปฏิวัติ จึงได้มีการเคลื่อนไหวต่อต้านด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อที่จะได้กลับคืน*

สู่อำนาจ" ตามทรรศนะของณัฐพล ใจจริง (2013, pp.3-4) เป็นเพียงเหตุผลหนึ่งเท่านั้นที่คณะผู้ก่อการไม่อาจจะสถาปนาอุดมการณ์ใหม่ได้สำเร็จ ส่วนเหตุผลสำคัญอีกประการหนึ่งนั้นเป็นเพราะกลไกหรือยุทธวิธีที่คณะผู้ก่อการใช้ในการรื้อถอนชุดอุดมการณ์ทางการเมืองของระบอบเก่านั้น ยังไม่เพียงพอที่จะขุดรากถอนโคนได้อย่างสิ้นเชิง

ท้ายที่สุดในส่วนของข้อเสนอแนะบางประการ โดยเฉพาะประเด็นที่ว่า "ทำไมคณะผู้ก่อการถึงไม่สามารถที่จะสถาปนาอุดมการณ์ใหม่หรือระบอบประชาธิปไตยได้สำเร็จ" ผู้เขียนเสนอให้ย้อนกลับไปพิจารณาในมิติของความเป็นเอกภาพทางอุดมการณ์ของคณะผู้ก่อการ (Gedsakul & Buddharaksa, 2022 b, pp.4-12; Gedsakul & Buddharaksa, 2022 a, pp.177- 204) ซึ่งจะทำให้เห็นว่าปัญหาความขัดแย้งทางอุดมการณ์ของคณะผู้ก่อการเป็นหนึ่งในเหตุผลสำคัญของความล้มเหลวในการที่จะสถาปนาอุดมการณ์ใหม่ด้วย นอกจากนี้ในประเด็นที่ว่าคณะผู้ก่อการพยายามที่จะสถาปนาอุดมการณ์ใหม่นั้น ผู้เขียนตั้งข้อสังเกตว่าประเด็นดังกล่าวยังคงเป็นประเด็นที่สามารถถกเถียงกันได้ว่าแท้แล้วชุดอุดมการณ์ใหม่ที่จะสถาปนานั้นคืออุดมการณ์อะไร ซึ่งต่อประเด็นดังกล่าวผู้เขียนมีข้อเสนอว่าเราควรที่จะย้อนกลับไปให้ความสำคัญกับการตีความหลักฐานอย่างตรงไปตรงมา ซึ่งเราอาจจะพบว่าการพยายามสถาปนาอุดมการณ์ใหม่ของคณะผู้ก่อการไม่ได้มีเพียงความพยายามที่จะสถาปนาอุดมการณ์แบบประชาธิปไตยเท่านั้น หากแต่ยังอาจจะมีความพยายามในการที่จะจัดวางหรือสถาปนาอุดมการณ์ในรูปแบบอื่น ๆ ด้วย

บรรณานุกรม

Aphonsuvan, T. & Ananthanathorn, K. (2021). **Sayām patiwat čhāk ' fan lamœ̄ ' samai sombūranāyāsitthirāt sū̄ ʻaphi wat Sayām sǭngphansīrǭichetsiphā**. [Siam Revolution from 'Sleep Dream' during the Absolute Monarchy era To Apiwat Siam 1932] Bangkok: Bookscape.

Atcharawan, P. (2015). **khana ʻongkhamontrī tām ratthammanūn hǣng rātchaʻānāčhak Thai**. [The Privy Council Under the Constitution of the Kingdom of Thailand] (Master's Thesis) Chulalongkorn University.

Batson, B. A. (2004). **ʻawasān sombūranāyāsitthirāt nai Sayām**. [The end of absolute monarchy in Siam] Bangkok: Social Sciences and Humanities Textbook Project.

Bhanurangsi Savangwongse, the Prince Bhanubandhu Vongsevoradej. (1953). tamnān thahān mahātlek. [Story of the Chamberlain]. **ngān phrarātchathān phlœ̄ng sop phon ʻēk phra wǭra wong thœ̄ krommamư̄n ʻAdisǭn ʻudom sak**. [Royal Cremation Ceremony of General Phra Worawongse Krommuen Adisorn Udomsak] (14 June). n.p.

Buddharaksa, W. (2014). **bot samrūat khwāmkhit thāngkān mư̄ang khǭng ʻantō ni ʻō kram chī.** [A Survey of Gramsci's Political Thought] Bangkok: Sommut.

Buddharaksa, W. (2018). **ʻantō ni ʻō kram chī kap kānčhat wāng khwāmkhit thāngkān mư̄ang pratyā patibatkān plīanplǣng thāng sangkhom læ kān plotplǭi manut**. [Gramsci and Political Installation: Philosophy of Praxis, Social Transformation, and Human Emancipation] Bangkok: Sommut.

Crehan, k. (2016). **Gramsci’s Common Sense: Inequality and its Narratives**. Durham: Duke University Press.

Damrongrāchānuphāp, Prince, son of Mongkut, King of Siam. (1937). **prawat sangkhēp hǣng kānčhatkān sưksā prattayuban hǣng prathēt Sayām phāk thī nưng** (Phǭ. Sǭ. sǭngphansīrǭisipsī - sǭngphansīrǭisāmsipsī) [A brief history of Pratyupanna education of Siam, Part 1 (1871-1891)]. n.p.

Eoseewong, N. (2004). **chāt Thai , mư̄ang Thai , bǣprīan læ ʻanusāwarī : wādūai watthanatham , rat læ rūp kān čhitsamnưk**. [Thai nation, Thai city, textbooks and monuments: regarding culture, state and the form of consciousness] Bangkok: Matichon.

Fine Arts Department. (1971). **rư̄ang saphāthīprưksā ratchakān phǣndin nai ratchakān phra bāt somdet phra Čhunlačhǭmklao čhao yū**

hūa. [A brief history of Pratyupanna education of Siam, Part 1 (1871-1891)] Prachan Printing.

Fine Arts Department. (1999). **phra rāt phithī nai ratchakān phra bāt somdet phra pǭra mi not rom hā phūm phlǭ dunlaya dēt ... sayāmi not rā thi rāt bǭrom nāt bǭphit**. [Royal ceremonies during the reign of His Majesty King Bhumibol Adulyadej Sayamindradhiraj Borommanat Bophit] Bangkok: Graphic Format (Thailand).

Gedsakul, W. & Buddharaksa, W. (2022 a). "kān ʻon lai khǭng klum prawattisāt phāilang kān plīanplǣng kān pokkhrǭng Sayām. [Dynamic of the historical bloc after the change of the Siamese regime]" **Political Science Critique**, 9(18): 172-209.

Gedsakul, W. & Buddharaksa, W. (2022 b). "kānčhat wāng khwāmkhit thāngkān mư̄ang : nǣothāng kān wikhrǭ kā rǭkǭ tūa thāng sangkhom khǭng klum khana rātsadǭn. [Political Installation: Approachs to the Analysis of the Socail Formation of "Khana Ratsadon" (The People's Party)]" **Journal of the Research Community, Nakhon Ratchasima Rajabhat University**, 16(2): 1-13.

Gramsci, A. (1971). **Selections from the Prison Notebooks**, In Hoare, Q. & Smith, G. N. (Eds). London: Lawrenece Wishart.

Hoare, G. & Sperber, N. (2016). **An Introduction to Antonio Gramsci his life. Thought and legacy**. London: Bloomsbury Publishing PLC.

House of Deputies. (1932). **rāingān kānprachum saphā phūthǣn rātsadǭn khrang thī nưng / sǭngphansīrǭičhetsiphā**. [Minutes of the Meeting of House of Deputies 1st/1932] (28 June 1932).

Innimirt, S. (2014). **wiwatthanākān læ sathāna thāng kotmāi khǭng khana ʻongkhamontrī**. [Evolution and legal status of privy council] (Master's Thesis) Thammasat University.

Jaijing, N. (2013). **khǭ fan fai nai fan ʻan lư̄achư̄a : khwām khlư̄anwai khǭng khabūankān patipak patiwat Sayām (Phǭ. Sǭ. sǭngphansīrǭičhetsiphā - sǭngphanhārǭi)**. [Let's dream an incredible dream: the movement of the Siamese counter-revolutionary movement (B.E. 1932- 1957)] Nonthaburi: Samesky Publishing.

Jaijing, N. (2019). Foreword in Thepsongkroh, S. **rātsadǭn thip tai yǭ : kānmư̄ang ʻamnāt læ song čham khǭng (khana) rātsadǭn**. [People's democracy: politics, power, and memory of people('s Party)] Bangkok: Matichon.

kān pœ̄t ratthamontrī saphā. [Opening of the Ministerial Council] (1894). **Royal Gazette**. (Vol. 11). Chapter 44. (26 January).

Kaothep, K. (1998). **kānsưksā sư̄mūanchon dūai thritsadī wiphāk : nǣokhit læ tūayāng ngānwičhai**. [Mass media studies with

critical theory: concepts and research examples] Bangkok: Parbpim Printing.

Khamhiran, T. (1972). kulāp phư̄antāi yīsipsī Mithunāyon sǭngphansīrǭčhetsiphā [Kulap, a friend who died on June 24, 1932]. **anusǭn nai ngān phrarātchathān phlœ̄ng sop ra. ʻǭ̄. kam lāp kānčhana sakun ra. na**. [Memorial at the Royal Cremation Ceremony Capt. Kamlap Kanchanasakul R.N.] (12 September). Bangkok: Krung Thep Printing.

Klinfoong, P. (2013, May 9). **hai chāo nā pen phū rǣknā : khǭsanœ̄ prap plīan phithī rǣknākhwan nai samai ratthabān khana rātsadǭn yu khǭton**. [Letting farmers be the first to farm: A proposal to change The Royal Ploughing Ceremony during Early period of People's Party government] Retrieved 20 December 2020 From https://prachatai.com/journal/2013/05/46660

kot sēnābǭdī krasūang kralā hōm. [Rules of the Minister of Defense] (1912). **Royal Gazette**. (Vol. 29). (11 June).

Lakhornphon, P. (2021). **kǭngthap khana rātsadǭn**. [People’s Party Army] Bangkok: Matichon.

Mahakhan, P. (1975). **kanpatirū kān thahān nai ratchasamai phra bāt somdet phra Čhunlačhǭmklao čhao yū hūa**. [Military reform during the reign of King Rama V] (Master’s Thesis) Srinakharinwirot University.

Malakul, P., M.L. (1969). **phra rāt phithī thư̄namphraphiphatsatyā Phutthasakkarāt sǭngphanhārǭisipsǭng**. [Phra Phiphat Sattaya Ceremony, B.E. 2512] Bangkok: Prachan Printing.

Mektrairat, N. (2005). **hēt hǣng kān patiwat Sayām sǭngphansīrǭičhetsiphā**. [Causes of the Siamese Revolution of 1932] Bangkok: Openbooks.

Nana, K. (2020). **sayāmrat thāmklāng čhakkrawatniyom**. [Siam amidst Imperialism] Bangkok: Matichon.

nangsư̄ ratthamontrī wākān krasūang wang thưng nāyokratthamontrī long wan thī siphā Kumphāphan sǭngphansīrǭičhetsipčhet. [Letter from Minister of Royal Office to the Prime Minister dated February 15, 1934] (1934).

Photinit, K. (2020). **thritsadī nayōbāi sangkhom læ kān wiphāk nayōbāi**. [Social Policy Theories and Critical Policy] Phitsanulok: Naresuan University Press.

phrarātchabanyat thammanūn kān pokkhrǭng phǣndin Sayām chūakhrāo Phutthasakkarāt sǭngphansīrǭičhetsiphā. [Temporary Act of Governance of Siam, B.E. 2475] (1932).

Phumisak, C. (n.d). **bot wikhrǫ wannakam yuk sakdinā**. [Analysis of literature in feudal period] Sangtawan Book Club.

pra kā ngok ra sūang thahān bok thahān rư̄a. [the establishment of the Ministry of the Army and Navy] (1910). **Royal Gazette**. (Vol. 27). (11 December).

prakāt čhat rabīap pō̜ngkan ʻānāčhak. [organizing the defense of the kingdom] (1932). **Royal Gazette**. (Vol. 49). (6 July).

prakāt kamnot nāthī senābō̜dī læ tang khana kammakān klāng Kalāhōm. [the duties of the Minister and establishing the Central Defense Committee.] (1932). **Royal Gazette**. (Vol. 49). (20 July).

prakāt rūam krasūang thahān rư̄a khao kap Krasūang Kalāhōm. [Ministry of the Navy merged with the Ministry of Defense] (1931). **Royal Gazette**. (Vol. 48). (8 November).

Prakitnontakan, C. (2009). **sinlapa - sathāpattayakam khana rātsadō̜n : sanyalak thāngkān mư̄ang nai chœ̄ng ʻudomkān**. [Art-architecture of the People's Party: political symbols in the ideological sense] Bangkok: Matichon.

Privy Council. (2012). **phra bāt somdet phračhaoyūhūa kap khana ʻongkhamontrī.** [His Majesty the King and the Privy Council] Bangkok: Amarin Printing and Publishing.

Rama V, King. (1927). **phra rāt damrat nai phra bāt somdet phra Čhunlačhō̜mklao čhao yū hūa song thalǣng phra bō̜rom rā chā thi bāi kǣkhai kān pokkhrō̜ng phǣndin**. [Royal Speech of His Majesty King Chulalongkorn issued a royal statement

explaining the amendments to the governance of the country] Sophonpipattanakorn Printing.

Ratanavibul, C. (1976). **botbāt khǭng ʻaphiratthamontrī saphā nai ratchasamai phra bāt somdet phra pok kēlā čhao yū hūa**. [The role of the supreme council of state in the reign of king Prajadhipok (B.E. 2468-2475)] (Master's Thesis) Srinakharinwirot University.

ratthammanūn hǣng rātchaʻānāčhak Thai (chabap chūakhrāo) Phutthasakkarāt sǭngphansīrǭikaosip. [Constitution of the Kingdom of Thailand (Provisional Edition) B.E. 2490] (1947).

ratthammanūn hǣng rātchaʻānāčhak Thai Phutthasakkarāt sǭngphansīrǭičhetsiphā. [Constitution of the Kingdom of Thailand, B.E. 2475] (1932).

Rojana, T. (2007). **phra rāt phithī thư̄namphraphiphatsatyā nai sangkhom Thai čhonthưng Phǭ. Sǭ. sǭngphansīrǭičhetsiphā**. [The royal ceremony of Phra Phiphat Satya in Thai society until 1932] (Master's Thesis) Kasetsart University.

Royal Barge Procession Committee. (1957). **anusǭn ngān phut phayuhayāttrā thāng chonlamāk**. [Memorial of the Royal Barge Procession] Bangkok: Hydrographic Department Printing.

Royal Office. (2022). **phra rāt phithī phư̄tmongkhon čharotphranangkhan rǣknākhwan**. [The Royal Ploughing

Ceremony] Retrieved 20 December 2022 From https://www.royaloffice.th/2022/05/13/พระราชพิธีพืชมงคล-2/

Sassoon, A.S. (1982). **Approaches to Gramsci**. Di Mauro, G. and Di Mauro, E. (tr.). New York: Monthly Review Press.

Simon, R. (1999). **Gramsci's Political Thought: An Introduction**. London: The Electric Book Company Ltd.

Tumchay, T. (2006). **kān hē rư̄a nai phra būan phayuhayāttrā chonlamāk**. [The Vocal Music in The Royal Barge Procession] (Master's Thesis) Chulalongkorn University.

wāduāi čhamnūan khārātchakān krasūang thabūangkān tāng tāng thī tọ̄ ʻong plotʻọ̄k čhāk rātchakān. [the number of civil servants in various ministries and agencies who must be dismissed from government service] (1926). **Royal Gazette**. (Vol. 43). (20 June).

Wantana, S. (2018). **lōk thī khit wā khunkhœ̄i ? khwāmkhit thāngkān mư̄ang Thai samai krung sī yut yā**. [familiar world? Thai political thought during the Ayutthaya period] Bangkok: Department of Political Science and Public Administration, Faculty of Social Sciences, Kasetsart University.

Yindeenoy, P. (2012). **kānsưksā prakāt kān phra rāt phithī nai thāna lakthān thāng prawattisāt Thai (ratchakān thī nưng -hok)**. [The Study of Royal Ceremonies Announcement As A Source of Thai History ZKing Rama I --King Rama VI)] (Master's Thesis) Silpakorn University.

Guideline for manuscript submission. Journal of Political Science Critique, Centre of Politics, Social and Area Studies, Faculty of Political Science, Ramkhamhaeng University.

Journal of Political Science Critique publishes academic articles from teachers, scholars, researchers, and graduate students in said fields, whether local or foreign, that fall in the scope of political science, international relations, public administration, sociology, anthropology, Asian study in scope of area study.

This journal seeks academic papers, for example, academic articles, research articles, review articles, and book reviews. Manuscripts submitted to Journal of Political Science Critique should be original contributions, not published by any other publication (except for research report and thesis), not be considered by any other publication at the same time, not a plagiarized work, not a shortened, or extracted from other people works, which could lead to misunderstanding in results of the research or study. All published articles must be reviewed by experts in related fields and approved by editorial boards.

Author Guideline

1. Type of manuscript

1. Academic article
2. Research article
3. Review article and book review
4. Special article

2. Manuscript template

2.1 Article name in Thai and English in the center of the paper. Use ** and specify the purpose of this article, both in Thai and English, in a footnote.

2.2 Author's name, both in Thai and English, without name title at the right side of the paper. Use * and specify the author's title, affiliated institution, and academic position (if applicable) in Thai and English in a footnote. If there is more than one author, please identify everyone.

2.3 Abstract in Thai and English, up to 250 words in length.

2.4 Specify the article's keyword in Thai and English, up to five keywords.

2.5 Introduction of the article.

2.6 Body of the article.

2.7 Conclusion of the article.

2.8 Reference materials of the article.

3. Manuscripts preparation

1. State author's name, title, academic position (if applicable), contactable address, email, telephone number, and Teletext.
2. One copy of the manuscript.
3. Use Microsoft Word program.
4. Use TH Sarabun New font size 16 on one-sided A4 paper.
5. Use single space option in line and paragraph spacing. Manuscripts must be between 15 - 20 pages, reference included.
6. References use APA (American Psychological Association) style.
7. Page Setup.

- Set paper's top margins to 1 inch or 2.54 cm.
- Set paper's bottom margins to 1 inch or 2.54 cm.
- Set paper's left margins to 1.5 inches or 3.18 cm.
- Set paper's right margins to 1 inch or 2.54 cm.

4. Manuscript submission

The manuscript may be submitted in any manner

1. Send one copy of the manuscript to the Editorial Board of Journal of Political Science Critique, Centre of Politics, Social and Area Studies, Faculty of Political Science, Sri Sattha Building, 3rd floor, room 314th, Ramkhamhaeng University, Ramkhamhaeng Rd, Hua Mak, Bang Kapi District, Bangkok 10240. Tel: 02-310-8497, 089-221-6703.

2. Email to ps.critique@gmail.com and uses email subjects as "**Submission of *the name of the manuscript* Manuscript**"

3. Make an online submission at so01.tci-thaijo.org/index.php/PSC. The author must register to the website before submitting can be done.

5. Citation and reference

1. Use the author-date citation system for in-text citation. Specify the author's name and publication year before or behind the cited text to state the originality. The page number can be specified if need be.

Author's name (Publication year, page number) before the cited text.
McCartney & Phillips (2006, p. 498-499) ....
(Author's name, publication year, page number) behind the cited text.
........................(McCartney & Phillips, 2006, p. 498-499)

2. Reference citation use APA (American Psychological Association) style. All the reference material used in the article should be sorted alphabetically under the **Reference** Section. Thai Language materials should go before English Language materials.

1. Books

Author name. (Publication year). **Book title**. Edition. Location: Publisher.

Huntington, S. (2003). **The Clash of Civilization and the Remaking of World Order**. New York: Simon & Schuster Paperbacks.

2. Journal

Author name. (Publication year). “Article Title.” **Journal Title** Volume,Issue (Month): First page-Last page.

Chanrochanakit, P. (2011). “Deforming thai Politics As Read through Thai Contemporary Art.” **Third Text** 25,4: 419-429.

3. Article from magazine or newspaper

Author name. (Publication year). “Article Title.” **Magazine/Newspaper title** (Date Month) : Page.

Spring, A., & Earl, C. (2018). “Just not blond’: How the diversity push is failing Australian fashion.” **The Guardian: Australia Edition**. (22 May) : 8.

4. Article from website

Author name. (Publication year). **Article Title**. Retrieved date/month/year from website URL

Smith, T., & Williams, B. M. (2019). **How to structure a dissertation**. Retrieved 20 January 2016 from https://www.scribbr.com/category/dissertation/

5. **Thesis or dissertation**

Author name. (Publication year). **Thesis/Dissertation Title**. (doctoral dissertation or master's thesis). Name of institution, Faculty, Degree.

Boroughs, B.B.S. (2010). **Social networking websites and voter turnout**. (Master's thesis). Georgetown University, Faculty of the Graduate School of Arts and Sciences.

*** **Note**: All the submitted manuscripts must be prepared according to the provided guideline to be considered for publication. The author's guidelines and manuscript preparation are at so01.tci-thaijo.org/index.php/PSC.

Publication Ethics

Journal of Political Science Critique emphasizes publication ethics and set the following principle and ethic for all parties involved.

Authors

1. The submitted manuscript should not be published by any other publication or be considered by any other publication at the same time.
2. If the submitted manuscript contains quotations, paraphrasing, or summarizing from other people's work, the manuscript should be properly cited, either in-text or in the reference section. Above all, the manuscript must not be plagiarized work.
3. The submitted manuscripts must be prepared according to the provided guideline.

4. If the submitted manuscript involves the use of animals, participants, volunteers or contains sensitive information about the informant, the author must strictly adhere to applicable law and regulation. A letter of consent or approval from the relevant institution must be present when conducting research.

5. The author must assign the copyright of the submitted manuscript to the Journal of Political Science Critique before publication and agree not to submit the same manuscript to any other publisher after it was accepted.

6. The author must be an actual participant in the research or study discussed in the manuscript.

Editors and Editorial boards

1. The editor and editorial board must conduct a preliminary review of all received manuscripts to determine whether they meet the journal's criteria and scope. Additionally, the manuscripts must undergo a quality control process prior to publication.

2. The editor and editorial board must review all received manuscripts without biased or prejudice against authors' ethnicity, religion, gender, political view, and affiliated institution.

3. The editor and editorial board should be disinterested in financial gain or claiming the manuscripts as their own when dealing with authors and reviewers.

4. The editor and editorial board must not obstruct, alter, or intervene in information exchanging between authors and reviewers.

5. The editor and editorial board must strictly follow the journal's procedure.

Reviewers

1. Reviewers should be disinterested when dealing with authors. The review must based on the quality of the manuscripts, academic principle, and reason, without biased or prejudice against the authors.
2. Reviewers must be subject matter experts in the field regarding the manuscripts.
3. Reviewers must not seek any gain from the manuscripts they review; using any portion of the information in the manuscripts for personal gain is prohibited without the authors’ written consent and editorial board approval.
4. If reviewers discover that the manuscript contains plagiarized work, they must notify the editor immediately with the evidence included.
5. Reviewers must review the manuscripts within a time frame appointed by the journal and must not reveal the contents of the manuscripts to others

Subscription Form for the Journal of Political Science Critique
Centre of Politics, Social and Area Studies, Faculty of Political Science,
Ramkhamhaeng University.

Date..

Name...Surname..

Address...

....

Tal...Fax...

I/We would like to subscribe to the journal for:

☐ **Bi-Annually 2 Issues 360 BTH** Start...

☐ **2 Year 4 Issues 700 BTH** Start...

☐ **3 Year 6 Issues 1,000 BTH** Start...

☐ Cash

☐ Transfer to account TMB Bank Public Company Limited Ramkhamhaeng Branch: Account Name: Centre of Politics, Social and Area Studies. RU. No. 15-6216-50-25

Signature...

Date............./................../..................

Please send this form and your payment confirmation to

Centre of Politics, Social and Area Studies, Faculty of Political Science,
Ramkhamhaeng University, Huamak, Bangkapi, Bangkok, 10240
Tel: 02-310-8497 , 089-221-6703
E-mail. ps.critique@gmail.com Website: so01.tci-thaijo.org/index.php/PSC

แนวทางการพิจารณาและการส่งบทความเพื่อตีพิมพ์ในวารสารรัฐศาสตร์พิจารของศูนย์การเมือง สังคมและอาณาบริเวณศึกษา

วารสารรัฐศาสตร์พิจารเป็นวารสารที่นำเสนอบทความวิชาการ จากคณาจารย์ นักวิชาการ นักวิจัยและนักศึกษาทั่วไปทั้งภายในและภายนอกประเทศได้มีโอกาสเสนอผลงานวิชาการเพื่อเผยแพร่และแลกเปลี่ยนวิทยาการโดยเฉพาะองค์ความรู้ใหม่ในสาขารัฐศาสตร์ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ รัฐประศาสนศาสตร์ สหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ บริหารธุรกิจ การเมือง การปกครอง และเอเชียศึกษาในกรอบอาณาบริเวณศึกษา (Area Study)

ผลงานวิชาการที่รับตีพิมพ์อาจอยู่ในรูปแบบต่อไปนี้ บทความวิชาการ บทความวิจัย บทความปริทัศน์ และบทวิจารณ์หนังสือ เป็นต้น ต้นฉบับ (Manuscript) ที่ส่งพิจารณาเพื่อตีพิมพ์ภายใต้เงื่อนไขว่าจะต้องไม่เคยเผยแพร่ในวารสารหรือสิ่งพิมพ์ใดมาก่อน (ยกเว้นรายงานการวิจัยและวิทยานิพนธ์) และไม่อยู่ในระหว่างการพิจารณารอตีพิมพ์ในวารสารอื่น ต้องไม่เป็นผลงานทางวิชาการที่ลอกเลียน ตัดทอนจากผลงานวิจัยของผู้อื่น ไม่มีการคัดลอกหรือชักนำให้เข้าใจผิดในผลงานหรือผลการศึกษา เรื่องที่ได้รับการตีพิมพ์ต้องผ่านการกลั่นกรองจากผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาที่เกี่ยวข้อง (peer-reviewed) และได้รับความเห็นชอบจากกองบรรณาธิการ

คำแนะนำผู้แต่งสำหรับผู้ส่งบทความลงตีพิมพ์ในวารสารรัฐศาสตร์พิจาร (Author Guideline)

1. ประเภทของบทความที่รับพิจารณา

1. บทความวิชาการ
2. บทความวิจัย
3. บทความปริทัศน์และบทวิจารณ์หนังสือ
4. บทความพิเศษ

2. รูปแบบการเขียนบทความ

2.1 ชื่อเรื่อง ให้พิมพ์ชื่อเรื่องบทความไว้กลางหน้ากระดาษ ทั้งชื่อเรื่องภาษาไทยและชื่อเรื่องภาษาอังกฤษ พร้อมใส่เครื่องหมาย ** และระบุ footnote ว่าบทความนี้เขียนขึ้นมาจากวัตถุประสงค์ใด ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

2.2 ชื่อผู้เขียน ใส่ชื่อผู้เขียนบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยไม่ต้องระบุคำนำหน้าชื่อ ไว้ด้านขวาสุด พร้อมใส่เครื่องหมาย * เพื่อระบุใน footnote ว่าผู้เขียนเป็นใคร ตำแหน่งวิชาการ (ถ้ามี) ของผู้เขียนทุกคน อยู่สถานที่ใด (ในกรณีที่มีชื่อผู้เขียนหลายคน กรุณาระบุให้ครบทุกคน)

2.3 บทคัดย่อ (Abstract) ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ (ไม่เกิน 250 คำ)

2.4 คำสำคัญ (Keyword) ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ไม่เกิน 5 คำ

2.5 บทนำ

2.6 เนื้อหา

2.7 บทสรุป

2.8 เอกสารอ้างอิง

3. การเตรียมต้นฉบับ

1. ให้ระบุชื่อผู้เขียน ยศหรือตำแหน่ง ที่อยู่หรือที่ทำงานที่สามารถติดต่อได้ พร้อมเบอร์โทรศัพท์ อีเมลและโทรสารที่สามารถติดต่อได้
2. ส่งต้นฉบับจำนวน 1 ชุด
3. พิมพ์โดยโปรแกรม Microsoft Word for Windows
4. ใช้อักษรแบบ TH SarabunNew ขนาด 16 โดยใช้กระดาษ A4 พิมพ์หน้าเดียวเท่านั้น
5. ระยะห่างระหว่างบรรทัดให้ใช้ single space ความยาวของบทความไม่น้อยกว่า 15 หน้าแต่ไม่เกิน 20 หน้า รวมเอกสารอ้างอิง
6. ใช้ระบบอ้างอิงแบบ APA (American Psychological Association)
7. การตั้งค่าหน้ากระดาษ
    - ระยะขอบบน (Top margin) 1” หรือ 2.54 เซนติเมตร
    - ระยะขอบล่าง (Bottom margin) 1” หรือ 2.54 เซนติเมตร

- ระยะขอบซ้าย (Left margin) 1.5” หรือ 3.18 เซนติเมตร
- ระยะขอบขวา (Right margin) 1” หรือ 2.54 เซนติเมตร

4. การส่งต้นฉบับ

การส่งต้นฉบับสามารถทำได้หลายช่องทาง

1. ส่งต้นฉบับ 1 ชุด ไปยังกองบรรณาธิการวารสาร ศูนย์การเมือง สังคมและอาณาบริเวณศึกษา คณะรัฐศาสตร์ อาคารศรีศรัทธา ชั้น 3 ห้อง 314 มหาวิทยาลัยรามคำแหง ถนนรามคำแหง แขวงหัวหมาก เขตบางกะปิ กรุงเทพฯ 10240 โทรศัพท์ 02-310-8497 , 089-221-6703
2. ส่งทางอีเมลมายัง

   ps.critique@gmail.com

   โดยเขียนหัวข้ออีเมลว่า **ส่งบทความ เรื่อง......................**
3. ส่งทางออนไลน์ โดยเข้าไปสมัครและส่งต้นฉบับได้ด้วยตนเองที่

   so01.tci-thaijo.org/index.php/PSC

5. การอ้างอิงและการเขียนเอกสารอ้างอิง

กรณีที่ผู้เขียนต้องการระบุแหล่งที่มาของข้อมูลในเนื้อเรื่อง

1) ให้ใช้วิธีการอ้างอิงในส่วนเนื้อเรื่องแบบนามปี (author-date in text citation) โดยระบุ ชื่อผู้แต่ง และปีพิมพ์ของเอกสารไว้ข้างหน้าหรือข้างหลังข้อความที่ต้องการอ้าง เพื่อบอกแหล่งที่มาของข้อความนั้น และอาจระบุเลขหน้าของเอกสารที่อ้างด้วยก็ได้หากต้องการ

(ชื่อผู้แต่ง, ปีพิมพ์, เลขหน้า) ไว้ท้ายข้อความที่อ้างอิง

(สุนีย์ มัลลิกะมาลย์, 2549, น. 200-205)

(McCartney & Phillips, 2006, p. 498-499)

2) ให้มีการอ้างอิงส่วนท้ายเล่ม (reference citation) โดยการรวบรวมรายการเอกสารทั้งหมดที่ผู้เขียนได้ใช้อ้างอิงในการเขียนผลงานนั้น ๆ จัดเรียงรายการตามลำดับอักษรชื่อผู้แต่ง ภายใต้หัวข้อ **เอกสารอ้างอิง** สำหรับผลงานวิชาการภาษาไทย หรือ **Reference** สำหรับผลงานวิชาการภาษาอังกฤษ โดยใช้รูปแบบการเขียนเอกสารอ้างอิงแบบ APA (American Psychological

Association) กรณีรายการเอกสารอ้างอิงภาษาไทย ให้แปลรายการอ้างอิงเป็นภาษาอังกฤษต่อท้ายรายการอ้างอิงภาษาไทยเดิม ตัวอย่างการเขียนเอกสารอ้างอิงมีดังนี้

1. **หนังสือ**

ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). **ชื่อเรื่อง**. ครั้งที่พิมพ์. สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์/ผู้จัดพิมพ์.

พรพิมล ตรีโชติ. (2542). **ชนกลุ่มน้อยกับรัฐบาลพม่า**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

Huntington, S. (2003). **The Clash of Civilization and the Remaking of World Order**. New York: Simon & Schuster Paperbacks.

2. **วารสาร**

ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). "ชื่อบทความ." **ชื่อวารสาร** ปีที่,ฉบับที่ (เดือน): หน้าแรก-หน้าสุดท้าย

สมบัติ จันทรวงศ์. (2557). "คณาธิปไตยหรือประชาธิปไตยในอาเซียน: มุมมองของ Alexis de Tocqueville." **วารสารเอเชียพิจาร ฉบับปฐมฤกษ์** 15,5: 23-63.

Chanrochanakit, P. (2011). "Deforming thai Politics As Read through Thai Contemporary Art." **Third Text** 25,4: 419-429.

3. **นิตยสารหรือหนังสือพิมพ์**

ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์เผยแพร่). "ชื่อบทความ." **ชื่อนิตยสาร/หนังสือพิมพ์** (วันที่ เดือนที่) : หน้า.

มูฮัมหมัดอิลยาส หญ้าปรัง. (2554). "จะเอายังไงกับภาคใต้?" **มติชน** (3 มิถุนายน) : 15.

4. **บทความจากเว็บไซต์**

ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่เผยแพร่). **ชื่อเรื่อง**. ค้นเมื่อ วัน เดือน ปี ที่สืบค้น จากชื่อเว็บไซต์.

สมชาย ภคภาสวิวัฒน์. (2556). **ความสัมพันธ์ระหว่าง AEC และประชาคมสังคมและ วัฒนธรรมอาเซียน**. ค้นเมื่อ 22 กรกฎาคม 2557 จาก http://www.mfa.go.th

5. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิตและดุษฎีบัณฑิต

ผู้แต่ง. (ปีพิมพ์). **ชื่อเรื่อง**. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิตหรือปริญญาดุษฎีบัณฑิต). ชื่อมหาวิทยาลัย, ชื่อคณะ, ชื่อสาขาวิชาหรือภาควิชา.

Boroughs, B.B.S. (2010). **Social networking websites and voter turnout**. (Master's thesis). Georgetown University, Faculty of the Graduate School of Arts and Sciences.

ธีระพันธ์ ชนาพรรณ. (2548). **การจัดการการสื่อสารของคณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยเอกชนที่มีผลต่อการตัดสินใจเข้าศึกษาต่อระดับปริญญาตรีของนักศึกษาชั้นปีที่ 1**. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน, สาขาการสื่อสารภาครัฐและเอกชน.

***** หมายเหตุ** ต้นฉบับบทความที่นำส่งจะต้องถูกต้องตามหลักเกณฑ์และคำแนะนำการเขียนที่กำหนดเท่านั้น จึงจะได้รับพิจารณาดำเนินการประเมินบทความก่อนตีพิมพ์สามารถดูรายละเอียดการจัดเตรียมต้นฉบับได้ที่ so01.tci-thaijo.org/index.php/PSC

จริยธรรมในการพิมพ์ (Publication Ethics)

วารสารให้ความสำคัญกับการรักษามาตรฐานด้านจริยธรรมในการตีพิมพ์เผยแพร่บทความ ดังนั้นจึงกำหนดให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องต้องปฏิบัติตามหลักการและมาตรฐานด้านจริยธรรมในการตีพิมพ์อย่างเคร่งครัด ดังนี้

บทบาทหน้าที่ของผู้นิพนธ์

1. บทความที่ผู้นิพนธ์ส่งมาเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารต้องเป็นบทความที่ไม่เคยตีพิมพ์หรือเผยแพร่ที่ใดมาก่อน

2. ผู้นิพนธ์ต้องทำการอ้างอิงให้ถูกต้องทุกครั้งหากมีการระบุผลงานของผู้อื่นในต้นฉบับ ไม่ว่าด้วยการคัดลอกข้อความ (Quotation) การสรุปความ (Paraphrase) หรือการย่อความ (Summary) ต้องมีการอ้างอิง (Citation) ทั้งในเนื้อหา (In text citation) และการเขียนรายการเอกสารอ้างอิงตอนท้าย (References) และต้องไม่คัดลอกผลงานของผู้อื่น

3. ผู้เขียนต้องเขียนต้นฉบับให้ถูกต้องตามรูปแบบที่กำหนดไว้ใน “คำแนะนำผู้แต่ง” หรือ “Author Guidelines”

4. หากผลงานทางวิชาการของผู้นิพนธ์เกี่ยวข้องกับการใช้สัตว์ ผู้เข้าร่วม หรืออาสาสมัคร หรือผลการวิจัยมีประเด็นที่เปราะบางต่อผู้ให้ข้อมูล ผู้นิพนธ์ควรดำเนินการตามหลักจริยธรรม ปฏิบัติตามกฎหมายและข้อบังคับที่เกี่ยวข้องอย่างเคร่งครัด รวมถึงต้องได้รับความยินยอมก่อนการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลหรือแสดงเอกสารที่เกี่ยวข้อง เช่น หนังสือรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ หรือในสัตว์ทดลองประกอบด้วยทุกครั้ง

5. ผู้นิพนธ์ต้องยินยอมโอนลิขสิทธิ์ให้แก่วารสารก่อนการตีพิมพ์ และไม่นำผลงานไปเผยแพร่หรือตีพิมพ์กับแหล่งอื่น ๆ หลังจากที่ได้รับการตีพิมพ์กับวารสารแล้ว

6. ชื่อผู้นิพนธ์ที่ปรากฏในบทความต้องเป็นผู้ที่มีส่วนในบทความนั้น ๆ จริง

บทบาทหน้าที่ของบรรณาธิการและกองบรรณาธิการ

1. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการมีหน้าที่พิจารณาและตรวจสอบบทความที่ส่งมาเพื่อพิจารณาตีพิมพ์กับวารสารทุกบทความ โดยพิจารณาความสอดคล้องของเนื้อหาบทความกับเป้าหมาย

และขอบเขตของวารสาร รวมถึงตรวจสอบคุณภาพบทความในกระบวนการประเมินคุณภาพบทความก่อนการตีพิมพ์

2. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการต้องใช้หลักการพิจารณาบทความโดยอิงเหตุผลทางวิชาการเป็นหลัก และโดยปราศจากอคติด้านเชื้อชาติ ความเชื่อทางศาสนา เพศ แนวคิดทางการเมือง และสถาบันที่สังกัด ต่อผู้นิพนธ์และบทความที่พิจารณาไม่ว่าด้วยกรณีใด

3. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการต้องไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับผู้นิพนธ์หรือผู้ทรงคุณวุฒิ ไม่ว่าจะเพื่อประโยชน์ในเชิงธุรกิจหรือนำไปเป็นผลงานทางวิชาการของตนเอง

4. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการต้องไม่ปิดกั้น เปลี่ยนแปลง หรือแทรกแซงข้อมูลที่ใช้แลกเปลี่ยนระหว่างผู้ทรงคุณวุฒิและผู้นิพนธ์

5. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการต้องปฏิบัติตามกระบวนการและขั้นตอนต่าง ๆ ของวารสารอย่างเคร่งครัด

บทบาทหน้าที่ของผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความ

1. ผู้ทรงคุณวุฒิต้องไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับผู้นิพนธ์ การพิจารณาคุณภาพของบทความต้องคำนึงถึงคุณภาพบทความเป็นหลัก และพิจารณาบนหลักการและเหตุผลทางวิชาการโดยปราศจากอคติหรือความขัดแย้งส่วนตัว

2. ผู้ทรงคุณวุฒิต้องตระหนักว่าตนเองเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญ มีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาของบทความที่รับประเมินอย่างแท้จริง

3. ผู้ทรงคุณวุฒิต้องไม่แสวงหาประโยชน์จากบทความที่ตนเองได้ทำการประเมิน ไม่นำส่วนใดส่วนหนึ่งของข้อมูลต้นฉบับที่ตนเป็นผู้ประเมินไปใช้เพื่อประโยชน์ส่วนตน หากไม่ได้รับความยินยอมอย่างเป็นลายลักษณ์อักษรจากผู้เขียน หรือความเห็นชอบจากบรรณาธิการ

4. หากผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบพบว่าบทความที่รับประเมิน เป็นบทความที่คัดลอกผลงานชิ้นอื่น ๆ ผู้ทรงคุณวุฒิต้องแจ้งให้บรรณาธิการทราบทันที พร้อมแสดงหลักฐานประกอบที่ชัดเจน

5. ผู้ทรงคุณวุฒิต้องรักษาระยะเวลาประเมินตามกรอบเวลาประเมินที่วารสารกำหนด รวมถึงไม่เปิดเผยข้อมูลของบทความให้ผู้ที่อื่นได้รับรู้

แบบฟอร์มสมัครสมาชิกวารสารรัฐศาสตร์พิจาร
ศูนย์การเมือง สังคมและอาณาบริเวณศึกษา
คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

วันที่...

ชื่อ... นามสกุล... ....

ที่อยู่... ....

....

โทรศัพท์..โทรสาร................................ ....

ขอสมัครสมาชิกวารสารรัฐศาสตร์พิจาร

☐ รับวารสารรายปี 2 ฉบับ 360 บาท **เริ่มตั้งแต่ฉบับที่..............................**

☐ รับวารสารรายปี 4 ฉบับ 700 บาท **เริ่มตั้งแต่ฉบับที่..............................**

☐ รับวารสารรายปี 6 ฉบับ 1,000 บาท **เริ่มตั้งแต่ฉบับที่..............................**

พร้อมนี้ได้ชำระค่าสมาชิกเป็น ☐ เงินสด

☐ โอนเงินเข้าบัญชี ธนาคารทหารไทย

สาขารามคำแหง ชื่อบัญชี “ศูนย์การเมือง สังคมและอาณาบริเวณศึกษา ม.ร.” เลขที่บัญชี 156-2-27622-8

ลงชื่อ...

วันที่...

โปรดส่งหลักฐานและใบสมัครสมาชิกมาที่

ศูนย์การเมือง สังคมและอาณาบริเวณศึกษา คณะรัฐศาสตร์ อาคารศรีศรัทธา ชั้น 3 ห้อง 314
มหาวิทยาลัยรามคำแหง ถนนรามคำแหง แขวงหัวหมาก เขตบางกะปิ กรุงเทพฯ 10240
โทรศัพท์ 02-310-8497 , 089-221-6703
อีเมล ps.critique@gmail.com เว็บไซต์ so01.tci-thaijo.org/index.php/PSC

Guideline for manuscript submission. Journal of Political Science Critique, Centre of Politics, Social and Area Studies, Faculty of Political Science, Ramkhamhaeng University.

Journal of Political Science Critique publishes academic articles from teachers, scholars, researchers, and graduate students in said fields, whether local or foreign, that fall in the scope of political science, international relations, public administration, sociology, anthropology, Asian study in scope of area study.

This journal seeks academic papers, for example, academic articles, research articles, review articles, and book reviews. Manuscripts submitted to Journal of Political Science Critique should be original contributions, not published by any other publication (except for research report and thesis), not be considered by any other publication at the same time, not a plagiarized work, not a shortened, or extracted from other people works, which could lead to misunderstanding in results of the research or study. All published articles must be reviewed by experts in related fields and approved by editorial boards.

Author Guideline

1. Type of manuscript

1. Academic article
2. Research article
3. Review article and book review
4. Special article

2. Manuscript template

2.1 Article name in Thai and English in the center of the paper. Use ** and specify the purpose of this article, both in Thai and English, in a footnote.

2.2 Author's name, both in Thai and English, without name title at the right side of the paper. Use * and specify the author's title, affiliated institution, and academic position (if applicable) in Thai and English in a footnote. If there is more than one author, please identify everyone.

2.3 Abstract in Thai and English, up to 250 words in length.

2.4 Specify the article's keyword in Thai and English, up to five keywords.

2.5 Introduction of the article.

2.6 Body of the article.

2.7 Conclusion of the article.

2.8 Reference materials of the article.

3. Manuscripts preparation

1. State author's name, title, academic position (if applicable), contactable address, email, telephone number, and Teletext.
2. One copy of the manuscript.
3. Use Microsoft Word program.
4. Use TH Sarabun New font size 16 on one-sided A4 paper.
5. Use single space option in line and paragraph spacing. Manuscripts must be between 15 - 20 pages, reference included.
6. References use APA (American Psychological Association) style.
7. Page Setup.

    - Set paper's top margins to 1 inch or 2.54 cm.
    - Set paper's bottom margins to 1 inch or 2.54 cm.
    - Set paper's left margins to 1.5 inches or 3.18 cm.
    - Set paper's right margins to 1 inch or 2.54 cm.

4. Manuscript submission

The manuscript may be submitted in any manner

1. Send one copy of the manuscript to the Editorial Board of Journal of Political Science Critique, Centre of Politics, Social and Area Studies, Faculty of Political Science, Sri Sattha Building, 3rd floor, room 314th, Ramkhamhaeng University, Ramkhamhaeng Rd, Hua Mak, Bang Kapi District, Bangkok 10240. Tel: 02-310-8497, 089-221-6703.

2. Email to ps.critique@gmail.com and uses email subjects as "**Submission of *the name of the manuscript* Manuscript**"

3. Make an online submission at so01.tci-thaijo.org/index.php/PSC. The author must register to the website before submitting can be done.

5. Citation and reference

1. Use the author-date citation system for in-text citation. Specify the author's name and publication year before or behind the cited text to state the originality. The page number can be specified if need be.

Author's name (Publication year, page number) before the cited text.

McCartney & Phillips (2006, p. 498-499) …………………..

(Author's name, publication year, page number) behind the cited text.

……………………(McCartney & Phillips, 2006, p. 498-499)

2. Reference citation use APA (American Psychological Association) style. All the reference material used in the article should be sorted alphabetically under the **Reference** Section. Thai Language materials should go before English Language materials.

1. Books

Author name. (Publication year). **Book title**. Edition. Location: Publisher.

Huntington, S. (2003). **The Clash of Civilization and the Remaking of World Order**. New York: Simon & Schuster Paperbacks.

2. Journal

Author name. (Publication year). "Article Title." **Journal Title** Volume,Issue (Month): First page-Last page.

Chanrochanakit, P. (2011). "Deforming thai Politics As Read through Thai Contemporary Art." **Third Text** 25,4: 419-429.

3. Article from magazine or newspaper

Author name. (Publication year). "Article Title." **Magazine/Newspaper title** (Date Month) : Page.

Spring, A., & Earl, C. (2018). "Just not blond': How the diversity push is failing Australian fashion." **The Guardian: Australia Edition**. (22 May) : 8.

4. Article from website

Author name. (Publication year). **Article Title**. Retrieved date/month/year from website URL

Smith, T., & Williams, B. M. (2019). **How to structure a dissertation**. Retrieved 20 January 2016 from https://www.scribbr.com/category/dissertation/

5. Thesis or dissertation

Author name. (Publication year). **Thesis/Dissertation Title.** (doctoral dissertation or master's thesis). Name of institution, Faculty, Degree.

Boroughs, B.B.S. (2010). **Social networking websites and voter turnout**. (Master's thesis). Georgetown University, Faculty of the Graduate School of Arts and Sciences.

*** **Note**: All the submitted manuscripts must be prepared according to the provided guideline to be considered for publication. The author's guidelines and manuscript preparation are at so01.tci-thaijo.org/index.php/PSC.

Publication Ethics

Journal of Political Science Critique emphasizes publication ethics and set the following principle and ethic for all parties involved.

Authors

1. The submitted manuscript should not be published by any other publication or be considered by any other publication at the same time.
2. If the submitted manuscript contains quotations, paraphrasing, or summarizing from other people's work, the manuscript should be properly cited, either in-text or in the reference section. Above all, the manuscript must not be plagiarized work.

3. The submitted manuscripts must be prepared according to the provided guideline.

4. If the submitted manuscript involves the use of animals, participants, volunteers or contains sensitive information about the informant, the author must strictly adhere to applicable law and regulation. A letter of consent or approval from the relevant institution must be present when conducting research.

5. The author must assign the copyright of the submitted manuscript to the Journal of Political Science Critique before publication and agree not to submit the same manuscript to any other publisher after it was accepted.

6. The author must be an actual participant in the research or study discussed in the manuscript.

Editors and Editorial boards

1. The editor and editorial board must conduct a preliminary review of all received manuscripts to determine whether they meet the journal's criteria and scope. Additionally, the manuscripts must undergo a quality control process prior to publication.

2. The editor and editorial board must review all received manuscripts without biased or prejudice against authors' ethnicity, religion, gender, political view, and affiliated institution.

3. The editor and editorial board should be disinterested in financial gain or claiming the manuscripts as their own when dealing with authors and reviewers.

4. The editor and editorial board must not obstruct, alter, or intervene in information exchanging between authors and reviewers.

5. The editor and editorial board must strictly follow the journal's procedure.

Reviewers

1. Reviewers should be disinterested when dealing with authors. The review must based on the quality of the manuscripts, academic principle, and reason, without biased or prejudice against the authors.
2. Reviewers must be subject matter experts in the field regarding the manuscripts.
3. Reviewers must not seek any gain from the manuscripts they review; using any portion of the information in the manuscripts for personal gain is prohibited without the authors' written consent and editorial board approval.
4. If reviewers discover that the manuscript contains plagiarized work, they must notify the editor immediately with the evidence included.
5. Reviewers must review the manuscripts within a time frame appointed by the journal and must not reveal the contents of the manuscripts to others.

Subscription Form for the Journal of Political Science Critique

Centre of Politics, Social and Area Studies, Faculty of Political Science, Ramkhamhaeng University.

Date...

Name...Surname...

Address...

....

Tal..Fax…………………………….............................

. . . .

I/We would like to subscribe to the journal for:

☐ **Bi-Annually 2 Issues 360 BTH** Start...

☐ **2 Year 4 Issues 700 BTH** Start...

☐ **3 Year 6 Issues 1,000 BTH** Start...

☐ Cash

☐ Transfer to account TMB Bank Public Company Limited Ramkhamhaeng Branch: Account Name: Centre of Politics, Social and Area Studies. RU. No. 15-6216-50-25

Signature...

Date…........../................../..................

Please send this form and your payment confirmation to

Centre of Politics, Social and Area Studies, Faculty of Political Science,

Ramkhamhaeng University, Huamak, Bangkapi, Bangkok, 10240

Tel: 02-310-8497 , 089-221-6703

E-mail. ps.critique@gmail.com Website: so01.tci-thaijo.org/index.php/PSC

แนวทางการพิจารณาและการส่งบทความเพื่อตีพิมพ์ในวารสารรัฐศาสตร์พิจารของศูนย์การเมือง สังคมและอาณาบริเวณศึกษา

วารสารรัฐศาสตร์พิจารเป็นวารสารที่นำเสนอบทความวิชาการ จากคณาจารย์ นักวิชาการ นักวิจัยและนักศึกษาทั่วไปทั้งภายในและภายนอกประเทศได้มีโอกาสเสนอผลงานวิชาการเพื่อเผยแพร่และแลกเปลี่ยนวิทยาการโดยเฉพาะองค์ความรู้ใหม่ในสาขารัฐศาสตร์ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ รัฐประศาสนศาสตร์ สหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ บริหารธุรกิจ การเมือง การปกครอง และเอเชียศึกษาในกรอบอาณาบริเวณศึกษา (Area Study)

ผลงานวิชาการที่รับตีพิมพ์อาจอยู่ในรูปแบบต่อไปนี้ บทความวิชาการ บทความวิจัย บทความปริทัศน์ และบทวิจารณ์หนังสือ เป็นต้น ต้นฉบับ (Manuscript) ที่ส่งพิจารณาเพื่อตีพิมพ์ภายใต้เงื่อนไขว่าจะต้องไม่เคยเผยแพร่ในวารสารหรือสิ่งพิมพ์ใดมาก่อน (ยกเว้นรายงานการวิจัยและวิทยานิพนธ์) และไม่อยู่ในระหว่างการพิจารณารอตีพิมพ์ในวารสารอื่น ต้องไม่เป็นผลงานทางวิชาการที่ลอกเลียน ตัดทอนจากผลงานวิจัยของผู้อื่น ไม่มีการคัดลอกหรือชักนำให้เข้าใจผิดในผลงานหรือ ผลการศึกษา เรื่องที่ได้รับการตีพิมพ์ต้องผ่านการกลั่นกรองจากผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาที่เกี่ยวข้อง (peer-reviewed) และได้รับความเห็นชอบจากกองบรรณาธิการ

คำแนะนำผู้แต่งสำหรับผู้ส่งบทความลงตีพิมพ์ในวารสารรัฐศาสตร์พิจาร (Author Guideline)

1. ประเภทของบทความที่รับพิจารณา

1. บทความวิชาการ
2. บทความวิจัย
3. บทความปริทัศน์และบทวิจารณ์หนังสือ
4. บทความพิเศษ

2. รูปแบบการเขียนบทความ

2.1 ชื่อเรื่อง ให้พิมพ์ชื่อเรื่องบทความไว้กลางหน้ากระดาษ ทั้งชื่อเรื่องภาษาไทยและชื่อเรื่องภาษาอังกฤษ พร้อมใส่เครื่องหมาย ** และระบุ footnote ว่าบทความนี้เขียนขึ้นมาจากวัตถุประสงค์ใด ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

2.2 ชื่อผู้เขียน ใส่ชื่อผู้เขียนบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยไม่ต้องระบุคำนำหน้าชื่อ ไว้ด้านขวาสุด พร้อมใส่เครื่องหมาย * เพื่อระบุใน footnote ว่าผู้เขียนเป็นใคร ตำแหน่งวิชาการ (ถ้ามี) ของผู้เขียนทุกคน อยู่สถานที่ใด (ในกรณีที่มีชื่อผู้เขียนหลายคน กรุณาระบุให้ครบ ทุกคน)

2.3 บทคัดย่อ (Abstract) ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ (ไม่เกิน 250 คำ)

2.4 คำสำคัญ (Keyword) ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ไม่เกิน 5 คำ

2.5 บทนำ

2.6 เนื้อหา

2.7 บทสรุป

2.8 เอกสารอ้างอิง

3. การเตรียมต้นฉบับ

1. ให้ระบุชื่อผู้เขียน ยศหรือตำแหน่ง ที่อยู่หรือที่ทำงานที่สามารถติดต่อได้ พร้อมเบอร์โทรศัพท์ อีเมลและโทรสารที่สามารถติดต่อได้
2. ส่งต้นฉบับจำนวน 1 ชุด
3. พิมพ์โดยโปรแกรม Microsoft Word for Windows
4. ใช้อักษรแบบ TH SarabunNew ขนาด 16 โดยใช้กระดาษ A4 พิมพ์หน้าเดียวเท่านั้น
5. ระยะห่างระหว่างบรรทัดให้ใช้ single space ความยาวของบทความไม่น้อยกว่า 15 หน้าแต่ไม่เกิน 20 หน้า รวมเอกสารอ้างอิง
6. ใช้ระบบอ้างอิงแบบ APA (American Psychological Association)
7. การตั้งค่าหน้ากระดาษ
    - ระยะขอบบน (Top margin) 1” หรือ 2.54 เซนติเมตร
    - ระยะขอบล่าง (Bottom margin) 1” หรือ 2.54 เซนติเมตร

- ระยะขอบซ้าย (Left margin) 1.5” หรือ 3.18 เซนติเมตร
- ระยะขอบขวา (Right margin) 1” หรือ 2.54 เซนติเมตร

4. การส่งต้นฉบับ

การส่งต้นฉบับสามารถทำได้หลายช่องทาง

1. ส่งต้นฉบับ 1 ชุด ไปยังกองบรรณาธิการวารสาร ศูนย์การเมือง สังคมและอาณาบริเวณศึกษา คณะรัฐศาสตร์ อาคารศรีศรัทธา ชั้น 3 ห้อง 314 มหาวิทยาลัยรามคำแหง ถนนรามคำแหง แขวงหัวหมาก เขตบางกะปิ กรุงเทพฯ 10240 โทรศัพท์ 02-310-8497 , 089-221-6703
2. ส่งทางอีเมลมายัง
   ps.critique@gmail.com
   โดยเขียนหัวข้ออีเมลว่า **ส่งบทความ เรื่อง......................**
3. ส่งทางออนไลน์ โดยเข้าไปสมัครและส่งต้นฉบับได้ด้วยตนเองที่
   so01.tci-thaijo.org/index.php/PSC

5. การอ้างอิงและการเขียนเอกสารอ้างอิง

กรณีที่ผู้เขียนต้องการระบุแหล่งที่มาของข้อมูลในเนื้อเรื่อง

1) ให้ใช้วิธีการอ้างอิงในส่วนเนื้อเรื่องแบบนามปี (author-date in text citation) โดยระบุ ชื่อผู้แต่ง และปีพิมพ์ของเอกสารไว้ข้างหน้าหรือข้างหลังข้อความที่ต้องการอ้าง เพื่อบอกแหล่งที่มาของข้อความนั้น และอาจระบุเลขหน้าของเอกสารที่อ้างด้วยก็ได้หากต้องการ

(ชื่อผู้แต่ง, ปีพิมพ์, เลขหน้า) ไว้ท้ายข้อความที่อ้างอิง
(สุนีย์ มัลลิกะมาลย์, 2549, น. 200-205)
(McCartney & Phillips, 2006, p. 498-499)

2) ให้มีการอ้างอิงส่วนท้ายเล่ม (reference citation) โดยการรวบรวมรายการเอกสารทั้งหมดที่ผู้เขียนได้ใช้อ้างอิงในการเขียนผลงานนั้น ๆ จัดเรียงรายการตามลำดับอักษรชื่อผู้แต่งภายใต้หัวข้อ **เอกสารอ้างอิง** สำหรับผลงานวิชาการภาษาไทย หรือ **Reference** สำหรับผลงานวิชาการภาษาอังกฤษ โดยใช้รูปแบบการเขียนเอกสารอ้างอิงแบบ APA (American

Psychological Association) กรณีรายการเอกสารอ้างอิงภาษาไทย ให้แปลรายการอ้างอิงเป็นภาษาอังกฤษต่อท้ายรายการอ้างอิงภาษาไทยเดิม ตัวอย่างการเขียนเอกสารอ้างอิงมีดังนี้

1. หนังสือ

ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). **ชื่อเรื่อง.** ครั้งที่พิมพ์. สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์/ผู้จัดพิมพ์.

พรพิมล ตรีโชติ. (2542). **ชนกลุ่มน้อยกับรัฐบาลพม่า**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

Huntington, S. (2003). **The Clash of Civilization and the Remaking of World Order**. New York: Simon & Schuster Paperbacks.

2. วารสาร

ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์). “ชื่อบทความ.” **ชื่อวารสาร** ปีที่,ฉบับที่ (เดือน): หน้าแรก-หน้าสุดท้าย

สมบัติ จันทรวงศ์. (2557). “คณาธิปไตยหรือประชาธิปไตยในอาเซียน: มุมมองของ Alexis de Tocqueville.” **วารสารเอเชียพิจาร ฉบับปฐมฤกษ์** 15,5: 23-63.

Chanrochanakit, P. (2011). “Deforming thai Politics As Read through Thai Contemporary Art.” **Third Text** 25,4: 419-429.

3. นิตยสารหรือหนังสือพิมพ์

ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่พิมพ์เผยแพร่). “ชื่อบทความ.” **ชื่อนิตยสาร/หนังสือพิมพ์** (วันที่เดือนที่) : หน้า.

มูฮัมหมัดอิลยาส หญ้าปรัง. (2554). “จะเอายังไงกับภาคใต้?” **มติชน** (3 มิถุนายน) : 15.

4. บทความจากเว็บไซต์

ชื่อผู้แต่ง. (ปีที่เผยแพร่). **ชื่อเรื่อง.** ค้นเมื่อ วัน เดือน ปี ที่สืบค้น จากชื่อเว็บไซต์.

สมชาย ภคภาสวิวัฒน์. (2556). **ความสัมพันธ์ระหว่าง AEC และประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน.** ค้นเมื่อ 22 กรกฎาคม 2557 จาก http://www.mfa.go.th

5. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิตและดุษฎีบัณฑิต

ผู้แต่ง. (ปีพิมพ์). **ชื่อเรื่อง.** (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิตหรือปริญญาดุษฎีบัณฑิต). ชื่อมหาวิทยาลัย, ชื่อคณะ, ชื่อสาขาวิชาหรือภาควิชา.

Boroughs, B.B.S. (2010). **Social networking websites and voter turnout**. (Master's thesis). Georgetown University, Faculty of the Graduate School of Arts and Sciences.

ธีระพันธ์ ชนาพรรณ. (2548). **การจัดการการสื่อสารของคณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยเอกชนที่มีผลต่อการตัดสินใจเข้าศึกษาต่อระดับปริญญาตรีของนักศึกษาชั้นปีที่ 1.** (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน, สาขาการสื่อสารภาครัฐและเอกชน.

*** **หมายเหตุ** ต้นฉบับบทความที่นำส่งจะต้องถูกต้องตามหลักเกณฑ์และคำแนะนำการเขียนที่กำหนดเท่านั้น จึงจะได้รับพิจารณาดำเนินการประเมินบทความก่อนตีพิมพ์สามารถดูรายละเอียดการจัดเตรียมต้นฉบับได้ที่ so01.tci-thaijo.org/index.php/PSC

จริยธรรมในการพิมพ์ (Publication Ethics)

วารสารให้ความสำคัญกับการรักษามาตรฐานด้านจริยธรรมในการตีพิมพ์เผยแพร่บทความ ดังนั้นจึงกำหนดให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องต้องปฏิบัติตามหลักการและมาตรฐานด้านจริยธรรมในการตีพิมพ์อย่างเคร่งครัด ดังนี้

บทบาทหน้าที่ของผู้นิพนธ์

1. บทความที่ผู้นิพนธ์ส่งมาเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารต้องเป็นบทความที่ไม่เคยตีพิมพ์หรือเผยแพร่ที่ใดมาก่อน

2. ผู้นิพนธ์ต้องทำการอ้างอิงให้ถูกต้องทุกครั้งหากมีการระบุผลงานของผู้อื่นในต้นฉบับ ไม่ว่าด้วยการคัดลอกข้อความ (Quotation) การสรุปความ (Paraphrase) หรือการย่อความ (Summary) ต้องมีการอ้างอิง (Citation) ทั้งในเนื้อหา (In text citation) และการเขียนรายการเอกสารอ้างอิงตอนท้าย (References) และต้องไม่คัดลอกผลงานของผู้อื่น

3. ผู้เขียนต้องเขียนต้นฉบับให้ถูกต้องตามรูปแบบที่กำหนดไว้ใน “คำแนะนำผู้แต่ง” หรือ “Author Guidelines”

4. หากผลงานทางวิชาการของผู้นิพนธ์เกี่ยวข้องกับการใช้สัตว์ ผู้เข้าร่วม หรืออาสาสมัคร หรือผลการวิจัยมีประเด็นที่เปราะบางต่อผู้ให้ข้อมูล ผู้นิพนธ์ควรดำเนินการตามหลักจริยธรรม ปฏิบัติตามกฎหมายและข้อบังคับที่เกี่ยวข้องอย่างเคร่งครัด รวมถึงต้องได้รับความยินยอมก่อน การดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลหรือแสดงเอกสารที่เกี่ยวข้อง เช่น หนังสือรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ หรือในสัตว์ทดลองประกอบด้วยทุกครั้ง

5. ผู้นิพนธ์ต้องยินยอมโอนลิขสิทธิ์ให้แก่วารสารก่อนการตีพิมพ์ และไม่นำผลงานไปเผยแพร่หรือตีพิมพ์กับแหล่งอื่น ๆ หลังจากที่ได้รับการตีพิมพ์กับวารสารแล้ว

6. ชื่อผู้นิพนธ์ที่ปรากฏในบทความต้องเป็นผู้ที่มีส่วนในบทความนั้น ๆ จริง

บทบาทหน้าที่ของบรรณาธิการและกองบรรณาธิการ

1. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการมีหน้าที่พิจารณาและตรวจสอบบทความที่ส่งมาเพื่อพิจารณาตีพิมพ์กับวารสารทุกบทความ โดยพิจารณาความสอดคล้องของเนื้อหาบทความ

กับเป้าหมายและขอบเขตของวารสาร รวมถึงตรวจสอบคุณภาพบทความในกระบวนการประเมินคุณภาพบทความก่อนการตีพิมพ์

2. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการต้องใช้หลักการพิจารณาบทความโดยอิงเหตุผลทางวิชาการเป็นหลัก และโดยปราศจากอคติด้านเชื้อชาติ ความเชื่อทางศาสนา เพศ แนวคิดทางการเมือง และสถาบันที่สังกัด ต่อผู้นิพนธ์และบทความที่พิจารณาไม่ว่าด้วยกรณีใด

3. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการต้องไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับผู้นิพนธ์หรือผู้ทรงคุณวุฒิ ไม่ว่าจะเพื่อประโยชน์ในเชิงธุรกิจหรือนำไปเป็นผลงานทางวิชาการของตนเอง

4. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการต้องไม่ปิดกั้น เปลี่ยนแปลง หรือแทรกแซงข้อมูลที่ใช้แลกเปลี่ยนระหว่างผู้ทรงคุณวุฒิและผู้นิพนธ์

5. บรรณาธิการและกองบรรณาธิการต้องปฏิบัติตามกระบวนการและขั้นตอนต่าง ๆ ของวารสารอย่างเคร่งครัด

บทบาทหน้าที่ของผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความ

1. ผู้ทรงคุณวุฒิต้องไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับผู้นิพนธ์ การพิจารณาคุณภาพของบทความต้องคำนึงถึงคุณภาพบทความเป็นหลัก และพิจารณาบนหลักการและเหตุผลทางวิชาการโดยปราศจากอคติหรือความขัดแย้งส่วนตัว

2. ผู้ทรงคุณวุฒิต้องตระหนักว่าตนเองเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญ มีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาของบทความที่รับประเมินอย่างแท้จริง

3. ผู้ทรงคุณวุฒิต้องไม่แสวงหาประโยชน์จากบทความที่ตนเองได้ทำการประเมิน ไม่นำส่วนใดส่วนหนึ่งของข้อมูลต้นฉบับที่ตนเป็นผู้ประเมินไปใช้เพื่อประโยชน์ส่วนตนหากไม่ได้รับความยินยอมอย่างเป็นลายลักษณ์อักษรจากผู้เขียน หรือความเห็นชอบจากบรรณาธิการ

4. หากผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบพบว่าบทความที่รับประเมิน เป็นบทความที่คัดลอกผลงานชิ้นอื่น ๆ ผู้ทรงคุณวุฒิต้องแจ้งให้บรรณาธิการทราบทันที พร้อมแสดงหลักฐานประกอบที่ชัดเจน

5. ผู้ทรงคุณวุฒิต้องรักษาระยะเวลาประเมินตามกรอบเวลาประเมินที่วารสารกำหนด รวมถึงไม่เปิดเผยข้อมูลของบทความให้ผู้ที่อื่นได้รับรู้

แบบฟอร์มสมัครสมาชิกวารสารรัฐศาสตร์พิจาร
ศูนย์การเมือง สังคมและอาณาบริเวณศึกษา
คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

วันที่...

ชื่อ.. นามสกุล..

ที่อยู่...

....

.

โทรศัพท์...โทรสาร...

ขอสมัครสมาชิกวารสารรัฐศาสตร์พิจาร

☐ รับวารสารรายปี 2 ฉบับ 360 บาท เริ่มตั้งแต่ฉบับที่...............................

☐ รับวารสารรายปี 4 ฉบับ 700 บาท เริ่มตั้งแต่ฉบับที่...............................

☐ รับวารสารรายปี 6 ฉบับ 1,000 บาท เริ่มตั้งแต่ฉบับที่...............................

พร้อมนี้ได้ชำระค่าสมาชิกเป็น ☐ เงินสด

☐ โอนเงินเข้าบัญชี ธนาคารทหารไทย สาขารามคำแหง ชื่อบัญชี “ศูนย์การเมือง สังคมและอาณาบริเวณศึกษา ม.ร.” เลขที่บัญชี 156-2-27622-8

ลงชื่อ...

วันที่...

โปรดส่งหลักฐานและใบสมัครสมาชิกมาที่

ศูนย์การเมือง สังคมและอาณาบริเวณศึกษา คณะรัฐศาสตร์ อาคารศรีศรัทธา ชั้น 3 ห้อง 314
มหาวิทยาลัยรามคำแหง ถนนรามคำแหง แขวงหัวหมาก เขตบางกะปิ กรุงเทพฯ 10240
โทรศัพท์ 02-310-8497 , 089-221-6703
อีเมล ps.critique@gmail.com เว็บไซต์ so01.tci-thaijo.org/index.php/PSC